Canon Edward SELL

Kur'an'ın Tarihsel Gelişimi

Oryantalist Klasikler: 18

ANKARA OKULU

Edward Canon SELL

Sell, 24 Ocak 1839'da Berkshire'daki Wantage'da doğdu. Londra, Islington'daki Church Misyoner Koleji'nde eğitim gördü ve eğitimini 1862'de tamamladı. 1874'te Madras Üniversitesi'nin bir üyesi olarak atandı ve 1881'de Lambeth'ten İlahiyat diploması aldı. 1907'de Edinburgh Üniversitesine girdi. Royal Asiatic Society'nin bir üyesiydi ve 1906'da Kaiser-i-Hind Altın Madalyası ile ödüllendirildi. Ayrıca "Arap, Farsça ve Hindustani Çalışmaları Başkanı" olarak atandı. 1862'de eğitimini bitirdikten sonra deacon ve 1867'de rahip olarak atandı. Sell, Madras Piskoposu için muayene papazı olarak görev yaptı ve 1889'da Madras'taki St. George Katedrali'nde kanon olarak atandı. 1865'te Sell, Madras Müslümanları için Harris Lisesinin müdürü oldu ve 1881'e kadar bu görevini sürdürdü. Bu dönemde ayrıca Madras ve Travancore piskoposlukları için Kilise Misyoner Cemiyeti sekreterliği de yaptı. 1923'te CMS'den emekli oldu, ancak Hindistan'da yaşamaya devam etti. 15 Şubat 1932'de Bangalore'de öldüğünde ellinci kitabı üzerinde çalışıyordu. Sell, İslam ve İncil konuları, özellikle de Eski Ahit hakkında kapsamlı araştırmalar yapmıştır.

Elif ÖZEN

1989 yılında Ankara'da doğdu. Ankara Aydınlıkevler Lisesini bitirdikten sonra, Gazi Üniversitesi Biyoloji Bölümünde okudu. 2012 yılında buradan mezun olup, aynı üniversitenin Biyoloji Öğretmenliği Bölümünde yüksek lisansa başladı. Hâlen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Üniversiteden mezun olduktan sonra 2-3 sene çeşitli İngilizce kurslarına giderek İngilizce eğitimi aldı. Aynı zamanda tercümanlık üzerine çalışmalara başladı ve pek çok akademik makale çevirisi yaptı. Hâlen freelance olarak tercümanlık yapmaya devam etmektedir. 7 yıllık evlidir.

Mehmet Akif YILMAZER

Tekirdağ ili Şarköy ilçesinde 1993 yılında dünyaya geldi. İlk ve ortaokulu aynı ilçede okuduktan sonra lise eğitimini Biga Anadolu İmam Hatip Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimini 2016 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde bitirdi. Hâlen aynı üniversitede yüksek lisans eğitimine "İsmailiyye'de Kur'an Algısı" teziyle devam etmektedir. Çalışma alanları arasında Kur'an kıraati, tefsir ilimleri ve mezheplerdeki Kur'an tasavvurları yer almaktadır.

Ankara Okulu Yayınları: 406

Oryantalist Klasikler: 18

Özgün İsmi: *The Historical Development of The Qur'an*

Editör: Mehmet Azimli
Son okuma: Fatih Toktaş
Dizgi ve kapak: Ankara Dizgi Evi
Baskı ve cilt: SALMAT Sertifika No: 47771
Birinci baskı: Ekim 2022

ISBN: 978-625-7387-50-7

Ankara Okulu Yayınları
Şehit Mehmet Baydar Sokak 2/A Maltepe/Ankara
Tel: (0312) 341 06 90 GSM: 0542 382 74 12
web: www.ankaraokulu.com.tr
e-mail: ankaraokulu@ankaraokulu.com.tr
ankaraokuluyayinlari@gmail.com

Kur’an’ın Tarihsel Gelişimi

Canon Edward SELL

Çevirenler
Elif ÖZEN-Mehmet Akif YILMAZER

Ankara Okulu Yayınları
Ankara 2022

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN

Ankara Okulu Yayınları'nın "Oryantalist-Klasikler" projesi üst başlığı kapsamında yayımlanan serinin on sekizinci kitabı olarak, Canon Edward Sell'in *Kur'an'ın Tarihsel Gelişimi* başlığıyla tercüme edilen Kur'an merkezli çalışılmış bir kitap sunuyoruz. Yazar, eserini yazarken ayetler ile destekleyerek bir biyografi hazırlamış ve bu konuda ilginç bir metodoloji sunmaya çalışıyor.

Elimizdeki eser, Peygamber'in hayat hikâyesini ilginç başlıklar altında kronolojik olarak inceliyor ve bunu Kur'an'dan ayetler kullanarak yapmaya çalışıyor. Böylece ayetlerin geliş sebepleri üzerinden Kur'an'ın kitaplaşma sürecine bakışı oluşturuyor.

Sizleri Canon Edward Sell'in *Kur'an'ın Tarihsel Gelişimi* başlığıyla tercüme edilen çalışmayla baş başa bırakıyoruz...

Hayırlara vesile olması dileğiyle...

Mehmet Azimli-2022
Çorum*

* Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

GİRİŞ [vii]

Bu çalışma Muhammed'in (sav.) hayatını içermektedir. Diğer bir deyişle Peygamber döneminde gerçekleşen olaylar ile şekillenen Kur'an'ın tedrici gelişimini gözler önüne seren tarihsel bir çalışmadır. Kur'an'ın bu şekilde ele alınması, Peygamber'in temas kurduğu çeşitli sınıflardan insanlara karşı değişen tutumunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında parça parça inen vahyin emir, nehiy ve ikazlarının tutarlılığını ve Müslümanların ihtiyaçlarına yönelik uygun cevaplar verdiğini görmemizi sağlamaktadır.

Surelerin nüzul sıralamasında, bu konudaki en iyi ve en güvenilir kaynak olan Nöldeke'nin *Geschichte des Qorans* kitabından faydalanılmıştır. Aşağıda bulunan tabloda Nöldeke tarafından düzenlenmiş olan surelere ait sıralama gösterilmektedir. Nöldeke, Mekke'de inmiş olan sureleri birinci, ikinci ve üçüncü dönem olmak üzere üç gruba ayırmış; Medine'de inmiş olan sureleri ise dördüncü grup olarak ele almıştır.

Mekkî Sureler

Birinci Dönem.— Peygamberlik vazifesinin ilk yılından beşinci yılına kadarki dönem (612-617).

96, 74, 111, 106, 108, 104, 107, 102, 105, 92, 90, 94, 93, 97, 86, 91, 80, 68, 87, 95, 103, 85, 73, 101, 99, 82, 81, 53, 84, 100, 79, 779 78, 88, 89, 75, 83, 69, 51, 52, 56, 70, 55, 112, 109, 113, 114, 1.

İkinci Dönem.— Peygamberlik vazifesinin beşinci ve altıncı [viii]
yılı (617-619).

54, 37, 71, 76, 44, 50, 20, 26, 15, 19, 38, 36, 43, 72, 67, 23, 21, 25, 17, 27, 18.

Üçüncü Dönem.— Yedinci yıldan Hicrete kadar olan dönem (619-622).

32, 41, 45, 16, 30, 11, 14, 12, 40, 28, 39, 29, 31, 42, 10, 34, 35, 7, 46, 6, 13.

Medenî Sureler

Hicretten, Peygamberlik vazifesinin sonuna kadar olan dönem (622-632).

2, 98, 64, 62, 8, 47, 3, 61, 57, 4, 65, 59, 33, 63, 24,58, 22, 48, 66, 60, 110, 49, 9, 5.

Kur’an’dan yapılan nakillerde Rodwell ile Palmer, nadiren de Sale ve Lane’in çevirilerinden faydalanılmıştır. Bu çeviriler, Hüseyin ve Şah Veliyyullah Muhaddat’ın Farsça çevirileri; Abdülkadir, Dr. Ahmed Han ve Ahmed Şah’ın Urduca çevirileriyle karşılaştırılmıştır. Ayrıca, Buhârî ve Tirmizî hadisleri ile de karşılaştırmalar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM [1]
MEKKÎ DÖNEM

Kuran'daki Muhammed ve dönemi olaylarına dair ayetlerin ele alınabilmesi için Muhammed'in hayatının iyi bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu tür bir inceleme Kur'an'ın tedrici olarak gönderilmişliği ve yerel şartlara uygunluğunu gösterecektir. Ayrıca Kur'an'ın nüzûlü, otorite sahibinin ve Peygamber'in çeşitli eylemlerini destekleyenin Allah olduğunu da gözler önüne sermektedir. Kaldı ki, Peygamber'in bizzat kendisinin yaptığı görüş değişiklikleri yalnızca bu şekilde makul karşılanabilir, ancak bu şekilde duruma göre ayet ortaya koyulabilir ve tutarsızlık suçlamalarından korunulabilirdi.

Bunların yanında, Kur'an'daki sure ve bölümlerin sıralanışı da kronolojik değildir. Örneğin en uzun sureler mushafta ilk sırada yer almaktadır. Bu nedenle Kur'an'ın baştan sona okunmasıyla, Peygamber'in hayatı ve göreviyle ilgili sağlıklı bir bilgi elde edebilmek mümkün değildir. Bu durum okuyucuda kafa karışıklığından başka bir şey oluşturmamaktadır.

Kadıyânî bir müfessir olan Mevlana Muhammed Ali, Kur'an'ın Peygamber'in sağlığında yazıldığını, sure ve ayetlerinin mevcut tanziminin[1] Peygamber'in gözetimi altında yapılmış olduğunu öne sürmektedir.[2]

1 Çevirisini sunduğumuz eserin orijinal metnindeki ayet numaralandırmasının yerine elimizdeki mevcut Mushaftaki ayet numaraları kullanılmıştır. Bu sebeple eserin orijinalinin sonunda yer alan ayet tasnif çizelgesi de bu çeviride kullanılmamıştır. Atıfta bulunulan Arapça metinlerin günümüzdeki okunuşları kullanılmış olmakla birlikte Batı dillerindeki kaynaklar orijinal yazılışlarıyla verilmiştir. Metnin içerisinde geçen Arapça ve İbranice kelimeler orijinal metne uygun olarak nakledilmiştir (çevirmenler).

2 *Holy Qur'an,* s. 111-152.

[2] Şayet durum onun dediği gibiyse, Ebu Bekir ve Osman dönemlerinde nasıl bir düzenlemenin yapıldığını, Zeyd b. Sabit'in görevinin tam olarak ne olduğunu ortaya koymak oldukça güçtür. Bunun yanında Muhammed gibi zeki bir kişinin kitabını, anlaşılamaz bir hâlde bıraktığını düşünmek de mantıklı değildir. Yine de mevcut hâliyle Kur'an'ın, Ebu Bekir döneminde düzenlenmiş bir metin olduğunu söylemek daha doğrudur. "Osman ise, Kur'an'ı derlettirdikten sonra, kalan diğer tüm nüshaların imha edilmesini sağlamıştır."[3] Eğer Muhammed aslına uygun bir nüsha bırakmışsa, bu yapılanlar gereksizdir. Tüm bunların yanında Arap ve Fârisî müfessirler sureleri belirli bir sıraya göre tasnif etmiş, Muir ve Nöldeke ise kronolojik olarak tanzim etmeye çalışmıştır. Ancak bazı sure ve pasajların nüzûl tarihleriyle ilgili görüş ayrılıkları mevcuttur. Bu sebeple ayetler ancak işlevsellik açısından ardışık bir şekilde tanzim edilebilirler.

Sonuç olarak surelerin kronolojik sıralarına göre incelenmesinin, büyük Arap Peygamberi'nin söylemleri, öğretileri ve eylemlerinin anlaşılmasına olan katkısını kitabın ilerleyen kısımlarında göstermeye çalışacağım.

Vahyedilen ilk ayetler, Mekke'den yaklaşık 5 km uzaklıkta bulunan Hira Dağı'ndaki bir mağarada Peygamber'in duyduğu "*Alâk suresinin ilk beş ayeti*"dir.

[3] Öğüt İçin İlk Çağrı

Yaratan Rabbinin adıyla oku,
O, insanı bir kan pıhtısından yarattı! (Alak Suresi 96/1-2)[4]

3 Sir Abdurrahim, *Muhammadan Jurisprudence*, s. 20.

4 اقرأ باسم ربك الذي خلق خلق الإنسان من علق
Burada (اقرأ-ikra') kullanımından hareketle kimi zaman Muhammed'in okuryazar olması gerektiğinden bahsedilir. Ancak (اقرأ-ikra') daha çok "ezbere söylemek" ve Arap lehçelerinde "seslenmek", "duyurmak" anlamına gelmektedir. Bu nedenle (רא ק), Peygamber'in hakikati haykırmasına işaret eder. İşaya'da (קל אמר קרא דאמר מה אקרא) geçer.
Bu surenin, altıncı ayetinden sonrası, Mekkî dönemin sonlarına ait vahiy üslubuna güzel bir örnektir. Ebu Cehil ve ona uyanların muhalefetine (16. ayet) işaret edilmektedir.

Zemahşerî, İbn Abbas ve Mücahid'in de bu görüşe katıldıklarını söylemektedir. Ancak pek çok müfessir Fatiha suresinin nâzil olan ilk sure olduğunu kabul ederler. Kimileri de Kalem suresinin nâzil olan ilk sure olduğunu dile getirmektedir.

Diğer bazıları ise, Şu'arâ suresindeki: "*(Önce) en yakın akrabalarını uyar.*" (Şu'arâ Suresi 26/214) ifadesinin, nâzil olan ilk ayet olduğunu belirtmektedir. Ancak bu bakış açısına itiraz edenler "*...sana uyan mü'minlere kanadını indir.*" (Şu'arâ Suresi 215) ve "*O ki, (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor. Ve secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor.)*" (Şu'arâ Suresi 26/218-219) ayetlerini delil getirerek bunu kabul edenlerin küçük bir Müslüman topluluğu olduğunu varsaymaktadır. Kaldı ki surenin biçimi de ilk dönem nüzul tarzına uygun değildir. Çünkü (الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) *Azîz, Rahîm,* (السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) *Duyan* ve *Bilen* gibi isimlerin arka arkaya dizilimi sonraki dönem surelerinde görülen bir özelliktir.

Daha sonra, hiçbir vahyin gönderilmediği, *Fetret Dönemi* [4]
adı verilen bir dönem gelmiştir.[5] Bu dönemin 3 yıl sürdüğü ifade edilmektedir. Bu süre zarfında Peygamber tereddüde düşmüş; hatta, ilahi bir görevi olduğundan bile şüphelenmişti. Peygamber'in de içinde bulunduğu, Mekke'nin önde gelen kabilelerinden olan Kureyş, bu süreçte Peygamber'e aktif olarak karşı çıkmamış; ona "deli" gözüyle bakmıştır. Çünkü Doğulu (Ortadoğu) bakış açısına göre, deli olarak bilinen kişilerin genellikle bazı ilhamlar alması normal karşılanmaktaydı. Kaldı ki, Mekke halkı dinî meselelerde dar görüşlü olmamakla birlikte, diğer dinleri dışlayıcı da değillerdi. Farklı inançlara hoşgörüyle bakmışlar, Arabistan'a girmelerine izin vermişler ve Kâbe'yi her cemaatten insana açmışlardı. Muhammed'in kuzeni ve Hanif olan Varaka, Hristiyanlığı benimsemiş olmasına rağmen kimse onu suçlamamış ya da bu konuda

5 Vahyin beklenmesiyle ilgili, bkz. *The Faith of Islam* (4. Baskı), s. 71-72.

herhangi bir müdahalede bulunmamıştı. Başlarda Muhammed'e de espriyle karışık alaycı bir tavır ile yaklaşmışlardı. Ona karşı muhalefet, yalnızca kendi öğretisinin doğru olduğunu iddia edip, ister doğrudan isterse dolaylı olarak, diğer tüm dinleri kınadığını ilan etmesinden sonra ortaya çıkmıştı. Yine de o, bu muhalefete rağmen güzel bir hayat yaşamayı teşvik edip, kıyamet gününü hatırlatmayı sürdürmüştür. Fakat Mekke halkı onun söylediklerini duymazlıktan gelmişti. Peygamber'in Kâbe putperestliğine karşı saldırıya geçmesiyle birlikte de olayın mahiyeti değişmiş, muhalefet aktif hâle gelmişti. Bu durumun asıl nedeni ise, halkın geleneklerin değişimine karşı şiddetli bir düşmanlık beslemesidir. Çünkü onların Mekke'yi Arap halkı için kutsal bir merkez hâline getiren inançlarına büyük bir hürmetleri vardı.

[5] **Siyasi Unsur**

Mekkeli putperestlerin, Muhammed tarafından gerek Kâbe'nin gerekse eski pagan törenlerinin pek çoğunun, maneviyatını dahî koruyarak, İslam'a dahil edileceğinden haberleri yoktu. Ayrıca Muhammed mucize de göstermemişti. İddialarının kanıtı sadece kendi sözleriydi.

En baştan itibaren onun vatanseverlik hareketlerinden etkilenmiş siyasal-dinî bir düzen görüşüne sahip olduğunu ortaya koymak zor değildir. İbn İshak, Muhammed'in kendisine gösterilen hoşgörüde akrabalarının desteğine borçlu olduğunu yazmaktadır. Yine Kureyş'in büyüklerinin, amcası Ebu Talib'ten karşılıklı tavizler verilerek barışı sağlamasını rica ettiklerini aktarmaktadır. Bunun üzerine Ebu Talib, Peygamber'den bazı tavizler vermesini istemiş, Kureyş'in de aynı şeyi yapacağını kendisine bildirmişti. Peygamber ise; "O hâlde, Arapları yönetebilecek ve Persleri hüküm altına alacak bir söz söyle!"[6] şeklinde karşılık vermişti. "Allah'tan başka tanrı olmadığını ve O'ndan başkasına ibadet etmeyi bırakmalarını

6 Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 74.

söyle" diye de eklemişti. Diğer bir deyişle, onun öğretisinin kabulüyle Arabistan birleşecek ve düşmanlar zapt edilmiş olacaktı. Mekkeliler de tehlikeyi fark ederek, hakimiyetin kendilerinde kalıp kalmayacağından emin olamadıklarını dile getirmişlerdi. Tüm bunların yanında esasen İslam'ın başlangıcındaki siyasi söylemler göz ardı edilmişti.[7] Örneğin, Mûte Savaşı (8. Hicri Yıl) netice itibariyle askerî açıdan bir felakettir. Ancak Muhammed'i ulusal bir düşüncenin savunucusu olarak yüceltmiş, böylelikle olumlu bir etki yapmıştır.[8]

İşte bu sebeple Mekkeliler, Muhammed'in öğretisine boyun [6]
eğmenin savaş veya bir yenilgi anlamına geleceğini düşünüyorlardı. Yükselen muhalefetlerini bu duygunun güçlendirdiği görülmektedir. Bu yüzden de ona yalancı, büyücü, şair, kâhin ve mecnun diyorlardı. Kâbe'nin kapısında bile ona saldırıda bulunmuşlardı. Bu baskılardan bunalan Muhammed bir keresinde öfkesine yenik düşüp "Dinleyin Kureyşliler! Size katliamla geldim" demişti.[9] Kaldı ki bu uzun yıllar boyunca gerçekleştiremediği bir tehditti. Ancak Kureyşliler bunu bilmiyorlardı ve ertesi gün yine ona saldırmışlar, Ebu Bekir yardım etmek için kendisinin yanına gelmek zorunda kalmıştı. İbn İshak: "O gün ister hür ister köle olsun, herkes ona yalancı diye seslenip hakaretler savurmuştu" der. Tüm bu sıkıntılar yaşanırken amcası Ebu Talib, yeğeninin iddialarının gerçekliğine ikna olmasa da onun daimî koruyucusuydu. Kureyşliler Ebu Talib'e onu korumayı bırakması için çağrıda bulunmuş, ancak onun tek yapabi-

7 Muhammed'in hayatındaki hiçbir şey dönüm noktası olarak gösterilemez. Onun hayatında, amaçlarının kademeli olarak değişimi ve amaçlara ulaşma yollarının yeniden düzenlenmesi söz konusudur. Hurgronje, *Mohammedanism*, s. 37-38.

8 Arapları dinî meselelerde birleştirmiştir; ancak İslam'a yüzyıllarca zarar veren Mudarlıların ve Yemenlilerin rekabet ederek hizipleşmelerini engellemeyi başaramamıştır. Bkz. Sell, *The Umayyad and 'Abbâsid Khalifates* (C. L. S.), s. 2-3.

9 Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 87. Bu ufak olay, onun en başından beri siyasi bir güç oluşturma düşüncesi olduğunu göstermektedir.

leceği sorun oluşturan yeğenine uyarılarda bulunmak olmuştu. Muhammed'e "Beni de kendini de koru ve bana taşıyabileceğimden fazla yük yükleme" demişti. Ancak Muhammed son derece kararlıydı. Bunu gören Ebu Talib, akrabalık bağlarına sadık kalarak kendisine gelen heyeti geri göndermiş, Muhammed'e yolunda devam etmesini belirtip "Allah izin verirse seni onlara asla teslim etmeyeceğim" demişti.

[7] Akrabaların Etkisi

Ayrıca Muhammed, fakir ve basit bir deve çobanı idi. Bu sebeple kendi fikrini dayattığı, tek başına ve güçlü bir muhalefete karşı koyabileceği şeklindeki görüşler temelsizdir. Yine de O, Arabistan'ın en saygıdeğer kabilelerinden birinin üyesiydi ve soylu bir aileye mensuptu. Böylesi büyük bir siyasi ve sosyal etkiye sahip kişilerle iyi ilişkilerinin olması, onun korunmasında son derece etkili olmuştu. Şayet bu destek olmasaydı, Muhammed muhalefetin baskısı altında başarısız olabilir, böylece İslam dini hiçbir zaman varlık sahnesine çıkamayabilirdi.

Ebu Bekir ve diğerleri gibi Mekke'deki nüfuzlu ailelere mensup kişilerle yakınlık içinde oldukları ileri sürülebilen kimi Müslümanlar; aşağılanmış ve hakarete uğramış olsalar da kişisel tehlikelerden uzaktı. Çünkü güçlü aile bağları (asabiyet), aileye yeni katılmış olsa bile, herhangi bir üyesine karşı oluşabilecek saldırılara karşı koruyucu bir kalkandı. Muhammed bu şekilde korunuyorsa da bazı taraftarları, böylesi bir korunmadan uzaktı. Mekkeli büyük ailelerin önde gelen üyelerinden koruyucusu olmayan köleler ve alt sınıf Araplardan[10] oluşan destekçileri için durum böyle idi. Bu sebeple de acımasızca işkence görmüş ve hapsedilmişlerdi. Muhammed bu ko-

10 Bu, onun iddialarına karşı Kureyşliler tarafından ileri sürülen itirazlardan biriydi: *"Ey kavmim! Buna karşı ben sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Ben o iman edenleri (teklifinize uyarak) kovacak da değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizin bilgisizce davranan bir toplum olduğunuzu görüyorum."* (Hûd Suresi, 11/29).

nuda çok endişe duymuş, onları işkenceden kurtulmaları için gerçeği inkâr etmeye bile teşvik etmişti. Muhammed bir gün, Ammar b. Yasir isimli sahabi ile karşılaşmıştı. Ammar ağlıyordu. Sebebini soran Muhammed'e, "Ey Peygamberim! En kötü muameleyi görene kadar gitmeme izin vermediler." dedi.

Devamında da "Ben onların Tanrıları hakkında iyi şeyler [8]
söyledim." diye ekledi. Muhammed, "Peki gerçekte senin kalbinin içindeki nedir?" diye sordu. Ammar da "Emin ve imanıma sağdığım" karşılığını verdi. Bunun üzerine Muhammed, "Eğer onlar tekrar sana zulmederlerse, onlara söylediğin bu sözleri tekrarla" dedi. Böylesi kişilerin durumu, Muhammed'in Ammar b. Yasir ile görüşmesinden sonra indiği söylenen Nahl suresi 16/106. ayetinde zikredilmiştir.[11]

> *Kalbi iman ile sükûnet bulduğu hâlde (dinden dönmeye) zorlananlar dışında, her kim imanından sonra küfre kalbini açarsa, mutlaka onun üzerine Allah'tan bir gazab gelir ve kendisine büyük bir azab vardır.* (Nahl Suresi 16/106)[12]

Bir keresinde de Peygamber çok endişeliyken teselli olarak, iki kısa sure olan Duha[13] ve İnşirâh sureleri doğrudan kendisine; Kâfirûn ve İhlâs sureleri ise insanlara hitap eder şekilde inmişti:

Peygamber'in Dirayeti [9]

Andolsun kuşluk vaktine.
Ve sakinleştiği zaman geceye ki,
Rabbin seni bırakmadı ve darılmadı.

11 *Tafsir of 'Abdu'llah b. 'Abbâs* ve *Hülâsâtü't-Tefâsîr,* Cilt 2, s. 578, Müslümanlara yapılan ilk zulümler ile ilgilidir.

12 (اس غضب سی بری هی) "Ona hesap sorulmayacaktır." (*Hülâsâtu't-Tefâsîr,* Cilt 2, s. 578). Bkz. *Translation of the Qur'an,* Nadir Ahmed.

13 Tirmizî, Kureyşlilerin Allah'ın Peygamber'i terk ettiğini söylemesinin etkisiyle ilgili bir hadis kaydetmiştir. Sonra Cebrail şu sureyi getirmiştir:
And olsun kuşluk vaktine.
Ve sakinleştiği zaman geceye ki,
Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Cami'u't-Tirmizî (Tirmizî), Cilt 2, s. 469.

Ahiret senin için dünyadan çok daha iyi olacaktır. (Duha Suresi 93/1-4)

Biz senin için (mutluluğun) göğsünü açmadık mı? O senin sırtını ezen yükünü senden indirmedik mi? Senin şanını yüceltmedik mi? Demek ki, zorlukla beraber bir kolaylık vardır. Evet, zorlukla beraber bir kolaylık vardır. O hâlde boş kaldığında kalk (başka bir iş ve ibadetle) yorul. Yalnızca Rabbine yönel. (İnşirâh Suresi 94/1-8)

De ki: Ey kâfirler Sizin taptıklarınıza ben tapmam! Siz de benim taptığıma tapıcılar değilsiniz. Ben asla sizin taptıklarınıza tapacak değilim. Siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Sizin díniz size, benim dinim banadır. (Kâfirûn Suresi 109/1-6)

De ki; O Allah bir tektir. Allah eksiksiz, sameddir. (Bütün varlıklar O'na muhtaç, fakat O, hiçbir şeye muhtaç değildir.) Doğurmadı ve doğurulmadı. O'na bir denk de olmadı. (İhlâs Suresi 112/1-4)[14]

[10] Böylesi bir bunalım döneminde Peygamber'e doğrudan doğruya putperestliği eleştiren vahiylerin gelmesi onu cesaretlendiriliyor ve Allah'ın birliğine dair inancının derinleşmesini sağlıyordu.

Fetret döneminden sonraki ilk sure, Müddessir suresidir.[15] Bu surenin inişinden sonra vahiylerde bir kesinti olmamış-

14 Bu surenin Ebu Cehil, Velid ve bazı Mekkeli liderlerin, Muhammed'in Tanrı'sına her yıl Mekke'nin ilahları ile aynı zamanlarda ya da her sene değişimli olarak ibadet edilmesi konusunda bir anlaşmaya varmayı teklif ettiklerinde indiği söylenmektedir.
"Din" terimi ilk kez burada görülmüştür ve hem Mekke putperestleri arasında hem de İsląm'da bu şekilde kullanılmaktaydı. Daha sonra ise sadece İslam'da kullanılmıştır. Eski din artık bu şekilde kabul edilmemektedir ve (اية السيف) savaş ayeti tarafından nesh edilmiştir. Tevbe Suresi, 9/5. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt. 2, s. 476.

15 Müslüman müfessirlerin vardığı görüş birliğine göre bu sure Fetret'ten sonra inen ilk suredir. 1-7. ayetler de bu bakış açısını açıkça destekler niteliktedir. Arapça olarak 8. ayette geçen (نُقِرَ فِي النَّاقُورِ) "Sûr'a üfürmek" ifadesi, ilk dönem surelerine özgü bir ifadedir. Aynı zamanda bu sure Mekke ve Medine dönemine ait ayetlerin bir birleşimdir. 11. ayette geçen "Tek olarak yarattığım o kimseyi bana bırak" ifadesi, inanmayan bir muhalife işaret etmektedir. Bu kişinin de Velid b. Muğire olduğu söylenmektedir. 31-34. ayetler ise Medine'deki muhalifler, Yahudiler, inanmayanlar, münafıklar ve putperestler, çoğunlukla orada gruplaşan sınıflara atfedilmektedir. Yani bu ayetler, sureye sonradan eklenmiş olmalıdır.

tır. Bu sure, Peygamber ile dalga geçildiği, insanları coşturup yanıltan basit bir şair ya da kâhin olarak itham edildiği dönemde gelmiştir. Diğer yandan bu ayetler, Muhammed'in peygamberlik görevine tam anlamıyla başladığının ve tebliğ konusunda emir aldığının da açık bir göstergesidir:

Ey örtüsüne bürünen (Peygamber)!
Kalk artık uyar.
Sadece Rabbini yücelt.
Elbiseni temizle.
Pislikten sakın (Müddessir Suresi 74/1-5).

İbn Abbas ve Beyzâvî gibi müfessirlere göre Mekke halkı katı yürekliydi. O dönemde Mekke'nin emiri Velid b. Muğire'ydi. Aynı zamanda Muhammed'e karşı yürütülen muhalefetin lideri de yine Velid b. Muğire idi. Allah'ın kendisinden intikamını alacağına işaret eden şu ayetler, Velid b. Muğire'ye hitaben inmişti:

Tek olarak yarattığım o kimseyi bana bırak.
Hem ona bol servet verdim hem oğullar verdim
Hem de ona büyük imkânlar sağladım.
O şiddetle arzuluyor ki daha da artırayım.
Hayır, çünkü o bizim ayetlerimize karşı bir inatçı kesildi.
Ben onu dimdik bir yokuşa sardıracağım.
Çünkü o bir düşündü, ölçtü, biçti.
Kahrolası nasıl da ölçtü, biçti (Müddessir Suresi 74/11-19).

Velid b. Muğire, Peygamber'in sözlerinin yalnızca sıradan [11]
bir adama ait sözler olduğunu ve bu sözleri bir büyünün tesiri altındayken sarf ettiğini söylemiştir. Bu sözlerinden dolayı ona dair kınamalar çeşitli surelerde devam etmektedir:

Ben onu Sekar'a (cehenneme) sokacağım.
Bilir misin sen, nedir o sekar?
Ne geriye bir şey koyar ne de bırakır.
Durmadan derileri kavurur (Müddessir Suresi 74/26-29).[16]

16 Mekkî surelerde Muhammed'in davasına inanmayanlara cehennem azabı yöneltilmektedir. Ancak genel günahlara karşılık bu ceza zikredilmemektedir.

Yine ona Kalem suresinde de atıfta bulunulmuştur:

Bu kişilerin hiçbirine boyun eğme: Yemin edip duran aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, hep lâf götürüp getiren... (Kalem Suresi 68/10-11)

Kendisine ayetlerimiz okunduğunda: "Eskilerin masalları" der. Yakında biz onu hortumunun (burnunun) üzerinden damgalayacağız. (Kalem Suresi 68/15-16)

Muhammed'in bir diğer sert muhalifi ise Ebu Leheb olarak bilinen, kendi amcası Abdüluzza'dır. Muhammed'in davasına karşı çıkması için eşi tarafından teşvik ediliyordu:

Ebu Leheb'in elleri kurusun (yok olsun), zaten yok oldu ya.
Ne malı ne de kazandığı onu kurtaramadı.
(O), alevli bir ateşe girecektir.
Karısı da odun hamalı olarak (onunla beraber girecektir).
Boynunda da hurma lifinden bir ip olacaktır. (Leheb Suresi 111/1-5)[17]

[12] Hümeze suresi, Ahnes b. Şerik adındaki zengin bir adama yönelik nâzil olmuştur.[18] Bazı müfessirler bu sureyi Medenî surelerden saymaktadır. Ancak Nöldeke bu görüşü kabul etmemiştir. Ona göre bu sure açık bir şekilde Mekkî döneme aittir:

17 Eğer Ebu Leheb ile ilgili olan bu sure tamamen doğru ise, Muhammed'in içinde bulunduğu koşulların ne kadar özel olduğunu ve bunun Kur'an'da geçen sözcükleri bile nasıl etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu sureyle ilgili rivayete göre, bir gün Muhammed erkek akrabalarını çağırıp onlara iddialarından bahsediyordu. Bunun üzerine Ebu Leheb çok kızmış ve: "Beni bunun için mi çağırdın? Kahrolasıca!" diye çıkışmıştı. Sonra da eline bir taş alıp, Muhammed'e atmıştı. İşte bu sebeple onun eli mahvolur. Karısı Ümmü Cemil de Peygamber'in yürüdüğü yola dikenler dökmüştü. İşte bu kadın sırtında bir yığın odunla giderken, odunların etrafındaki ip onun boynuna dolanmış ve bu şekilde boğulmuştur. (*Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 1, s. 161; *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 126). Dördüncü ayet ayrıca onun cehennemde ateş için odun toplaması gerektiğini de belirtmektedir (Bkz. Beyzâvî). Mevlana Muhammed Ali: "O başına taktığı halatla bağlanmış dikenleri Peygamber'in geçtiği yola koymak için toplardı" şeklinde bir ifade kullanmıştır (*Holy Qur'an*, s. 1234). "Alevli ateş" anlamına gelen (ذَاتَ لَهَبٍ) "Zâte lehebin" deyişi Ebu Leheb ya da "ateşin babası" isminin verilmesinde rol oynamıştır (*Tefsîr-i-Hüseynî*, s. 477).

18 Beyzâvî, Cilt 2; s. 416.

Mal toplayıp onu tekrar tekrar sayan,
İnsanları arkadan çekiştirip,
Kaş göz hareketleriyle alay edenlerin (hümeze ve lümezenin) vay hâline!
Malının, kendisini ebedi yaşatacağını sanır.
Hayır, andolsun ki, o hutame'ye (cehennem) atılacaktır.
Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?
O, kalplerin içine işleyecek,
Allah'ın tutuşturulmuş bir ateşidir. (Hümeze Suresi 104/1-7)

Mekkî dönemin sonlarında inen bir surede ise, bazı kişile- [13]
rin dinlemeyi reddettikleri ve son derece katı yürekli oldukları için, cezalandırıldıktan sonra bile gerçeği kabul etmeyecekleri belirtilmektedir. O ayetler şunlardır:

İçlerinden seni dinleyenler de vardır,[19] *fakat biz, onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne örtüler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar, bütün delilleri görseler bile yine de ona inanmazlar. Hatta sana geldiklerinde seninle tartışırlar. Ve o kâfirler: "Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir" derler. Onlar, insanları Kur'an'a iman etmekten men ederler, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Böylece yalnız kendilerini mahvediyorlar ama farkında değiller.* (En'am Suresi 6/25-26)

Alâk suresinde de bir başka katı muhalif olan Ebu Cehil'den[20] bahsedilir:

Hayır! Doğrusu (kâfir) insan kendisinin muhtaç olmadığını zannettiği için azgınlık eder. (Alâk 96/6-7)

Beyzâvî'ye göre, Peygamber namaz kılarken ayağını onun boynuna koymakla tehdit etmiştir. Hacc suresinde de tekrar okuduğumuz gibi:

19 Sözü edilen kişiler Ebu Süfyan, Nadir, Velid, Utbe Şeybe ve diğerleridir. Nadir'e, Muhammed'in söylediklerini anlayıp anlamadığını sormuşlardır. O ise anlamadığını, Peygamber'in sadece dilini döndürerek saçma hikâyeler anlattığını söylemiştir. Bir sonraki ayette kastedilenler ise insanların Müslüman olmalarını yasaklayanlar ve yeğeni Muhammed'in düşmanlarının ona zarar vermesine engel olan ve kendisi İslam'ı kabul etmemiş olan Ebu Talib gibi kişilerdir (Beyzâvî, Cilt 1, s. 287; *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt. 1, s. 167).

20 Beyzâvî, Cilt. 2, s. 411. Ebu Cehil, Bedir Savaşı'nda öldürülmüştür.

İnsanlardan kimi de vardır ki bir bilgiye, bir delile ve de aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın Allah hakkında tartışır. (Hacc Suresi 22/8)

Bu ayetler Medenî bir surede olduğu için, geçmişe yönelik bir göndermede bulunmaktadır. Bunun gibi göndermelere, daha sonraki surelerde de sıkça rastlanmaktadır. Geç döneme ait başka bir Medenî surede şu şekilde geçmektedir:

[14] *Çalım atarak ve halka gösteriş yaparak yurtlarından çıkaranlar ve Allah'ın yoluna engel koyanlar gibi olmayın. Allah onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.* (Enfâl Suresi 8/47)

Tüm muhalefet ve itirazlara rağmen Muhammed, Kalem suresindeki şu vahyi iletmesi için Allah tarafından görevlendirilmiştir:

Sen Rabbinin nimetiyle mecnun değilsin. (Kalem Suresi 68/2)

Bunu takip eden bir-iki yıl boyunca vahiy kuramı çok daha fazla gelişim göstermiş, Peygamber'in hatasız olması konusu daha kuvvetli bir biçimde savunulmuştur. Bununla beraber ayetler geldikleri şekliyle bizzat (sadece) Allah'ın sözleri olarak beyan edilmemiş, aynı zamanda onların orijinal hâllerinin cennette olduğu da dile getirilmiştir:

Hayır o şerefli bir Kur'an'dır.[21]
Levh-i Mahfuz'dadır. (Burûc Suresi 85/22)

Levh-i Mahfuz; levha ya da Allah'ın arşının yakınlarındaki korunan bir levhadır.

O, değerli sahifelerdedir. Yüksek tutulan tertemiz sahifelerde, Yazıcıların ellerindedir. (Abese Suresi 80/13-15)

Zemâhşeri bunu, "Korunmuş levhadan kasıt, kötü ruhların el uzatamadığı, yalnızca Meleklerin dokunabildiği saf, temiz ve muhafaza edilmiş bir levhadır" şeklinde açıklamakta ve Beyzâvî de "Onu melekler yazmış, peygamberler de kitabı (korunmuş) bu levhadan aktararak ya da vahiy yoluyla almış-

21 Düzen ve anlam bakımından eşsizdir. Beyzâvî, Cilt 2, s. 391.

lardır. Katipler Allah ile Peygamber'i arasındaki vahyi yazmışlardır" demektedir.[22]

Peygamber'e Muhalefet [15]

Muhalefet o sıralar çok şiddetlenmiş ve Mekkî dönemin başlarında inen Mürselat suresinde bu muhalefet çok kuvvetli bir şekilde kınanmıştır. Bazı kelimelerin de elli kısa ayette en az onar defa tekrar edildiği görülmektedir:

O gün yalanlayanların vay hâline! (Mürselât Suresi 77/19)

Aynı surenin 39. ayetinde açık bir meydan okuma başlatan muhalefete atıfta bulunulduğu görülmektedir:

Bir hileniz varsa haydi beni atlatın. (Mürselât Suresi 77/39)[23]

Yine kınamalara hiddetli bir hükümle son verilmektedir:

(Kıyameti yalanlayanlara şöyle denir):
"Haydin gidin o yalanladığınız şeye doğru"
"Haydi gidin o üç çatallı gölgeye (cehenneme)",
O ne gölgelendirir ne de alevden korur. (Mürselât Suresi 77/29-31)

Bir sonraki sure olan Nebe suresi de aynı şekilde öfke dolu söylemler içermektedir:

Kuşkusuz Cehennem gözetleme yeri olmuştur.
Azgınlar için son varılacak yer olmuştur.
Orada asırlarca kalacaklardır.
Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tadacaklar.
Ancak bir kaynar su ve irin (içecekler) bulacaklardır.
Bir ceza ki tam da yaptıklarına uygundur...
Çünkü onlar hesap vereceklerini ummazlardı.
Ayetlerimizi yalanlayarak tam bir yalancı olmuşlardı.

22 (كتبة او الانبيَاء ينتــخون الكتابَ مِن اللوح او الوحى او سُفراءَ يُسفرون بالوحى بين الله ب رسوله)
Beyzâvî, *Tefsîru'l-Beyzâvî*, Cilt 2, s. 387.

23 Târık Suresi'nde şu ifadeler geçer:
Haberin olsun ki, kâfirler hep hile kuruyorlar.
Ben de hilelerine karşılık veririm.
Onun için sen kâfirlere mühlet ver, onlara az bir zaman tanı (Târık Suresi, 86/15-17).
Ancak bazı otoriteler bu sureyi Habeşistan'a ilk göç edildiği döneme, yani bahsedilen dönemden daha sonraya yerleştirmektedir.

Biz ise her şeyi sayıp bir kitaba geçirmişiz.
(Onlara): "Şimdi görün (cezanızı). Artık size azabınızı arttırmaktan başka bir şey yapmayacağız" (denir). (Nebe Suresi 78/21-30)

[16] Burûc suresi ilk Müslümanların[24] çektiği zulümden ve inananları üzenlerin cezalandırılmasından bahsetmektedir. Onları cehennem azabı yani ateşe atılmanın beklediği ifade edilmektedir. Peygamber'e muhalefet edenlerin yanılgılarını ortaya koymak için bu sözlerin kendisine ait olmadığı, muhafaza edilmiş levhada yazılı olan Azîz Kur'an'a ait olduğu, yani bizzat Allah'ın kendi sözleri olduğu da hatırlatılmaktadır.

İflah olmayanların ahiretteki yerlerine dair daha genel ifadelerin bazılarında ise, geçici bir felaket tehdidine rastlanmaktadır. Nasıl ki Allah eski zamanlarda bir şehri yok etmeden önce onları uyarması için bir peygamber göndermişse, şimdi de durum aynıdır:

Bununla birlikte, biz hangi memleketi helak ettikse muhakkak onu uyarıcı (peygamberleri) olmuştur. (Onlar) ihtar edilmiştir ve biz zulmetmiş değiliz. (Şu'arâ Suresi 26/208-209)

Biz hiçbir memleketi (Allah katında) bilinen bir zamanı olmaksızın helak etmedik. Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez ve onu geciktiremez. (Hicr Suresi 15/4-5)

Böylece onu günahkârların kalplerine soktuk. (Okuyup anladılar, ama yine de) acıklı azabı görünceye kadar ona iman etmezler. İşte bu (azap) onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın geliverecektir. (Şu'arâ Suresi 26/201-202)

[17] **Mekkelilerin Şüpheciliği**

Mekke halkı uzun zamandan beri, yaklaşan bir tehlike olduğuna dair söylentiler yüzünden diken üstündeydi. Ancak zaman geçip de başlarına hiçbir felaket gelmeyince, içlerinde bir cesaret uyanmaya başladı. Bunun üzerine Muhammed'in mesajına meydan okudular, ikazlarıyla alay ettiler ve onun Rabbinden mucizevi bir işaret talep ettiler.

24 8-11. ayetler üslup değişikliği gösterdikleri için daha geç bir döneme ait olabilir.

Kâfirler şöyle dediler: “Sen, bizim için yerden suyu kesilmeyen bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız.”
Veyahut hurmalıklardan ve üzüm bağlarından senin bir bahçen olup, ortasından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalısın.
Yahut söyleyip zannettiğin gibi, göğü başımıza parça parça düşür veya Allah'ı ve melekleri söylediğine şahit getir. (İsrâ Suresi 17/90-92)

O kâfirler: “Rabbinden ona bir mucize indirilmeli değil miydi?” derler. Sen bir uyarıcıdan başka bir şey değilsin ve her kavim için bir hidayetçi vardır. (Ra'd Suresi 13/7)

Muhammed ayetlerde de belirtilen mucizeleri gösterme konusunda böyle bir ehliyeti olmadığını kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak böylesi bir gücünün olmaması Allah'ın Mekkeli kâfirleri helak etmek istemesinin bir delili olarak gösteren ayetler nâzil olmuştur. Böylece, muhatap olduğu bu isteklerin yerine getirilmesinin gereksiz ve boş bir meraktan ibaret olduğunu gösteren şu ayet gelmiştir:

Biz o melekleri ancak, hak ile indiririz. Ve indirildikleri vakit de onlara (kâfirlere) hiçbir mühlet verilmez. (Hicr Suresi 15/8)

Daha önce helâk olanlardan ibret almayıp, uyarıları ve uyarıcıyı kasıtlı olarak görmezden gelenlere hiçbir şey yardım edemezdi. Aynı surede bu durum için şöyle denilmektedir:

Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, “Gözleri- [18]
miz perdelendi, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır” derler. (Hicr Suresi 15/14-15)

Bu konuyla ilgili en belirgin pasaj orta Mekkî dönemin sonunda gelmiştir. Muhammed'e mucize gösterme yetkisi[25] verilmesinin tamamen faydasız olmasının nedeni; daha önceki peygamberlere böyle bir yetenek verilmiş olmasına rağmen, hiçbir sonuç elde edilememiş olmasıdır:

25 Onun hiçbir mucize göstermediği gerçeği, Kur'an'da açıkça yazılı olmasına rağmen, bunun Müslüman kelamcılar tarafından kabul edilmediğini söylememize bile gerek yoktur.

Bizi, ayetler (mucizeler) ve peygamber göndermekten alıkoyan şey, öncekilerin onları yalanlamış olmalarıdır. (İsrâ Suresi 17/59)

Onlar kendi düşüncelerinde ısrarcı olmuşlardır. Bu sebeple de Peygamber, Kur'an'ın kendisinin görevini ispatlayan en önemli mucize olduğunu sürekli tekrar etmek zorunda kalmıştır.

Tüm bunların yanında Mekkeliler, bedenin dirilişi ilkesini tamamen bir hayal ürünü olarak görüyordu. Bununla ilgili vahiyler kendilerine tebliğ edildiğinde, Muhammed'in bu inancı, Mekke'deki yabancılardan topladığı bilgilerden faydalanarak uydurduğunu iddia etmişlerdi. Bu inancı, "Eskilerin Masalları" ya da şiirsel bir hayal gücünün tezahürü olarak nitelendiriyorlardı. Mekkî dönemin, Peygamber'in görevinin en başlarında inen Mutaffifîn suresinde şu ayetler bulunmaktadır:[26]

[19] **Muhammed Bir Şair Değildir**

O gün yalanlayanların vay hâline!
Onlar ceza gününü yalanlayanlardır.
Onu ancak sınırı aşan ve günaha düşkün olanlar yalanlar.
Ona ayetlerimiz okunduğu zaman, "eskilerin masalları"der.
Hayır hayır, öyle değildir. Aksine onların kazandığı günahlar kalplerinin üzerinde perde olmuştur.
Doğrusu onlar o gün Rablerini görmekten mahrum olacaktır.
Sonra onlar muhakkak cehenneme gireceklerdir.
Sonra da onlara: "İşte bu, yalanlayıp durduğunuz şeydir" denilecektir. (Mutaffifin Suresi 83/10-17)

Bir süre sonra da Muhammed, şu ifadeler ile Mekke'deki şairlerin cesaretini kirmıştı:

Şairler(egelince), onlara da sapıklar uyar. (Şu'arâ Suresi 26/224)[27]

26 Bazı müfessirler bu sureyi Medenî, bazıları ise Mekkî dönemin sonlarına ait bir sure olarak kabul etmektedir. Ancak Muir ve Nöldeke, Mekke'de ve nübüvvetin dördüncü yılında indiğini belirtmektedir.

27 "Muhammed bir dönem kendini ve dinini, diğer şairlerin hicivlerinden korumak için şairlere şiir yazdırmıştı. Bu eserler Ukaz panayırında okunmuştur. Daha sonra uygunsuz tartışmalara neden oldukları için

Aynı zamanda O, basit bir şair olduğu yönündeki iddiaları da çürütmüştür:

> *Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yaraşmaz da. ...O sadece bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.* (Yâsîn Suresi 36/69)

Şayet o bir şair olsa ya da Kur'an, bizzat Allah'ın sözleri değil de Muhammed'in yazdığı sözler olsaydı, bu durum bir gün mutlaka açığa çıkardı. Bu ısrarlı ifadelerin özellikle, böylesi geçersiz suçlamalarda bulunan kâfirleri şaşkına çevirmek için kullanıldığı söylenmektedir. Ancak bu iddiaları yönelten muhalifler, yapılan açıklamalardan tatmin olmamıştı. Bir süre sonra Mekke'de inen Furkan suresinde aynı suçlamaya tekrar rastlarız:

> *İnkâr edenler: "Bu Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır. Ona baş-* [20]
> *ka bir topluluk yardım etmiştir" diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular.*
>
> *"Kur'an öncekilerin masallarıdır;*[28] *başkalarına yazdırmış da sabah akşam kendisine okunmaktadır" dediler.* (Furkan Suresi 25/4-5)

Aynı zamanda Peygamber'i bir "kâhin" olarak da görüyorlardı. Bkz. Âl-i İmrân suresi 29. ayet ve Taha suresi 42. ayet.

İncir ve Zeytin

Erken Mekkî dönem surelerinde kullanılan dil, genelde çok ince ve şiirsel motiflerle bezenmiş söz sanatları içermektedir. Ancak bu surelerde Peygamber'in kötümser duygu ve şüpheleri de sergilenmektedir. Onun öğretisini destekleyen yeminler oldukça karakteristiktir. Bazıları özellikle muhaliflerine yönelik seçilmiş güçlü ve tehditkâr ifadeler, bu dönemin en belirgin özelliğidir. Bu sureler, Kur'an'daki en güzel surelerdir. Bu surelerin Peygamber'in tutkusu ve heyecanının tesiriyle ortaya çıktığı görülmektedir.

Peygamber onlara bu şiirleri okumayı yasaklamıştır." *Rodwell's Qur'an*, s. 120.

28 اسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ

Tüm bunların yanında ayrıcalıkları sebebiyle Mekkelilerin gönlüne hoş gelen bir hitapta da bulunulmuştu:

[21] *Görmedin mi Rabbin fil sahiplerine ne yaptı?*
Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?
Üzerlerine sürü sürü kuşlar gönderdi.[29]
Onlara çamurdan sertleşmiş taşlar atıyorlardı.
Ve onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptı. (Fîl Suresi 105/1-5)

Bu ayetler, Muhammed'in doğduğu yıl Habeşistan kralının Kâbe'yi yıkmak için gönderdiği ordudan Mekke sakinlerinin kurtuluşuna bir göndermedir. Bu ayetlerde çok sayıda düşmanın tamamen doğal bir yolla yok olduğu görülmektedir. Kısacası Allah'ın mucizevi bir müdahalesi olarak veba karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca Kureyş suresinde de Kâbe'ye ve onun bulunduğu bölgenin dokunulmazlığına bir gönderme vardır:

Bu Beyt'in (Kâbe'nin) Rabbine kulluk etsinler. O, kendilerini açlıktan kurtararak beslemiş ve her tehlikeye karşı onlara emniyet vermişti. (Kureyş Suresi 106/3-4)

Yine Tîn suresinde de benzer bir hitap, yeminle birlikte sunulmuştur:

Tîn'e (incire) ve Zeytun'a,
Sina dağına
Ve bu güvenli beldeye and olsun ki. (Tîn Suresi 95/1-3)

İbn Abbas ve Hüseyin gibi müfessirler, incir ve zeytinin, Mekke yakınlarındaki ağaçlarıyla ünlü Tina ve Zita tepeleri ya da Mekke ve Şam camileri olduğunu söylemektedirler. Beyzâvî ve Zemahşerî ise bu iki meyvenin besleyici ve sağlıklı olmasından dolayı bizzat kendilerinin kastedilmiş olmasını daha makul bulmaktadır. Mevlana Muhammed Ali ise konuyla ilgili ola-

29 "Kâhinler kutsal mabetlere bağlı falcılardı... tüm gizemli ve bilinmeyen şeyler onlardan sorulurdu. Onlar geleceği ve gözle görülmeyenleri önceden haber verirlerdi. Muhammed'in ilk sözleri gerçek kâhinlere özgü bir biçime ve o ruha sahipti." Macdonald, *Religious Attitude and Life of Islam*, s. 29, 31. Bkz. Sell, *Life of Muhammad*, s. 38.

ğanüstü ve gerçek dışı bir açıklamada bulunmaktadır. İsa'nın meyvesiz incir ağacına "Bundan böyle sende hiçbir vakit ürün yetişmesin" (21 Matta, 19) şeklindeki sözünden dolayı incir kelimesinin, Yahudiliği temsil ettiğini ileri sürmüştür. Işık için gerekli olan yağı üretmesinden ve İslam'ın da ulusların ışığı olmasından dolayı, zeytinin İslam'ı temsil ettiğini öne sürmektedir. Elbetteki bunlar, Mevlana Muhammed Ali'nin hayal gücünün iyi bir göstergesidir ve kabul edilen tüm görüşlere terstir.

Kısa bir süre sonra ise Tûr suresi gelmiştir: [22]

And olsun Tûr'a,
Yayılmış ince deri üzerine,
Satır satır yazılmış kitaba,
Yemin olsun düzenli bir biçimde bakılan o eve. (Tûr Suresi 52/1-4)

Peygamber bu ayetler ile Mekke'deki ilk yıllarında, Mekkeliler için değerli bir yeri övmüş ve onurlandırmıştı.

Sonrasında ise insan doğasına ait küçümseyici bir kibre işaret eden, farklı bir hitap gelmiştir. Buna göre cennetteki zevkler, düğün için serilmiş döşekler, kaliteli şaraplar ve misk kokusu iman edenleri teşvik etmek için tasvir ediliyordu. Cennetteki en büyük zevklerden biri bu döşeklere uzanıp, kâfirleri hakir görerek onlara gülmektir. Bu pasaj bazı müfessirler tarafından şu şekilde açıklanmıştır: "Cennet ve cehennem arasında bir kapı açılacak ve lanetlenmişler o açık kapıya çağırılacak. Umudun verdiği hevesle oraya koşacaklar, fakat oraya ulaşır ulaşmaz kapı yüzlerine kapanacak. Cennetin bedensel zevkleriyle eğlenenler, kaybedenlerin hayal kırıklıklarına iştahla gülerek keyiflerine keyif katacaklardır." İşte bu dönemde cennet ve cehenneme dair en belirgin tasvirler ortaya koyulmuştur. Bununla ilk Müslümanların cesaretini arttırmanın yanı sıra, onlara düşmanlık edenleri korkutmak amaçlanmıştır. Cennet nimetleri ipekten yapılmış elbiseler, şaraplar, güzel kokular ve ender güzellikteki refakatçiler sebebiyle oluşan huzur ve rahatlıktır.

[23] Cennet

Bütün bunlar cennetin cazibesini arttırmak için duyuların hazzını arttıracak şekilde tasvir edilmiştir:

Kuşkusuz takva sahipleri için bir kurtuluş vardır.
Bahçeler, bağlar vardır.
Memeleri tomurcuklanmış reşit kızlar,
Dopdolu kadehler vardır. (Nebe Suresi 78/31-34)

Saklı inciler gibi

İri gözlü huriler vardır.
Biz kadınları yeniden inşa ettik (yarattık).
Onları bâkireler yaptık. (Vâkıa Suresi 56/22-23, 35-36)

Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanırlar.
Ayrıca biz onları ceylan gözlü hurilerle evlendirdik. (Tûr Suresi 52/20)

Kısa bir süre sonra inen bir diğer sure de Sâffât suresidir. Mekkî dönemin ortalarında nâzil olmuştur:

İşte onlar için belli bir rızık vardır.
Meyveler (vardır), Naîm cennetlerinde onlara daima ikram edilir.
(Onlar) Karşılıklı tahtlar üzerindedirler.
İçenlere lezzet veren, pınardan doldurulmuş bembeyaz bir kadehle onların etrafında dolaşılır.
Onda ne bir zarar vardır ne de sarhoşluk verir.
Yanlarında iri gözlü, bakışlarını kocalarından başkalarına çevirmeyen hanımlar vardır. (Sâffât Suresi 37/41-47)

Gibbon bu ifadeleri alaycı bir şekilde yorumlamaktadır. "Muhammed'in erkek refakatçilerden bahsetmemiş olmasının sebebi ya eski kocaları kıskandırmamak ya da ebedî bir evlilik imasıyla onların mutluluğunu bozmamak olmalıdır. Oysaki, adalet kadınların da erkeklerle aynı özgürlüğe sahip olmalarını gerektirir. Ancak Muhammed, öğretisinde bu meşru sonucu ortaya koymamıştır."

[24] Doğal olarak burada şu soru akla gelmektedir: Bu ifadeler gerçeğe mi atıfta bulunur, yoksa mecazi midir? Açıkçası mu-

tasavvıflar[30] ve Müslüman filozoflar bu ifadeleri mecazi olarak ele almıştır. Bu tarz bir yöntemi uygulayanlar doğal olarak Hristiyan düşüncesi ve Batı kültüründen etkilenmiş olan modern İslam toplumunda yaşayan yüksek ahlaki değerlere sahip insanlardır. Kaldı ki Muhammed'in sözlerini bu şekilde anlaşılmasına razı olduğuna ya da kendisini bizzat dinlemiş olanların onu bu şekilde anladığına inanmak zordur.

Yine, Peygamber'in tebliğ ettiği vahyin bu bölümünün [25]
insanlar tarafından yazıldığını kabul etmenin, Kur'an'ın Allah'tan gelen bir vahiy olduğu inancı ve onun tüm bölümlerinin vahiyle geldiği iddiasını tamamen ortadan kaldıracağı da gayet açıktır.

30 Seyyid Emir Ali *Spirit of Islam* adlı eserinde şu ifadeleri kullanır: "Huriler, Mecûsîlik kökenli varlıklardır. Cehennemdeki şiddetli cezalandırma yöntemi ise Talmud'dan gelmektedir. Tanımlar oldukça gerçekçi, bazı yerlerde ise erotik hisler uyandıracak biçimdedir. Ancak bu tanımlara, Muhammed'e veya onun sahabesine, hatta kelimesi kelimesine katı bir şekilde tercüme edenlere bile "şehvet düşkünü" demek, onlara iftira atmak demektir". s. 394.
Mevlana Muhammed Ali (Kur'an-ı Kerim, s. 1009) Tûr Suresi 20. ayetindeki bir notunda şöyle yazmaktadır: "(حُور عِيْن) ifadesi 'kusursuz güzellikte olanlar' anlamına gelmektedir ve 'kelimelerin çoğul hâlleri kadınlar için kullanıldığı gibi erkekler için de kullanılmaktadır. Bunlar aynı zamanda nitelikler ve iyi ameller için de kullanılır. Bu ifadelerle burada cennetin bir nimeti olarak erdemli kadınların erdemli erkeklerle birlikte olacağına atıfta bulunulmaktadır." 'Kadınlık, saflık ve güzelliğin simgesidir'. Burada kastedilen nokta 'Erdemlilikten gelen temiz bir kişiliğe ve güzel amellere sahip olmaktır ve bu nimetler, kadınlar için kullanılan kelimelerde açıklanmaktadır.' Açıkçası bu zekice bir savunmadır ancak uygunluk ve inandırıcılık konusunda zayıftır. Genel kabul edilen görüşten sapmış olan bu bakış açısı, yazarın ahlak duygusunun ne kadar yüce olduğunu gösterir niteliktedir. Kabul görmüş olan yorumlar ise şunlardır:
Tefsîr-i-Hüseynî tercümesinde (زنان سفيد روي گشاده چشم) kelimeleri, kadınları niteleyecek şekilde kullanılmıştır. (Parlak yüzlü, iri gözlü),
Hülâsatu't-Tefâsîr'de: (اور نكاح كرديا هم ني حور خوش جشم) "Biz güzel gözlü hurilerle evleniriz" ifadesi geçer. İbn Abbâs da aynı görüştedir.
Makbul Tercüme'de: (بري بري آنكهون والي حورون سي هم ان كي شاديان كر دينگي) "İri gözlü hurilerle evleneceğiz" ifadesi geçer.
Urdu tercümanlar Nadir Ahmed ve Ahmed Şah da bu şekilde tefsir etmiştir. Zemahşerî şu ifadeyi kullanmıştır: (قرّناهم بالحُور) Hurilerle buluştuk.

Açıkçası Muhammed'in zihni oldukça nesnel çalışırdı, mistik olguları çok dikkate almazdı. Bu sebeple düzenini tesis ederken, erkeklerle ilgili meselelerde hiçbir zorluk ve gizem olmadığını düşünüyordu. Cehennemdeki cezalar fizikseldi. Kaldı ki hiçbir geleneksel Müslüman da bu cezaları mecazi olarak anlamamıştır. Hâl böyleyken, neden cennetin fiziksel zevkleri görmezden gelinsin? Bununla birlikte cinsel istek uyandıran ve haz dolu bir cennet tanımlamasını ortaya koyan vahiyler kendisine geldiğinde, Muhammed'in tek eşi vardı. Mecazi anlamı savunanlar kendi görüşlerini desteklemek için bunu bir gerekçe olarak ileri sürmektedir. Muhammed, Hatice'ye düşkün ve sadık olmasına rağmen yine de konum olarak Hatice'ye tabi idi. Çünkü kendisini yoksulluktan kurtarmış, makam vermiş ve belli bir servet sahibi yapmıştı. Ancak yine de asıl servetini kendi elinde tutmuştu. Her ne kadar Muhammed başka eşler almak istemişse de onun sayesinde edindiği bu serveti başlık parası yani başka eşler edinmek için mehir olarak kullanmamıştır. Yapılan bazı eleştirilerde ise, Muhammed'in bahsi geçen dönemde kendisini kontrol etmek zorunda kaldığına ve fırsatını bulur bulmaz kendi arzularını sonuna kadar gerçekleştirdiğine vurgu yapılmaktadır.[31]

Ravzatü'l-Ahbab'a[32] göre, Hatice'nin ölümünden sonra bir arkadaşı Muhammed'e "Neden tekrar evlenmiyorsun?" diye

31 Yeni dinle karşılaşma şansları olmadığı için anne ve babasının cehennemde olduğu, ölen oğullarının da orada olması gerektiği söylendiğinde Hatice'nin telaşlandığı söylenmektedir fakat onun korkuları vahiylerce hafifletilmiştir:
İman edip zürriyetleri de iman ile kendilerine tâbi olanlar (yok mu?); işte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Kendilerinin amellerinden bir şey de eksiltmedik. Herkes kendi kazandığına bağlıdır (Tûr Suresi, 52/21).
Hatice'nin oğlunun kurtuluşunun onun imanına bağlı olması yerinde bir ifadeydi. Bu hikâye Musuad tarafından anlatılmış, Margoliouth tarafından aktarılmıştır *(Mohammed*, s. 93).

32 Koelle tarafından alıntılanmıştır, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 79.

sorduğunda çok kederlenmiş, "Alabileceğim kim var?" demişti. Arkadaşı: "Eğer bir bakire istiyorsan arkadaşın Ebu Bekir'in kızı Ayşe var. Bir kadınla evlenmek istiyorsan da sana iman eden Sevde var." demişti. Bu ikilemi "O zaman benim için her ikisine de sorun" diyerek çözmüştü. Hatice'nin ölümünden iki ay sonra Sevde ile nikahlanmış, altı yaşında olan Ayşe ile nişanlanmış ve üç yıl sonra onunla da evlenmiştir. Yine de cennetin fiziksel zevklerinin canlı tasvirlerinin sonraki surelerde verilmemiş olmasının nedeni sorulabilir.[33] Bu konuda gösterilen sebeplerden biri, Muhammed'in Medine'deki destekçilerinin artık eziyet görmüyor oldukları için bu tür bir cesaretlendirmeye ihtiyaç kalmamasıdır. Fakat bir başka açıklama daha mevcuttur. "Bunun sebebi daha ziyade doygunluktur. Belki de eskiden ulaşılamayan zevklerin çok yoğun bir şekilde elde edilebilir olmasıdır. Neticede sınırsız ödüllü bir hayat söyleminin zamanla değerini yitireceği endişesiyle, cennete inananlara bir ödül olmadığı düşüncesi Muhammed'in zihninde hâkim olmuştu."[34]

Cehennem [27]

Mekkî dönemin ikinci yarısında cehenneme ait canlı tasvirler görülmektedir. Cehennem ehli sürekli işkence görür, başlarından tutularak sürüklenirler, kaynar sular zorla yutturulur ve üzerlerine alevden giysiler giydirilip ateşe atılırlar. Demir topuzlarla dövülür, her kaçmaya çalıştıklarında oraya sürüklenerek geri getirilirler. Bu tasvirleri aşağıdaki ayetlerde görmek mümkündür:

33 Hicretten sonra on yıllık bir dönemi kapsayan Medenî surelerde kadınlar yalnızca iki kez cennet zevklerinde başrol olarak anılmaktadırlar. Buradaki kadınlar cariyeler değil eşler olarak anılırlar:
Orada çok temiz zevceler de onların (Bakara Suresi 2/25).
Onlara orada tertemiz eşler vardır (Nisâ Suresi 4/57).
Medine'de Yahudi ahlakı ile yakın temas bile, Mekke'de çok vurgulu bir biçimde gündeme gelmiş olan şehvetli cennet algısını bastırmıştır ya da artık Müslümanları yeryüzünde de sonuna kadar yaşayabilecekleri cennet zevklerini vadederek cesaretlendirmeye gerek kalmamıştı.

34 Osborn, *Islam under the Arabs*, s. 36.

Amel defteri solundan verilenler; ne bedbaht o solundan verilenler!
İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde,
Kapkara dumandan bir gölge altındadırlar.
Ki ne serindir ne de faydalıdır. (Vâkıa Suresi 56/41-44)

Mekkî dönemin üçüncü bölümünün bitimine kadar devam eden süreçte Peygamber'in muhaliflerine karşı tutumuna da işaret edilerek, aynı şiddetli kınamalar devam etmektedir:

O gün, başlarını dikerek koşacaklar, gözleri kendilerine bile dönmeyecek[35] *ve gönülleri bomboş kalacaktır. Ey Peygamber! İnsanları, azabın geleceği gün ile korkut. O gün, zalimler şöyle diyecekler: "Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir zamana kadar geri gönder de senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım." Onlara: "Daha önce ahirete getirilmeyeceğinize dair yemin etmemiş miydiniz?" denilir. O gün, suçluların zincire vurulmuş olduğunu görürsün. Gömlekleri katrandandır ve yüzlerini ateş kaplar.* (İbrahim Suresi 14/43-50)

Kitaba[36] *ve Rasullerimizi beraberinde gönderdiğimiz şeylere yalan diyenler, artık ilerde bilecekler. O zaman boyunlarında halkalar ve zincirler olduğu hâlde sürükleneceklerdir. Kaynar suda, sonra da ateşte kaynatılacaklardır.* (Mü'min Suresi 40/70-73)

[28] *Kötülük kazanmış olanlara gelince, kötülüğün cezası, misli kadardır. Ve onları bir aşağılık ve eziklik kaplar. Onlar için Allah'tan başka hiçbir kurtarıcı yoktur. Yüzleri karanlık gecelerden bir parçaya bürünmüş gibidir. İşte onlar cehennem ehlidir. Orada ebedî kalacaklardır.* (Yunus Suresi 10/27)

Bu süreç boyunca Muhammed bir uyarıcı olarak gönderildiğini sürekli vurgulamış, ancak Kureyşliler onun uyarısını dinlememiştir:

De ki: "Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım." (Hicr Suresi 15/89)

Kâfirler içlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamber geldiğine şaştılar, "Bu bir sihirbazdır, yalancıdır" dediler. (Sâd Suresi 21/4)

Babaları korkutulmamış ve kendileri de gafil olan bir kavmi, çok güçlü ve çok merhametli olan Allah'ın indirdiği (Kur'an) ile korkutasın. (Yâsîn Suresi 36/5-6).

35 Osborn, *Islam under the Arabs*, s. 39.
36 Kur'an-ı Kerim ve önceki peygamberlerin kitapları.

De ki: "Ben sizi ancak vahiyle korkutup uyarıyorum," (Enbiyâ Suresi 21/45).

Peygamber'in Kureyşlilerin sevgisini kazanma konusunda oldukça endişeli olduğu, orta Mekkî dönemin tamamındaki surelerde görülmektedir. Ancak, Medenî dönemin neredeyse sonuna doğru gelmiş olan Fetih suresinin sekizinci ayetinde benzer bir ifade yer almaktadır:

Şüphesiz biz seni, şâhit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. (Fetih Suresi 48/8)

"Allah'a ve elçisine inanasınız" îkâzının özel bir amacı olduğu söylenir. İmandan maksadın neler olduğu, daha sonra inen surelerde de zikredilmektedir. Kaldı ki, Muhammed Mekke'de daha mütevâzî idi.

Büyüler [29]

İyi bilinen iki Mekkî sure olan Felâk ve Nâs surelerine göre Peygamber'in, o zamanlar yaygın olan bazı büyülü sözler kullandığı ya da her olayda birtakım batıl uygulamaların etkisi altında kaldığını, kesin olmasa da söyleyebilmek mümkündür.[37] Peygamber de düşmanlarının kendisi üzerinde nüfuz sahibi olabilmek için yaptıkları büyülerden daha üstün bir güce sahip olduğunu kanıtlamak istemiştir. Nitekim Lübeyd adında bir Yahudinin, kızlarının da yardımıyla Muhammed'e

37 Nöldeke der ki: "Bu iki surenin tarihini belirlemek çok zordur ve onların Hicret'ten önce geldiğinden de emin olamayız." Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, s. 85.
Bununla birlikte Mekkî oldukları kesin olan bazı surelerde benzer ifadelere rastlanmaktadır:
Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa hemen Allah'a sığın. Çünkü O her şeyi işitir ve bilir (Fussilet Suresi 41/36).
Şimdi Kur'an okumak istediğin zaman önce o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın (Nahl Suresi, 16/98).
Bu sureler, Peygamber'in henüz Arapların batıl uygulamalarını reddetmemiş olduğu döneme ait olduğundan, büyük olasılıkla Mekkî'dir. Ancak pek çok müfessir Lübeyd'in Medine'de yaşayan bir Yahudi olduğunu ve dolayısıyla oraya Hicret'ten sonra yerleştiklerini ifade etmektedir. Tarihleri ile ilgili kesin bir bilgi yoktur.

büyü yaptığı söylenmektedir. Cebrail (as.) bu iki sureyi nakledererek onu bu büyüden kurtarmıştı:[38]

> *De ki: "Ben, Yarattığı şeylerin şerrinden,*
> *Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden,*
> *Ve düğümlere üfleyen büyücülerin şerrinden,*
> *Ve hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden*
> *Ağaran sabahın Rabbine sığınırım,"* (Felâk Suresi 113/1-5)

[30] *De ki: "Cinlerden olsun insanlardan olsun,*
> *İnsanların kalplerine vesvese sokan sinsi şeytanın şerrinden*
> *İnsanların Rabbine,*
> *İnsanların mâlik ve hâkimine,*
> *İnsanların mâbuduna sığınırım!"* (Nâs Suresi 114/1-6)

Bu sureler "Muavvizeteyn" (المُعَوِّذَتَيْن) ya da *iki koruyucu sure* olarak adlandırılmakta ve kötülüğe karşı koruyucu olarak muskalara işlenmektedir. Yine de, cennetin vaad edilmiş nimetleri, cehennemin ürkütücü cezaları ve büyüyü etkisiz hâle getiren doğaüstü güçler olduğu iddiası, Kureyş'in dostluğunu kazanmaya yetmemiştir. Peygamber bu nedenle güçsüz taraftarlarını korumakta da yetersiz kalmış,[39] bunun yanında sapkınlıkla itham edilme tehlikesini göze almak istememiştir. Böylelikle onlara, Arabistan ile yakın ticari ilişkiler içerisindeki bir ülke olan Habeşistan'a göç etmelerini tavsiye etmiştir. Muhacirler de sayıları az olmasına rağmen inançlarının

38 *Tefsîr-i-Hüseynî*'den Felâk Suresi üzerine. Düzenlenmiş *Kur'an-ı Mecîd'de.* Ayşe'nin her kim Cuma namazından sonra bu sureleri 7 defa okursa, bir sonraki Cuma'ya kadar tüm kötülüklerden korunacağını söylediği nakledilir. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 132.

39 Bu sırada İslam, Hristiyan topraklarından gönderilen ya da Mekke'de Hristiyan anne-babadan doğan köleler tarafından kabul edilmiştir. Muhammed'in kurtarıcılığını fark etmiş, onun öğretisine iman etmiş ve bazıları bu uğurda şehit olmuşlardır. Nöldeke, Alâk Suresi'nin 10. ayetine verdiği meal: "Allah'ın kölesi namaz kılarken" şeklindedir ve burada bir köle gibi olmaya işaret eder. Fakat burada yapılan genel meal: "Allah'ın kulu namaz kılarken" şeklindedir. Ebu Cehil (*age.*, s. 13) tarafından yapılan, Peygamber namaz kılarken ayağını onun boynuna koyma tehdidi münasebetiyle, bu kısmın bizzat Muhammed'e işaret ettiği söylenmektedir. Nöldeke, *Geschichte des Qorans* s. 66; *Tefsir-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 468; ve Beyzâvî, Cilt. 2., s. 410.

doğru olduğunu, dinlerinden dönmeleri için eziyete maruz kalma ihtimallerinden dolayı sürgünü tercih ettiklerini bütün Mekke halkına göstermişlerdir.

Muhacirlerin Dönüşü [31]

Sürgüne gidenlerin bir kısmı Habeşistan'daki Hristiyan Kilisesi'ne katılmıştı. Bilindiği üzere, İslam'daki Hristiyan karşıtlığı, bu dönemden çok daha sonra ortaya çıkmıştır.[40] Muhammed eğer birkaç yıl içinde Medine'de yaşayacağı bir yer bulamasaydı, kendisi de Habeşistan'a da gidebilirdi ve İslam'ın yerini bir çeşit bozuk bir Hristiyan inancı da alabilirdi.

Habeşistan Muhacirleri üç ay içerisinde geri döndü. Çünkü Müslümanlar ile Kureyşliler arasında sağlanacak bir barış ihtimali oluşmuş görünmekteydi. Kaldı ki Mekkeliler çok sayıda vatandaşını kaybetmek istemiyordu. Habeşistan kralının Müslümanları himaye etmesi, Muhammed'in davasına siyasi bir destek sağlayacak gibi duruyordu. Habeşistan'ın etkisi, Peygamber'in umduğundan bile daha büyük bir güç oluşturabilirdi. Dolayısıyla hem Mekkeliler hem de Müslümanlar tehlike altına girebilirdi. Bu yüzden iki taraf arasında bir uzlaşma sağlanabilseydi, bu açık bir şekilde her iki tarafın da yararına olabilirdi. Neticede müzakerelere başlandı. Mekke'nin önde gelenlerinden biri, bazı şartların kabulü ve bir uzlaşmaya varmak için Muhammed'i ikna etmek amacıyla bir elçi gönderdi. Elçi, "Ey Muhammed! Biliyorsun ki sen kabilemizin en üst mertebesindesin ve toplumumuzu bölen ağır bir

40 Mâide Suresi 82. ayetinde şu ifadeye rastlarız: *İman edenlere karşı düşmanlık yönünden insanların en şiddetlisi olarak Yahudileri ve Allah'a ortak koşanları bulursun. Ve yine iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da: "Biz Hristiyanlarız" diyenleri bulursun. Çünkü onların içlerinde keşişler ve rahipler vardır. Ve onlar büyüklük taslamazlar.*
Bu sure, geç döneme ait olmasına rağmen, kimi ayetleri daha önceki dönemlerde gönderilmişti. Sürgündeki Müslümanlara gösterilen konuk severliğin güzel bir örneği olarak bu ayet, Yahudilere düşmanlığın açığa vurulduğu hicretin 3. yılından sonra ve hem Yahudilerin hem de Hristiyanların kınandığı hicretin 8. yılından önce gelmiş olmalıdır.

meseleyi önümüze getirdin. Bize 'aptallar' dedin, ilahlarımıza küfrettin, dinimizi yerdin ve ölmüş atalarımızı imansızlıkla suçladın. Şimdi, üzerinde düşünüp kabul edersin diye umduğumuz tekliflerimizi dinle!" dedi.

[32] Muhammed'e zenginlik ve saygınlık teklif edildi. Eğer kendisi, bölgenin ilahlarını kabul ederse, Kureyşliler de Allah'ın tek tanrı olduğunu kabul edip, ona ibadet edeceklerdi. Muhammed için kendi vatandaşlarının bu şekilde bir değişim geçirmesi fikri son derece cazipti.[41] Zira onun çağrısına kırk-elli kişilik bir grup karşılık vermişti ve bunların bir kısmı da sürgündeydi. Kureyşliler her zaman olduğu gibi sert ve inatçıydı, ortam da son derece kasvetliydi. Ancak her ne kadar gerektiği gibi olmasa da bir uzlaşma ihtimali ve muhaliflerin Allah'ın davasına rıza gösterme ihtimali vardı. Bir gün Muhammed, Kâbe yakınlarında Mekke'nin önde gelenlerinden oluşan bir gruba rastlamış ve bu gruba katılmıştı. Necm suresinin ilk ayetlerini samimi bir şekilde tebliğ etmeye başlamıştı. Sure, Muhammed'in konumunu güçlü bir iddia ile başlamaktaydı:

> *İnmekte olan yıldıza andolsun ki, Arkadaşınız (Muhammed) sapmadı, azmadı. O, hevâdan (arzularına göre) konuşmaz. O(nun konuşması kendisine) vahyedilenden başkası değildir. Bunları, büyük güçleri olan biri öğretti.* (Necm Suresi 53/1-5)

Bu ayetlerin ardından Peygamber'in kendisine açılan bazı sırlara değinilmiş ve söz Mekke Putları'na getirilmişti:

> *Siz de gördünüz değil mi o Lât ve Uzza'yı?*
> *Ve üçüncü olarak da öteki (put) Menat'ı?* (Necm Suresi 53/19-20)

[33] **Yanlış Görev**

Daha sonra, büyük bir ilgiyle kendisini dinlemekte olan Kureyşlileri uzlaşmaya çağıran ayetler gelmişti. İşte o zaman büyük bir şaşkınlık ve zevkle dinlemeye başlamışlardı:

41 Bkz. Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 2, s. 150-158.

İşte onlar ulu kuğulardır (garanik), şüphesiz ki şefaatleri umulmaktadır.[42]

Peygamber surenin son ayetini de tebliğ etti:

Haydi Allah için secdeye kapanın ve O'na kulluk edin. (Necm Suresi 53/62).

Hepsi büyük bir uyum içinde ayetleri dinlemişlerdi. Bu, dikkat çekici bir olaydır. Kureyşliler memnuniyet içerisinde: "Can veren ve can alanın tek bir ilah olduğunu bildik. O yaratan ve yardım edendir. Bizim bu tanrıçalarımız O'na aracılık ederler. Sen onların bu görevini kabul ettiğin için biz de sana uymaktan memnunuz" dediler. Muhammed ise kısa bir süre sonra hata yapmış olduğunu ve üzerine aldığı bu yanlış görevi bir an evvel bırakması gerektiğini fark etti. Çünkü hâlâ insanların putlara taptığını ve verdiği tavizlerin hiçbir işe yaramadığını gördü.

Hadislere göre, bu durumun ardından Allah, önceki pey- [34]
gamberlerin de aynı şekilde Şeytan tarafından kandırılmış olduğunu gösteren ayetleri içeren bir vahiyle Peygamber'i teselli etmiştir:

(Ey Muhammed!) Biz senden önce hiçbir elçi ve hiçbir peygamber göndermedik ki o bir şey temenni ettiği zaman, şeytan onun

42 Bazı Müslüman tarihçi ve müfessirler bunu Şeytan'ın dinleyenlerin kulaklarını etkileyen bir büyüsü olarak açıklamaya çalışmış, Cebrail'in diğer kelimeleri söyleyenin Şeytan olduğunu ifade eden (Hacc Suresi, 22/51) vahyi getirene kadar Muhammed'in bu kelimeleri ne duyduğunu ne de bildiğini ifade etmişlerdir. *Ravzatü'l-Ahbab* isimli eserde ise şunları okuyoruz: "Necm Suresi inzâl olduğunda Kâinatın Efendisi Hârem-i Şerif'e gitmiş ve sureyi Kureyş meclisine okumuştur. Okurken insanların onları kavradığından emin olmak ve tamamen doğru bir şekilde hatırlamak için ayetler arasında duraksamıştır. O yüce ayetleri okumaya başladığında (Siz de gördünüz değil mi o Lât ve Uzza'yı? Ve üçüncü olarak da öteki (put) Menat'ı?) Şeytan, kâfirlerin şaşkına dönmüş kulaklarının şu sözleri duymasına neden olmuştu: "İşte onlar ulu kuğulardır (garanik), şüphesiz ki şefaatleri umulmaktadır". Kâfirler bu sözleri duyunca aşırı derecede sevinmişlerdi." Bazı alimler ise bu durumu tamamen reddederek bunun zındıkların (kâfirlerin) bir icadı olduğunu ifade etmektedir.

arzusuna şüpheler karıştırmasın. Bunun üzerine Allah şeytanın karıştırdığı şüpheyi giderir. (Hacc Suresi 22/52)[43]

Allah Teala, Muhammed'in güvenini tekrar sağladıktan sonra putlarla ilgili gerçek vahyini indirdiği, o vahyin de Necm suresinde geçtiği ifade edilmektedir:

Siz de gördünüz değil mi o Lât ve Uzza'yı?
Ve üçüncü olarak da öteki (put) Menat'ı?
Size erkek O'na da dişi öyle mi?
Bu çok insafsız bir taksimdir.
Onlar hiçbir şey değil, sırf sizin ve babalarınızın taktığı (boş) isimlerdir. (Necm Suresi 53/19-23)

Kureyşliler bu duruma çok kızmış ve: "Muhammed Allah'ın huzurunda putlarımızın bulunduğu mertebeyle ilgili olumlu sözlerine tövbe etti. Değişmemiş olanı değiştirdi ve yerine başka kelimeler koydu" şeklinde tepki gösterdiler. Böylece insanları inananlara daha fazla eziyet etmeleri için kışkırttılar.

[35] Putperestliğe Yönelik Tavır

Güçsüz olarak görülen Muhammed, bu olay sayesinde kendini göstermişti. Bunun yanında sonsuza dek putperest-

43 Bu Medenî bir suredir ve açıkça Mekke'de meydana gelmiş olan hatadan söz etmektedir. Ayrıca bu sure anlatılanların da tarihsel bir kanıtıdır. Sale, (إِذُا تَمَنّي) kelimelerini "fakat okuduğunda" diye çevirirken, Rodwell "istekleri arasında" şeklinde çevirmektedir. *Tefsîr-i-Hüseynî*'de (چون تالوت كرد) kelimeleri "okuduğumuzda" diye çevrilir ve Mekke'deki bu olay referans alınarak açıklanır. Şah Veliyyullah tarafından yapılan Farsça tercümeye bakıldığında (آرزو بخاطر بست) "temenni ettiğinde" şeklinde bir ifade görülür. Beyzâvî ise bunu şöyle açıklar: "İstediği şey saptırıldı" (زور في نفسه ما يهواه)
Nadir Ahmed (تمناكي اسني جب) ifadesini "İstediğinde" şeklinde tercüme eder.
İbn Abbâs (النبي حديث أو الرّسول قراءة) ifadesinin "bir elçinin okuması veya bir peygamberin söylemesi" anlamına geldiğini yazar. Bu yorumu yapan hatırı sayılır alimler vardır. Ahmed Şah (جاها كجه اسني جب) ifadesini "O bir şey istediğinde" şeklinde ifade etmiştir.
Kadiyânî bir müfessir, ayetin Mekke'deki olaya herhangi bir atıfta bulunmadığını iddia etmektedir. Eğer böyle bir hata meydana gelseydi, Şeytan'ın kışkırtması nedeniyle o olaya atıfta bulunulmasından önce birkaç yıl geçmesinin imkânsız olduğu temeline dayanarak bu iddiada bulunmuştur. *Holy Qur'an*, s. 674.

likten yüz çevirmiş, putperestler için bir ceza olduğunu ilân etmeye başlamıştı. Bu dönem ile ilgili aşağıdaki ayetleri zikredebilmek mümkündür:

> *İbrahim dedi ki: "Aaa, siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?"*
> *Hâlbuki sizi de yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır.* (Sâffât Suresi 37/95-96)

> *Böylece ona bir tuzak kurmak istediler. Biz de kendilerini daha alçak düşürdük.* (Sâffât Suresi 37/98)

Yine Mûsâ da Allah'ın putperestlik konusundaki hoşnutsuzluğunun bir şahidi olarak anılmakta ve bu durum İsrailoğulları'na hitaben söylenen şu ifadeler ile açığa çıkmaktadır:

> *Bir de ibadet edip durduğun ilahına bak; elbette biz onu yakacağız, sonra da kül edip denize savuracağız.* (Tâhâ Suresi 20/97)

Muhammed düştüğü hatadan kısa bir süre sonra, böyle bir uzlaşmaya yanaşmaması konusunda kendisini uyaran bir vahiy de almıştır:

> *(Ey Muhammed!) Az kalsın seni bile, sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı iftira edesin diye, fitneye düşüreceklerdi ve o takdirde seni dost edineceklerdi.*[44] (İsrâ Suresi 17/73)

44 Bazı alimler Peygamber'in yaptığı çağrıya cevap olarak zekât vermekten ve beş vakit namaz kılmaktan muaf olma ve putları Lat'ı bir süre muhafaza etme izni gibi bazı imtiyazlara ihtiyaç duyduklarını söyleyen Taif halkının Peygamber'in huzurunda yaptıkları yanlışa ithafen bu ayetlerin gelmiş olabileceğini göz önünde bulundurmuştur. Aynı alimlere göre ayetler, Taif'in kuşatıldığı zamanı da kastediyor olabilir. Eğer öyle ise, bu ayetler Hicret'in sekizinci ya da dokuzuncu yılında gelmiş ve dolayısıyla Medenî bir sureye aittir (Bkz. Sale's *Preliminary Discourse*, Wherry derlemesi, s. 39). Zemahşerî'den yapılan bir alıntı da bu görüşü destekler niteliktedir (Rodwell, s. 198). Plamer ise bunun müfessirlerin çoğunun görüşü olduğunu belirtmektedir. Vâkıdî'nin müzakerelere dair beyanları da bu görüşü desteklemektedir. *Tefsîr-i-Hüseynî*'de verilen bir başka görüş de ayetlerin Kureyşlilerin gelip de "parmak uçlarınla dahi olsa putlarımıza dokununcaya kadar (saygı göstermek anlamında) senin o kara taşı öpmene izin vermeyiz" dediği zamana işaret ettiğini ifade eder.
قریش یه آن حضرت گفتند که نمیگذاریم تراکة استلام حجر کنی تا وقتیکة مس کنی بتان ما را و اکرجة
بسر انگشت باشد آنحضرت غایت شوق کة بطواف حرم داشت در خاطر مبارکش خطور کرد چه شود
اگر چنین کنم

[36] Ayetlerde putların şefaati, saçma bir durum olarak değerlendirilmekte ve şu şekilde tarif edilmektedir:

> *De ki: "Gördünüz ya, Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz ortaklarınızı! Gösterin bana, yeryüzünden neyi yaratmışlardır?" Yoksa onların gökyüzünde bir ortaklığı mı vardır? Yoksa biz kendilerine bir kitap vermişiz de ondan bir delil üzerinde mi bulunuyorlar? Hayır o zalimler, birbirlerine aldatmadan başka bir vaatte bulunmuyorlar.* (Fâtır Suresi 35/40)

Mekke halkı putperestliğin ne kadar da saçma bir şey olduğu konusunda uyarıldılar. Tüm bu olaylara yol açan durum, gelecekte çok daha sert bir yönetim şeklini haklı göstermek amacıyla Peygamber tarafından da kullanılmıştır.

Neticede daha önce Muhammed'in toplumdaki itibarı zedelenmiş olmasına karşı tekrardan hızlıca yükselmiş ve destekçileriyle birlikte görevini yeniden tebliğ etmeye başlamıştır. Çünkü insanlar için bu görevin manası çok farklıydı. Onlar (Garanik olayı sebebiyle) Kur'an'da meydana gelen tavır değişiminin sebebini Şeytan'ın etkisi olarak görmemişlerdi. Şayet Kur'an gerçekten Allah'ın mesajıysa, ayetlerin bu şekilde değiştirilmesi veya iptal edilmesi Şeytan tarafından gerçekleştirilen bir şey değildi. Müşrikler ise, onun putlara tapmayı bırakmaları için sarf ettiği çabaları aşağılamış ve ona gülmüşlerdi. Buna karşı bir ayeti değiştirmekle suçlanan Muhammed, bu tür konularda çok elverişli bir yöntem olan nesh ile ilgili bir ayet tebliğ ederek onlara cevap vermiştir:[45]

"Efendimiz Kâbe'yi tavaf etmeyi çok istiyordu ve eğer bunu yaparsa neler olabileceği konusunda derin derin düşündü".
Muir, ayetlerin Mekke'de gerçekleşen (Garanik Hadisesi) büyük hataya ithafen geldiği görüşünü dikkate almaktadır.

45 "Bir vahyi geri çekmek ve onun yerine bir başkasını koymak için Tanrı'nın gücünü öne sürmüştür. Fakat bunun insan kaynaklı olduğu öylesine barizdir ki böylesi bir uzlaşmacı uygulamanın dost ve düşmanlar tarafından sisteme dahil edilmesine izin verilmesi hayret vericidir". Margoliouth, *Mohammed*, s. 139.
Daha sonra Bakara Suresi 106. ayetinde nesih hakkında kesin bir ifadeye rastlamaktayız: *"Biz bir ayetten her neyi nesh eder veya unutturursak, ondan daha hayırlısını yahut mislini getiririz".* Kadiyânî mü-

Ayetlerin Neshi [37]

Bir ayeti diğeriyle değiştirip yerine başka bir ayet tebliğ ettiğimizde Allah, onların dediklerini en iyi şekilde açıklamaktadır: "Sen, ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır öyle değil; onların çoğu bilmezler. (Ey Muhammed!) Onlara de ki: "Kur'an'ı Cebrail, iman edenlere sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olması için Rabbinin katından hak olarak indirdi." Muhakkak biliyoruz ki kâfirler: "Kur'an'ı Muhammed'e bir insan öğretiyor" diyorlar.[46] *Bunu Peygamber'e öğrettiğini zannettikleri kişinin dili*[47] *yabancıdır. Bu Kur'an ise apaçık bir Arapçadır.* (Nahl Suresi 16/101-103)

Ancak Kureyşliler hâlâ alay ederek şu sözleri söylüyor- [38]
lardı: "Allah'ın elçi olarak gönderdiği şu kişiye bakın! Onları sabırla muhafaza etmeseydik, bizi neredeyse ilahlarımızdan caydıracaktı". (Kur'an'ı Kerim, Taha Suresi, 42. ayetine atfedilir) Nitekim Ebu Talib'in koruması olmasaydı, Muhammed ciddi bir tehlike altında kalacaktı. Ancak bu müşfik amca,

fessirler, nesih akidesini reddederler. Yukarıda alıntı yapılan (آية-ayet) kelimesi "ayet" olarak değil "tebliğ" olarak tercüme edilmelidir ve bu "Mûsâ'nın Yasası" artık nesh edilmiştir anlamına gelmektedir. Ancak Muhammed "Mûsâ'nın Yasası"nı hiç öğrenmediği için, onu unuttuğu da iddia edilemez. Büyük imam ve müfessirlerden Beyzâvî, Celâleyn, Mevlana Celâleddîn-i Rumi, Hüseyn ve diğerleri bu akideyi kabul ederler. Ancak Profesör Macdonald, ayetlerin bir kısmının başka ayetlerle nesh edildiği inancını reddedenlerin çalışmalarında, bu uygulamanın İslam'ın başından beri değişmeyen bir ittifakla (icmâ) sabit olduğu bilgisine rastlamadığını belirtmektedir (*The Moslem World*, October, 1917, s. 620). Bu nedenle, nesihten bahseden geleneksel metinlere ait yorumların geçerliliği açıktır.
Nöldeke der ki:
"Allah'ın, mutlak yöneticinin emirlerini değiştirme ihtiyacının olması durumu, Muhammed'in davasına muhalif bir fikir değildi. Kur'an'ın değişen koşullara uyan birçok farklı yönü mevcuttur. Bu da putperestlerin terbiyesi içindir". *Encyclopaedia Britannica*, Cilt 16, s. 599.
Beyzâvî değişen koşulları şu şekilde tanımlar: (حسب الحوادث - hasebü'l-havâdis) *Tefsir*, Cilt 1, s. 553. Konunun tamamı için bkz. *The Faith of Islam* (4. baskı), s. 101-109.

46 Zemahşerî ve Beyzâvî, bazılarının bunu Selman'a atfettiğini ifade ederler.

47 "Bunun anlamı, Kur'an'ın dilinin çok dokunaklı olmasıdır. Yabancı olan biri, bu tarzı bilmez ve çok az konuşabilir" Nadir Ahmed.

yeğeninin her hareketinden memnun olmamasına rağmen[48] yine de onun yanında durmuştu. Hatta bir defasında, "Allah korusun, onu öldürseydiniz, aranızda sağ kalan kimse olmazdı." demişti.

Açıkçası bu ihtar, Muhammed'in Mekke'deki konumunu açıkça ortaya koymaktadır. Kureyşliler ona her zamankinden daha düşmanca davranmışlar, destekçileri ümitlerini kaybederken alaycı ve umursamaz davranmışlardı. Ancak amcasının desteği sayesinde Peygamber böylesi bir tehlikeden kurtulmuştu. Sonuçta bu olumsuz şartlara karşılık verebilmek için Muhammed iki farklı görüş benimsemişti. İlk olarak, önceki peygamberlere de tıpkı kendisine yapıldığı gibi bir muamele edildiğini, bu nedenle kendisine yapılan kötü muamelenin, esasında kendisinin ilahi görevinin açık bir kanıtı olduğunu gösteren bir dizi vahiy almıştı.

[39] **Allah'ın Peygamberleri Koruması**

Andolsun, senden önceki milletler arasında da peygamberler gönderdik. Onlara hiçbir peygamber gelmiyordu ki onunla alay etmiş olmasınlar. Biz o küfrü suçluların kalbine işte böyle sokarız. Kur'an'a iman etmezler, hâlbuki öncekilerin sünneti (inanmadıkları için başlarına gelenler) gelip geçmiştir. (Hicr Suresi 15/10-13)

Diğer bir argüman ise onun ilahi davet ve tebliğinin vahyin doğru olduğuna dair tekrarlanan iddialarıdır. Bu dönemde, Muhammed'in iddialarına karşı çıkanlara yönelik sert itirazları da dikkat çekicidir.

Aşağıdaki ayetler, önceki peygamberlerin davranışlarının kendisinin de bir peygamber olduğunu kanıtlamak için kullanıldığını göstermektedir:

48 "Dedi ki: Araplar benim hakkımda ne söyleyecek? Kendi yeğenimin benden ve benim dinimden saptığını söyleyecekler."
Muhammed dedi ki: "Ey amca! Bana iman et! Senin için Allah'a yalvarayım."
Amcası: "Hayır, onlar duyduklarını yayacaklar, İkiden fazla kişinin bildiği sırrı herkes bilir". Mevlana Celâleddîn-i Rumi, *Mesnevi*.

Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi ve saltanat sahibi Firavun da yalanlamıştı. (Sâd Suresi 38/12)

Sekizinci ayetinin Medenî döneme ait olduğu söylenen ancak, kendisinin Mekkî dönemin ortalarında gelmiş olduğu bilinen Enbiyâ suresinde; şehre dair büyük bir tehlikeye dair, Allah'ın diğer bölgelere göstermiş olduğu muameleye atıfta bulunulmaktadır. Burada Mekkelilere bir uyarı mevcuttur:

Biz halkı zalim olan nice memleketleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka milletler var ettik. (Enbiyâ Suresi 21/11)

Onların ilahları da meydan okuyordu: "Yoksa (Mekke müşrikleri) birtakım ilahlar edindiler de yerden ölüleri onlar mı diriltecekler?" (Enbiyâ Suresi 21/21)

Yoksa O'ndan başka ilahlar mı edindiler? De ki: 'Kesin delilinizi getirin. İşte benimle beraber olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı.' Hayır, onların çoğu gerçeği bilmezler de onun için yüz çevirirler. (Enbiyâ Suresi 21/24)

Ardından, Allah'ın önceki resuller ve peygamberleri korumasına dair atıflar gelmektedir. Hatta Zekeriya aleyhisselamdan bile bahsedilmektedir. Yine İsa'nın[49] kusursuz ve [40]

49 (وَالَّتِي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فيهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا اٰيَةً لِلْعَالَمينَ) *Irzını koruyan Meryem'e ruhumuzdan üflemiş, onu ve oğlunu, âlemler için bir mucize kılmıştık* (Enbiyâ Suresi 21/91).
Nadir Ahmed, Urduca tercümesinde "ruhumuzdan üfledik" kelimelerini "onun bir kocası olmaksızın hamile kaldığı" anlamına, "mucize" kelimesinin de "Allah'ın mükemmel gücü" anlamına geldiğini ifade etmiştir. Zemahşerî ise bu ayete (معناه نفخنا الرّوح في عيسى فيها أيْ أحييناه في جوفها) "Biz Meryem'in içindeki İsa'ya ruh üfledik, yani, ona Meryem'in rahminde can verdik" şeklinde bir anlam vermiştir.
Ayrıca "mucize/işâret" ifadesi için "kocası olmadığı hâlde Meryem'in İsa'yı doğurduğuna bir işarettir" der. (غير فحل – gayr-i fahlin) Aynı döneme ait Meryem Suresi'nde Meryem ile ilgili şunlar yazmaktadır:
"Sonra ailesiyle kendisi arasına bir perde koymuştu. Biz ona meleğimiz (Cebrail)i gönderdik de ona tam bir insan şeklinde göründü. Meryem: 'Ben senden Rahmân (olan Allah)'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan (dokunma bana)' dedi. Melek: 'Ben, sana temiz bir oğlan bağışlamak için, Rabbinin gönderdiği bir elçiyim' dedi." (Meryem Suresi 19/17-19).
Bazı müfessirler ise 18. ayeti şu şekilde tercüme ederler:
"Meryem dedi ki: Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma)." (Meryem Suresi 19/18).

mucizevi doğuşunu anlatan bir ayette Allah'ın Meryem'e olan lütfuna değinilmektedir.

[41] **Peygamberlerin Hikâyeleri**

Bu eski insanlar, cennetin kıymetli halkıydı. Peygamberlerin en büyüğü olan Muhammed, Allah'ın lütfuna mazhar olmuş en özel kişiydi. Buna rağmen onlar da halkı tarafından hor görülmüştü. Aynı şekilde Muhammed de hor görüldü.

Kamer suresinde peygamberlere ait hikâyeler tekrar edilmekte, karşı karşıya kaldıkları muhalefete dair örnekler verilmektedir. Genel durum aşağıdaki ayette görülmektedir:

Yalanladılar, nefislerinin arzularına uydular. Hâlbuki her iş yerini bulacaktır. (Kamer Suresi 54/3)

Nuh'a "sahtekâr" diyerek onu reddetmişlerdi. Lut'un halkı onun uyarısını yalanlamıştı. Firavun'un halkına uyarı gelmiş, ancak onlar mucizeleri "hile" olarak nitelendirmişlerdi. Ardından Muhammed Mekke halkına dönerek şöyle seslendi:

Beyzâvî: "Temiz bir oğlan" (غلاماً زكيّاً) ifadesinin "günahsız" (طاهرًا من الذنوب) anlamına geldiğini ifade eder.
Zemahşerî 'kutsal oğul'u 'temiz bir oğlan' (غلاماً زكيّاً) yani hiçbir kusuru veya bedensel özürü olmayan biri (وَلداً سوياً) olarak tanımlar.
Bu ayetlerde, ruhun bir insan şekline büründüğü söylenmektedir. Diğer bir deyişle, En'am Suresi 9. ayetinde, gönderilen bir meleğin insan biçimine girdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle Meryem'e gönderilenin Cebrail (as.) olduğuna inanılmaktadır.
Mevlana Muhammed Ali, bu hadisenin bir hayal olduğunu, ruhun onu gerçekten ziyaret etmediğini ifade etmektedir. Ayrıca Mekkî dönemin sonlarında nazîl olan sure, kusursuz bir şekilde doğan çocuktan bahseder:
"Fakat Allah, kendilerine salih bir evlat verince, her ikisi de tuttular verdiği evlatlar üzerine ona ortak koşmaya başladılar." (A'râf Suresi 7/190).
Yine Medenî dönemin başlarında inzâl olan bir surede "kusursuz" anlayışına atıfta bulunulmaktadır:
"Doğrusu Allah katında İsa'nın (yaratılışındaki) durumu, Âdem'in durumu gibidir; onu topraktan yarattı, sonra ona "ol!" dedi, o da oluverdi." (Âli İmrân Suresi 3/59).
Arapçası: (إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللهِ كَمَثَلِ آدَمَ) yani hem Adem hem de İsa'nın insan olan bir babası yoktu. Beyzâvî bunu şöyle yorumlamaktadır: "Onun doğası (ya da mertebesi) Adem'deki gibi olağanüstüydü." (إنَّ شأنَه الغريب كشأن آدم).

Bu kıssalardan alınacak hisseye gelince; Şimdi sizin kâfirleriniz, onlardan hayırlı mı? Yoksa kitaplarda sizin için bir beraat mı vardır? (Kamer Suresi 54/43)

O gün yüzleri üstü ateşte sürükleneceklerdir, onlara "Cehennemin dokunuşunu tadın!" (denilecektir). (Kamer Suresi 54/48)

Şu'arâ suresinde Mûsâ, Nuh, Lut ve diğer peygamberlerin aşağılanmış ve sahtekarlıkla suçlanmış olduklarını görürüz. Bu hikâyeler büyük oranda birbirleriyle ilişkilidir. Ortaya çıkan sonuç ise şudur: Mekkelilerin Muhammed'e karşı çıkmaları, geçmişteki olaylara dayanarak, gerçek bir peygamberin yaşama ihtimali olan olaylardır. Ancak bu durum, ayetlerde sert bir biçimde azarlanan Mekkelilerin tavırlarını haklı da göstermemektedir:

Şeytanların kime ineceğini size haber vereyim mi? Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üzerine inerler. (Şu'arâ Suresi 26/221-222)

Ancak alay eden herkes, eski çağlardaki peygamberlere [42]
karşı gelenlerin aldığı cezayı alacakları konusunda uyarılmalıydı. Kâfirlerin gelecekte başlarına gelecekler ile ilgili şu ayetlere bakınız:

Bu kâfirler ateşi yüzlerinden ve sırtlarından men edemeyecekleri ve yardım da göremeyecekleri zamanı, bir bilseler! Doğrusu bu azap onlara ansızın gelecek de kendilerini şaşırtacaktır. Artık ne geri çevrilmesine güçleri yetecek ne de kendilerine mühlet verilecektir. Yemin olsun ki, senden önce birçok peygamberle alay edildi de içlerinden alay edenleri, o alay ettikleri şey (azap) kuşatıverdi. (Enbiyâ Suresi 21/39-41)

Sâffât suresi, muhalefetin çok etkin olmadığı fiilî düşmanlığın yerini kayıtsızlığın aldığı bir zamanda gelmiş olmalıdır. Bu surede Mekkeli kâfirlerin, geçmiş dönemlerde Nuh, Mûsâ, Harun, İlyas ve Yunus'u reddedenlerin yolunu takip ettiği anlatılır. Mekkeliler şöyle söyleyerek kendilerini ifşa etmiştir:

Eğer yanımızda önceki (ümmet)lerden bir kitap olsaydı, elbette biz de Allah'ın ihlas ile seçilmiş kullarından olurduk. (Sâffât Suresi 37/168-169)

Daha sonra (Sâffât Suresi 37/178-180)'de[50] Peygamber'in bir süre onlardan yüz çevirip, onların kesinleşen kaderini seyrettiği ifade edilir.

[43] **Kureyşlilerin Kınanması**

Mekkî dönemin sonlarında inen bir surede aynı sertlik hissedilmekte ve aynı intikam söylemlerine rastlanmaktadır. Yine onların tövbe etmeleri için bir fırsat bile verilmemektedir:

> *Çünkü onlara peygamberleri, delillerle geldikleri zaman, kendilerinde bulunan ilme güvendiler de o alay ettikleri şey onları kuşatıverdi. O zaman hışmımızı gördüklerinde: "Allah'ın birliğine inandık ve O'na şirk koştuğumuz şeyleri inkâr ettik" dediler. Ama hışmımızı gördükleri zamanki imanları kendilerine fayda verecek değildi. Allah'ın, kulları hakkındaki geçegelen kanunu budur. İşte kâfirler bu noktada hüsrana düştüler.* (Mü'min Suresi 40/83-85)[51]

Ayrıca, eski peygamberlere yapılan tüm bu muhalefete rağmen Allah'ın peygamberlerine yardım ettiği belirtilmiştir:

> *Andolsun ki peygamberlikle gönderilen kullarımız hakkında şu sözümüz geçmiştir: "Onlar var ya, elbette onlar muzaffer olacaklardır ve elbette bizim ordularımız mutlaka galip geleceklerdir."* (Sâffât Suresi 37/171-173)

Böylece Muhammed de aynı şekilde başarılı olacaktı.

Dönemin ortalarına ait bir başka dikkat çekici sure de Sâd suresidir. İlk on ayeti, Ebu Talib'in Muhammed'i korumayı bırakması için Mekkelilerin ona yalvardığı, Ebu Talib'in ise bu teklifi reddettiği bir olay üzerine nâzil olmuştur. Bu olayın 615 yılı civarında yaşandığı söylenmektedir. Bazı hadislerde

50 Saffat Suresi 37/178-180: "Azabımızın çabuklaştırılmasını mı istiyorlar? İstedikleri başlarına geldiğinde (önceden) uyarılmış olanların sabahı çok kötü olacaktır! Evet, sen bir süre için onları kendi hâllerine bırak. Ve hâllerini gör; ileride kendileri de görecekler! Mutlak izzet sahibi olan rabbin, onların yakıştırdığı nitelemelerden münezzehtir."

51 Muhammed diğer peygamberlerden bahsederken, onların peygamberlik yeteneklerine nadiren atıfta bulunmaktadır. Daha ziyade onları putperestliğe ve günahkârlığa karşı birer uyarı olarak betimlemektedir.

ise, bu olayın Ebu Talib'in ölüm döşeğinde olduğu 620 yılında meydana geldiğinden bahsedilmektedir. Oysaki, bu olayın daha erken bir tarihte gerçekleşmesi muhtemeldir. Neticede Kureyşliler önceki peygamberleri küçümseyerek reddetmiş ve göçüp gitmiş olan atalarının kaderi örnek gösterilerek uyarılmıştır. Ayrıca Kureyşlilerin bu ataları pek çok ayette kınanmaktadır:

Sâd. Bu zikirle dolu Kur'an'a bak! O inkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler. Kendilerinden önce nicelerini helak ettik. Onlar çağrıştılar. Ama artık kurtuluş vakti değildi. Kâfirler içlerinden kendilerine uyarıcı bir peygamber geldiğine şaştılar da: "Bu bir sihirbazdır, yalancıdır" dediler. "İlahları, bir tek ilah mı kılmış? Bu gerçekten şaşılacak bir şey, çok tuhaf!" İçlerinden ileri gelenler fırladılar ve dediler ki: "İlahlarınız üzerinde sabır ve sebat edin. Bu, gerçekten arzu edilen bir murad!" "Biz bunu başka bir dinde işitmedik,[52] *bu mutlaka bir uydurmadır." "Kur'an aramızdan ona mı indirilmiş?" dediler. Doğrusu onlar Kur'an hakkında bir kuşku içindeler. Ve doğrusu onlar henüz azabımı tatmadılar.* (Sâd Suresi 38/1-8) [44]

Mekkî dönemin ortalarında gelen ayetlerin bir başka özelliği de Kur'an vahyinin sürekli tasdiklenmesidir. Ona "Mübarek Kitap, Apaçık Kitap, Şerefli Kur'an" gibi hitaplarda bulunulur.

Bu, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır ki, insanlar onun ayetlerini düşünsünler ve temiz akıl sahipleri ibret alsınlar. (Sâd Suresi 38/29) [45]

52 مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ
Muhammed bu konuşmayı müşriklerin kişilerin gözüne sokmaktadır. Böylece de Hristiyanlığın çok tanrılı bir öğretisi olduğunu ima etmektedir. *Tefsîr-i-Hüseynî*'de bu bahsin İslam'dan önce gelmiş en son din olan ve birliğin değil Üçleme öğretisinin hatalı bir biçimde kabul edildiği Hristiyanlığa atfedildiği açıklanmıştır.
صلت عيسى كة آخرين صلت است چه ايشان بتثلبث قائل اند نه بتوحيد
Beyzâvî, bunun atalarının dinine ya da son din olan Hristiyanlığa atfedildiğini açıklamıştır. İbn Abbâs: "Allah'ın bir olduğunu Yahudilerden de Hristiyanlardan da duymadık" der.
(لم نسمع من اليهود و النصارى أنّ الله واحدٌ)
Zemahşerî: "Birliği değil Teslis Prensibi'ni benimsemiş olan Hristiyanlara ya da Kureyşlilere atfedilir" der. Mücahid ise burada Kureyşlilerin dinine atıfta bulunulduğunu ifade etmektedir. *Hülâsatu-t-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 44.

Muhammed'e, onu dinleyenlerin kendisine karşı katı kalpli olmasından dolayı üzüntü duymaması emredilmiş, mesajının ilahi bir mesaj olduğu garanti edilmiştir. Bunlar, Apaçık Kitap'ın işaretleridir:

> *(Rasul'üm!) Onlar iman etmiyorlar diye âdeta kendine kıyacaksın! Biz dilersek onların üzerlerine gökten bir ayet (mucize) indiririz de, ona boyun eğeler. Bununla beraber kendilerine O Rahmân'dan yeni bir öğüt gelmeyedursun, ille ondan yüz çevirirler. Üstelik (ona) "yalandır" dediler.* (Şu'arâ Suresi 26/3-6)

Surenin 192'inci ve devamındaki ayetlerinde, Cebrail'in Kitap'ı cennetten indirdiğine dair çok güçlü bir iddia söz konusudur. Ancak Yahudilere atıfta bulunulması nedeniyle bu bölümü Celâleddîn es-Süyûtî Medenî döneme ait kabul etmektedir. Bu nedenle burada alıntı yapmadım. Bu sureye ait diğer bölümlerinde beş peygamberin "Allah'tan kork ve bana itaat et" dediği nakledilir. Ortaya çıkan sonuç şudur ki, Kureyşliler de benzer şekilde itaat etmeliydi. Aksi takdirde itaatsizliklerinden dolayı acı çekeceklerdi. Eğer itaat etmedilerse:

> *Şayet sana karşı gelirlerse de ki: "Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak uzağım."* (Şu'arâ Suresi 26/216)

[46] Vahiylerin tedricen oluşu, Peygamber'in yaşanan pek çok farklı olayı, ilahi bir takdirle hüküm vermesini sağlamasından dolayı oldukça faydalıydı. Nihayetinde bunu haklı çıkarmak için bir otorite gerekliydi ve bu otoritenin varlığına şu ayette rastlarız:

> *Sana Kur'an'ı verdik ve onu insanlara sindire sindire okuyasın diye (kısımlara) ayırdık ve biz onu yavaş yavaş indirdik.*[53] (İsrâ Suresi 17/106)

53 Beyzâvî (تنزيلًا) 'indirme" kelimesini 'duruma göre' (علي أنّها حسب الحوادث) şeklinde açıklar. Bu uygun bir kuramdı çünkü gerektiğinde bir vahiy gönderilmesine yol açıyordu. Onu "yavaş yavaş" ve "parça parça" gönderme durumu aynı zamanda dinleyicilerin rahat anlayabilmesi için de olabilir. Furkân Suresi 32. ayetinde vahyin böyle gönderilmesinin, vahyin amacının Peygamber'in zihnindekini tasdik etmek için olduğu söylenir.

Tûr suresinde sahtekarlık suçlamasına rastlanmakta ve Kur'an'ın doğaüstü tabiatı belirtilmektedir:

> *Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? Hayır onlar inanmıyorlar. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz meydana getirsinler.* (Tûr Suresi 52/33-34)
>
> *Yoksa gayb kendilerinin yanında da onlar mı yazıyorlar?* (Tûr Suresi 52/41)
>
> *Şüphesiz o zulmedenlere ondan başka da azap vardır.* (Tûr Suresi 52/47)

Mekkî dönemin başlarına ait olan Hâkka suresi, sahtekarlık iddiasına yapılan Kur'an'daki en sert itirazlardan birini barındırmaktadır:

> *Andolsun gördüklerinize ve görmediklerinize. Kuşkusuz Kur'an, şerefli bir peygamberin (Allah'tan) getirdiği sözdür. O, bir şair sözü değildir,*[54] *siz çok az inanıyorsunuz. Bir kâhin sözü de değildir, ne de az düşünüyorsunuz! O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmedir. O, bize isnaden bazı sözler uydurmaya kalkışsaydı, elbette biz onu bundan dolayı kuvvetle yakalardık. Sonra da onun şah damarını keser atardık. O vakit sizden hiçbiriniz ona siper de olamazdınız.* (Hakka Suresi 69/38-47)

Başka bir deyişle; "Biz (Allah) sizin üzerinizde (Kureyşli- [47]
ler) tarafınızdan alıkonmuş olan Peygamber'e zarar vermenizi önleyen kısıtlayıcı bir etkiye sahibiz." Bu dönemde Muham-

54 Şu'arâ Suresi 221-225. ayetlerinde "Şairler" ifadesi kullanılır. Muhammed, kendisine karşı şiir yazan şairlerin deli olduklarını söylemiştir: *Şairler(e gelince), onlara da sapıklar uyar. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve gerçekte yapmadıkları şeyleri söylediklerini görmedin mi?* (Şu'ara Suresi 26/224-225),
Öte yandan, Muhammed kendisini ve dinini savunmak için şairleri görevlendirmiştir. Bu şairler suçlanmamalıdır. Beyzâvî'ye göre bu şairlere şu şekilde değinilir:
Haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar müstesna. Haksızlık edenler, hangi dönüşe (akıbete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir. (Şu'ara Suresi, 26/228).
Mualim'e göre ikinci ibarede Peygamber'in muhaliflerine atıfta bulunulmaktadır:
ية اشارة هي رسول الله كي هجو كرني و الون كي طرف
Hülâsatu't-Tefâsîr, Cilt 3, s. 388.

med kendisinin bir şair Kur'an'ın da şiirsel bir dehanın ürünü olduğu fikrine karşı mücadele etme konusunda son derece endişeliydi. Bu nedenle Allah, surede bu iddiaların doğru olmadığına dair bir açıklama yapmıştır. Bu açıklama, Allah tarafından gönderilmiş bir kitapta bulunabilecek en vurgulu iddiadır. Bu iddianın kuvveti ve ciddiyeti, Muhammed'in aklındaki şüpheyi ifşa ediyor gibi görünmektedir. Kendi söylediklerine mutlak şekilde inanan bir adamın tavrına işaret eden bir yapısı yoktur. Allah'ın Peygamber'inden beklenen vakur bir tavır da burada söz konusu değildir. Bu üsluba sahip diğer bölümlerden birkaçı şöyledir:

[48] *Şimdi yemin ederim o sinenlere (gündüzleri gözden kaybolan yıldızlara), O akıp akıp yuvasına gidenlere, Yöneldiği an geceye, nefeslendiği (ağardığı) an sabaha ki, kuşkusuz o Kur'an, değerli bir elçinin sözüdür. O elçi güçlüdür, Arş'ın sahibinin yanında çok itibarlıdır. Orada ona itaat edilir, güvenilir. Arkadaşınızı cin çarpmış değildir.* (Tekvîr Suresi 81/15-22)

O(nun konuşması kendisine) vahyedilenden başkası değildir. Onu, müthiş kuvvetleri olan biri öğretti. (Necm Suresi 53/4-5)[55]

Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim. Bilirseniz bu büyük bir yemindir. O, elbette şerefli bir Kur'an'dır. Korunmuş bir kitaptadır. Ona temizlenenlerden başkası el süremez. (Vâkıa Suresi 56/75-79)

Kur'an'ı sana kısım kısım biz indirdik biz. (Dehr (İnsân Suresi 76/23)

Apaçık kitaba andolsun ki biz onu iyice anlayasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık. Gerçekten o bizim nezdimizde bulunan ana kitapta[56] *mevcut yüce ve hikmet dolu bir kitaptır.* (Zuhrûf Suresi 43/2-4).

55 Müfessirler bunun Cebrail olduğunu ifade etmektedir.

56 (أُمُّ الْكِتَابِ) "Ana Kitap". Hüseyin der ki:

در اصل همة كتب سماوي يعني در لوح محفوظ كه ايمن است تغيير

"Tüm semâvî kitapların aslı, değiştirilmesinler diye, korunmuş levhada bulunmaktadır." *Tefsîr-i-Hüseynî,* Cilt 2, s. 300.

(اصل الكتاب السّماويّة) Beyzâvî bunu "Tüm semâvî kitapların aslı" olarak adlandırmaktadır. Orijinal dilinin ne olduğunu bilmiyoruz, ancak kitapların en azizi ve eşsiz bir ifadesi olduğu anlamında "yüce hikmetli" şeklinde açıklanmaktadır.

Sahtekarlığın İnkârı [49]

İnkâr edenler: "Bu Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır, ona başka bir topluluk yardım etmiştir" diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular. "Kur'an öncekilerin masallarıdır; başkalarına yazdırmış da sabah akşam kendisine okunmaktadır" dediler. Ey Muhammed! De ki: "Onu, göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir. Şüphesiz O, bağışlayandır, merhamet edendir." (Furkân Suresi 25/4-6)

Peygamber dedi ki: "Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı terkedilmiş (bir şey yerinde) tuttular." (Furkân Suresi 25/30)

Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? Hayır, o senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi korkutman için, Rabbin tarafından gelen bir haktır. Gerek ki, hidayeti kabul ederler. (Secde Suresi 32/3)

(Ey Muhammed!) Onlara de ki: "Kur'an'ı Cebrail, iman edenlere sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak için Rabbinin katından hak olarak indirdi. (Nahl Suresi 16/102)

Zümer suresi muhtemelen Habeşistan'a ilk hicretin yaşandığı dönemde nâzil olmuştur. Bu surede Kur'an'ın doğrudan Allah'tan geldiği vurgulanmakta ve aşağıdaki ayetlerinde vahyin ürpertici etkisinden bahsedilmektedir:

Emin ol, biz sana kitabı hakkıyla indirdik. Onun için dini yalnız kendisine halis kılarak Allah'a ibadet ve kulluk et. (Zümer Suresi 39/2)

Allah, kendi içinde uyumlu, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak sözlerin en güzelini indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisiyle tüyleri ürperir, sonra yine Allah'ı anmaya yönelerek bedenleri ve kalpleri huzura kavuşur. (Zümer Suresi 39/23).

Yukarıda bahsedilen Muhammed'in kendisini savunmak [50]
için benimsemiş olduğu davranışlar, diğer peygamberlerin benimsediği iddia edilen davranışlarla benzerlik göstermektedir.

Bu ifadelerin okurun zihninde bıraktığı genel izlenim, kendi zihni rahat olmayan ve iddialarını yineleyerek güçlen-

dirmeye çalışan, muhaliflerini susturmanın yanı sıra, kendini destekleyenlere güven vermek ve onların inancını kuvvetlendirmek isteyen bir adamın açıklamaları olduğu yönündedir.

[51] Mekkî dönemin ortalarında Peygamber, Kur'an benzeri bir kitap ortaya koyulabileceği fikrine karşı çıkmıştır:

Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? Hayır onlar inanmıyorlar. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz meydana getirsinler. (Tûr Suresi 52/33- 34)

İkinci yarıya ait Mekkî surelerin sonuncularından olan İsrâ suresinde,[57] meydan okuma devam etmektedir:

Ey Muhammed! De ki: "Yemin olsun, eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar bile, yine onun bir benzerini meydana getiremeyeceklerdir." (İsrâ Suresi 17/88)

Bundan kısa bir süre sonra şu ifadelere rastlanmaktadır:

Yoksa "onu kendi uydurdu" mu diyorlar? O hâlde sen de onlara de ki: "Haydi siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin. Allah'tan başka çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın. (Hûd Suresi 11/13)

Yine, bu argümana kaynaklık eden ayetlerden birinin Medine'de indiğini görmekteyiz:

Kulumuza indirdiğimiz kitaptan dolayı bir şüphe içinde iseniz onun benzeri bir sure de siz getirin, Allah'tan başka taptıklarınızı da yardıma çağırın; eğer iddianızda samimiyseniz!. (Bakara Suresi 2/23)

[52] Bunu yapmaya çalışmak tehlikeli bir işti. İran'a yolculuk eden Nadir b. Haris bu meydan okumayı kabul etmişti. Firdevsi'nin kendisinden yaklaşık 400 yıl sonra ölümsüzleştirdiği Pers Krallarının hikâyelerini nazım hâline getirmiş ya da kafiyeli hâle getirmiş, daha sonra da aynı Muhammed'in Kur'an'ı insanlara okuduğu gibi toplantılarda ve kalabalık

57 Bu sure farklı dönemlerde inen ayetlerden oluşmaktadır. 75-82. ayetlerin Medine'de indiği bilinmektedir.

yerlerde okumuştu. Mekkî dönemin sonuna doğru inen bir surede şu ayet gelmişti:

> *İnsanlar arasında öyleleri vardır ki bilgisizlik yüzünden başkalarını Allah yolundan saptırmak ve o ayetleri alay konusu etmek için eğlendirici sözler kullanırlar; işte bunları alçaltıcı bir azap bekliyor.* (Lokmân Suresi 31/6)

Nadir, Bedir Savaşı'nda esir alınmış, fidye teklifi reddedilmiş ve idam edilmişti.[58] Neticede Müslümanlar hiçbir zaman şiir söyleme konusunda Kur'an ile bir mücadeleye girişilmediğini yine, o zamandan beri hiçbir Arab'ın Kur'an'a eşdeğer bir şiir üretmediğini iddia ederler. Ancak bu, abartılı bir iddiadır. Çünkü söz konusu mücadele, retorik veya şiirsel açıdan Kur'an'a eşdeğer bir şey üretmek değil; Allah'ın birliği, gelecekteki (ahiretteki) cezalar, vb.[59] konularda eşdeğer bir şey üretmekle ilgilidir. Bu açıdan bakıldığında, Kureyşliler bunu yapamamıştır. Öte yandan Kur'an Allah'ın birliğini dile getirirken, böyle bir dogmaya inanmadıkları için onları putperest olarak gösteren bir kitap yazmaları mümkün değildi.

Bu çizgide bir kitap yazmaya çalışmış olsalardı, ortaya çı- [53]
kan yalnızca Kur'an'ın bir kopyası olurdu. Kopyalar asıllarının yerini tutmazlar. Aslında Muhammed zemini çoktan ele geçirmişti. Hiç kimsenin, kendi karakterini yansıttığı kitabı (yani Kur'an'ın) bir benzerini getiremeyeceği konusundaki inancından dolayı rahatlıkla meydan okuyabilirdi. Ayrıca, Kur'an'ın biçim ve ifade yönünden gerçekten de iddia edildiği gibi bir üstünlüğe sahip olabileceğine dair Baron de Slane'in şu görüşünü ortaya koyabilmek mümkündür: "Kur'an'ı (İslam uleması) tarafından kabul edilmiş hitabet ve eleştiri

58 Beyzâvî, Cilt 2, s. 112. Margoliouth, *Mohammed*, s. 135, 266.

59 Mevlana Muhammed Ali: "Onun emsalsiz üstünlüğü, meydana getirdiği etkiye dayanır. Başka hiçbir kitap böyle bir etki yapamadı, yapamazdı. Onun her sözü, ilahi haşmet ve görkemi öyle bir tarif eder ki, diğer hiçbir kutsal kitap ona yaklaşamamıştır bile" ifadesini kullanır (*Holy Qur'an*, s. 19). Bu Kadiyânî müfessiri öyle abartılı ifadeler kullanmıştır ki, onların kritik bir değeri bile yoktur.

kuralları çerçevesinde incelersek, Kur'an'ın hitabet açısından mükemmel bir örnek olduğuna hiç şüphe yoktur". Palmer ise şöyle demektedir; "En iyi Arap yazarların hiçbir zaman fazilet açısından Kur'an'a eşdeğer bir şey üretmeyi başaramamış olması şaşırtıcı değildir. Çünkü onun emsalsiz olduğunu peşinen kabul etmiş ve onun tarzını mükemmel standart olarak benimsemişlerdir. Bu nedenle, yazacaklarında Ondaki mükemmellikten bir sapma ve kusurun meydana gelmesini kaçınılmazdır.[60] Kur'an'ın doğrudan ilahi bir söylem olduğu iddiası, herhangi bir Müslüman'ın onu eleştirmesini imkânsız kılarken, diğer edebi eserlerin değerlendirilmesinde de onu bir standart hâline getirmiştir. Diğer bir deyişle dilbilgisi uzmanları, sözlükbilimciler ve sözbilimciler, Kur'an'ın yanlış olamayacağı varsayımıyla hareket etmektedirler. Bu bakış açısına göre diğer çalışmalar onun tarzını az çok başarılı bir şekilde taklit ettikleri ölçüde mükemmelliğe yaklaşmış olacaklardır."[61]

Ancak, iddia edilen bu üstünlüğün hangi açıdan olduğu konusunda Müslümanlar hiçbir fikir birliğine varamamıştır. Bazıları bu üstünlüğün Kur'an'ın kıraatinde, konusunda, sure veya ayetleri arasındaki uyumunda (*kitaben müteşabiha*) bulunduğunu söylemektedir.[62] Bütün bunların yanında Mutezile mezhebine göreyse, Allah'ın izniyle herhangi bir kişinin Kur'an'daki anlatım gücü ve düzenine eşdeğer bir sure meydana getirebileceği savunulmaktadır.[63]

60 "Muhaliflerin Kur'an'a eşdeğer bir şiir, söz sanatı gibi herhangi bir örnek üretmeleri, Peygamber'in kesinlikle istemediği bir durumdur. Bu şekilde ortaya çıkabilecek ilk şiirle birlikte destekçilerinin büyük bir bölümüne mahcup olabilirdi. Yine de Kur'an'ın tarz ve ifadelerinin kıyas kabul etmez bir mükemmelliğe sahip olduğu inancı ile ilgili mücadele onun yanlış yorumlanması üzerine kuruludur." Nöldeke, *Encyclopaedia Britannica*, Cilt 21, s. 601.

61 *Sacred Books of the East*, Cilt 5, s. 76.

62 Muir, *Beacon of Truth*, s. 26.

63 Şehristânî, *Milel ve Nihal*, s. 39 ve Nöldeke *Geschichte des Qorans*, s. 44.

İ'caz ya da Kur'an'ın mucizevi oluşu, kendi ebedi tabiatına dair tartışmalara bağlı kalınmadan, tüm Müslümanlar tarafından itikadi bir hakikat olarak kabul edilmektedir.

Öte yandan, Mekkî dönemin sonlarında inen Şûrâ suresi, Mekkeliler tarafından yöneltilen sahtekarlık suçlamasının Peygamber'in orada ikamet ettiği son güne kadar sürdürüldüğünü göstermektedir:

> *Yoksa onlar, senin hakkında: "Allah'a karşı yalan uydurdu." mu diyorlar? Eğer Allah dilerse senin de kalbini mühürler. Onların suçlamaları seni üzmesin."* (Şûrâ Suresi 42/24)[64]

Yahudiler ve Hristiyanlar [55]

Görevinin bu aşamasında Muhammed ve Yahudiler arasında bir yakınlık oluşmuştur. Mekkî dönem boyunca Müslümanların Hristiyanlık ve Museviliği kurtuluşa ulaştıracak dinler olarak gördüğü açıktır. Hatta daha sonra -muhtemelen- Medine'deyken şu ayetler gönderilmiştir:

> *Şüphe yok ki iman edenler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiîler, bunlardan her kim Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman eder ve iyi amel işlerse elbette Rableri katında bunların ecirleri vardır, bunlara bir korku yoktur, bunlar mahzun da olacak değillerdir.* (Bakara Suresi 2/62)

En son inen Mekkî surelerden birinde, Yahudilerin bu ayetleri duyduğunda son derece memnun oldukları belirtilmektedir:

64 Bu ayetin tefsiri kolay değildir. Muhtemelen, "Eğer böyle bir şey yaparsan Allah peygamberlik görevini elinden alabilir" ya da "eğer bu suçlama sahteyse kalbini mühürleyecek, yani bu haksız iftiraya katlanması için yüreğini güçlendirecek" anlamına gelmektedir. Hüseyn, (يَخْتِمْ عَلي قَلْبِكَ) "kalbini mühürlemek" ifadesini aşağıdaki gibi açıklar:
مهر نهد بر دل تو اگر افترا کنی یا مهر نهد بر دل تو بصبر وشکیبائی تا از آزارو جفای ایشان متضرر نشوی
"Eğer yalan uydurursan, O kalbini mühürleyecektir. Ya da onların öfkesi ve gazabından yara almayasın diye kalbini sabırla ve cefayla mühürler." *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 295.
"Senden Kur'an'ı ve vahyi esirgeyebilir ya da onların verdiği rahatsızlık seni üzmesin diye sana sabır verir." Beyzâvî, Cilt 2, s. 230. Nadir Ahmed, kalbini mühürleme ifadesinin Peygamber'in böyle bir şey yapamayacağı anlamına geldiğini ifade etmektedir.

Kendilerine kitap verdiklerimiz,[65] *sana indirilen (vahiy)le sevinç duyuyorlar.* (Ra'd Suresi 13/36)

Mekkî dönemde Yahudiler ile aralarında bariz bir dostluk olmasına rağmen Muhammed daha sonraları Yahudiliğin aşağı bir tabiata sahip olduğu imalarında bulunmaya başladı. Onun bu konudaki öğretisini yansıtan ayetlerin büyük bir kısmı Medine'de gelişmiştir. Yine de Mekkî dönemin ortalarına ait olan iki surede İslam'ın bu konudaki iddialarının mahiyeti ortaya koyulmaktadır:

Ve işte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir. (Mü'minûn Suresi 23/52)

[56] *Doğrusu bu sizin ümmetiniz (tevhid dini olan Müslümanlık), bir tek ümmettir (bir tek din olarak sizin dininizdir). Ben de sizin Rabbinizim. O hâlde bana kulluk edin.* (Enbiyâ Suresi 21/92)

Yine Kur'an'da Eski Ahit tarihine dair pek çok ayet yer almaktadır. Bu ayetlerde Kur'an'ın amacının yalnızca kendi ilahi kökenini kanıtlamak olmayıp, önceden gönderilmiş vahiyleri tasdiklemek olduğu söylenmektedir.

Kur'an'dan önce de bir rehber ve rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı Tevrat vardı. Bu Kur'an ise zulmedenleri uyarmak, iyilik yapanları müjdelemek için Arap lisanı ile indirilen ve kendinden öncekileri tasdik eden bir kitaptır. (Ahkâf Suresi 46/12)

Muhammed'in dostça yaklaştığı Mekke'deki Yahudiler, Tevrat'ın ilk beş kitabında Allah'ın kendisini her daim Rahman (merhametli) şeklinde isimlendirilmesine rağmen, Muhammed'in bu ismi hiç kullanmadığını fark ettikleri iddia edilmektedir. Neticesinde bir ayet inmiştir:

65 Burada bahsi geçenler, Muhammed'in peygamberlik görevinin bu döneminde, daha sonraki Mekkî surelerde belirtildiği üzere, Kutsal Metinleri ve tarihlerine olan güçlü eğilimlerinden dolayı memnun edilmiş olan Yahudiler olmalıdır. Rodwell, *Qur'an*, s. 427. Beyzâvî bu konuda daha net açıklamalar yapmıştır. Bu pasajın, Müslüman olan Yahudi ve Hristiyanları kastettiğini ifade etmektedir. Abdullah b. Selam, Necaşi ve diğerlerini içeren seksen kişiden kırkı Necran'dan, sekizi Yemen'den ve otuz ikisi de Habeşistan'dan idi. Bu insanlar, kendi kitaplarına uymalarından dolayı memnun olmuşlardı. Cilt 1, s. 483.

(Sen onlara) de ki: "İster "Allah" deyin, ister "Rahmân" deyin, nasıl çağırırsanız çağırın. En güzel isimler O'nundur." (İsrâ Suresi 17/110)

Rahman unvanı daha sonraki surelerde de bulunmaktadır.[66] Allah'ın ve Rahman'ın iki ayrı ilah olarak anlaşılması endişesinden dolayı, bu yanlış anlamaya dair bir ayette ikazda bulunulmuştur:

Allah, buyurmuştur ki: İki ilah edinmeyin. O, ancak bir ilahtır. Onun için yalnız benden korkun. (Nahl Suresi 16/51)

Kureyşliler bu terime karşı çıkmışlardı. Konuyla ilgili Kur'an'da şöyle denilmektedir:

"Rahmân da neymiş? Senin bize emrettiğine secde eder miyiz hiç?" derler. (Furkân Suresi 25/60)

Ümmî Peygamber [57]

Kureyşliler: "Delirmiş bir şair için ilahlarımızı mı terk edelim?" dediklerinde yanıt olarak; *"Hayır! O doğru olanı getirmiş ve eskilerin getirdiklerini tasdiklemiştir"* yani, müfessirlere göre, ondan önce gelmiş olan peygamberler hakkında:

Andolsun ki biz, vaktiyle İsrailoğulları'na kitap, hüküm ve peygamberlik vermiştik. ... Sonra (Ey Muhammed) seni din hususunda apaçık bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy, bilmeyenlerin hevâ ve heveslerine uyma. (Câsiye Suresi 45/16-18) denilmiştir.

Yine bu süreçte Muhammed'in Yahudilerin antik tarihi hakkında bazı genel bilgiler öğrenmiş olduğunu gösteren birçok ifade de vardır. Ancak bu dönemden önce onun elinde İncil olduğuna dair bir kanıt yoktur.[67]

66 Bu nedenle "Rahman" teriminin kullanımı, bir surenin tarihsel delillerinden biridir.

67 Muhammed'in herhangi bir Yahudi ya da Hristiyan'a ait bir kitabı okumadığından şüphe yoktur. Dolayısıyla Kur'an'da geçen Eski Ahit Gelenekleri orijinal olandan daha çok süslü Hagada kıssalarına benzerlik gösterirken, Yeni Ahit Gelenekleri tamamen efsanevidir ve Apokrif Hakikatlere benzemektedir (Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, s. 6). (النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ) terimi (A'râf Suresi 7/156, 158), "Ümmi Peygamber" bu noktayla ilgilidir. Bakara Suresi 78. ayetinde (وَ مِنْهُمْ اُمِّيُّونَ) de bu ifadeye rastlarız:

[58] Gerçekten de anlattığı hikâyeler, İncil'deki ifadelerle uyumlu değildir, ancak Yahudi efsaneleriyle ve Hahamların anlattığı hikâyelerle uyumludur. Materyal toplamış olduğu bazı Yahudi dostlarının olduğu, onlardan dinlediği hikâyeleri Kur'an'da görülen biçimiyle geliştirdiği açıktır. Muir; "Gerçek ve kurgunun, canlı imgelem ve çocukça saçmalayışların karışımı, aynı masalın klişeleşmiş bir ifadede tekrar tekrar verilmesi ve eski peygamberlerle kendisi arasında bir mukayese oluşturmak için saklanamayan bir çabadır. Kendi sözlerini onlara ve onların muhaliflerine söyleterek, Kur'an okuyan sabırlı insanları yorar ve midesini bulandırır." demektedir.[68]

Ancak farkına varılması gereken, tüm bu bilgilerin doğrudan vahyin bir kanıtı olarak ortaya koyulmasıdır:

> *Münakaşa ederlerken, benim melekler yüksek topluluğuna ait ne bilgim olabilirdi? Ancak ben açıktan açığa korkutmakla görevli olduğum için o bilgi bana vahyediliyor.* (Sâd Suresi 38/69-70)

"Onların arasında (Yahudiler) ümmîler yani Kitab'ı (Tevrat'ın ilk beş kitabını) bilmeyenler vardır." Bu nedenle bu terim açıkça Kutsal yazıları bilmeyenleri ifade etmektedir. Muhammed'i işaret eden (الأُمِّي) terimi, basitçe onun daha önce İncil'i tanımadığı anlamına gelir ve Müslümanların dediği gibi, cahil bir adam olduğu için Kur'an gibi bir kitap yazacak bilgiye sahip değildi. Bu nedenle de bunlar Tanrı'nın sözleri olmalıydı. Bkz. *Faith of Islam* (4. Baskı), s. 18-21. Bu onun okuma gücü sorununa ya da terimin genel anlamıyla cahil bir adam olduğunu göstermez (Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, s. 11). Ayrıca bkz. Geiger'in *Judaism and Islam*, s. 20.
Kur'an'da nakledilen Eski Ahit'e ait tek metin:
And olsun ki, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak iyi kullarımın (the righteous) mirasçı olduğunu yazmıştık. (Enbiyâ Suresi 21/105).
Bu kısım (Zebur 37/ 24)'ten alınmıştır: "*İyi insanlar (the righteous) vatana mirasçıdırlar.*"
Kadıyânî Müfessiri Muhammed Ali, "ümmî" kelimesine üç olası anlam verir: 1) okuma yazma bilmeyen kimse; 2) Araplardan bir kimse; 3) Mekke'den bir kimse – Ümmü'l-Kura ya da Arapların gelişmiş şehri (*Kur'an-ı Kerim*, s. 361). Ankebût Suresi 48. ayette Muhammed'in okuma yazma bilmediği söylenmektedir. "Onun öğretisinin ilahi kökenini ve onu tüm peygamberlerden ayırıp hepsine üstün kıldığına" dair bir kanıtı öne sürmektedir (Adı geçen eser, s. 781). Bu durumun onu farklı kıldığı kabul edilebilir ancak cehaletin onu üstün kılmasını anlamak zordur.

68 Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 2, s. 185.

Bu ayetleri takip eden insanı yaratma konusundaki ayetler muhtemelen Yahudilerden alınmıştır. Ancak buna rağmen, söz konusu ayetlerin onun ilahi önderliğinin bir kanıtı olarak gösterilmiştir.

Kureyş'in Suçlamaları [59]

Allah'ın vahiy olarak gönderdiği Yusuf'un kıssasına da Kur'an'da rastlamaktayız:

Sana bu Kur'an'ı vahyetmekle biz, sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Gerçek şu ki, daha önce senin bundan hiç haberin yoktu. (Yusuf Suresi 12/3)

Ardından Yusuf'un kıssası, Yahudi efsanelerindeki şekliyle anlatılmaktadır ancak bu anlatının vahiy ürünü olduğu iddia edilmektedir:

İşte bu, sana vahiyle bildirdiğimiz gayb haberlerindendir. (Yusuf Suresi 12/102)

Ancak Mekke halkı bu meselelerin bilgisinin Allah'tan geldiğine iman etmeyip, şöyle derlerdi:

Kur'an'ı Muhammed'e bir insan öğretiyor. (Nahl Suresi 16/103)

Bu suçlamaya Peygamber, aynı ayette zikredilen, onların ima ettikleri kişinin dilinin yabancı[69] fakat Kur'an'ın dilinin ise Arapça olduğunu söyleyerek cevap vermişti. Onlar ise bu cevaba karşılık; Peygamber'in gerekli malzemeyi ondan alıp, Arapça olarak düzenlediğini söylemişlerdi. Sonuçta Peygamber, tekrar tekrar aşağıdaki gibi ifadeleri çürütmek zorunda kalmıştır:

69 Hüseyn'in belirttiği gibi (اعجَميّ) ifadesi "söz sanatı olmaksızın" anlamına gelir. Ve devam eder: "Peygamber'in konuşması içerik ve üslup açısından son derece dokunaklıydı (در فصاحت و بلاغت). Peki Kur'an'ı böyle bir kişiden nasıl öğrenmiş olabilir?"
İbn Abbâs: (اعجَميّ) ifadesinin "Yahudi" anlamına geldiğini yazmıştır. Wherry'nin bu ayete ilişkin uzun bir notu vardır, *Commentary on the Qur'an*, Cilt 52 s. 45.
111, 119-120 ve 125. ayetler kesin olarak Medenî ayetlerdir. Bu nedenle Nahl Suresi farklı dönemlerde nâzil olan ayetlerden oluşan bir derlemedir.

İnkâr edenler, "Bu Kur'an, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmeceden ibarettir" dediler; böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular. (Furkân Suresi 25/4)

[60] Kureyşliler iddialarının arkasında durmuş ve bu durumu "Yahudilerin Masalları" olarak isimlendirmekte ısrarcı olmuşlardır:

"Kur'an öncekilerin masallarıdır; başkalarına yazdırmış da sabah akşam kendisine okunmaktadır" dediler. (Furkan Suresi 25/5)

Bunun devamında Kureyşliler başka bir yol benimsemişler, Muhammed'in ailesi ile halkın geri kalanı arasındaki tüm sosyal ilişkileri kesmişlerdi. Ya da daha modern bir ifadeyle boykot uygulamışlardı. Muhammed ve yakınları kentin tenha bir köşesine kapatılmıştı. Aradan uzun bir süre geçtikten sonra Kureyşlilerin bir kısmı yumuşamaya başladı. Ancak bu süreçte Muhammed, koruyucusu Ebu Talib'i ve ondan beş hafta sonra da bilge ve sevgi dolu eşi Hatice'yi kaybetti. Bu durum var olan sorunların onun için bunalıma dönüşmesine neden oldu. Peygamber mutsuz, yalnız ve neredeyse umutsuz bir hâle gelmişti. Mekke'nin yaklaşık 113 km doğusunda bulunan Taiflilerin, Mekke'de istenmeyen bir adamı kabul edip etmeyeceğini düşünmeye başladı. Neticede sadık Zeyd'in refakatinde Taif'e girmiş, şehrin önderlerini beklemiş ve vazifesini onlara açıklamıştı. Fakat Taifliler onu ne kabul etmiş ne de öğretisini benimsemişlerdi. On gün sonra taşlanmış, yaralanmış, bitap düşmüş bir hâlde şehirden kaçmak zorunda kalmıştı. Dönüş yolculuğunun yarısına gelindiği esnada başından geçenler yüzünden telaşlı, tebliği insanlar tarafından reddedildiği için üzgün bir hâlde Nahle Vadisi'nde duraklamıştı. Kendi hayalinde dini benimseyen cin topluluklarını gördü. İşte bu olayın ardından Cin suresi nâzil olmuştur:[70]

70 Rodwell, *Qur'an*, s. 157, not 3. Bu yolculuğun daha detaylı anlatımı için bkz. Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 2, s. 200-207.

De ki: Hakikat birtakım cinnin Kur'an dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyedildi. Şüphesiz biz, hayret verici bir Kur'an dinledik. (Cin Suresi 72/1-2)

Taif Vazifesi [61]

O Kur'an hidayete erdiriyor, biz de ona iman ettik. Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız. (Cin Suresi 72/2)

Allah'ın kulu (Peygamber) kalkmış O'na dua ederken, neredeyse (cinler) onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi. (Cin Suresi 72/19)

Cinlerin kendilerine yapılan tebliği bu kadar hevesle kabul etmiş olmaları, insanların Muhammed'e ve onun tebliğine gösterdikleri kibir ve umursamazlığın ardından, büyük bir teselli olmuştu. Bu olay Mekke'de inen son surelerden birinde de anılmaktadır:

Ey Muhammed! Hani biz cinlerden bir grubu Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. (Ahkâf Suresi 46/29)

Yine de görev başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Göze çarpan büyük bir çaba sarf edilmiş olmasına rağmen başarısız olunmuştu. Muir'in; "Muhammed'in Taif yolculuğunda çok önemli bir durum söz konusudur. Kendi halkı tarafından hor görülmüş ve reddedilmiş, yalnız bir adam olmasına rağmen, tıpkı Yunus'un Ninova'ya gittiği gibi Allah adına cesurca gitmiş, putperest bir kenti kendi tebliğini kabul etmeye ve desteklemeye davet etmişti. Bu, onun çağrısının ilahi oluşuna dair güçlü imanı olduğuna ışık tutar." demektedir. Mekke'ye döndüğünde gördüğü şey, Kureyş'in muhalefetinin hız kesmeden devam etmesiydi. Ya onların ya da Muhammed'in boyun eğmek zorunda olduğu çok açıktı. Neticede Mekke'yi tamamen terk etme fikri yavaş yavaş Peygamber'in aklına şekillenmeye başlamıştı.[71] Mekke'de başarısız olunduğu artık kesinleşmişti.

71 Bu, Mekkî dönemin sonlarında inzâl olan (Ankebût Suresi 29/56) ayette ima edilmektedir:
"Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim yarattığım yeryüzü geniştir. O hâlde yalnız bana kulluk edin."

[62] Peygamber güçlü aile bağları, Kâbe'nin koruyucularıyla olan ilişkileri, birçok kişisel erdem, yılmaz bir sabır, katı bir korkusuzluk ve etkileyici konuşma yetisine sahipti. Yine de destekçilerinin sayısı oldukça azdı. Mekke'deki vazifesinin sonucu tam anlamıyla başarısızlık olmuştu. Açıkçası başka bir yerde şansını denemenin zamanı çoktan gelmişti.

Nitekim Muhammed Yesrîb şehrine de tamamen yabancı değildi. Büyük babası ve büyük büyükannesi oranın yerlisiydi ve Peygamber'in babasının kabri de Yesrîb'de idi. Ayrıca Yesrîb ile Mekke arasında ciddi bir rekabet de vardı. Mekke'de hor görülmüş bir adam bu sebeple Yesrîb'de hiç de olumsuz karşılanmayacaktı. Yesrîb'de yaşayan iki büyük kabile mensupları arasında yüz yıldan fazla süredir devam eden bir kan davası da vardı. Birini kral ya da yönetici seçerek bu çekişmelere son vermek de istiyorlardı. "Bu nedenle Mekke gibi sağlıklı bir toplulukta İslam kabul görmemiş olmasına rağmen, Yesrîb toprakları İslam'ı kabullenmeye tümüyle hazırdı. Kaldı ki İslam uzun yıllardan beri süregelen iç savaşlardan rahatsızlık duyan bir toplumda hızla yayılabilirdi."[72]

Rodwell bunu şöyle yorumlar: "Yani, eğer bulunduğunuz şehirden sürülürseniz, dünyanın diğer bölgelerinde Allah'a ibadet edebileceğiniz bir sığınak yeri bulabilirsiniz. Bu ayet Mekkî dönemin sonlarına işaret etmesi açısından oldukça açık seçiktir. Muhammed böylesi bir şeyi yazdığına göre artık onun Mekke'den hicret etmesi yakın olmalıydı." Rodwell, *Qur'an*, s. 329.
Hüseyn, (ارْضِي وَاسِعَةٌ) 'geniş yeryüzü' ifadesini şöyle yorumlar:
زمين گشاده است هجرت كنيد از موضع خوف بمنزل امن
"Yeryüzü geniştir, korkulu bir yerden güvenli bir yere kaçın". *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 173.
Abbâs, bazılarının bunun özel olarak Medine'ye yapılmış bir atıf olduğunu söylerken; 'diğerlerine göre ise baskı altında olduklarında Mekke'de bulunan iman etmiş kimselerin teselli edilmesi ve (فرضيت) "kâfirlerle savaş" ilahi emrinin henüz verilmemiş olmasına bir atıftır ve bu nedenden ötürü kaçma emri gelmiştir.' *Hülâsatu't-Tefâsîr*, Cilt 3, s 471.
Bütün bunlardan, Muhammed'in bu sıralarda destekçilerini göçe hazırladığı açıkça anlaşılmaktadır.

72 Margoliouth, *Mohammed*, s. 198.

Medine'nin Önemi [63]

Aynı zamanda orada dinî reforma ortam hazırlayan güçlü bir Yahudi topluluğu da vardı. Mekke halkı tamamen materyalistti ve Peygamber'in öğretisinin manevi kısmını benimseyecek anlayışa sahip değillerdi. Yesrîb'de ise durum farklıydı;[73] Yahudilerle uzun süredir devam eden münasebet, şehrin sakinlerinin Allah'ın birliği, peygamberler aracılığıyla vahiy gönderilmesi ve ahiret hayatı gibi konulara aşina olmalarını sağlamıştı. Tüm bunlardan anlaşılmaktadır ki, İslam Yesrîb'e çok şey borçludur. Muhammed'i yalnız başına kalmış, kendi halkı tarafından reddedilmiş ve sahiplenilmemiş biri olarak göçüp gitme tehlikesinden kurtarmıştı. "Burası İslam'ın gerçek doğum yeri, siyasi gücünün beşiği ve Arabistan'daki fetihlerin merkezi hâline gelmiştir." Bu nedenle *Peygamber'in Şehri* "Medinetü'n-Nebi" olarak adlandırılmış ve bu şehirde yaşayıp din değiştiren kimseler de "Ensâr"[74] yani *İslam'ın Yardımcıları*, adını almıştı. Muhammed, tüm çabalarının başarısız olması ve Kureyş'in ısrarcı muhalefeti nedeniyle moralsiz ve bitkindi. Medine'de olma hissi ve oradaki genel durum Peygamber'in ümitsiz ruh hâlini düzeltmek için gerekli koşulları sunuyordu.

[64] Mesken değişikliği düşüncesi onun zihinini iyiden iyiye dolduruyordu. Bu döneme ait düşünceler, aşağıdaki ayetle dile getirilmiştir:[75]

73 "Öte yandan Muhammed Medine'de, Mekke'de hiç yaşamadığı zorluklarla baş etmek zorunda kalmıştır. Oysaki Kureyşlilerin cehaleti, Muhammed'in kendilerine okuduğu surelerden memnun olmalarına sebep oluyordu. Nuh, İbrahim ve diğerleri ile ilgili ahmakça ve ölçüsüz efsanelerin ona Başmelek Cebrail tarafından bildirildiği ve Yahudilerin kutsal kitabındaki benzer ifadelerle özdeş olduklarını ileri sürdüğünde, Mekkeliler bunların sahte olduğunu ispatlayacak bilgilere de sahip değillerdi. Medine'de, onun görevinin gerçek olduğunu kabul etmeleri için çağrıda bulunduğu birçok insan ve kitapla karşı karşıyaydı." Osborn, *Islam under the Arabs*, s. 43.

74 Bazı alimler bu ismin kıble değişiminden önce Müslüman olanlara (1) ya da Hudeybiye Antlaşması'na katılanlara (2) atıf yaptığını ifade etmektedir.

75 Bu surede bazı Medenî ayetler bulunmaktadır. 91. ayet kendi Kutsal Kitaplarının bir kısmını gizlemeleri konusunda Yahudilere yöneltilen

Rabbinden sana vahyedilene uy! O'ndan başka ilah yoktur. Ortak koşanlardan da yüz çevir. (En'am Suresi 6/106)

Son kısımdaki sözler hicrete yani Mekke'den çıkışa atıfta bulunur ve Peygamber'in kişisel duygularının, vahyin açık bir onayını ve yetkisini almasıdır.

620 yılında, putperest Arapların Mekke'yi yıllık hac ziyareti esnasında, Muhammed Medine'den gelen, küçük bir grubu fark etti. Onlara: "Kimsiniz" diye sordu: "Bizler Hazreclileriz" diye karşılık verdiler. Bu kabile Medine'nin önde gelen kabilelerindendi. "Biz, kötü niyetli ve düşmanlığı çok olan bir halktan geliyoruz. Belki Allah senin aracılığınla onları barışa davet eder. Onları bize şimdi açıklanan inanca davet edeceğiz. Eğer Allah onları senin etrafında toplarsa, o zaman senden daha kuvvetli bir adam olamaz." dediler.

[65] Medine'deki Yahudiler

Başka bir soruya cevap olarak da Muhammed'in onlara, İslam öğretisini sunması ve Kur'an'ın bazı bölümlerini okuması üzerine Yahudiler ile dost olduklarını söylemişlerdir. Geç Mekkî surelerden biri olan Yunus suresinden de anlaşılıyor ki Muhammed'in bir araya geldiği Medinelilerin bir kısmı da Yahudi idi:[76]

tabiî suçlamayı içerir. Bu suçlama Mekke'de pek yapılmamıştır fakat Medine'de sıkça dile getirilmiştir. 92. ayette şunlar yazmaktadır:
Bu Kitap (Kur'an), kendinden önceki kitapları tasdik eden, şehirler anası (Mekke) halkını ve çevresindeki bütün insanlığı uyarman için indirdiğimiz mübarek bir kitaptır (En'am Suresi 6/92).
Sale şu ifadeyi (ام القري) "Şehirlerin anası" kelimesini bir büyükşehir olarak Mekke'yi kastederek tercüme eder. Bu noktada bazı müfessirlerin tasdiki de vardır. Ancak bağlama bakılırsa bu ifadenin Medine'yi kastettiği daha açıktır. Kaldı ki, Muhammed, boş yere Taif'e gidişi dışında (bkz. s. 61), Mekke çevresinde ikamet edenlere vaaz vermemiş ve uyarıda bulunmamıştır.
Kaldı ki, Peygamber'in döneminde, daha geç inen ayetleri daha erken inen surelere dahil etmek yaygındı. Bkz. Wherry's *Commentary on the Qur'an*, Cilt 2, s. 182, ve Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 2, s. 268.

76 Bu, bazı kimselerin surenin 40. ayetinin hatta tamamının Medine'de nâzil olduğunu düşünmesine neden olmuştur.

Hayır! Onlar mahiyetini bilemedikleri ve henüz kendilerine yorumu yapılmamış olan şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de yine böyle inkâr etmişlerdi, ancak gör ki zalimlerin sonu nasıl oldu. (Yunus Suresi 10/39)

Yine geç Mekkî döneme ait surelerden biri olan Ahkâf suresinde şu ifadeyi okuruz:

Eğer bu Kur'an Allah tarafından gönderilmiş de siz onu inkâr etmişseniz, bununla birlikte İsrailoğullarından bir şahit de[77] *onun bir benzerini (Tevrat'ta görüp) inanmışken siz hâlâ büyüklük taslarsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz ki, Allah zalim bir topluluğu doğru yola iletmez.* (Ahkaf Suresi 46/10)

Hazrecliler Yahudilere zulmettiklerinde, Yahudiler kurtarıcılarının gelmesini dört gözle bekleyerek "bir peygamberin geleceği vakit çok yakındır. Onu takip edeceğiz ve onun yardımıyla sizi yok edeceğiz" demişlerdi. Medineli Araplar bir peygamber olarak Muhammed'in çağrısını işittiklerinde, onun Yahudilerin bekledikleri peygamber olduğunu düşünüp, bu durumu önceden bilmeyi ve onu kendi taraflarına çekip korumayı iyi bir tedbir olarak gördüler.

İşte bu sebeple onların Muhammed'i dinledikleri ve ona [66]
iman edip İslam'ı kabul ettikleri bilinmektedir. Muhammed'in Medine'deki korunma talebine cevap olarak aralarında çok fazla anlaşmazlık olduğundan, geri dönmelerinin ve insanları İslam'a davet etmelerinin daha iyi olacağını, Allah onları bir araya getirirse bir sonraki yıllık hac ziyareti döneminde Mekke'ye dönüp sonucu bildireceklerini ifade etmişlerdi.[78]

77 "Bu tanık ve Muhammed'in diğer Yahudi destekçileri inançlı kişiler arasındadır. Belki köle olarak Mekke'de bulunan veya bir nedenden dolayı ziyaret amaçlı gelmiş Yahudi kökenli kabileler ya da Medine'de ikamet eden Yahudiler (Peygamber'in dostluk ilişkileri kurma noktasında olduğu şehrin sakinleri) olması varsayımlarından daha fazlasını dile getiremeyiz." Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 2, s. 185.
Mu'alim, bu tanığın, Medine'de mü'min olan Abdullah b. Selam adlı bilgin bir Yahudi olduğunu söylüyor. Kebîr ise ayetin Medenî olduğunu ve bu nedenle tanığın oradaki bir Yahudi olması gerektiğini ifade eder. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 201.

78 Mirkhund, *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 220.

Celâleddîn es-Süyûtî, bu olayın din değiştirenler olarak Yusuf suresinde de zikredilen Muhammed dönemine ait tek örnek olduğunu belirtmektedir.

Medine halkı Yahudi komşuları vasıtasıyla Yusuf ile ilgili birtakım bilgilere sahipti. Muhammed de geçmişe dair bilgilerin kendisine Allah tarafından verildiğini göstermek için tüm detaylarıyla tekrar ediyordu. Rivayetin tamamına bakıldığındaysa Mûsâ ile ilgili rivayetin bir taklidiydi. Geleneksel bilgi olup, bilgisiz kimselerden, yani ikinci elden alınmış izlenimini uyandırıyordu.

Neticede Medine'deki din değiştiren az sayıda insan yıl boyunca kararlı bir duruş sergilemişti. Hac zamanı geldiğinde Medine hacıları arasında on iki tane Ensâr[79] vardı. Peygamber ile tanışmışlar ve onun öğretisine bağlılık yemini etmişlerdi: "Tek ilahtan başkasına ibadet etmeyeceğiz, hırsızlık yapmayacağız. Ne zina yapacağız ne de çocuklarımızı öldüreceğiz. Hiçbir şekilde iftira atmayacağız ve Peygamber'in doğru olarak nitelendirdiği hiçbir şeye itaatsizlik etmeyeceğiz." demişlerdi.

[67] İlk Akabe Biati

Bu, "İlk Akabe Biati" olarak bilinir ve Peygamber'i savunma konusunda hiçbir söz içermediğinden ve kadınların yer aldığı ilk örnek olduğundan "Kadınlar Biati" olarak adlandırılır. Biat sonrasında biat edenler coşkulu birer mü'min olarak Medine'ye geri döndüler. Bu yeni öğreti için o kadar çok kişi onlara dahil olmuş ki, özel bir eğitmen istemek zorunda kaldılar. Mus'ab[80] onların yanına gönderilmiş, böylece de İslam Medine'de kökleşmiştir. Mekke'de ise bu yıl, sabırla bekleme yılı olmuştu. Çünkü Peygamber Mekke'de bir ilerleme kayde-

79 Kelime anlamı olarak "yardımcılar", Medine'deki din değiştirmiş kimselere verilen addır.

80 Mus'ab, zulüm görmüş bir mühtediydi. Kendisini çok sevdiği Peygamber'in davasına adamıştı.

deceği konusunda ümitsizdi. Medine'deki din değiştirip İslam'ı seçenler konusunda ise son derece ümitliydi. Neticede Kureyş'i tamamen terk etme kararı aldı. Mekke'de nâzil olan son surede de bu konu hakkında kesin talimatlar vardır:

Rabbinden sana vahyedilene uy. O'ndan başka ilah yoktur. Ortak koşanlardan da yüz çevir. Allah dileseydi, ortak koşmazlardı. Biz, seni onlar üzerine bekçi yapmadık, sen onlara vekil de değilsin! Onların Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da bilmeyerek sınırı aşıp Allah'a sövmesinler. (En'am Suresi 6/106-108)

Ancak sert bir çatışma olmazsa inatçı Mekkelilere karşı kazanılan zaferin güvencesinde hiçbir eksiklik olmayacaktı:

İnkâr edenler peygamberlerine dediler ki: "Ya sizi mutlaka yurdu- [68]
muzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz" Rableri de onlara: "Zâlimleri mutlaka helak edeceğiz" diye vahyetti. Ve onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. Bu, makamımdan ve tehdidimden korkan içindir. (Peygamberler, düşmanlarına karşı) fetih istediler ve her zorba inatçı hüsrana uğradı. (İbrâhîm Suresi 14/13-15)

Muhammed on üç yıl süren bir çalışmanın sonucunda hicret dışında hiçbir şeyin kalmadığını düşündüğü sessiz ve muhtemelen kederli olduğu bir durumdayken rüya gördü. Hayal âleminde olsa dahî, meleklerin, rasullerin ve peygamberlerin kendisini karşıladığı Kudüs'teki bir mescide, oradan da en yüksek cennete ve Allah'ın huzuruna yükselmişti:

Kendisine bazı ayetlerimizi göstermek için kulu Muhammed'i geceleyin, Mescid-i Haram'dan, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir. Şüphesiz ki her şeyi hakkıyla işiten, hakkıyla gören O'dur. (İsrâ Suresi 17/1)

Vaktiyle sana şöyle vahyettiğimizi hatırla: "Şüphesiz Rabbin insanları kuşatmıştır." (İsrâ gecesi) sana açıkça gösterdiğimiz o temâşâyı ve Kur'an'da lanet edilen ağacı da yalnızca insanlara bir imtihan için yapmışızdır. (İsra Suresi 17/60)[81]

81 Muhammed Ali, bu yükselişin bedensel değil ruhsal olduğunu ifade etmiştir. Sâffât suresi 60. ayetinde lanet edilen ağaç "Zakkum" olarak

Bu olay, Peygamber'in görüp duyduklarına dair en gerçekçi tasvirleri yapmak için şairler ve hadisçilerin hayal gücünü geliştirmiştir.[82] Ancak bu abartılı anlatılara imanî konular gözüyle bakmak açıkçası haksızlık olacaktır.

[69] **İkinci Akabe Biati**

Hindistan Müslümanları Modern Okulu'nun üyeleri *Miraç* olayını bir rüya olarak görse de gelenekselciler bu görüşe tamamen karşı çıkmaktadır.[83]

Bir sonraki hac zamanı geldiğinde Mus'ab, Medine'de yakaladığı büyük başarıyı anlatmıştı. Haccın son gecesinde Muhammed, İslam'ı kabul etmiş Medinelilerle bir araya geldi. Bu grup 83 erkek ve 2 kadından oluşmaktaydı. Peygamber onlarla bir konuşma yapmış, kendisini korumaları için biat etmelerini istemiştir. Medineliler de biat etmiş ve bu biat de "İkinci Akabe Biati" olarak meşhur olmuştur. Bu sözlü anlaşmanın içeriği, rivayetin devamı okunduğunda anlaşılacaktır. Buna göre; Muhammed[84] "Beni, kendi eşleriniz ve çocuklarınızı koruduğunuz gibi, her şeyden koruyacağınıza yemin edin." dedi.

geçer ki o, cehennemde günahkârların yiyeceğidir. Müfessir daha sonra bu vizyonun İslam'ın zaferini ve düşmanlarının yenilgisini gösterdiğini ifade ederek ilginç bir yorum yapmıştır.

82 Bu şaşırtıcı olayların tam bir açıklaması için, bkz. Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 304-314; ayrıca, Deutch, *Literary Remains*, s. 99-112.

83 "Tüm Müslümanların Miraç olayına saygı konusunda inanmak zorunda oldukları tek şey, Peygamber'in hayali olarak Mekke'den Kudüs'e taşınmış ve Rabbinin en büyük işaretlerinden bazılarını gerçekten görmüş olmasıdır." Seyyid Ahmed, *Essays*, Cilt 6. s. 34.
Muhammed Ali'nin bu konudaki görüşü, Mekke'den hicrete, yani Kâbe'den Medine'de inşa edilmekte olan Mescid'e gidişe işaret ettiği yönündedir. *Holy Qur'an*, s. 561.
Geleneksel görüş ise, Mekke'den Kudüs'e gerçekten bedensel bir taşınmanın söz konusu olduğunu reddeden kimselerin hâlâ Müslüman sayılsa bile, (نص) ifadesini ya da Kur'an'daki apaçık ifadeyi reddettiği için kâfir olduğunu, cennete yükselişi ve geleneklerde kayıtlı olan rivayeti reddettiği için (فاسق) "günahkâr" olduğunu ifade etmektedir. Bkz. *The Faith of Islam* (4. Baskı), s. 309.

84 Mirkhund, *Ravzâtü'l Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 1, s. 229.

Liderlerden biri, "Evet, seni bir peygamber olarak gönderen Allah'ın izniyle, kendi bedenimiz gibi koruyacağız. Biatimizi kabul et, ey Allah'ın Peygamberi! Bizler savaşın oğullarıyız, silahlar bizden sorulur. Bizde yiğitlik soydan gelir" dedi. Bir başkası da "Ey Allah'ın elçisi! Bizler ve diğerleri (Yahudiler) arasında, yıkmak zorunda olduğumuz, bağlar vardır. Eğer bunu yaparsak ve Allah sana zafer kazanmayı nasip ederse, tekrar bizi terk edip evine dönecek misin?" dedi.

Muhammed de şöyle cevap verdi: "Sizin kanınız benim [70]
kanımdır, sizin kanınız ne kadar akarsa, benimki de o kadar akar. Ben size, siz de bana aitsiniz. Kimle savaşırsanız, ben de onunla savaşırım, kimle barış yaparsanız, onunla barış yaparım."[85] Bu ifadeler, onun aklındaki sistemin siyasî dincilik yönünde bir aşamaya geldiğini, uzun süredir var olan Arap halkını, tek bir siyasi bütün olarak, bir araya getirme arzusu olduğunu göstermektedir. Neticede bu anlaşma putperestliğin reddine, İslam'ın kabulüne, Peygamber'in takdirine itaate dayanan, savunmacı, saldırgan, sivil ve siyasi bir anlaşmaydı. "İlk biatte Medineli Müslümanlar, sadece kadınlar biati denilen biat alınmış ikincisinde ise, sayıları yetmişi aşan erkek ve savaşçılar biat etmişlerdi."[86] Bu sözlü anlaşma bir hicret değildi. İslam'ın esaslarını içeren ve başlamak üzere olan ulusal ve dış fetihler için başlangıç noktasıydı.

Mekke'de inen son sure Ra'd suresidir. Tamamı Kureyş ile ilgilidir. Peygamber'in orada onlarla ilgili söylediği son sözleridir. Peygamber'in mucize göstermemesinin nedenlerini içerdiği için "Nedenler Bölümü" olarak adlandırılmıştır.

Mekke'den Ayrılış [71]

Bir mucize istediklerinde "*Sen bir uyarıcıdan başka bir şey değilsin*" (Ra'd Suresi 7. ayet) demesi emredilmiştir. Kâfir-

85 Koelle tarafından İbn İshak'tan nakledilmiştir, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 325.
86 Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 107.

ler de Allah tarafından ona bir işaret gönderilmediği sürece inanmayacaklarını söylemişlerdi. Neticede Peygamber'e hiçbir mucize verilmemiş ancak bir vahiy gelmişti:

> *De ki: "Hakikaten Allah, dilediğini şaşırtır ve kendisine gönül vereni de hidayete erdirir."* (Ra'd Suresi 13/27)

> *Allah her kimi saptırırsa, artık onu yola getirecek kimse yoktur. Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Ahiret azabı ise elbette daha çetindir.* (Ra'd Suresi 13/33-34)

En'am suresi 106. ayetindeki *"Ortak koşanlardan yüz çevir"* sözlerinin Mekke'den ayrılma emri olduğu söylenmektedir.

Böylece, inkârcıları uyaran, sonsuz bir azap ve ceza tehdidinde bulunan ayetlerle Peygamber, on üç yıl beyhude bir tebliğde bulunup dine davette bulunduğu şehri terk etti.

Bundan birkaç gün sonra destekçilerine; "Rabbimiz için Medine'ye doğru yola çıkın. O sizlere orada kardeşler, sığınabileceğiniz evler vermiştir." emrini vermiştir. Hepsi neredeyse iki aylık bir süre içerisinde Medine'ye göç etti. Kureyşliler bu konuda çok endişelenmişler, ama bir yandan da Muhammed'in hâlâ Mekke'de kalmış olmasına çok şaşırmışlardı. İlerleyen zamanlarda neler olacağını da merakla bekliyorlardı. Bu arada bir grubun ona pusu kurması gerektiğine karar vermişlerdi. Ancak Muhammed de bundan çekindiğinden dolayı, evinden sessizce ayrılmış, Ebu Bekir ile birlikte gece yarısı şehri terk etmişti. Kureyşlilerin bu suikast girişimi erken Medenî döneme ait bir surede hatırlatılmaktadır:

[72] *Hani bir vakitler, o kâfirler, seni tutup bağlamak veya öldürmek veya sürüp çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı da*[87] *onlar tu-*

87 Bazı hadisçilerin takipçisi olarak Sale, Kureyşlilerin Peygamber'i öldürme planı yaptığını ifade eder. Ancak hadisler ayetlerin haricinde oluşmuş gibi görünmektedir. "Ölümcül olan bir karar hem Kur'an'da hem de hadislerde uzun uzadıya üstünde durulacak bir şey değildir ve bu durum sonraki düşmanlar için bir gerekçe olarak ortaya atılmıştır." Wherry, *Commentary on the Qur'an*, Cilt 1, s. 84. Ayrıca bkz. Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 2, s. 125.

zak kurarken Allah da karşılığında tuzak kuruyordu. Öyle ya, Allah tuzakların en hayırlısını kurar. (Enfâl Suresi 8/30)[88]

Ebu Bekir ve Muhammed'i yakalamak için arama başlattılar. Bu süreç bitene kadar Muhammed ve Ebu Bekir bir mağaraya sığınmışlardı. Kureyşlilerin bu yaptıklarından erken dönem Medine surelerinden birinde bahsedilmektedir:

Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, Allah ona yardım eder. Hani o kâfirler, onu Mekke'den çıkardıkları vakit sadece iki kişiden biri iken, ikisi de mağarada bulundukları sırada arkadaşına "Üzülme, çünkü Allah bizimledir." diyordu. Allah onun kalbine sükûnet ve kuvvet indirmişti. Onu görmediğiniz bir orduyla desteklemiş, kâfirlerin sözünü alçaltmıştı. Yüce olan Allah'ın kelimesidir. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir. (Tevbe Suresi 9/40)

Hicret [73]

"İkinin ikincisi" Ebu Bekir'in önemli unvanlarından biri olmuştur.[89] Hadislerde bu üç günle ilgili birçok mucizeden bah-

88 Geç Mekkî döneme ait bir surede Muhammed, salih bir peygambere karşı kurulan komploya değinmektedir:
Onlar böyle bir tuzak kurdular, biz de kendileri farkında olmadan onların planlarını altüst ettik.
İşte bak! Tuzaklarının akıbeti nice oldu: Onları da kavimlerini de toptan helak ettik.
İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri! Bilen bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır. (Neml Suresi 27/50-52).
Kuşkusuz bu ayetler, o zamanlar Peygamber'in sert muhalifleri oldukları için, Kureyşlilere bir uyarıydı.

89 Ebu Bekir'e son derece itibar eden Sünnîler, Mekkî dönemin sonlarında inmiş olan Ahkâf Suresi'nin 15. ayetinin Ebu Bekir'e işaret ettiğini söylerler:
Biz insana ana ve babasına iyilik yapmayı tavsiye ettik. Anası onu zahmetle karnında taşıdı ve zahmetle doğurdu. Onun ana karnında taşınması ile sütten kesilme süresi otuz aydır. Nihayet insan olgunluk çağına ulaşıp, kırk yaşına geldiğinde der ki: "Ey Rabbim! Bana ve ana babama ihsan ettiğin nimetlerine şükretmemi ve senin hoşnut olacağın salih amel işlememi ilham et. Benim neslimden gelenleri de salih kimseler kıl. Doğrusu ben tövbe edip sana yöneldim. Ve ben gerçekten Müslümanlardanım."
Müfessir Hüseyin'e göre, Ebu Bekir 38 yaşındayken İslam'ı kabul etmiş, babası ve annesi de İslam'ı benimsemiştir. 40 yaşına geldiğinde "Ey Rabbim! Bana salih amel işlememi ilham et." demiştir. Salih ameller, İslam'ın armağanı ve nimeti olarak tanımlanır. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 321.

sedilmektedir.[90] Mağarayı terk edip Medine'ye doğru yol almışlar ve hicret de bu şekilde tamamlanmıştır. Esasında bu durum Peygamber'in Mekke'deki uğraşlarının başarısız olduğunun da bir göstergesidir. Çünkü Mekkeliler Muhammed'in düzenini kabul etmenin dine dayanan bir iç baskıya yol açacağını ve onu kabul etmeye hazır olmadıklarını düşünüyorlardı. Medine'deki beklentiler ise çok daha parlaktı. Yahudilerdeki mesih beklentisi, ortak bir peygamberin geleceği fikrine neden oluyordu. Kabileler arası kan davaları ve hizipleşme halkı çok yıpratmış ve aralarından liderlik yetkisine sahip birinin başa geçmesinden oldukça memnunlardı. Açıkçası Peygamber'in çok istediği bu dinî-siyasi düzen uzun bir süredir tasarlanmaktaydı. "Muhammed'in Mekke'deki başarısızlığı Peygamber olmasından, Medine'deki zaferi ise Lider ve Fatih olmasından kaynaklanır".

Görüleceği üzere Kur'an, hicrete kadarki dönemde putperestliği reddeden argümanlar ortaya koymaktadır. Bu argümanlara karşı akla uygun karşılık vermeyen Mekke halkına karşı şiddetli ithamları içerir. Yine bu dönem ayetlerinde Muhammed'in hak peygamber olduğunun, muhaliflerinin ise cehennemde azap çekeceğinin vurgulandığı, onlara lanetler yağdırıldığı görülmektedir.

[74] Mekke'deki bu durum Allah'ın sıfatlarından her şeye gücü yeten, her şeyi bilen ve bir olma sıfatları, cehennem azabı ve cennet sevinçlerinin canlı tasvirleri, önceki peygamberlerin efsanevi hikâyeleri, Muhammed'in iddiaları ve bu iddiaların da Allah'tan geldiğini ortaya koyma çabasıyla ilgilidir. Dinî hükümler hâlâ oldukça sınırlıdır. Namaz vakitleri, yiyeceklerle ilgili bazı kurallar[91] ve Kâbe'nin tavafıyla ilgili bazı eski

Rodwell, ayete dair bu açıklamanın, Ebu Bekir halife olduktan sonra oluşturulduğunu düşünmektedir. Nöldeke ise bu konuya şüpheyle yaklaşmaktadır.

90 Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 315-321.

91 Tâhâ Suresi 20/130, Rûm Suresi 30/17, Hûd Suresi 11/111, En'am Suresi 6/146-147 ve Nahl Suresi 16/119. Sonuncusu Medenî bir ayet olabilir.

uygunsuz dinî törenlere ilişkin yasaklamalar[92] söz konusuysa da, dinî ritüeller henüz ayrıntılandırılmamıştır. Medenî surelerde, Müslümanları günlük yaşamlarında yönlendiren ilkelerin sayısı, akideye dair hitapların sayısından daha fazladır. Bir bütün olarak Kur'an sabit bir plana göre oluşturulmamıştır. Günün ihtiyaçları, diğer bir deyişle saate göre değişen koşulları baz alınmaktadır. Artık bir tebliğcinin etkili konuşmalarına rastlanmamaya başlamış, onun yerini hüküm sahibinin emirleri almıştır. Peygamber artık sosyal hayata dair sorularla; yerel meseleler, barış ve savaşla ilgilenmektedir. Açıkçası bu bölüme Kur'an'ın hukuki bölümü denilebilir. Genel olarak konuşma stili, Mekkî dönemin üçüncü kısmındaki gibidir. Birkaç istisna dışında söz sanatı içermemektedir. Sureler uzundur ve muhtemelen farklı durumlar üzerine yapılmış olan daha kısa tavsiye ve açıklamalardan oluşmaktadır. Daha sonra bunlar bir sure dahilinde düzenlenir ancak -görünüşe göre- kesin bir plan veya sistem söz konusu değildir.[93]

92 A'râf Suresi 7/27-33.
93 Kur'an'ın derlenmesine dair bir rivayet ve onunla ilgili 'çeşitli okumalar' için bkz. Sell, *Recension of the Qur'an* (C.L.S.), s. 1-10, 15-19.

İKİNCİ BÖLÜM
MEDENÎ DÖNEM

Miladi 622 yılının muhtemelen haziran ayında Muhammed, yüz elli kişi eşliğinde Medine'ye ulaşmıştır.[1] İnsanlar, peygamberlik iddiası konusunda hemfikir olmasalar da onu aralarına kabul etmeye istekliydiler. Kabile asabiyeti ve aralarındaki kan davaları nedeniyle Muhammed akıllıca davranarak tüm kesimlere mesafeli yaklaşmıştı. Söylendiğine göre, ilahi bir yönlendirmeyle gelecekteki yurdu için burada yaşayanların arasında tarafsız bir tutum sergiledi.[2] Kısa bir süre içerisinde burada bir cami de inşa ettirdi. Bu sayede Yesrîb, İslam'ın merkezi hâline geldi. Zamanla burası pek çok siyasi ve askerî emirlerin verildiği bir yer oldu.

Bu dönemde Müslüman toplum iki gruptan meydana gelmişti: biri "Muhacirun" denilen, Mekke'den buraya göç eden kişilerden oluşuyordu; diğeri ise Medineli olup din değiştirmiş, "Ensâr ya da Yardımcılar" denilen buranın yerlilerinden oluşuyordu.

Nahl suresi[3] 43 ve 111. ayetlerinde Muhacirlere atıfta bulunulduğu belirtilmektedir:

1 Daha sonraki dönemlerde İmam Malik ve diğerleri Medine'nin Mekke'den daha üstün olduğunu savunmuştur. Bkz. İbn Haldun, Cilt 2, s. 270.

2 Ensâr, onun devesinin dizginini tutmuş ve onlarla kalıp yaşaması için ona yalvarmıştır. Peygamber: "Bırakın deve yürüsün. Çünkü Allah'ın emrine uyacak" demiştir. Mes'ûdî, *Muruju'dh-Dhahahab*, Cilt 4, s. 139.

3 Bununla birlikte bu sure geç Mekkî dönemde nâzil olmuştur. Bu yüzden eğer referans doğru ise bu ayetler Hicret'ten sonra, içerisinde bulundukları surelere yerleştirilmiş olmalıdır. Bunu reddedenler referansın Habeşistan'a giden mültecileri kapsadığını ifade etmektedirler. (Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, s. 85.) Müfessir Hüseyn 42. ayetteki atıfın Habeşistan'a kaçışı kapsadığını ancak "güzel bir yer" olarak tarif

[76] *Zulme uğramaları yüzünden Allah uğrunda göç edenleri muhakkak ki biz bu dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz; ahiret ecri ise elbette daha büyük olacaktır. Keşke bilseler!* (Nahl 16/41)

Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret eden, sonra cihat eden ve sabreden kimselerin yardımcısıdır. Bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. (Nahl 16/110)

Medine'nin iklimi, kendi şehirlerinin havasını özleyen Muhacirlere uygun değildi. Bu yüzden Ensâr ile daha güçlü bir ittifak kurmaları sağlanarak, yatıştırılmaları gerekiyordu. Muhacirler ve Ensâr arasında bir birlik şöleni düzenlendi. Her iki taraftan yaklaşık elli kişi aralarında kardeşlik bağı kurdu. Kardeşlerden biri öldüğünde ölenin bu manevi kardeşi varisi oluyordu. Söz konusu gelenek yaklaşık bir buçuk yıl sürdü. Daha sonra ise bu geleneğe ihtiyaç duyulmamış, her zamanki miras hukuku uygulanmaya devam etmiştir. Daha sonraki adım ise bir anayasa oluşturmak ve bütün Müslümanlar arasında savaş ve savunmayı kapsayan (Yahudilerin düşmanca tavırları göz önüne alınarak) bir antlaşmaydı.[4]

Yahudilerin Durumu

Bunun genel amacı birbirlerine yardım etmek, herhangi bir Müslümanı katleden başka bir Müslümandan bile bunun intikamını almak, savaş masraflarını karşılamak, Medine'yi

edilenin Medine olduğunu, 110. ayette de hicrete değinildiğini ifade etmektedir:

لِلَّذينَ هَاجَرُوا: مر آنانرا كة هجرت كردند بسوى مدينة

Bu surenin diğer ayetleri, örneğin 115-117, 119, açıkça Medenî kısımlardır. Muhacirler için ayrıca Enfâl Suresi'nin 72. ayetinde, böyle bir bağa artık ihtiyaç olmadığı zamana kadar akrabalıktan gelen haklara sahip olmuşlardır. Fakat 75. ayette bu haklar geçersiz kılınmıştır. Aynı ayette Muhacir'in aksine Ensâr'da gerçek kan bağına sahip olanların tercih edileceği görülmektedir. Müfessir Hüseyn bu ayet hakkında şöyle söyler:

اين آيه ناسخ توارث آن جماعت است بسبب هجرت و نصرت ميراث ميگيرند

"Bu ayet Hicret ve zaferden dolayı kendilerine miras kalanların mirasını iptal etmektedir." Cilt 1, s. 246.

4 Bakara Suresinin 78. ayetinde buna atıfta bulunduğu söylenmektedir.

mübarek ve dokunulmaz kılmak, kendi haklarını elde etmek ve tüm sorunları karara bağlamak için Peygamber'e müracaat etmeyi sağlamaktı. Yine Yahudilerin kendi dinlerini sürdürmelerine izin verilmişti ancak Muhammed'in onayı olmaksızın savaşa gitmelerine izin verilmeyecekti. Böylece Peygamber daha ilk aşamada dinî, sivil ve askeri tüm konularda tek söz sahibi hâline gelmişti. Yahudileri ise savaşta yardımcılar olarak kullandı. Bu dönemde onlarla uzlaşabilmek için her şeyi yapmıştı. Margoliouth, bazı Müslüman alimlerden bunu destekleyen birkaç örnek vermektedir.[5] Buna göre; Beni Neccâr'ın lideri vefat ettiğinde Yahudiler Muhammed'in yanına gelmiş ve bir halef tayin etmesini istemişlerdi. Peygamber de "Sizler benim ana tarafımdan dayılarımsınız. Ben de sizdenim. Sizin lideriniz ben olacağım" diye cevap vermişti.[6]

Muhammed, Medine'ye doğru giderken çok iyi bilinen "*Dinde zorlama yoktur*"[7] ayeti nâzil oldu. Bu ayette putperest-

5 *Mohammed*, s. 226.

6 Koelle tarafından İbn İshak'tan nakledilmiştir, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 123.

7 Bakara Suresi 2/256.
Söz konusu ayet gerçekte ortaya koyulan tavırlardan çok daha hoşgörülü bir üsluba sahiptir. Çünkü bu tavır sadece Yahudi, Hristiyan, Zerdüşt ve Sabiîlere, yalnızca zımmi konumunda olup, cizye vermeyi kabul etmeleri durumunda uygulanmaktadır. Putperest Arap kabileleri için ise bu ayet, (لا اِكْرَاهَ في الدّين) "öldürme ayeti" tarafından nesh edilmiştir. Bakara Suresi 191. ayetine göre Müfessir Hüseyn'in (cilt 1, s. 48) ifade ettiği gibi onlar Müslüman olmadıkça öldürülmeleri gerekmektedir. Aşağıdaki paragrafta bu ifadeyi bulabilirsiniz:
اکراه بة باید کرد هیجکس را از یهود ونصاری ومجوس وصابیان بیرآوردن اسلام بشرط قبول جزیة گفته اند حکم این آیت بآیت قتال منسوخ است از تمام قبائل عرب جزدین اسلام قبول نبود اما با دیگران قتال باید کرد تا مسلمان شوند
Hülâsatü't-Tefâsîr'de şu ifade yer almaktadır:
جهاد وقتال اسلئے نهین هیں کة خواه صخواه لوگ مسلمان بنائ جائین بلکة اسلام اة لائین تو صطیع بنین
"Cihat ve katletme bu amaç için değildir. İnsanlar gönüllü ya da gönülsüz olarak Müslüman olabilirler ancak eğer İslam'ı benimsememişlerse o zaman itaat ettirilmeleri gerekmektedir."
Yine, (کافر اسیر یا مرتد کا قتل کرنا عقوبةٌ هے) "Bir kâfiri hapsetmek ya da bir mürtedi öldürmek (İslam'dan döneni) bir çeşit cezalandırmadır." *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 202.

lere ya da Medine'deki Yahudilere karşı benimsenecek olan tutum ifade edilmektedir. Yani Peygamber'in Yesrîb'e (Medine) hicret ettiği dönemlerde nâzil olduğunu söylemek mümkündür. Ya da muhtemelen hükmü uygulanmasa da Bedir Savaşı'ndan sonra nâzil olmuştur.

Medine dönemindeki olaylar hakkında tarihçi İbn İshak ise şunları yazıyor: "Muhammed, Yesrîb'de güvenli bir yerleşim yeri bulmuştu. Muhacirlerin onun etrafına toplanması, Ensâr'ın da bu yeni düzene dair şüphelerinin giderilmesiyle İslam toplumu tam manasıyla inşa edilmiş olacaktı. Bunun için toplu namazlar kılınmış, oruçlar tutulmuş, zekât verilmiş, ceza kanunları uygulanmış, yasal ve hukuk dışı davranışlar belirlenmiş, bunun neticesinde de İslam öğretisi Ensâr arasında güç kazanmıştır.[8] Daha da önemlisi, İslam Medine'de her konuda Müslümanları yöneten ve ondan uzak duranları da oldukça etkileyen temel güç hâline gelmiştir.

Ancak her *Kelime-i Şehâdet* getiren aynı derecede sadık ve içten değildi. Görünürde kan davaları unutulmuştu ancak fiiliyatta durum hiç de böyle değildi. İman etmiş gibi davranan birçok kişi geçmişteki çatışmaların izlerinden hâlâ etkilenmekteydi. Yine de açığa vurulan bir muhalefet yoktu ancak pek çok kişinin kalbinde hâlâ şüpheler vardı.

[79] **Din Değiştiren Medineliler**

İbn İshak bu kişileri şöyle anlatıyor: "Onlar babalarından miras aldıkları putperestliği ve gerçek inancın dışındaki şeyleri hakikat olarak kabul eden kişilerdir. Ancak İslam'ın yayılmasıyla buna boyun eğmişlerdi. Çünkü içerisinde bulundukları kitle de çoktan İslam'ı kabul etmişti. Ölümden kurtulmak

Dolayısıyla bu ayet hiçbir şekilde din özgürlüğünü öğütlemez veya düşünce özgürlüğünü ortaya koymaz. Bu ayet vasıtasıyla elde edilen tek şey, bazı zümrelerin bir çeşit vergi vererek ve ülkenin yerleşik dinî şartlarına uymak suretiyle ölmekten kurtulabilmesidir.

8 Koelle tarafından *Mohammed and Mohammedanism* kitabında nakledilmiştir, s. 124.

için zorla, en azından görünürde, İslam'ı kabul etmişlerdi. Onlar gizli hainler olup, Peygamber'i reddetme konusunda kalpleri Yahudiler ile beraberdi.[9] Bu nedenle başlarda güç kullanılmış ve şehadet getirmek o dönemde *ölümden korunmayı* sağlayan bir kalkan olmuştu. Bu kişilere "Münafıklar" (iki yüzlüler) denildi ve ters etki yapması için bu söyleme bir süre devam edildi. Birkaç yıl sonra Muhammed'in gücü arttığında ise, bu kişiler açıkça kınanmıştı. Hicretin 6. yılında nâzil olduğu söylenen Münâfikûn suresi, Muhammed'in bu insanlara karşı nihâî hükmünü içermektedir:

> *Münafıklar sana geldikleri vakit: "Şahitlik ederiz ki sen muhakkak Allah'ın elçisisin." derler. Senin mutlaka kendisinin elçisi olduğunu Allah bilir ve Allah münafıkların yalancı olduklarına şahitlik eder. Yeminlerini kalkan yapıp (insanları) Allah'ın yolundan çevirdiler. Onların yaptıkları ne kötüdür!* (Münâfikûn Suresi 63/1-2)
>
> *Onlar öyle kimselerdir ki: "Allah'ın elçisinin yanında bulunanları beslemeyin ki dağılıp gitsinler" diyorlar. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, fakat münafıklar anlamazlar.*
>
> *Diyorlar ki: "Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, daha üstün olan,* [80]
> *daha alçak olanı oradan mutlaka kaldıracaktır." Üstünlük, ancak Allah'a, O'nun elçisine ve mü'minlere mahsustur. Fakat münafıklar bilmezler.* (Münâfikûn Suresi 63/7-8)

Medine'deki Yahudiler başlarda Muhammed'e karşı büyük umutlar besleyen, vahye aşina olan, toplumun önemli bir kesimi idi. Peygamber İslam, Yahudilik ve Hristiyanlığın tahrîfe uğramamış hâllerinin aynı kaynaktan olduğunu, bu dinlerin cennetten geldiklerini savunuyordu. Yahudilerin İslam'ın ilahi bir din olduğundan şüphe etmeyeceklerini, kendisinin de en azından Arap halkı için ilahi bir görevi olduğunu kabul edeceklerini umuyordu. Görüldüğü gibi onlara birtakım imtiyazlar da vermiş, onları müttefik edinmiş ve dinî özgürlük tanımıştı. Nöldeke;[10] "Son Mekkî sure olan Ankebût suresinin 46. ayetinin Medenî bir ayet olduğunu ve bu süreçte uygulanabileceğini" belirtmiştir. Ayetin meali şu şekildedir:

9 Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 127.
10 Nöldeke, *Geschichtes des Qorans*, s. 116.

İçlerinden zulmedenleri bir yana, Ehl-i Kitapla ancak, en güzel yolla mücadele edin. (Ankebût Suresi 29/46)[11]

11 (لا تجادلوا أهل الكتاب إلا بالتي هي أحسن لا الذين ظلموا منهم) Bu ayet Müslüman müfessirler arasında büyük bir şaşkınlığa neden olmuştur. Hüseyn, ayetin sadece Muhammed'e antlaşma ile bağlı olanları ya da İslam'a göre vergi verenleri, yani zımmileri işaret ettiğini belirtmektedir. Şöyle yazmıştır: (يا أهل الكتاب يعنى كسانيكه در عهد همند يا جزيه قبول كرده اند) "Ehl-i Kitap'la, yani seninle antlaşma hâlinde olan ya da cizye verenlerle". Arap müfessirlerden bir kısmı bu cümlelere ılımlı yaklaşma tavsiyesi olmalarından ziyade Yahudilerin korkusunun bir kanıtı olarak görürler:
كانَ أهل الكتاب يقرؤون التوراة بالعبرانية ويفسرونها بالعربية لأهل الإسْلام فقال رسول الله صلعم لا تصدّقوا أهل الكتاب ولا تكذبوهم وقولوا آمنا بالله وما أنزل
Kitab-ı Mukaddes sahipleri (Yahudiler) İbranice olan Yasa'yı okumuş ve bunu Müslümanlara Arapça olarak açıklamışlardır. Peygamber şöyle demiştir: "Ne Kitab-ı Mukaddes sahipleri ile hemfikir olun ne de onlara yalancı deyin. Allah'a ve onun gönderdiklerine iman ettiğimizi söyleyin".
Bir başka açıklama ise bir cesedin yanından geçip giden bir Yahudi'nin Muhammed'e söyledikleridir:
فقال محمد هل تتكلم هذه الجنازة، فقال رسول الله صلعم إنْ حدثكم أهل الكتاب فلا تصدقوهم، ولا تكذبوهم ولكن قولوا آمنا بالله وملائكته وكتبه ورسله؛ فإن كان باطلاً لم تصدقوهم، وإنْ كان حقاً لم تكذبوهم
"Ey Muhammed! Bu ceset konuşur mu?" Peygamber cevap verir: "Ne Kitab-ı Mukaddes sahipleri ile hemfikir olun ne de onlara yalancı deyin. Allah'a, meleklerine, kitabına ve elçilerine iman ettiğimizi söyleyin. Yahudilerin söyledikleri beyhude ise onları onaylamayın fakat doğru ise onları yalanlamayın" Yani tamamen tarafsız bir tavır sergileyin. Geiger, *Judaism and Islam*, s. 15, 16.
Beyzâvî (cilt 2, s. 98) bu ayetin Kur'an'ın son suresi olan Tevbe Suresi'nin 9/5. ayeti tarafından neshedildiği görüşünü kabul etmektedir. Bu sure Yahudiler ile yolların tamamen ayrıldığı dönemde Kur'an'dan çıkarılmıştır. (فاقْتُلُو الْمُشْرِكِينَ حيثُ وَجَدْتُمُوهُمْ) "O müşrikleri nerede bulursanız öldürün" diye yazmaktadır. (آياة السيف) "Kılıç ayeti" olarak adlandırılır. Putperestlere ya da çok tanrılı olarak görülen Hristiyanlara atıfta bulunduğu için doğrudan Yahudiler ile bağlantılı bir ayeti nasıl neshedebileceğini anlamak zordur. Bunun (آياة السيف) Peygamber'in güvende olmadığı bir zamanda, Mekkî dönemin başlarında nâzil olan bir ayeti neshettiği söylenmektedir. Ardından uzlaşma niyeti olan kişilere, "Sizin dininiz size, benim dinim banadır" demiştir (Kâfirûn Suresi, 109/6).
İslam güç kazanmışken bu tür bir duruma izin verilemezdi. Ancak şu an içerisinde bulunulan şartlar böyle liberal bir düşüncenin nesh edilmesinin sebebidir (*age.*, s. 9).

Yahudi Geleneklerine Uyma [81]

Peygamber Ehl-i Kitap'tan olanların bağlılığını elde etme, kendi tarafına çekme konusunda son derece endişeliydi. İbadet ederlerken onların Kudüs'e yöneldikleri gibi Peygamber de Kudüs'e doğru ibadet ediyordu. Yahudiler Yom Kippur Bayramı'nda, ayın onuncu gününde kurban kesip oruç tutarlardı. Peygamber de destekçilerine aynısını yapmalarını emretmiş, böylelikle bazı Yahudilerin Müslümanlaşmasını kolaylaştırmıştı. Açıkçası bu kişiler de daha sonraki dönemlerde en faydalı kişiler olmuştu. Çünkü Muhammed'e eski Kutsal Kitaplar ile ilgili gerekli bilgileri vermişler ve bu metinlerde kendisinin bir peygamber olarak gelişiyle ilgili yazılar olduğuna inanmasını sağlamışlardı.

Bu insanlar "şahitler" olarak anılmışlardır. Fakat büyük [82]
Yahudi kitlesi ne Muhammed'i ne de onun iddialarını kabul etmişti. Çünkü onların bekledikleri peygamber Davud'un soyundan gelecek biriydi. Bu sebeple onlar Muhammed'in üstlendiği, kendi Kutsal Kitaplarının dahi tanıklık ettiği makama karşı devamlı bir itirazda bulunmuşlardı. Yine de İslam yayıldıkça, herkesin buna boyun eğmesi gerektiği apaçık hâle gelmişti. Ancak birçok putperest Arap ve kimi Yahudiler şehri terk etmişti. İbn İshak; "Bu şartlar altında Yahudi hahamlar Muhammed'e düşman olmuşlardı. Allah'ın elçisini Araplar arasından seçtiği için kıskançlıkla dolmuşlardı" diye yazmaktadır. Bazı Yahudiler ise korktukları için Muhammed'i ve yeni dini kabul etmişlerdi. Bu kişiler İbn İshak tarafından; "İslam'ı bir sığınma yeri olarak gören ve kalplerindeki başka olmasına rağmen görünüşte onu kabul eden münafıklar" olarak tanımlanmıştır. Hem putperestler hem de dinlerinden dönen Yahudiler arasında münafıklar bulunmaktaydı. Yahudilerin düşmanlığı da putperestlerinki kadar şiddetliydi. Açıkçası onlar Peygamber'i yalnızca savaş ve siyaset noktasında değil, İslam'a dair sert eleştiriler ve keskin söylemlerle de üz-

müşlerdi. Bir kitle olarak Yahudileri kendi taraflarına çekme konusunda umutsuzluk yaşayan Muhammed de onlara karşı duruşunu değiştirip, kendi Kutsal Kitaplarında tahrîfat yaptıklarını belirtip sahtekârlık ve inançsızlıkla suçladı.

En'am suresi (6) Mekke'de nâzil olan son surelerdendir. Ancak 91. ayetin Medine'de nâzil olduğu açıktır:

[83] **Yahudilere İki Yüzlülükle Suçlama**

De ki: Mûsâ'nın insanlara aydınlık ve hidayet olmak üzere getirdiği, sizin parça parça kâğıtlara çevirdiğiniz, bir kısmını belli ettiğiniz, birçoğunu gizlediğiniz; sizinle babalarınızın, sayesinde bilmediğiniz birçok şeyleri öğrendiğiniz Kitab'ı kim gönderdi? (Onlara karşı sen) "Allah" de. Sonra onları bırak, boş laflara dalarak oyalansınlar. (En'am Suresi 6/91)

Bu ifadeler, Muhammed'in onları kutsal kitabı tahrîf etmekle yani "kutsal kitaba ihanetle" suçlamadığını aksine, kendisinin iddialarını boşa çıkarmak için kitabın bölümlerini gizlemek veya örtmekle suçladığını göstermektedir.[12] İlk Medenî sure olan Bakara suresi hicretin ikinci yılının başlarında nâzil olmuştur[13] ve Yahudilere karşı pek çok beyan içerir. Burada, üzerinde detaylı çalışmalar yapmak için uzun bir sure olduğundan dolayı Bakara suresinden birkaç alıntı yapılacak, diğer surelerden de nakillerle konu netleştirilecektir:

12 Rodwell: "Muhammed, Hristiyan ve Yahudileri genelde kutsal kitaplarını yanlış yorumlamakla suçlamış, nadiren suistimal etmekle itham etmiştir. Ancak yaptığı suçlamalar hem Yahudilerin hem de Hristiyanların kutsal kitaplarının şüphe edilemez bütünlüğü lehine güçlü bir kanıt değerindedir" demektedir. Rodwell, *Qur'an*, s. 434. Kur'an'ın kutsal kitaplara şehâdeti için bkz. The Testimony of the Qur'an to the Jewish and Christian Scriptures (Kur'an'ın Yahudi ve Hristiyan Kutsal Kitaplarına Şahitliği) (Agra, 1856) ve bu kitabın Farsça tercümesi, *Shahadut-i-Qur'ani bar Kutub-i-Rabbani.*

13 Bununla birlikte, Bakara suresinin bazı kısımları, özellikle de 19-37. ayetler arası, Mekkî'dir. Bu, konudan ve 19. ayette rastlanan (يا أيّه النّاس) "Ey insanlar!" teriminin kullanılmasından anlaşılmaktadır. Bu Medine halkına hitap edilirken kullanılan genel bir terim değildir. Medine'de kullanılan terim:
(يا أيّه الذين آمنو) 'Ey iman edenler!' şeklindedir.

Ey İsrailoğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun! Yanınızdakini (Tevrat'ı) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'an)a iman edin, O'nu inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim ayetlerimi birkaç paraya değişmeyin. Ancak benden korkun. Hakk'ı batıla karıştırıp da bile bile hakkı gizlemeyin. (Bakara Suresi 2/40-42)

Ayrıca bu ikinci sure; çölde, Mûsâ'nın emri altındaki Ya- [84]
hudilere Allah'ın merhametini anlatan uzun bir bölüm içermektedir. Pek çok tartışmaya sebep olan başka bir ayet ise aşağıda verilmiştir:

Şüphe yok ki, iman edenler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiîler, bunlardan her kim Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman eder ve salih amel işlerse elbette Rableri katında bunların ecirleri vardır, bunlara bir korku yoktur, bunlar mahzun da olacak değillerdir. (Bakara Suresi 2/62)[14]

Burada, söz konusu dinlerin hepsinin iyi olduğu söyleniyor gibi görünmektedir. Ancak, genel kabul edilen görüş bu şekilde değildir. Bazı müfessirler, ayetlerde kastedilenin Allah'a ve ahiret gününe iman etmek, doğru olanı yapmak ve

14 Müfessirlerin genel yorumuna göre Sabiîler, dinleri Yahudilik ve Hristiyanlığın karışımı olan bir kabileydi. Bazıları bunu inkâr etse de tek tanrıya tapıyorlardı. Kitab-ı Mukaddes'teki Mezmurlar'ı okuyorlardı, Mekke'ye doğru dönerek ibadet ediyorlardı ve meleklere kulluk ediyorlardı. Tüm bölümün ana fikrinin aşağıdaki gibi olduğu söylenmektedir:
کوئی جو مسلمان یا کتابی یا غیر کتابی جب ایمان لائی اور اجھی کام کری اس سی خوف نهین
"Müslüman, Ehl-i Kitap (Yahudi veya Hristiyan) ya da Ehl-i Kitap olmayan kim olursa olsun, korkuya sebep olmayan salih ameller işler ve iman ederse" *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 40.
Rodwell'e göre Sabiîler Mandean ya da başka bir deyişle, Aziz John'a tabi olan Hristiyanlardır. Bkz. Rodwell, *Qur'an*, s. 437. Sabiîler ile ilgili ayrıntılı bilgi için, bkz. S. Lane- Poole, *Studies in a Mosque*, s. 252-288.
ومن يبتغ غير الإسلام دينا فلن يقبل منه وهو في الآخرة من الخاسرين
Bu ayetin geçmişteki ve gelecekte ortaya çıkabilecek tüm dinlerin hükmünü ortadan kaldırdığı söylenmektedir:
اس نے ان تمام دینون کو منسوخ کردیا جو گذر گئے یا پیدا کئے جائین
Hülâsatü't-Tefâsîr, Cilt 1, s. 271.
Bu metin ondan farklı olan herhangi bir dinin kabul edilebilirliğini reddetmektedir. Beyzâvî, Cilt 1, s. 164.

gayrimüslimleri terk etmek anlamına geldiğini söylüyorlar.[15] Günah işlemelerine rağmen onlar, Müslümandırlar. Diğer müfessirler ise bu pasajın başka bir ayet tarafından nesh edildiğini belirtmektedir:

Kim İslam'dan başka bir din isterse, ondan kabul edilmez ve o, ahirette helak olanlardan olur.[16] (Âl-i İmrân Suresi 3/85)

[85] Görünürde Müslüman olmuş, ikiyüzlü bazı Yahudilere aşağıdaki ayetlerde değinilmiştir:

Üstelik iman edenlere rastladıklarında inandık derler, birbirleriyle baş başa kaldıkları zaman, "Rabbinizin huzurunda aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi tutup Allah'ın size açıkladığı gerçekleri onlara da söylüyorsunuz? Hiç aklınız yok mu be?" derlerdi.[17] *Peki bilmezler mi ki, onlar neyi sır olarak saklar ve neyi açıkça söylerlerse Allah hepsini bilir. Bunların bir de ümmî (okuma yazması olmayan) kısmı vardır, kitabı bilmezler,*[18] *ancak birtakım kuruntu yığınına, boş saplantılara kapılır ve zan içinde dolaşır dururlar. Artık o kimselerin vay hâline ki, kendi elleriyle kitap yazarlar da*[19] *sonra biraz para almak için "Bu Allah katından-*

15 (دخل في الاسلام دخولًا صادقاً) "Salih amel işlemek" demek, samimi olarak İslam'a girmek demektir"
Beyzâvî, Cilt 1, s. 64. Ayrıca bakınız: Wherry, *Commentary on the Qur'an*, Cilt 1, s. 312.

16 (وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلام دِيناً فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ) Bu ayetin geçmişteki tüm dinleri ve gelecekte ortaya çıkacak tüm dinleri nesh ettiği söylenir:
اس نے ان تمام دبنون کو منسوخ کردیا جو گذر گئے یا بیدا کئے جائین
Hülâsatü't-Tefâsîr, cilt. 1, s. 271.
Metin, ondan farklı olan herhangi bir dinin kabul edilebilirliğini reddediyor. Beyzâvî, cilt. 1, s. 164.

17 Yahudilerin bir zümresi Muhammed'in onlara karşı kullanabileceği Kutsal Metinlerden alıntı yapılan bölümleri ona öğrettikleri için diğer bir zümre tarafından eleştirilenler olarak betimlenir. Beyzâvî ve Mevlana "size açıkladığı gerçekler" kelimelerinin "size Tevrat'ta Muhammed ile ilgili açıkça gösterilen" demek olduğunu ifade ederler. Bir sonraki ayet Yahudilere yöneltilen suçlamaların, içeriğinde Muhammed'e atfedilen hiçbir bölümü olmayan metnin *tahrîf edilmesi* değil, Muhammed'e işaret etmesi beklenen bölümlerin *gizlenmesi* ile ilgili olduğunu göstermektedir.

18 The Pentateuch.

19 Bir başka Yahudi zümresi Muhammed'e karşı çıkmış ve hadis veya Haham kitaplarından bölümler yazarak onları Kutsal Kitaplar olarak göstermeye çalışmışlardır. Kutsal metni değiştirmekle suçlanmamışlardır.

dır" derler. Artık vay o elleriyle yazdıkları yüzünden onlara, vay o kazandıkları vebal yüzünden onlara!.. Bir de dediler ki: "Bize sayılı birkaç günden başka asla ateş azabı dokunmaz". De ki; "Siz Allah'tan bir ahit mi aldınız? Böyle ise Allah sözünden dönmez. Yoksa siz Allah'a karşı bilemeyeceğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?" Evet kim bir günah işlemiş de kendi günahı kendisini her yandan kuşatmış ise, işte öyleleri ateş ehlidirler ve orada ebedî kalıcıdırlar. (Bakara Suresi 2/76-81)

Yahudîler başka şekillerde kalp de kırmışlardır. Beyzâvî'ye [86]
göre Ebu Bekir "Kim Allah'a güzel bir borç verir?" diyerek bir Yahudi'den borç istemiş, Yahudi ise şöyle yanıt vermiştir: "Allah borç istiyorsa, belli ki o fakirdir". Bunun üzerine Ebu Bekir ona saldırmış, o da Peygamber'e şikayette bulunmuş ancak, durum telafi edilmemiştir. Bunun üzerine şu ayet gelmiştir:

Allah, "Şüphesiz Allah fakirdir, biz zenginiz." diyenlerin lafını elbette duymuştur. Onların söylediklerini ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız ve şöyle diyeceğiz: "Tadın o yakıcı azabı!". (Âl-i İmrân Suresi 3/181)

Yahudilerin peygamberlikle ilgili bir mucize talep etmelerine aşağıdaki ayette atıfta bulunulmaktadır:

"Ateşin yiyeceği bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere iman etmeyeceğimize dair Allah bize ahitte bulundu." diyenlere... (Âl-i İmrân Suresi 3/183)

Yahudiler, cennetten *Tabernakle sunağına* inmiş olan ateşin (Levililer 9. 24) ve ardından Süleyman Tapınağı'nda var olan ateşin (2 Tarihler 7. 1), Keldânîler tarafından mabet yıkılana kadar devamlı canlı tutulduğunu söylemişlerdir. Gerçek bir peygamberin de onu yeniden alevlendirmesini Yahudilerin beklemesi muhtemeldir. Muhammed bu taleplerine aynı ayette hemen cevap vermiştir:

Benden önce size bazı peygamberler açık belgelerle ve sizin dediğiniz şeyle geldi. Eğer doğru insanlarsanız, onları niçin öldürdünüz? (Âl-i İmrân Suresi 3/183)

[87] **Yahudilere Karşı Suçlama**

Müfessirler, burada Zekeriya ve Yahya'ya (peygamber)[20] atıfta bulunulduğunu söyleyip, mucize göstermiş peygamberleri öldürmelerine rağmen, Muhammed'in onların isteklerini neden yerine getirmesi ve cennetten ateş indirmesi gerektiğini tartışırlar.

Kutsal Kitapların herhangi bir bölümünde Muhammed'e atıfta bulunulduğunu kabul etmeyenlere aşağıdaki ayette seslenilmektedir:

> *Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?*[21] *Şu hâlde içinizden böyle yapanlar, netice olarak dünya hayatında perişanlıktan başka ne kazanırlar, kıyamet gününde de en şiddetli azaba uğratılırlar. Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir.* (Bakara Suresi 2/85)

Onların Kur'an'ı ilahi bir kitap olarak kabul etmemeleri, Peygamber'in beddua etmesine neden olan bir başkaldırıydı:

> *Allah'ın laneti kâfirleredir.* (Bakara Suresi 2/89)

Şöyle devam edilmektedir:

> *Ne kadar çirkindir o uğruna kendilerini sattıkları şey ki; Allah'ın kullarından dilediğine kendi lütuf ve kereminden vahiy indirmesine kafa tutarak, Allah ne indirdiyse hepsini inkâr ettiler. İşte bu yüzden de gazap üstüne gazaba uğradılar.*[22] (Bakara Suresi 2/90)

20 Beyzâvî, Abdullah b. Abbâs ve Hüseyn.

21 Her biri kendi eylemleri için Kutsal Kitapların bazı kısımlarına başvuran, önde gelen iki Yahudi kabilesi arasında çatışmalar vardı. Muhammed onlara sitemde bulunmuş ve Kutsal Kitapların tümüne itaat etmelerini teklif etmiştir. Bu, Kur'an'ın bütün olarak ve olduğu gibi, Eski Ahit'in otoritesine karşı şehadetine dair çarpıcı bir olaydır.

22 (بِغَضَبٍ علي غَضَبٍ) "Gazap üstüne gazap" ifadesi için müfessir Mücahid ilk gazabın Tevrat'ın ilk beş kitabını reddedenler, ikinci gazabın ise Muhammed'i reddedenler üzerine olduğunu ifade etmiştir. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, cilt 1, s. 51.
Müfessir Hüseyn, ilk gazabın İsa Peygamber ve İnciller'i reddedenler, diğerinin ise Muhammed ve Kur'an'ı reddedenler üzerine olduğunu ifade etmektedir. Cilt 1, s.16.
خشمى به انكار عيسى وانجيل وخشمى به انكار محمد وقرآن
Beyzâvî bunu, Muhammed ve İsa'ya inanmamayı seçen ya da Üzeyir'in (Ezra) Allah'ın oğlu olduğunu söyleyenler için bir ceza olduğunun belirtmektedir. Cilt 1, s. 72.

Kendilerini Muhammed'den ayrı gören herkese karşı Al- [88]
lah'ın onu koruyacağı vaat edilmiştir:

Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse doğru yola girmiş, hidayeti bulmuş olurlar. Yok eğer yüz çevirirlerse onlar sadece ve sadece didişmenin içindedirler. Allah onlara karşı sana yeter. (Bakara Suresi 2/137)

Kutsal Kitaplardaki Muhammed'e atıfta bulunan kanıtların gizlendiğine dair suçlamalar şu şekildedir:

Allah'ın şahitlik ettiği bir hakikati bile bile inkâr edenden[23] *daha zalim kim olabilir?* (Bakara Suresi 2/140)

İniş sırasına göre bir sonraki sure, Beyyine suresidir. Burada da yine aynı suçlama tekrarlanmaktadır:

Kitap ehlinden ve müşriklerden (Hakk'ı) tanımayanlar, kendilerine açık delil gelinceye kadar inkârlarından ayrılacak değillerdi. Bu delil, tertemiz sayfaları okuyan, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. O sayfalarda, en doğru hükümler vardır. Kitap ehli, ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler. (Beyyine Suresi 98/1-4)[24]

Yahudiler ve Kutsal Metinler [89]

Aşağıdaki ayetlerde suçlamalar devam etmektedir:

Kitap ehlinden öyle bir güruh da vardır ki, siz onu kitaptan sanasınız diye, dillerini kitaba doğru eğip bükerler.[25] *Hâlbuki o, kitap-*

23 Beyzâvî bunun, "İbrahim'in bir Yahudi ya da bir Hristiyan'dan üstün olan bir Hanif olduğuna dair ilahi tasdiki gizlemek" anlamına geldiğini ifade eder.

شهادة الله لإبراهيم بالحنيفية والبراءة عن اليهودية والنصرانية

Diğerleri ise bunun Muhammed hakkındaki şehadetin gizlenmesi anlamına geldiğini söylemektedir. Kutsal Kitabı değiştirmekle değil, bazı bölümlerini gizlemekle suçlanmaktadırlar.

24 "Muhammed'in ortaya çıktığı zamandan önce, yolundan gidecekleri bir peygamberin gelmesini dört gözle bekliyorlardı. Fakat ne zaman o geldi, o zaman tereddüte düşüp görüş ayrılıkları yaşadılar. Bazıları onun gösterdiği yolu izledi, bazıları izlemedi." *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 470.

پیش از بعثت انحضرت همه مجتمع بودند بر تصدیق وی وبعد ازانکه مبعوث شد مختلف شدند بعضی گرویدند بوی وبرخی کافر شدند

25 Beyzâvî'nin konu hakkındaki yorumu ise "yazılı olanı okurken nâzil olmuş olan kelimeleri saptırarak uydurduklarını söylemeleri" şeklin-

tan değildir. "Bu, Allah katındandır." derler; oysa o, Allah katından değildir. Allah'a karşı, kendileri bilip dururken, yalan söylerler. (Âl-i İmrân Suresi 3/78)

En son surede şu ifadeler yer almaktadır:

Sözlerini bozdukları için onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar. Uyarıldıkları şeyden pay almayı unuttular. (Mâide Suresi 5/13)

Ey kitap ehli! Kitaptan gizlemiş olduğunuz şeylerin çoğunu açıklayan, çoğundan da vazgeçen peygamberimiz size geldi. Ayrıca size, Allah'tan bir nur ve apaçık bir kitap da gelmiştir. Allah o kitapla rızasına uygun hareket edenleri selamet yollarına iletir. Onları izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru yola sevk eder. (Mâide Suresi 5/15-16)[26]

Bütün bu ayetlerde geçen suçlamalar, Kutsal Kitaplarda herhangi bir değişiklik yapıldığıyla ilgili olmayıp, bu yazılarda geçtiği iddia edilen, Muhammed'in peygamberliğine dair imaların Yahudiler tarafından gizlendiğiyle alâkalıdır.

[90] Çünkü Kutsal Kitapların hak olmaktan çıkarılacak kadar tahrîf edildiği söylenemez. Gerçekten de Kur'an ayetleri böylesi bir tahrîfin olmadığını göstermektedir:

İçinde hidayet ve nûr bulunan Tevrat'ı, elbette biz indirdik. (Mâide Suresi 5/44)

Bu ifadenin özellikle Yahudi ve Hristiyanlar için olduğu, Müslümanlar için ise diğer tüm dinlerin ayet ile nesh edilmiş olduğu söylenmektedir:[27]

dedir. (يفتلونها بقراءته فيميلونها عن المنزل إلى المحرف) Tekrarlamakta fayda var ki, yazılı metni değiştirmekle ilgili bir suçlama söz konusu değildir.

26 Buradaki suçlama Yahudilerin "Tevrat'ın ilk beş kitabında bulunan Muhammed'e dair övgüleri içeren bölümleri, recm ayetini ve Hristiyanların İncil'de geçen Ahmed ile ilgili ifadeyi gizlemeleriyle ilgilidir." (مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ) ifadesi Yahudi ve Hristiyanlar ile ilgili söylenenleri işaret etmek için kullanılmıştır.
از آنجهت هستيد كه آن راينهان ميداريد من الكتب از تورات چون نعت محمد مصطفي و آيت رجم واز انجيل جون بشارت عيسى بة أحمد
Tefsîr-i-Hüseynî, Cilt 1, s. 140. Beyzâvî, Cilt 1, s. 251.

27 ومن يبتغ غير الإسلام دينا فلن يقبل منه

Kim İslam'dan başka bir din ararsa ondan asla kabul edilmeyecek ve o ahirette de zarar edenlerden olacaktır. (Âl-i İmrân Suresi 3/85)

Böylelikle mutedîl Müslümanlar kendilerini, Kur'an'ın açıkça emretmesine rağmen önceki Kutsal Kitaplar ile ilgilenmekten uzak tutmaktadırlar. Mâide suresinde bu durumu destekleyen ifadeler yer almaktadır:

Eğer Kitap Ehli iman etmiş ve layıkıyla korunmuş olsalardı, onların kötülüklerini örter, nimeti bol olan cennetlere koyardık. Eğer onlar, Tevrat'ı, İncil'i ve kendilerine indirileni[28] gereğince uygulamış olsaydılar hem üstlerindeki hem de ayaklarının altındaki (nimetlerden bol bol) yerlerdi. (Mâide Suresi 5/65-66)

Eski ve Yeni Ahit [91]

De ki: "Ey Kitap Ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden[29] size indirileni uygulamadıkça hakikat üzerinde değilsiniz. (Maide Suresi 5/68)

Burada metni tahrîf edilmediği takdirde, Kur'an'a olduğu kadar Eski ve Yeni Ahit'e de itaat edilmesi telkin edilmektedir. Aslında, Kur'an'da geçen Muhammed'in kendi ifadesine göre hiçbir kitap iyi bir şekilde korunmamıştır:

Sana da (Ey Muhammed) geçmiş kitapları tasdik eden ve onları kollayıp koruyan Kitâb (Kur'an)ı hak ile indirdik.[30] (Mâide Suresi 5/48)

28 Genel kanaate göre burada Kur'an'a atıfta bulunulmaktadır. Şayet diğer ilahi kitaplara atıfta bulunulsaydı, Muhammed'in gelişine şahit oldukları için, okuyanların mutlaka Müslüman olması gerekirdi. Sadece Eski Ahit ve Yeni Ahit'i kabul eden Yahudi ve Hristiyanların kurtulmuş olabilecekleri anlamı çıkarılamaz. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 549. Bununla birlikte dikkat edilmesi gereken bir nokta da Eski Ahit ve Yeni Ahit'in Kur'an ile aynı bakış açısına sahip olması ve mantıken Müslümanların hepsini kabul etmek zorunda olmasıdır. Bu ayet de son surenin içinde yer aldığı için neshedilme ihtimalinin olmaması nedeniyle büyük öneme sahiptir. Bu nedenle İncil'in öğretisini kabul etmeyi reddeden tüm Müslümanlara karşı bir itham olarak durmaktadır.

29 *The Qur'an.*

30 (وأنزلنا إليك الكتاب بالحق مصدقا لما بين يديه من الكتاب ومهيمنا عليه) kelimesi (مُهَيْمِنًا) Hüseyn tarafından, (نگاهبان) "muhafız" olarak tercüme edilmiştir. Örneğin (مهيمناعلية: نگاهبان است بر كتب كة محافظت آن ميكند از تغير) 'Kitapları tahrife karşı koruyan bir muhafızdır.' *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 148.

Muhammed'in döneminde Kur'an, Kutsal Kitapları tasdik etmişti. Bu tasdikten önce onların tahrîf edilmediği açıktır. Müslümanların bakış açısına göre, Kur'an onların koruyucusu, "*güvenilir muhafızı*" olduğu için Kutsal Kitaplar tahrîf edilemezdi.

[92] Dolayısıyla bu konu hakkında düşüncesizce açıklamalarda bulunan Müslümanlar yalnızca Kur'an'a dair bir cehalet göstermekle kalmazlar, aynı zamanda yerine getirmeyi iddia ettiği bu en önemli görevde kendisine başarısızlık isnat ederler ve ona çok büyük bir saygısızlık yapmış olurlar.

Eğer Kutsal Kitaplar tahrîf olduysa, Kur'an *amacını yerine getirememiş ve bu yazılara koruyuculuk yapamamış* demektir. Gerçek şu ki Muhammed'in Kutsal Kitapların güvenilirliği ve gerçekliği konusunda herhangi bir şüphesi yoktu. Fakat Yahudilere gereksinim kalmadığından, onları kötülemek ve saygın olmadıklarını göstermek gerekiyordu.[31] İncil'in anlamının bozulduğu ve onun öngörülerinin gizlenmesiyle ilgili suçlamalar hakkındaki tüm bu pasajların *Medine'de nâzil olduğunu* belirtmek mümkündür.

Böylece, artık yararlı ve gerekli olmadıkları anlaşılan Yahudiler bertaraf edilmiş ve azarlanmıştı. İslam'ın gelenekle-

Beyzâvî şöyle yazmıştır: "Tüm kitaplar üzerinde bir koruyucu" (رقيباً علي سائر الكتاب). Bir başka müfessire göre:
إس آيت مين قران كى فضيلت تمام كتب آسمانى بر ثابت هى اس لئى كة اسے محافظ أمين شاهد أمانت دار تمام كتابون كا قرار ديا بس قران جامع وشامل هى اور هدايت مين كامل
'Bu ayette, Kur'an'ın tüm semavi kitaplara olan üstünlüğü kanıtlanmaktadır. Çünkü ifade edilen göreve bakılırsa, Kur'an'ın onlar için bir koruyucu, vekil, kanıt ve güvenilir bir muhafız olması gerekmektedir. Ancak Kur'an, mükemmel olanın rehberliğinde hepsini idrak etmiş bir özettir. *Hülasatü't-Tefasir*, Cilt 1, s. 529. Bir Kadıyânî müfessiri, bu korumanın daima değere sahip olana ve Kur'an'da korunanlar dışında hiçbir şeye atıfta bulunmadığını ifade etmektedir. Diğer konular tahrîf edilmiştir. Bu, modern Kadiyânî mezhebinin önde gelenlerinin hiç dikkate almadığı, tanınmış Müslüman müfessirlerin görüşüne aykırıdır.

31 Bu durum, Buhârî tarafından kayda alınan bir hadisten anlaşılmaktadır: "Bu kitabın sahiplerinden hiçbir şey isteme." (لا تسألوا أهل الكتاب عن شيء) Hikâyeye göre bir gün Ömer'in bir Yahudi ya da Hristiyan'dan bir kitap aldığından ve sinirlenip okumamasını emreden Peygamber'e onu okuduğundan bahseder. *Fethu'l-Bârî*, 30. Bölüm, s. 29.

rini ve uygulamalarını Yahudilikteki uygulamalara benzetmenin bir önemi yoktu, bu yüzden Kıble (ibadet edilirken dönülmesi gereken yön) tekrar Kudüs'ten Mekke'ye döndürüldü.[32] Elbetteki her zaman olduğu gibi değişimi onaylayan bir ayet de nâzil oldu.

Kıble'nin Değişimi [93]

İslam'da İbrahim'in dininin dirilişi olarak nitelendirilen yer olan Kâbe'nin, Yahudiler ve Yahudilikteki kıbleden daha iyi olduğunu göstermek için bu konu ikinci surede uzun bir paragraf olarak baş kısımda yer almaktadır. Hristiyanlara da "Tanrı'nın vaftizini aldık"[33] beyanıyla verilen mesajda, İs-

32 Kıblenin ilk kez Mekke'den Kudüs'e taşınması Kur'an'da belirtilmemiştir ancak "beyinsizler" olarak tarif edilenlerin "Bunları bulundukları kıbleden çeviren nedir?" (Bakara Suresi 2/142) deyişleri, bu konuya atıfta bulunmaktadır. Orijinal metin şöyledir (مَا وَلاَّهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا) ve Mevlana Celaleddin Rumi bu metin hakkında şöyle demektedir; (لما هاجر أمر باستقبال بيت المقدس تألفا لليهود ستة أو سبعة أشهر) 'Hicret'ten sonra, onu takip edenlere Kudüs'teki Tapınak'a dönmelerini emretmiştir (שזקמה תינ) [kelime anlamı olarak mabet, bkz. Eski Ahit'in iki tarih kitabı -28 Kronikler 10]; Ancak bu, Yahudileri kazanmak için yapılmış, yalnızca altı ya da yedi ay için düzenlenmişti. Sonrasında değiştirilmiştir.' Bkz. Geiger, *Judaism and Islam*, s. 14.

33 İfadenin Bakara Suresinin 132. ayetindeki orijinali "Bu dini size Allah seçti" şeklindedir. Sale ifadeye "aldığımız" kelimesini eklerken, Rodwell ise 'İslam' kelimesini ekleyerek şu şekilde yazar, "İslam Allah'ın ilk deneyimidir (baptism)". Palmer, bu ifadenin "Allah'ın boyası" anlamına geldiğini ve kelimenin boyanmış kumaştan gelen bir metafor olduğunu, vaftizle karıştırılmaması gerektiğini yazmıştır. Müfessirler bunu farklı şekillerde yorumlamıştır. Bazıları bunun (دين الله) "Allah'ın dini" anlamına geldiğini ifade ederken, bazıları ise bunun anlamının "sünnet" olduğunu söylemektedirler. Hristiyanlar ise vaftizi dinî tören yerine koymuşlardır. Esasında aynı durum Müslümanlar için de geçerlidir. Onların da kişiyi arındırmak için yaptıkları bir törenleri vardır. Bu bakış açısını benimseyenlerce (صِبْغَةَ الله) ifadesi"Müslümanları arındıran sünnet" (ختان است وآن تطهير مسلمان باشد) olarak açıklanmaktadır. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 23.

Bu kelime aynı zamanda renk anlamına da gelmektedir. Bazıları, bir kişi Hristiyan Kilisesi'ne kabul edildiğinde, bu kişi ve onun kıyafetlerinin sarıya boyandığını, çocuklarının ise sarı suda vaftiz edildiğini ifade etmektedir. Bir kişi Müslüman olduğunda putperestliğin kirinden arındığını ve boyama metaforuna göre bir çeşit manevi vaftiz elde ettiğini de ifade ederler. Bununla birlikte bu bakış açılarıyla ilerleyen

lam'ın kabulünün, insanın gerçek anlamda yeniden doğuşunu sağladığı hususunda bir ipucu vardır. Kıblenin değişimi aşağıdaki ayetlerde açıkça belirtilmektedir:[34]

[94] *Daha önce içinde durduğun Kâbe'yi kıble yapmamız da şunun içindir: Peygamber'in yolunda gidecekleri, iki ökçesi üzerinde geri döneceklerden ayıralım. Bu iş elbette Allah'ın hidayet ettiği kimselerin dışındakilere çok ağır gelecekti. Allah imanınızı kaybedecek değildir. Hiç şüphesiz Allah, bütün insanlara çok şefkatlidir, çok merhametlidir. Doğrusu, biz, yüzünün semaya yöneldiğini, orada şekilden şekle geçerek, aranıp durduğunu görüyorduk. Artık seni hoşnut olacağın bir kıbleye çevireceğiz. Haydi bakalım, yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir.* (Bakara Suresi 2/143- 144)

Hadisçiler, Peygamber'in hayatından bu olayla bağlantılı pek çok olay anlatmışlardır. Bunlardan bir tanesi: "Yahudileri dik başlılık ederken bulduğunda O, Cebrail'e şöyle dedi: 'Allah'ın kıbleyi değiştirip Kâbe yapmasını diliyorum'. Cebrail ise şöyle cevap verdi: "Onun daha çok saygısını kazanmak istiyorsan, bunu bizzat ona söylemelisin". Bunun üzerine Peygamber, kıble değişimi için haber bekleyerek, Allah'a dua etmiştir."

Yine Ramazan orucu,[35] o döneme kadar aynı zamanlarda tutulan Yahudi orucunun yerini almıştır.

müfessirler, Hristiyanların hem kıble hem de vaftiz açısından, İslam'ın dinî törenlerinden daha üstün törenlere sahip olmadığını göstermeye çalışırlar. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 80. Beyzâvî de genel olarak yukarıda yazılanlara katılmaktadır.

Mevlana Celâleddin Rumî (*Mesnevî*, 2. Cilt) der ki: "Allah'ın vaftizi, Allah'ın doğasının boyasıdır; tüm dinsel tören ve ayinler onun içindeki tek bir renkten gelir." Bu, vahdetin içine batırılma ve orada yok olma anlamına gelen ezoterik sufi kavrayışıdır. Her şey, tüm varlıklar bu tek rengin vahdetinde, bir olmuş şekilde bulunurlar.

34 Nöldeke, Muhammed'in Mekke'de bile namaz kılarken Kudüs'e yöneldiğini ifade etmek için çeşitli kaynaklar verir. Ancak bu ayetlerin Medine'deki Müslümanların Kudüs'e dönerek namaz kılma âdetinden hoşlanmadıklarını göstermektedir. Bu nedenle de Mekke'ye yönelerek namaz kılma âdetinin muhtemelen yeni bir icat olduğunu düşünmektedir. *Geschichtes des Qorans*, s. 129.

35 Oruç, bu ayın başından sonuna kadar zorunludur, güneş ufukta olduğu sürece yemek ve içmek kesinlikle yasaktır. Doğunun sıcağında bu ağır

O Ramazan ayı ki, insanları irşat için, hak ile batılı ayıracak olan, hidayet rehberi ve deliller hâlinde bulunan Kur'an onda indirildi. Onun için sizden her kim bu aya şahit olursa onda oruç tutsun. (Bakara Suresi 2/185)

Yasaklanan Yahudi Hükümleri [95]

Aşağıdaki ayette Yahudilere sert bir uyarıda bulunulmuştur:

İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayetin kendisi olan ayetleri insanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya mutlaka onlara Allah lanet eder. Lanet edebilecek olanlar da lanet ederler. (Bakara Suresi 2/159)[36]

Ya bu suçlamalar nedeniyle ya da daha genel gerekçelerle, Yahudilikten İslam'a geçen bazı kişiler hâlâ Yahudi hukukunun bazı bölümlerini gözetmek istiyordu. Hüseyin, İbn Selam ve arkadaşlarının, İslam'a geçtikleri hâlde, hâlâ Tevrat'ın ilk beş kitabındaki yasalara yönelme eğiliminde olduklarını söyler. Bu nedenle azarlanmış ve uyarılmışlardır:

Ey iman edenler! Hepiniz barış ve selamete girin de şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin aranızı açan belli bir düşmandır.[37] Size bunca deliller geldikten sonra yine kayarsanız, iyi bilin ki, Allah çok güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.

İsrailoğullarına sor: Biz onlara ne kadar açık ayetler vermiştik. Fakat Allah'ın nimetini her kim kendisine geldikten sonra değişti-

bir yüktür, bazıları oruç ayında günün sonuna doğru, inananların çoğunluğunun gece yaşayacakları keyifleri, Allah ve ahiretten daha fazla düşündüğüne inanabilmektedir. Nöldeke, *Sketches from Eastern History*, s. 65.

36 Burada bahsi geçen kitap Tevrat'ın ilk beş kitabıdır. Onun anlamını gizleyenlere Allah lanet edecektir. 'Lanet edebilecek olanlar', yani melekler, cinler ve insanlar da onlara lanet edecek; *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 26. *Tefsîr-i Abdullah İbn Abbâs*, s. 29.

37 Müfessirler, 'barış ve selamete girmek' ifadesinin İslam'ı seçmek olduğunu; 'Şeytan'ın adımlarına uyma'nın Yahudileri zaten feshedilmiş olan yasalara uyma konusunda yanlış yönlendiren Şeytan'ın oyunlarına kanmak olduğunu ifade ederler (وسواس شيطاني باحكام منسوخة). *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 35.

rirse,[38] *şüphe yok ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir.* (Bakara Suresi 2/208-209, 211)

[96] Muhammed ve Yahudiler arasındaki bu düşmanlık tamamen doğaldı. Sadece onun iddialarını reddetmemekle kalmamışlar, ayrıca fiilî olarak da ona karşı çıkmışlardı. Göreceğimiz gibi Peygamber, eski Arap geleneklerini korumak istemiş, hatta eski pagan törenlerinin çoğunun da İslam'da kalmasına izin vermişti. Onlar ise, Tevrat'ın ve onun yorumlanmasına dayanan geleneklerdeki törenlerin muhafazakâr destekçileriydi. Oysaki, Yahudiliğin nesh edilmesinin zamanı gelmişti. Muhammed, Arap yazarların iddia ettiği gibi, İslam'da Yahudilik ile benzerlik gösteren ve nesh edilmiş açık hükümlerde değişiklikler yapmıştır.[39]

38 (نِعْمَةُ اللهِ) 'Allah'ın nimeti' bazılarına göre Muhammed'i ifade ederken, diğerlerine göre Kur'an'ı ifade eder, ki bu daha doğrudur. Wherry, *Tefsir-i Raufi'nin* yetkisine dayanarak, bu ifadenin Yahudi Kutsal Kitaplarına atıfta bulunduğunu söyler. *Commentary on the Qur'an*, Cilt 1, s. 315.

39 (كراهة لموافقة النفي التشبية باليهود) Rabbi Geiger tarafından *Judaism and Islam*'da alıntılanmıştır, s. 157. Âlim haham, Muhammed'in ne kadar değişiklik yaptığını ayrıntılı olarak göstermeye devam eder. Akşam yemeği sonrasındaki ibadeti (صلاة العشاء) Talmud'da bulunan emirlere aykırı olarak belirtmektedir.
Kadınlarla ilgili yasalar, Yahudi usulünden çok Arap usulüne uymaktadır. (Bakara Suresi 2/183). Ayetteki izin, Talmud'daki yönlendirmelere zıttır.
(Bakara Suresi 2/230). Ayette bulunan yasa tek kelimeyle iğrençtir; öyle ki Seyyid Emîr Ali bu yasanın, bir sonraki ayet tarafından neshedildiğini düşünmektedir (*Life of Muhammed*, s. 248). Ancak bu yine de İslam'ın bir kanunudur. Abdurrahim Bey; "Yasanın bu koşulu eklemekteki açık amacı böyle boşanmalardan caydırmaktır" der. *Muhammadan Jurisprudence*, s. 337. Seyyid Emir Ali bu yasayı muhteşem eseri *Personal Law of the Muhammadans* (s. 335)'ta izâh etmiştir. Bir tarihçi olarak Kur'an'ın emirlerini kabul edememekte ve onun hakimiyetinden şüphe duymaktadır. Fakat eğitimli ve tecrübeli bir hukukçu olarak onun yükümlülüğünü kabul etmektedir. Konuyla ilgili asıl mevcut yasa Baillie'nin *Imameea* (s. 120)'sında ve *Hanifeea* (s. 292)'sında da verilmektedir. Bununla birlikte bu yasa, Deuteronomy-24, 1-4'te belirtilen, konu ile ilgili Yahudi Kanunu'na belirgin bir biçimde aykırıdır. Bu, Muhammed'in İslam'ı Yahudilikten farklılaştırmak için izlediği yolun açık bir kanıtıdır.

Yahudiliğin nesh edilmesiyle aynı döneme denk gelen bir diğer olay da haccın Kâbe'de yapılmasını onaylayarak, Mekkelilerin gönlünü alma girişimidir:

Hac ve umreyi de Allah için tamam yapın. (Bakara Suresi 2/196)

Mekkeliler ile Uzlaşma [97]

Yine, Safa ve Merve tepelerinin tavâf edilmesini içeren putperest törenlerinin muhâfaza edilmesi için ilahi onay gelmiştir:

Gerçekten Safâ ile Merve Allah'ın alâmetlerindendir. Onun için her kim hac veya umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret ederse, bunları tavaf etmesinde ona bir günah yoktur. (Bakara Suresi 2/158)

Aslında bu ayetlerin buraya eklenmiş olmaları ilk hac ziyaretinden sonra nâzil olduklarını göstermektedir.

İkinci sure olan Bakara suresi, Muhammed'in Medine'deki görevinin bu erken döneminde onun değişen politikasına net bir şekilde ışık tutmaktadır. Surenin kendisi de bu döneme ait tarihsel verilerle açıklanmaktadır. Ayrıca bu sure, nâzil olan ayetlerin Peygamber'in değişen sosyal ve politik dengeleri yeniden düzenlemesi için geldiğinin mükemmel bir örneğidir. Yine, Peygamber'in Medine'deki ikametinin bu erken evresinde, kendi kabilesiyle açık bir savaşın kaçınılmaz olduğunu fark ettiğinin de göstergesidir. Her olayda, destekçilerinin zihinlerini bu tür sıkıntı ve dertlere hazırlamanın; bunun için de Yahudi tarihinden örnekler vasıtasıyla heveslerini ve cesaretlerini arttırmanın gerektiğini hissediyordu:

Yoksa siz, kendinizden önce gelip geçenlerin hâli (uğradıkları sıkıntılar) başınıza gelmeden cennete girivereceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar, öyle sıkıntılar dokundu. (Bakara Suresi 2/214)

Görmedin mi o kimseleri ki kendileri binlerce kişi iken ölüm korkusuyla yurtlarından çıktılar. Allah da kendilerine "ölün!" dedi, sonra da onlara bir hayat verdi. Şüphesiz ki Allah, insanlara karşı bir lütuf sahibidir. Fakat insanların pek çoğu şükretmez. O hâlde Allah yolunda çarpışın. (Bakara Suresi 2/243-244)

[98] Bu teşviki, Mûsâ ve Saûl'un savaşlarının bir izâhı izlemektedir. Muhammed'in, Eski Ahit tarihine ilişkin bilgi eksikliğini, Saûl ve Gideon'u birbirine karıştırdığını ifşâ etmektedir. Yine de geçmişte yaşamış kişilere dair örnekler, destekçilerinin coşkusunu alevlendirme hususunda işe yaramıştı.

Yahudilere karşı uyanan bu nefret, zafer coşkusunun olduğu Bedir Savaşı'ndan sonra daha da artmıştı. Muhammed, önceki savaşta Allah'ın Kureyşlilere çektirdiği gibi, onlara da çektirmesin diye Yahudi kabilelerinden biri olan Beni Kaynuka'yı, İslam'a davet etmek için ziyaret etmişti.[40] Onlar da kendilerini yenilgiye uğratmanın o kadar kolay olmayacağını ve Müslümanlara karşı başarılı bir şekilde direnebileceklerini söylediler. Bunun üzerine şu ayetler nâzil oldu:

> *Eğer bir kavmin, sözleşmeye aykırı bir hainlik yapmasından korkarsan, savaştan önce aynı şekilde antlaşmayı bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah hainleri sevmez. O kâfirler ileri geçip kurtulduklarını sanmasınlar.* (Enfâl Suresi 8/58-59)

Onu reddettiklerinden dolayı hepsi, mallarına ve mülklerine el koyularak, şehirden kovulmuştur. Beni Nadir Yahudileri, varlıklı insanlardı. Önde gelen hahamlarından biri olan Ka'b b. Eşref, kıble değişiminden dolayı Muhammed'e muhalefet etmeye başlayıncaya kadar, onunla dostluk etmişti.

[99] 624 yılının temmuz ayında, Muhammed'in göz yummasıyla, suikast sonucu öldürülmüştür. Uhud Savaşı'ndan birkaç ay

40 Margoliouth (*Mohammed*, s. 231), hadislerin (*age.*, s. 86'ya atıfta bulunarak) Ebu Bekir'in "Kim Allah'a güzel bir borç verir" diyerek bu Yahudilerden borç almak istediğini ve Azariyah'ın oğlu Pinehas'ın ona "Eğer Allah borç istiyorsa, o fakir olmalı" şeklinde cevap verdiğini kaydettiğini belirtmektedir. Bu bir darbe ile karşılanmıştır. Bu Yahudi, bu kelimeleri söylediğini açıkça reddederek, Muhammed'e şikayette bulunmuştur. Peygamber ise Yahudilere olan davranışlarının haklılığını kanıtlama fırsatını kaçırmamıştır ve Cebrail (as.) bu duruma uygun bir vahyi getirmiştir: *Allah, "Şüphesiz Allah fakirdir, biz zenginiz" diyenlerin lafını elbette duymuştur. Onların söylediklerini ve peygamberleri haksız yere öldürmelerini yazacağız ve şöyle diyeceğiz: "Tadın o yakıcı azâbı!"* (Âl-i İmrân Suresi, 3/181).

sonra, 625 yılının temmuz ayında, kabilenin tamamına hitap edilerek: "Allah'ın Peygamberi demiştir ki, yedi gün içinde bu şehri terk edin. Bunun üzerine her kim geride kalırsa, öldürülecektir" denmiştir. Onlar ise bu emri reddetmiş ve "gitmiyoruz" diye yanıt vermişlerdi. Yahudiler, ne yazık ki, bu cesur tavrı sürdürememiş, ortak bir direniş için hiçbir girişimde bulunmamışlar ve bu nedenle boyun eğdirilmişlerdi. Aşağıdaki ayette buna atıfta bulunulmaktadır:

> *Onlar toplu olarak sizinle savaşamazlar, ancak, müstahkem şehirlerde yahut duvarların ardından (sizinle savaşmak isterler). Kendi aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, oysa onların kalpleri dağınıktır.* (Haşr Suresi 59/14)

Müslümanlar, onların övünmelerini, haklı olarak, hor görmüş ve güç kendilerinin elinde olduğundan dolayı onları sürgün etmişlerdi. Nihayetinde onların verimli tarlaları ve mülkleri Muhacirler arasında bölüştürülmüştü. Yapılan bu iş için ilahi tasdik, Haşr suresinde bulunmaktadır:

> *Ehl-i Kitaptan inkâr edenleri, ilk sürgünleri yurtlarından çıkaran O'dur.*[41] *Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette, onları dünyada başka şekilde cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için ateş azabı vardır.* (Haşr Suresi 59/2-3)

> *Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz de kökleri üzerinde ayakta bırakmanız da Allah'ın izniyledir ve bu, yoldan çıkmışların burunlarını sürtmesi içindir.* (Haşr Suresi 59/5)

Hurma ağaçlarını kesmek, Arapların savaş usullerine tama- [100]
men aykırıydı ve bu, Mûsâ'nın Yasası tarafından da yasaklanmıştı (Tesniye XX. 19). İşte Muhammed'in bu işlemin yapılmasından sonraki tutumu bu ayet tarafından temize çıkarılmıştır. Ayrıca özel bir ayet, Muhacirlere verilen ganimetin büyük bir kısmını kendisinin almasını da garanti altına almıştır:[42]

41 Beni Kaynuka.

42 Muhacirlerin de gelecek yaşamda büyük bir ödül beklemesi gerekmektedir:
Rableri onlara şu karşılığı verdi: *"Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden, hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz. Göç*

O kimseler ki, iman ettiler, hicret ettiler ve Allah yolunda cihada katıldılar, bir kısımları da onları barındırıp yer, yurt sahibi yaptılar ve yardıma koştular, işte bunlar hakkıyla mü'min olanlardır. Bunlara bir mağfiret ve cömertçe bir rızık vardır. Daha sonradan hicret edip sizinle beraber savaşa katılanlar da sizdendirler. (Enfâl Suresi 8/74-75)

Böylece Yahudiler, bu sert sözlerle kınanmış ve îkâz edilmişlerdir:

Şüphesiz ki ayetlerimizi inkâr eden kâfirleri biz yarın bir ateşe atacağız. Derileri piştikçe azabı duysunlar diye, kendilerine başka deriler vereceğiz. (Nisâ Suresi 4/56)

Müfessir Hüseyin (Cilt 2, s. 396); İbn Ali, İbn Battal ve diğerleri; bazı münafıkların Beni Nadir'e yardım etme sözü verdiklerini fakat sözlerini yerine getirmediklerini ifade etmektedir.

[101] İnsanları kâfir olmaya ikna eden ve "senin günahına ortak değilim" (Haşr Suresi 16) diyen Şeytan'a benzetilirler. Neticede Muhammed bu adamları ganimetten mahrum bırakmasının nedenini ortaya koymuştur:

Münafıkların, kitap ehlinden inkâr eden dostlarına "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz." dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder. (Haşr Suresi 59/11)

Hicretin beşinci yılında, büyük bir Yahudi kabilesi olan Beni Kureyza'nın kökü kazınmıştır. Mekkeliler tarafından Medine'nin kuşatıldığı sırada, kendi saflarına katılmaları için büyük rüşvetler verilmişti. Şüphesiz ki, bu dönemde yaşayan tüm Yahudiler gibi onlar da Muhammed ve taraftarlarından hoşnutsuzlardı. Buna rağmen kuşatma yapanlara yardım et-

edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda eziyet edilenler, savaşanlar ve öldürülenler... Onların günahlarını elbette örteceğim ve Allah katından bir mükafat olmak üzere, onları altından ırmaklar akan cennetlere de koyacağım. En güzel mükafat Allah katındadır." (Âl-i İmrân Suresi 3/195).

memişler, bu duruma tepkisiz kalmışlardı. Ayrıca bu kabile, Beni Nadir'e de yardım etmeyi reddetmişti. Fakat bu durum, onların lehine olmamıştır. Cesur olup, saldırıya uğradıklarında kardeşlerinin yanında dursaydılar, muhtemelen Muhammed'e karşı çok daha güçlü bir konumda olurlardı.

Tüm bunların yanında Medine'de olmaları politik açıdan bir tehlike olabilirdi ancak, yine de gördükleri acımasız muameleyi haklı çıkaracak hiçbir şey yoktur. Göç etmeleri önerildi, hayatta kalmak için yalvardılar ancak bu yakarışları boşunaydı. Arap dostlarından ve müttefikleri olan Beni Evs'ten araya girmelerini talep etmişlerdi. Muhammed de bu güçlü Arap kabilesini kazanmak için, onlardan bir kişinin bu olayı bir karara bağlamasını, yani bu sorumluluğu ustalıkla kendi üzerinden almasını önermişti. Ancak bu hakem seçiminin Yahudilerin elinde olmamasına oldukça özen gösterdi.

Peygamber, eskiden Yahudilerin dostu olan Sa'd b. Muaz'ı[43] [102]
seçmiş ancak o, bu olaydan kısa bir süre önce bir çatışmada yaralanmıştı. Sa'd, Mekkelileri geri püskürtmeye yardım etmek yerine sessiz kaldıkları için onlara çok sinirliydi ve bu nedenle çoktan Muhammed'e onlar hakkında olumsuz bir rapor vermişti. Karar zaten önceden belli idi. Sa'd, erkeklerin katledilmesi, kadınlar ve çocukların ise köle olarak satılması gerektiğine karar vermişti. Muhammed, bu cezayı "Allah'ın hükmü" olarak ilan etmiş, erkekler Medine'ye götürülmüş ve Muhammed'in huzurunda hepsi, beşerli ya da altışarlı gruplar hâlinde, acımasızca boğazlanmışlardı. Sonunda pazar yeri yaklaşık sekiz yüz erkeğin kanıyla dolup taşmıştı. Peygamber'in bizzat emri üzerine pazar yerinde, mahkumların getirildiği bölgenin eşiğine hendekler kazılmış, mahkumlar zorla diz çöktürülmüş ve kafaları kesilmişti. Cesetler daha sonra bu hendekler içine atılmış ve üzerleri örtülmüştür. Kadınların bazıları Müslümanlar arasında paylaşılmış, geri kalanları ise

43 Mirkhund, *Ravzatü'l Safa*, 2. Bölüm, Cilt 2; s. 475.

köle olarak satılmıştır. Peygamber'e düşen beşte birlik hisse; atlar ve silahlar karşılığı Bedevilere satılan yaklaşık iki yüz kadın ve çocuktan oluşuyordu. Kocası henüz katledilen güzel bir dul kadın, Muhammed tarafından kendi haremi için ayrılmıştı. Böylece, iki kabile sürgün edilip, diğerinin de kökü kazındığında, Yahudilerin Medine'deki gücü sonsuza dek kırılmış oldu. Muhammed ise yeni fetihler için daha uzak bölgelere yönelmekte özgürdü.

[103] **Beni Kureyza**

Muhammed'in Yahudilerin dostluğuna ihtiyaç duyduğu bir dönem olmuştu. Ancak kazanılan her zafer, elde edilen her ganimet, iktidar ve sermaye açısından onlara daha az bağımlı hâle getirdi. "Zamanla mantık yürütme temelinden güç temeline geçilmişti ve netice şimdi hazırlanmıştı."[44]

Ahzâb suresinin dokuz ile yirmi yedinci ayetlerinde, 'Hendek Savaşı'nda' Medine'yi kuşatanların yenilgisine değinilmektedir. Pasajın son iki ayeti, Yahudilerin katledilmesinden Allah'ı sorumlu tutmaktadır:

> *Hem de kitap ehlinden onlara yardım edenleri kalplerine korku düşürerek kalelerinden indirdi, siz onların bir kısmını katlediyordunuz, bir kısmını da esir alıyordunuz.*[45] *(Allah) onların arazilerini, yurtlarını ve mallarını size miras kıldı.* (Ahzâb Suresi 33/26-27)

Muhammed'in kendisi için seçtiği güzel bir Yahudi kadın olan Reyhane, onunla evlenmeyi reddetmiş ve "Hayır Ey Pey-

44 Margoliouth, *Mohammed*, s. 334.

45 Beyzâvî bu ayeti yorumlarken bunun, Mekkelilerin yenilgisinden sonra, sabahın erken saatlerinde, Cebrail'in Peygamber'e gelerek, melekler kendilerininkileri çıkarmazken, neden zırhını çıkarttığını sormasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Melek daha sonra ona, Beni Kureyza'nın peşinden gitmesini ve şu an bu Yahudiler tarafından işgal edilmiş olan bölgede kalıncaya kadar akşam namazını kılmamasını söylemiştir (Cilt 2, s. 126). Buhârî aynı hikâyeyi, Yahudilere yönelik saldırıyı Cebrail'in yönettiğini açıkça belirterek nakletmektedir. Müslim ise rivayeti başka bir şekilde tekrar etmektedir (*Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 3, s. 544). Böylelikle ilk dönem Müslümanlarına, bu acımasız katliamın doğrudan Allah'ın emriyle yapıldığına inanmaları öğretilmiştir.

gamber! Senin kölen olarak kalmama izin ver! Bu hem benim hem de senin için daha kolay olacak!" demişti. O, ayrıca kendi inancını terk etmeyi de reddetmişti. Hem peygamberliğini tasdik etmemiş olduğunu hem de kocası ve akrabalarının zalimce katledilmesinde parmağı olan bir adamın karısı olma fikrinden tiksindiğini varsaymak yanlış olmayacaktır. Tüm bunların yanında Reyhane, kölelik makamını reddetme gücüne sahip değildi. Bu yüzden Muhammed onu cariye olarak kabul etti ve bu eylemini ayetle doğruladı:

> *Ey Peygamber! Biz bilhassa sana şunları helâl kıldık: Mehirlerini* [104]
> *vermiş olduğun eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak ihsan buyurduklarından sahip olduğun cariyeleri.* (Ahzâb Suresi 33/50)[46]

Hadîd, Haşr, Saff, Cumâ ve Tegâbün sureleri övgü cümleleri ile başlamaktadır. Hepsi yaklaşık olarak Yahudilere ve kâfirlere boyun eğdirilmesinin kutlandığı bir dönemde nâzil olmuştur.

Şimdi biraz geriye gidelim ve Peygamber'in en önemli askerî gayretlerine değinelim. Bunlardan biri olan Bedir Savaşı, Peygamber'in ilk savaş seferi olmamasına rağmen, bunların en iyisiydi.[47]

Savaş Benzeri Seferler [105]

Bedir Savaşı'ndan önce Peygamber, dört tane yağmalama seferini yönetmişti. Bunların yanında üç tane daha sefer ya-

46 Seyyid Emîr Ali: "Reyhane'nin Peygamber'in cariyesi olmasına dair hikâyenin uydurma olduğunu düşünüyorum" demiştir. (*Life of Muhammad*, s. 114). Bu vakanın, yüksek karakterli bir yazar olan Seyyid Emîr Ali tarafından inkâr edilmesi, onun ehemmiyetinin bir göstergesidir ancak gerçek açık bir şekilde bu olayın olduğu kanıtlanmıştır. Çok dikkatli ve kesin yorumlarda bulunan müfessir Hüseyn, bu bölümün kadın kölelere, 'Safiye ve Reyhane'ye' işaret ettiğini belirtir: (چون صفية وريحانة وأمثال أيشان) *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 204.

47 Muhammed, Mekkeli zengin bir kervanın Suriye'ye gittiğini duymuştur. Destekçilerine, kervanı dönüş yolunda ele geçirmelerini emretmiştir. Saldırgan davranışlar sergiliyordu ve savaşın asıl nedeni, onun yağmalama girişimiydi. Bkz. Sell, *The Life of Muhammad* (C.L.S.), s. 115; ayrıca bkz. Taberî, *Târîhu'r-Rasul*, (De Geoge'nun baskısı) 1. Seri, Cilt 3, s. 1495.

pılmış ve bu seferler ise yardımcıları tarafından yürütülmüştü.[48] Ancak bu seferlerin hiçbiri başarıyla sonuçlanmamıştır. Çünkü Kureyş çok az kayıp vermiş, Müslümanlar ya çok az ganimet elde edebilmiş ya da hiç elde edememişlerdir. Göreceli olarak başarılı sayılabilecek tek sefer, Recep ayında gerçekleştirilmiş olandır. (Recep ayı: kabile saldırılarından korunmayı ve barışı öğütleyen, çok eski zamanlardan beri kutsal bir aydır). Bu ayda, Nahle'de bir Kureyş kervanına saldırılmış, kervan yağmalanmış ve içlerinden bazıları esir alınmıştır. Ancak zafer, bu Arap geleneğini ihlal etme konusunda Müslümanları cesaretlendirememiş, zihinlerinde oluşturulan korkuyu giderememiştir. Başta Muhammed, bu ay içinde yapılacak bir saldırıya dair emir verdiğini reddetmiştir. Halkın yüreğinde dehşetli bir korku olduğundan, gelen vahiy işte bu suçun üzerini örtmüştür:

> *Ey Muhammed! Sana haram aydan ve o ayda savaşmaktan soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak, büyük bir günahtır. Bununla beraber Allah yolundan alıkoymak, O'nu inkâr etmek, insanları, Mescid-i Haram'dan menetmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah yanında daha büyük bir günahtır.* (Bakara Suresi 2/217)

İbn İshak bunun "Eğer haram aylarda savaşırsanız, sizi Allah yolundan uzaklaştırır. Onlar inanmayanlardır. Sizi mübarek Kâbe'den mahrum ederler. Bu, Allah'ın huzurunda öldürdüğünüz bazı adamların ölümünden daha ciddidir" demek manasına geldiğini ifade etmektedir. Kureyşliler çok kızgındı ve "Muhammed ve yandaşları haram ayda kan dökerek, ganimet elde ederek ve esirler alarak kutsala saygı duymadıklarını gösterdiler" dediler. Ancak haram ayların bu şekilde ihlâl edilmesi, onun destekçilerini yitirmesine neden olmamıştır. Çünkü bu işlerin failleri, yağmadan elde edilenlerin beşte dördünü kendileri için almışlardır.

48 Medine'de yaşadığı on yıl boyunca Peygamber, otuz sekiz askerî sefer düzenlemiştir. Bunlardan yirmi yedisine, İslam'ın gayesinin ilerleyişi için, başkomutan olarak refâkat etmiştir. Koelle tarafından İbn İshak ve İbn Hişam'dan nakledilmiştir, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 324.

Bu ufak savaş benzeri seferler, Müslümanlar çok fakir olduklarından, son derece elzem olan ganimeti sağlamıştı.[49] Ayrıca daha büyük zaferlere de yol hazırlamıştı. Bu döneme ait vahiylerde, kısasa kısas ruhunu aşılama ve askerî açıdan cesaretlendirmede belirgin bir şekilde ilerleme kaydedilmiştir. Ra'd suresi son Mekkî suredir, ancak kırk birinci ayeti Medenî döneme aittir. Muhtemelen ya Muhammed'in kendisi ya da Kur'an'ın derleyicileri tarafından daha sonra bu sureye eklenmiştir. Müslümanların, putperest Arapların topraklarına saldırmasından bahsetmektedir: [106]

> *Görmüyorlar mı ki, biz yeri etrafından eksiltip duruyoruz. Allah öyle hükmeder ki, O'nun hükmünü engelleyecek kimse yoktur.* (Ra'd Suresi 13/41)

Yine Hacc suresi, muhtemelen Mekkî bir suredir, ancak bazı ayetlerinin daha sonraki bir tarihe ve Medenî döneme ait oldukları açıktır. Örneğin:

> *Kendilerine savaş açılan kimselere (kâfirlere karşı koymak için) izin verildi. Çünkü onlar zulme uğradılar. Şüphesiz Allah onları zafere ulaştırmaya kadirdir. Onlar "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden başka bir sebep olmaksızın haksız yere yurtlarından çıkarıldılar.* (Hacc Suresi 22/39-40)

Savaş Ruhu [107]

Medine'deki ikinci yılında Muhammed, müşrik akrabaları ile bir savaşın kaçınılmaz olduğunu net bir şekilde görmüştü. Medine'de inen ilk sure olan Bakara suresinde şöyle denilmektedir:

> *Savaş size farz kılındı, gerçi o size hoş gelmez. Olabilir ki siz, bir şeyden hoşlanmazsınız; oysa ki o sizin için bir hayırdır.* (Bakara Suresi 2/216)

> *O hâlde Allah yolunda çarpışın.* (Bakara Suresi 2/244)

Aynı surede benzer içeriğe sahip olan başka ayetler de mevcuttur. Ancak onlar muhtemelen ilk haccın yapıldığı hicretin

49 Onlar oduncu ve su çekicileriydiler. Ebu Bekir kıyafet satıyordu, Osman da köle çalıştıran bir yerde meyve satıyordu. Bu ifadeyi destekleyen alimler için, bkz. Margoliouth, *Mohammed*, s. 234-238.

yedinci yılına yani daha geç bir döneme aittir. Eğer bu ayetler gerçekten de hicretin 7. yılında gönderilmiş ise burada sadece Mekke halkı ve Hudeybiye Antlaşması'na uymayanlar kastediliyor demektir.[50] Söz konusu ayetler aşağıda verilmiştir:

> *Size savaş açanlarla Allah yolunda savaşın. Fakat haksız saldırıda bulunmayın.*[51] *Çünkü Allah, haksız saldırıda bulunanları sevmez. Onları nerede yakalarsanız öldürün ve sizi çıkardıkları yerden onları çıkarın. O fitne, öldürmekten daha şiddetlidir.* (Bakara Suresi 2/190-191)
>
> *Bir fitne kalmayıp*[52] *din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın. Vazgeçerlerse*[53] *düşmanlık ancak zalimlere karşıdır.* (Bakara Suresi 2/193)

[108] Ayetlerdeki savaş algısı, Muhammed'in Eski Ahit tarihine dair bilgilerinin çok karmaşık olduğunu göstermekle birlik-

50 Mekke'ye karşı yapılan ilk seferde (hicretin 6. yılı), Mekkeliler ve Muhammed arasında bir antlaşma yapılmıştır. Bazı maddeleri: on yıllığına barış olması, kabilelerin her iki tarafa katılma konusunda özgür olması, firârîler ve hâinler ile ilgili düzenlemeler yapılmasıdır. Müslümanlar şimdi oradan ayrılacaklardı ancak ertesi yıl, silahsız bir Müslüman topluluğun hac yapmalarına izin verilecekti. Bu durum, Fetih Suresi 1. ayetinde zikredilmektedir: Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik. Hudeybiye meselesi ve antlaşmasının tam içeriği için, bkz. Mirkhund, *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 494-504.

51 Müslümanların kamp kurduğu Hudeybiye'de, onların konumları askerî açıdan tehlikeliydi. Bu nedenle, Müslümanlara savunmada kalmalarını öğütlemek en mükemmel taktikti. Burada tamamen yerel bir duruma atıfta bulunulmuştur ve genel bir uygulamasının olmadığı aşağıdaki ayetlerden anlaşılmaktadır.

52 Beyzâvî'nin yolundan giden Rodwell bunu "sizi Mekke'den sürmeleri ya da putperestlik günahı" olarak yorumlar. Sale ise bunu "putperestlik günahı" olarak tercüme eder ve bu çeviri, (حتَّي لا تَكُونَ فِتْنَةٌ) "hiç sivil uyuşmazlık kalmayana kadar" diyen müfessir Hüseyn'in tefsirini onaylayıcı niteliktedir. Yani:
(تا آن غايت كة فتنة نباشد يعني أز شرك أثر نماند) "Karışıklık kalmayıncaya kadar, yani müşrikliğe dair hiçbir iz kalmayıncaya kadar." Beyzâvî ayrıca bunu "şirk" veya "müşriklik" olarak da yorumlamıştır. Diğer müfessirler daha geniş bir bakış açısı sağlayabilmektedir.
جب تكث مسلمان نهون يا جزية ندين تلوار ميان مين نكرو الجهاد منفي الي يوم القيامة
"Onlar Müslüman olana ya da cizye verene kadar, kılıcı kınına koymayın. Cihat, mahşer gününe kadar devam edecektir" *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 132.

53 Beyzâvî buraya şu ifadeyi ekler: (عن الشرك) 'müşriklikten'.

te, Gideon ile karıştırılan İsrail ve Sauloğullarının savaşlarına yapılan bir atıf ile oluşturulmuştur. Burada Yahudiler şu ifadelerle betimlenmiştir:

Bize ne oldu da yurtlarımızdan çıkarıldığımız ve çocuklarımızdan ayrıldığımız hâlde Allah yolunda savaşmayalım? (Bakara Suresi 2/246)

Nice az topluluklar, Allah'ın izniyle nice çok topluluklara galip gelmişlerdir. Allah, sabırlılarla beraberdir. (Bakara Suresi 2/249)

İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir. (Bakara Suresi 2/252)

Böylece, Gideon'un yanındaki küçük topluluğun Midianitleri alt ettiği gibi, bu ufak Müslüman topluluk da Mekkelileri alt edebilecekti. Bu şekilde kazanılan zaferler, Allah'ın peygamberlerine öğretmiş olduğu ayetleri ya da delilleridir. Sonuçta Muhammed böyle bir öğretiyle, destekçilerini cesaretlendirmiştir.

Kutsal Yapıların Korunması [109]

Peygamber, vermiş olduğu emri şu şekilde doğrulatmıştır:

Kendilerine savaş açılan kimselere (kâfirlere karşı koymak için) izin verildi. Çünkü onlar zulme uğradılar. Şüphesiz Allah onları zafere ulaştırmaya kadirdir. (Hacc Suresi 22/39)

Bu görüş, diğer dinlerde olduğu gibi, insanların kendi ibadet yerlerini koruduğu gerçeğine dayanmaktadır. Bu yüzden Müslümanlar da aynısını yapmalıydılar:

Onlar "Rabbimiz Allah'tır" demelerinden başka bir sebep olmaksızın haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah insanların bir kısmını bir kısmı ile defetmeseydi manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan mescidler elbette yıkılırdı. Şüphesiz Allah kendi (dini)ne yardım edene yardım edecektir. (Hacc Suresi 22/40)[54]

54 Bu bölüm bazen cihadın tamamen savunma amaçlı olduğunu göstermek için nakledilir ancak bu gerçekten de yerel bir uygulamadır. Müfessirlere göre Muhammed'in amacı, diğer inançlardaki insanları örnek göstererek, Kureyş'e karşı direnişini haklı çıkarmak ve her zaman geçerli olacak bir hoşgörü kaidesi koymamaktı.

Kureyşliler hakikaten de Müslümanları Mekke'den kovmuşlardı. İşte bunun, düşmanlığın gerçek nedenlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Ancak şimdiki durum bunun daha da ötesine geçmişti.

[110] Savaşın "din Allah'ın olana" kadar, yani Mekkeliler İslam'ı benimseyene kadar devam etmesi gerekliydi. Çünkü gerçek inanç, kılıç yardımıyla tesis edilirdi. Başka hiçbir inanç ya da dine hoşgörü gösterilmezdi. Yine de kimi insanlar çekingen bir tavır sergiliyordu. "Münafıklar" bu savaş politikasına karşı çıkmışlardı. Kısa bir süre sonra, iman edenleri savaşmaya teşvik eden, korkak ve "münafıkları" cehennem dehşetiyle tehdit eden Muhammed suresi nâzil oldu:

> *Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun. Nihayet onlara üstün geldiğiniz zaman bağı sıkı bağlayıp esir alın. Sonra harp ağırlıklarını atıp, savaş bitince de onları ya karşılıksız olarak ya da fidye ile salıverin.*[55] *Allah yolunda öldü-*

مقصود یهی هی کة یهودی کی زمانی مین ان کی مسجدین اور نصاری کی وقت مین ان کی مسجدین اور اب هماری مسجدین مراد هین نةکة سب کی هر وقت مقصود هی
"Bu, Yahudiler zamanındaki sinagoglardan, Hristiyanlar zamanındaki kiliselerden ve şimdi bizim mescitlerimizden söz edildiği anlamını taşır. Her zaman hepsiyle ilgili olduğu anlamına gelmez." (*Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 3, s. 249.)
Bölümün tamamının "cihadın ebediyete kadar zorunlu olduğu"na dair bir delil olduğu söylenmektedir.
(هم بر دائمي فرض هي) Yine, "bir dinin neshinden sonra, ona ait ibadet yerlerinin muhafaza edilmesinin de beyhude" olduğunu görürüz (*age.,* s. 218). (بعد منسوخی دین ان کی عبادتکاة کا بتا عبث، هي) İslam diğer tüm dinleri geçersiz kıldığı için, kilise ve sinagoglar da ortadan kalkmalıdır. Ayetin apaçık hoşgörüsü böylece açıklanmaktadır. Surenin tamamı Mekkî dönemin sonlarında nâzil olmuş olmasına rağmen, Nöldeke'ye göre 39 ile 42. ayetler Bedir Savaşı'ndan hemen önce nâzil olmuştur.

55 Nöldeke, Muhammed Suresi'nin Bedir Savaşı'ndan sonra indiğini söylemektedir. Bu, öldürme emrini, geleneğe göre İsa ikinci kez gelip de İmam Mehdi olana kadar "Cihat mahşer gününe kadar devam edecektir" değil, savaş sonlanıncaya kadar geçerli olan genel bir emir olarak gören müfessirlerin görüşünü destekler niteliktedir. Diğerleri bu ayetin nesh edildiğini ya da Bedir Savaşı'ndan önce inzâl olduğunu, bu uygulamanın yalnızca yerel ve sınırlı bir uygulama olduğunu ifade etmektedir. Bu, Hanefilerin görüşü (Beyzâvî, Cilt 2, s. 321) gibi görünürken, Şiilerin daha genel bir bakış açısını destekledikleri söylenmektedir. (*Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 362; *Hulâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4,

rülenlere gelince,[56] *Allah onların amellerini asla boşa çıkarmaz.* (Muhammed Suresi 47/4)

Korkakların Azarlanması [111]

Ortalıkta fitne kalmayıp, din tamamıyla Allah'ın dini oluncaya kadar onlarla savaşın. (Enfâl Suresi 8/39)[57]

Aşağıdaki ayetlerde korkaklara değinilmektedir:

İman edenler: "Keşke cihat hakkında bir sure indirilse." derlerdi. Ama hükmü açık bir sure indirilip de içerisinde savaş zikredilince kalplerinde hastalık olanların ölüm korkusuyla baygınlık geçiren bir kimsenin bakışı gibi sana baktığını görürsün. (Muhammed Suresi 47/20)

s. 213.) "Abbâs: 'Savaşanlar silahlarını bırakıncaya kadar' diye açıklar" (حتي يترك الكفار شركهم) "Kâfirler, müşrikliği terk edinceye kadar" (حتى تضع الحرب أوزارها) ancak, dördüncü ayetin Bedir'e işaret ettiğini ifade ettiğinden, bu beşinci ayetin yerel mi yoksa genel bir uygulama mı olduğuna dair net bir açıklaması yoktur. Zemahşerî, savaşın "çok tanrıya iman eden kişiler katledilinceye ya da esir edilinceye ve silahlarını bırakıncaya kadar" devam edeceğini ifade etmiştir. Ancak bunun yerel mi yoksa genel bir uygulama mı olduğu net değildir. *Tefsîr-i Ahmed*'de bu ifadelerin neshedildiği söylenmektedir. *Makbul Tercüme*, İmam Cafer-i Sadık'ın, çok tanrılı inançlarını bırakmamaları durumunda, İmam'ın bu kişilerin boyunlarının vurulması yahut elleri ve ayakları kesilerek, kan kaybından ölmelerinin sağlanması emri verebileceğini söylediğini kaydetmiştir.

56 (قاتلوا) Yani savaş için başka bir okuma şekli vardır. O da (قُتلوا) savaşanlar ya da öldürülenler şeklindedir. Kûfe'den Asım ve Ebu Umar gibi kariler, diğerleri onu reddederken, ikinci okuma şeklini benimsemiştir. Ancak birinci okuma şeklini benimseyen (قاتلوا) (öldürülenler ya da savaşanlar) alimler ezici bir çoğunluktadır.

57 (قاتلوهم حتى لا تكون فتنة) "Ortalıkta fitne kalmayana kadar savaşın" ifadesi Hüseyn'e göre; "hiçbir çok tanrıya tapan putperest ya da Yahudi veya Hristiyan kalmayana" kadar demektir. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 239. Beyzâvî, "içlerinde hiçbir çok tanrıya tapan kişi kalmayana kadar" diye açıklamaktadır. Abdullah b. Abbâs bunu Mekkelilere karşı olan savaşla ilişkilendirir. *Hülâsatü't-Tefâsîr*'de: "devamlı bir cihat için emir veriliyor" şeklinde geçmektedir. (دوام جهاد كا حكم هي) Fakat bu emrin farz-ı kifaye olduğu, yani her Müslüman için farz olmadığı söylenerek devam eder. Ayrıca bu ayetin bir muhkem ayet olduğunu ve bu nedenle neshedilemez olduğunu da yazar. Bu, Müslüman olmayanlarla yapılan savaşın zorunlu, sürekli olduğunu ve "din tamamıyla Allah'ın dini oluncaya" (ويكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لله) kadar güç kullanımının meşru olduğunu gösteren güçlü bir yorumdur.

Sakın gevşemeyin ve üstün olduğunuz hâlde barışa çağırmayın. (Muhammed Suresi 47/35)

Böylece savaşın zemini hazırlanmıştı. Medine sakinleri ilk kez çetin bir savaşta yer almaya teşvik ediliyordu. Bu dönemde Medine'de kıtlık ve yokluk hakimdi. İhtiyaç duyulan malzemelerin temin edilmesi gerekiyordu.[58] Bedir Savaşı'nın (M.S. 624) asıl nedeni, Muhammed'in, Suriye'den Mekke'ye gelecek olan yaklaşık kırk silahlı adam tarafından da korunan zengin bir kafileyi ele geçirme arzusuydu.[59]

[112] Muhammed destekçilerine hitaben, "Onları şaşırtalım, belki de Allah bize bu ganimeti nasip etmiştir" demişti. Üç yüz kırk yedi kişilik bir grup olarak bu yağma ve talan seferine çıkıldı. Muhammed Medine'ye ilk davet edildiğinde yapılan ilk Akabe Biatine göre Ensâr'ın savaşlara katılmasıyla ilgili hiçbir şart koşulmadığından, sefere çıkma yükümlülükleri yoktu. Ancak Peygamber'in davasına bağlılık, ona teslimiyet, maceraperestlik ve yağmalama arzusu, Ensâr'ın çoğunun gönüllü olarak bu yola hizmet etmesine yol açmıştı. Kervanın tehlike altında olduğu Mekke'de duyulunca, erkeklerden oluşan büyük bir topluluk kervanı korumak için yola çıktı. Mekke'den gelen bu yardımcı birlik Müslüman birliği ile Bedir Savaşı'na girişti. Savaşın sonunda, Medine'ye karşı yaptıkları bu baskın ve Muhammed tarafına yapılan bu haksız saldırı sebebiyle af dilediler. Aslında ortaya koydukları mücadele özür dilenecek bir davranış değildi. Çünkü bunu Şam'dan gelen mal ve eşyalarını korumak için yapmışlardı. Savaştan önceki gece biraz yağmur yağmış, Muhammed de rüyasında düşmanların çok az sayıda olduğunu görmüştü. Kur'an'da her iki olaydan da bahsedilmektedir:

58 Bu konudaki asıl alimler için, bkz. Margoliouth, *Mohammed*, s. 234-238.

59 Mekke'ye yönelik düşmanlıkların meşru olduğunu göstermek için şu ayet nâzil olmuştur: Allah sizi, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan menetmez (Mümtehîne Suresi 40/8).

O sırada size, yine katından bir güven ve esenlik olmak üzere bir uyku sardırıyordu, sizi temizlemek, şeytanın vesvesesini sizden gidermek, yüreklerinize kuvvet vermek ve ayaklarınızı sağlam durdurmak için gökten üzerinize yağmur indiriyordu. (Enfâl Suresi 8/11)

Hani o vakitler Allah sana uykunda (rüyanda) onları az gösteriyordu. Eğer Allah sana onları kalabalık gösterseydi korkacaktınız ve savaş konusunda anlaşmazlığa düşecektiniz. Fakat Allah böyle bir şeyden sizi uzak tuttu. (Enfâl Suresi 8/43)

Kureyşliler acı bir mağlubiyet yaşamış; alınan esirler, Müslümanlarca acımasızca öldürülmüştü. Elde edilen ganimet de çok büyük olduğundan bölüşülmesi sırasında birçok tartışma çıkmıştı.

Ganimetin Bölüşülmesi [113]

Kırmızı renkte, güzel bir papaz elbisesi ortadan kaybolmuş ve münafıkların bazıları, onu Muhammed'in aldığını söylemişlerdi. Ancak, Tirmizî'ye[60] göre buradaki suçlama, bu konuyla ilgili indirilen vahiy ile çürütülmüştür:

Hiçbir peygambere ganimet malını gizlemesi (devlet ve milletin malını aşırması) yaraşmaz.[61] (Âl-i İmrân Suresi 3/161)

Bir muhaddis[62] Peygamber'in üzerine atılan bu ithamı ortadan kaldırmak için şu ayetin nâzil olduğunu söyler:

Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın hışmına uğrayan ve varacağı yer cehennem olan kimse gibi midir? (Âl-i İmrân Suresi 3/162)

Ganimetin bölüşülmesi ile ilgili homurdanmalara bir son vermek için, tam da o esnada nâzil olan ayetlerde Allah'ın takdiri vurgulanmıştır:

60 Tirmizî, insanlar "Belki de onu Peygamber almıştır" dediğinde bu ayetin nâzil olduğunu bir hadis olarak nakleder: *Câmi'u't-Tirmizî*, Cilt 2, s. 341.

61 (وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ) Nafi, Hamza, Yakub ve el-Kisâî gibi kârîler (Kur'an okuyucuları) başka bir okunuşu destekler (أَنْ يُغَلَّ) yani, fiil edilgen yapıdadır ve anlamı şudur: "Bir Peygamber için, üçkâğıt yaparken yakalanmak uygun değildir". Beyzâvî, Cilt 1, s. 182.

62 *Târîhu'l-Vâkıdî*, s. 242, 15.

Sana ganimetlerin bölüştürülmesini soruyorlar. De ki, ganimetlerin taksimi Allah'a ve Rasulü'ne aittir. Onun için siz gerçekten mü'min kimseler iseniz Allah'tan korkun da birbirinizle aranızı düzeltin. Allah'a ve Rasulü'ne itaat edin. (Enfâl Suresi 8/1)

Ganimetteki mutlak hakkını şart koşan Peygamber, iddiaları bir şekilde geçiştirmek suretiyle şöyle demiştir:

[114] *Allah'a ve ayırım günü yani iki topluluğun karşılaştığı gün (Bedir Savaşı)*[63] *kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz biliniz ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz her şeyin beşte biri Allah'a, peygambere, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Allah her şeye kadirdir.* (Enfâl Suresi 8/41)

Bu konuyla ilgili günümüze kadar geçerli olan İslam'ın hükmü de budur.

Muhammed'in, önceki savaş benzeri seferlerindeki kısmî başarıları nedeniyle daha da zayıf hâle gelen Medine'deki konumunu güçlendirmek için, Bedir zaferine ihtiyacı vardı. Bu büyük başarının, Allah'ın mucizevi müdahalesine dayandırılması için hiçbir çaba sarf edilmemişti:

[115] **Mucizevi Yardım**

O vakit siz Rabbinizden yardım diliyordunuz. O da: "Ben işte ardarda bin melekle[64] *size yardım ediyorum" diye duanızı kabul buyurmuştu. Bunu da Allah size ṣırf bir müjde olsun ve bununla*

63 Tüm müfessirler bunu (يَوْمَ الفُرْقَانِ) diye adlandırılan, Bedir zaferine atfederler. Bu ibare, "lütuf günü", "zafer günü", "yıkım günü" veya (روز بدركة جدا شدن حق أز باطل در او بود) "iyi ile kötünün birbirinden ayrıldığı Bedir günü" olarak tercüme edilir. Haham Geiger, (الفُرْقَانِ) ifadesinin, İbranicedeki (פּרקן) kelimesinden türediğini, "kurtulma", "kurtarılma" anlamına geldiğini ve bunun, (Bakara Suresi 2/185) ayetinde, günahtan kurtulma ayı olan Ramazan ayına ve genellikle yapıldığı gibi, aydınlatan ve ayıran Kur'an'a uygulandığını ifade eder. Bkz. Geiger, *Judaism and Islam* (S.P.C.K. Madras), s. 41 ve Rodwell'in Kur'an Meali, s. 176. Not 2. Hüseyn, (فُرْقَانِ) kelimesini (الفرقان ـ أز حدود وسائر شرائع دين كة جدا كننده است ميان حق وباطل) şeklinde tefsir eder. Yani, "iyiyi kötüden ayıran kanunlar, kaideler ve dinin tüm kanunları", *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 30.

64 Daha sonraki bir sure olan Âl-i İmrân Suresi 120. ayetinde bu sayı üç bine çıkmıştır.

kalpleriniz yatışsın diye yapmıştı. Yoksa zafer ancak Allah katındandır.[65] (Enfâl Suresi 8/9-10)

Daha sonra bu yardım, Peygamber'in iddiasına bir destek, bir teşvik ve onun destekçilerine de bir uyarı olarak görülmüştür.

Hiç şüphesiz karşı karşıya gelen iki toplulukta size bir ayet, bir işaret ve ibret[66] *vardır. Onlardan biri Allah yolunda savaşıyordu, öbürü de kâfirdi ve karşılarındakini göz kararıyla kendilerinin iki katı görüyorlardı.*[67] *Allah da gönderdiği yardımla dilediğini destekliyordu. Gören gözleri olanlar için elbette bunda apaçık bir ibret vardır.* (Âl-i İmrân Suresi 3/13)

Sonra onları siz öldürmediniz, lâkin Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, lâkin Allah attı. (Enfâl Suresi 8/17)

Hayatlarını feda edenler için, Allah yolunda şehit olanlar denir.

Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler. (Bakara Suresi 2/154)[68]

65 Beyzâvî bunun Kureyşlilere mi, Yahudilere mi yoksa Medine'deki iman edenlere mi hitap ettiği konusunda bir netlik olmadığını belirtir. Abbâs ise Mekkeli ya da Medineli erkeklere atıfta bulunduğunu söyler.

66 Yani, Bedir Savaşı'nda Muhammed'in peygamber olduğuna dair apaçık bir işaret vardı. Hüseyn (كان لكم آية) kelimelerinin 'Size bir işaret' anlamına geldiğini söyler. (شما را علامتی و نشانی درست بر نبوت محمد) "Muhammed'in peygamberliğine dair, size iyi bir işaretti". *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 71.

67 Enfâl Suresi 46. ayetinde Müslümanların Mekkelilerin gözünde alçalacağı yazmaktadır. Müfessirler buradaki çelişkiyi kabul etmekle birlikte, bu ayet ve Âl-i İmrân Suresi 11. ayetini arka arkaya vererek, iki ifadeyi uyumlu hâle getirmeye çalışırlar. Bkz. Wherry, *Commentary*, Cilt 2, s. 7.

68 (ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله أموات بل أحياء) Bu ayetin Bedir Savaşı'na mı yoksa Uhud Savaşı'na mı işaret ettiği net değildir. Müfessir Hüseyn der ki;

دو روز بدر جان شيرين بداد واز نعمت حيات ولذت نصيب دنيا محروم شد

"Bedir gününde canlarını verdiler ve yaşam armağanından, dünyanın hoş tadından ayrı düştüler".

Abdullah İbn Abbâs, "Allah yolunda ölmek" ifadesinin, "Bedir gününde, Allah'a olan sadakati nedeniyle ölmek" anlamına geldiğini ifade eder (في طاعة الله يوم بَدْر) Müslüman devletlerin uzmanlığında kaydedilen bir hadis: "Allah'ın huzurundaki şehitlerin ruhlarının, Cennette dolaşan ve Allah'ın tahtının etrafındaki kandillere tüneyen yeşil kuşların bedenlerine girdiğini" nakleder. (*Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 96.)

[116] Savaşta yaşlı Mekkeli akrabalarını ve arkadaşlarını kaybeden bazı Muhacirler, tutsaklar arasında bulunan bazı akrabalarının mahzun olduğunu görmüşlerdi. Bu duygu, kadınlar arasında daha yoğundu. Sonra aşağıdaki sitemkâr ayetler geldi:

Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar[69] *da vardır. Onlardan sakının.* (Tegâbûn Suresi 64/14)

Bedir Savaşı'ndan sonraki haftada, önde gelen suçlulardan ikisi olan Ebu Afak ve İbn Avf öldürülmüştü. İnsanlar bunu gizlice eleştirmiş fakat böylesi bir tutum kısa bir süre önce yasaklanmıştı:

Gizli konuşmaktan menedildikten sonra yine o menedildikleri şeyi yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? (Mücâdele Suresi 58/8)

Zafer, daha güçsüz durumda olan tarafın, sayıca ve askeri malzeme açısından daha üstün konumda olan bir düşmana karşı kazanılmıştı. Bu savaşta Kureyşliler, Peygamber'e karşı düşmanlık eden güçlü adamlarını yitirmişti. Bu yüzden, ilahi bir müdahalenin olması fikri, son derece doğal gibi görünmektedir.

[117] **Bedir Zaferi'nin Etkileri**

Anlaşılacağı üzere, Peygamber'in içini o dönemde bir güven duygusu kaplamıştı. Artık yardımlarına ihtiyaç duymadığı Yahudi kabilelerini tam anlamıyla boyun eğdirebilirdi. Neticede daha da gelişmiş bir biçimde planlarını yürütebilecekti. Yine ganimetlerin ve esirlerin fidyelerinin öneminin, bu

Bu aynı zamanda İbn Abbâs'ın uzmanlığında, şehitlerin mübarek mevkileri ile ilgili diğer hadislerle birlikte, *Târîhu'l-Vâkıdî*'nin, 242. sayfasında da kayıtlıdır.

69 Beyzâvî bunu, onları Allah'a olan sadakatlerinden ve dinî görevlerinden saptırmak olarak açıklamaktadır. Bazı müfessirler, güçlü aileleri olmayan mühtedi Muhacirlerin Mekke'den hicret etmelerine işaret ettiğini söylüyorlar.

gelirler sayesinde Ensâr'dan bağımsız hâle gelmiş olan Muhacirler için çok daha kabul edilebilir olduğu kanıtlanmıştı. Fidyeyi para olarak ödeyemeyecek kadar fakir olan esirler ise bu bedeli, o zamanlar Muhammed tarafından takdir gören bir sanat olan yazı dersleri vererek ödemişlerdi. [Bakara Suresi 2/282-283] Zafer aynı zamanda Bedevi kabileler üzerinde de büyük bir etki meydana getirmiş, muzaffer bir askeri gücün lideri olarak önlerinde duran biriyle uzlaşmaya daha eğilimli olmalarını sağlamıştı. Peygamberliği çok az önemsiyorlardı ancak başarılı bir savaşçı onların ilgisini ve saygısını daha da cezbediyordu. İlahi destekle zafer kazanıldığı iddiası, Peygamber'in prestijini ve gücünü daha da arttırmıştı. Fakat bir yenilgi söz konusu olduğunda, doğal olarak varılan sonucun Allah'ın onu terk ettiği iddiasında bulunmaktı. Esasında bu prensibi kabul etmek tehlike arz ediyordu. Nitekim bu durum da daha sonraki bir savaşta ortaya çıkmıştı.

Bedir Savaşı'ndan bir yıl sonra, yenilginin verdiği acıyla kıvranan Kureyşliler, düşmanlarını alt etmek için daha büyük bir çaba göstermeye kararlıydılar. Nispeten büyük bir ordu topladılar ve 625 senesinin ilkbaharında Medine yakınlarına yerleştirdiler. Aslında bunun temel sebebi, Muhammed'in yağma seferleri düzenlemesiydi. Mekkeli tacirler, ticaretlerin büyük tehlike altında olduğunun farkındaydılar. Her zaman kullanılan, Suriye'ye giden batı güzergâhı güvenli değildi ve bu nedenle zengin bir kervanı doğu güzergâhı üzerinden göndermişlerdi.

Güzergâh değişikliği haberi Muhammed'e ulaşmış ve he- [118]
men yüz kişilik bir atlı asker grubunu peşlerine yollamış-
tı. Baskın başarılı olmuş ve ticari mallarla beraber kafilede
olanlar Medine'ye getirilmişti. Müslümanlar barış istemiyor
muydu, yoksa Arapların yağmalamaya olan düşkünlüğü kont-
rol mü edilemiyordu, bunun cevabı belli olmuştu. Mekkelile-
rin varlığını ticarî bir toplum olarak sürdürmeleri ve günlük
işlerini yapabilme özgürlüklerine kavuşabilmeleri için müca-

dele etmek zorundaydılar. Artık harekete geçmek için haklı sebepleri de vardı. Bedir Savaşı'nın temel nedeni Muhammed'in bir kervanı ele geçirme girişimiydi. Uhud Savaşı'nın temel nedeni ise bu kervanlardan birini Müslümanların ele geçirmesiydi. Muhammed akıllıca davranarak, savunmada kalmayı istemişti, ancak onu temsil eden daha genç ve daha coşkulu destekçileri tarafından bu talebi bastırılmıştı. Çünkü onun gücünün farkına varmaya başlayan Bedevi kabileleri, daha cesurca bir tavır ortaya koyacaklardı. Bu tavırları da onun tehlike zamanlarında aldığı doğaüstü yardıma dair önceki iddialarına da gölge düşürecekti. Oysaki bu iddia, Onun peygamberliğinin bir kanıtı olarak o kadar ciddi bir şekilde öne sürülmüştü ki, tekrar kendisine yardım edileceğine dair güveni sarsacak herhangi bir eylem, Peygamber'in saygınlığına ölümcül bir darbe vuracaktı. Böylece Peygamber boyun eğmiş ve "Eğer sabırlı olursanız, Rabbimiz size zafer kazandıracaktır" diyerek, Kureyşliler ile savaşmayı kabul etmişti.

Savaş esnasında çok sayıda teke tek çarpışmaya girilmiştir. Ancak her iki taraf toplu olarak çarpıştığında netice, Müslüman kuvvetleri için çok ciddi bir yenilgiydi. Peygamber de ağır yaralanmıştı. Bu durum onu kızdırmış ve "Onlara Rablerinin sözünü ileten Peygamberlerine nasıl olur da böyle davranarak başarı elde ederler? Allah'ın gazabı, Peygamber'in yüzüne kan sıçratan bu adamların üzerine olsun." demiştir.[70]

[119] **Uhud Savaşı**

Uhud'daki zaferden memnun olan Kureyşliler, başarılarını devam ettirip Müslümanların peşinden gitmediler, bunun yerine Mekke'ye geri çekildiler.[71] Böylelikle Uhud Savaşı sona ermiş oldu.

70 Muir *Life of Mahomet* isimli eserinde Vâkıdî'den nakledilmiştir, Cilt 3, s. 175.

71 Mevlana Muhammed Ali kendi tefsirinde (s. 185) "Sonra o kederin ardından (Allah) üzerinize öyle bir eminlik, öyle bir uyku indirdi" Âl-i İmrân Suresi 154. ayetindeki "eminlik" (نُعَاساً) kelimesini "sakinlik"

Hadislerde, bu savaşta ölenlerin mertebesinin şehitlik olduğu belirtilmektedir. Ancak yenilginin tabii etkisi ise, son derece korkunçtu.[72] Bedir'deki zafer ilahi yardıma dair büyük bir söyleme vesile olmuştu. Fakat Uhud'daki bu yenilgi doğal olarak Allah'ın artık davayı terk ettiği fikrine yol açmıştı.

Yahudiler bu görüşü gerçekten de ustalıkla dillendirmiş [120]
ve "Muhammed krallık makamına talip olan bir kimseden daha fazlasıymış gibi nasıl davranabiliyor? Peygamberlik iddiası gerçek olan hiç kimse savaş meydanlarında mağlup olmamıştır, O ve destekçilerinde olduğu gibi, acı kayıplar vermemiştir" demişlerdir.[73] Yahudilerin itirazlarını karşılamak ve bazı destekçilerinin zihinlerindeki şüpheleri gidermek için Peygamber'in tüm becerileri ve maharetleri gerekliydi. Uhud'daki yenilginin kısmen mü'minler arasındaki ihtilaflar kısmen de emirlere itaatsizlik ve kişisel güvenlik arzuları yü-

olarak çevirmiştir çünkü düşman geri çekilmiş ve bu nedenle Müslümanlar tam anlamıyla mağlup olmamışlardır. Ancak bu geri çekilmenin nedeni, kendi kuvvetlerine dair bir şüphe ya da korkmaları değildi. Mekkeliler, kervanlarını güvenlik altına alabildiklerini ve alabileceklerini gördüklerinde tatmin olmuşlardı. İstedikleri buydu. Müslümanlara daha fazla ceza verme arzuları yoktu.
Ayrıca, Vâkıdî'ye göre, Mekkeliler Muhammed'in öldüğüne dair bir söylenti duyup, "Muhammed öldüyse, biz de evlerimize dönelim" demişlerdir. Amaçları olan büyük zaferi kazandıkları için geri çekilmişlerdi.

72 Kureyşliler bu bunalım hâlinden faydalanarak, Müslümanları Peygamber'e olan inançlarından vazgeçirmek için akıllarını çelmeye çalışmışlardır. Fakat o, bu harekete tam olarak karşılık verdi:
Ey iman edenler! Siz eğer kâfir olanlara uyarsanız, sizi topuklarınız üstünde gerisin geriye çevirirler. O zaman büsbütün kaybedersiniz. (Âl-i İmrân Suresi 3/149).
Hüseyn söz konusu kişilerin, Müslümanlara Peygamber'in zamanının geçtiğini, kâfirlerin eski güçlerine kavuştuğunu ve tekrar eski dinlerine dönmeleri gerektiğini söyleyen münafıklar olduğunu söyler. Tefsîr-i Hüseynî, s. 75.
منافقان مومنانرا می گفتند که این زمان پیغمبر کشتة شد ورایت دولت کفار استیلا یافت شمارا دیگرباره بدین خود رجوع با ید کرد
Beyzâvî, bunun (رجعوا الي اخوانكم و لو كان محمد نَبِياً لما قُتل) "Kardeşlerinize ve dininize geri dönün. Eğer Muhammed bir peygamber olsaydı, katledilmezdi." diyen münafıklara atfedildiğini söyler. Cilt 1, s. 179.

73 Vâkıdî, Muir'in *Life of Mahomet* kitabından nakledilmiştir, Cilt 3, s. 189.

zünden olduğunu belirten ayetleri, çok maharetli bir şekilde üretmiş ve şöyle demiştir:

> *Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vaadini yerine getirmiştir. Allah size sevdiğiniz (galibiyeti) gösterdikten sonra zaafa düştünüz. (Peygamber'in verdiği) emir hakkında tartışmaya kalkıştınız*[74] *ve isyan ettiniz. Kiminiz dünyayı istiyordu, kiminiz ahireti istiyordu.*[75] *Sonra Allah sizi, denemek için onlardan geri çevirdi.* (Âl-i İmrân Suresi 3/152)

Bu yenilginin, samimiyet ve inançlarının sağlamlığını ölçmek için bir imtihan olarak gönderildiği de söylenmektedir:

> *Eğer size (Uhud savaşında) bir yara değmişse, (Bedir harbinde) o topluma da benzeri bir yara dokunmuştu.*[76] *O günler ki, biz onları insanlar arasında döndürür dururuz.* (Âl-i İmrân 3/140)

[121] **Yahudilerin Sataşması**

> *(Bu da) Allah'ın sizden iman edenleri ayırt etmesi ve sizden şahitler edinmesi içindir. Allah zalimleri sevmez.*[77] *Bir de bu, Allah'ın iman edenleri tertemiz seçip, kâfirleri yok etmesi içindir.* (Âl-i İmrân Suresi 3/140-141)

> *İki topluluğun karşılaştığı günde başınıza gelen musibet de Allah'ın izniyledir. Bu da mü'minleri belirlemesi ve hem de münafıklık yapanları ayırt etmesi içindir.* (Âl-i İmrân Suresi 3/166-167)[78]

Yahudilerin sataşmalarıyla ilgili olarak gelen bir vahiy, diğer peygamberlerin çektikleri çilelerin tersine döndüğünü ve Muhammed'in de bu kuralın bir istisnası olmadığını göstermektedir:

74 (حکم رسول کی یا حکم سردارکی عبد الله بن جبیر) "Peygamberin emri ya da komutanın (Abdullah b. Cabir) emri", *Hulâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 311.

75 Beyzâvî: "Bazıları yağmalamak için konumlarını terk etmiştir; bazıları ise Peygamber'in emrine itaat ederek, yerlerinde kalmışlardır." Cilt 1, s. 180.

76 Beyzâvî bunu şöyle açıklar: "Onlar Uhud'da sizi yendiyse, siz de onları Bedir'de yenmiştiniz". Cilt 1, s. 177.

77 Beyzâvî şöyle der: "Allah inanmayanlara gerçek bir yardımda bulunmaz ancak bazen onları kışkırtmak, iman edenleri de denemek için, onlara galibiyet verir". Cilt 1, s. 177.

78 Beyzâvî bu ayeti şöyle açıklar: "Uhud günü Müslümanlar ve Mekkelilere ait ordular vardı. Allah'ın iradesi, iman edenleri kendi başlarına bırakmaktı. Bununla, gerçekten mü'min olanlar ile münafıkları birbirinden ayırt edebilecekti". Cilt 1, s. 183.

Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah şükredenleri mükafatlandıracaktır. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimseye ölmek yoktur. (Ölüm) belirli bir süreye göre yazılmıştır.[79] (Âl-i İmrân Suresi 3/144-145).

Nice peygamberler vardı ki,[80] *kendileriyle beraber birçok Allah* [122]
dostları çarpıştılar; Allah yolunda başlarına gelenlerden yılgınlık

79 Bu ayetler, Muhammed'in Uhud Savaşı'nda öldüğü varsayımına ve eğer öyle olsaydı bile, İslam'dan ayrılmamaları gerektiğine atıfta bulunur. Diğer peygamberler de ölmüşlerdir, ama onların dinleri kalmıştır. Hadisçiler bunu, Muhammed yaralanıp yere düştüğünde, iman edenlerin ağlayarak: "Ya Peygamber öldüyse? Rabbimiz ölmez ve doğrusu, O'nun peygamberi görevini tamamlamıştır. İmanınız için savaşın!" demişlerdir. Münafıklar ise, "Muhammed öldüğüne göre, biz de evlerimize gidelim" demiştir (Muir tarafından Vâkıdî'den nakledilmiştir, *Life of Mahomet*, Cilt 3, s. 173). Beyzâvî, Peygamber'in sancaktarı olan Mus'ab b. Umeyr'in, Peygamber'i öldürdüğünü zanneden ve "Muhammed'i öldürdüm" diyen İbn Kami'a tarafından öldürüldüğünü söyler. O sırada sahabiler, ta ki Peygamber'in "Allah'ın kulları, bana doğru gelin" diyen sesi duyulana kadar savaş meydanından kaçıyorlardı. Münafıklardan bazıları da "Şayet o, peygamber olsaydı öldürülmezdi. Kardeşlerinize ve dininize geri dönün" diyorlardı. Bkz. Abdulkadir'in kendi Kur'an mealindeki bu ayetler için aldığı not ve ayrıca *Tefsîr-i Hüseynî*, Cilt 1, s. 85. Muhammed öldüğünde, çoğu kişi buna inanamamıştır ve Ebu Bekir'in Ömer ve diğerlerini Peygamber'in gerçekten öldüğüne ikna etmek için bu ayetleri tekrarladığı söylenmektedir. Bazıları Ebu Bekir'in bu amaçla söz konusu ayetleri sonradan bir araya getirdiğini ve ardından Kur'an'a eklendiğini söylemektedir. Bu hiç de ihtimal dahilinde değildir.

80 "Nice" kelimesinin tercüme edilen bir başka anlamı âlim, dindar kimseler ve Yahudi din adamlarıdır. Arapça ayet,

وكأين من نبي قاتل معه ربيون كثير

Müfessir Muallim bu ayeti şu şekilde tercüme etmiştir. (بسا پيغامبركة قتال كردند كفار همراة او خدا پرستان بسيار) "Nice peygamberler vardır ki, kendileriyle beraber birçok dindar kişi çarpıştılar". Abdullah İbn Abbâs (رِبِّيُونَ كَثِيرٌ) "nice" kelimesinin (جموع كثير) "büyük topluluk" olduğunu söyler. Hüseyn bu kelimenin (سپاه فر او ان) "bereketli güç" anlamına geldiğini söyler. *Hülâsatü't-Tefâsîr'de* "Muhammed'den önce, dindar kimselerle birlikte savaşan (yani, onlara yardım eden) peygamberler olmuştur" ifadesi geçer. Cilt 1, s. 308. (آب سے پهلے بيغمبر گذرے جن كى ساتهى إله والى لزتي) Kârîler, İbn Kesîr, Nâfî, Ebu Amr ve Ya'kûb (قتِلَ) kelimesini "savaştılar" veya "öldürüldüler", (قاتَلَ) kelimesini ise "savaştılar ya da öldürdüler" şeklinde okurlar. Başka bir okuyuş şekli ise, (قُتِلَ) "öldürüldüler" şeklindedir. Beyzâvî, (قُتِلَ) "katledildiler" kelimesinin nicelerine ya da Pey-

göstermediler, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever. (Âl-i İmrân Suresi 3/146)

Kader inancı ve şeytani etkinin gücü de bir örnek olarak öne sürülmektedir:

Allah size yardım ederse, sizi yenecek yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa, artık ondan sonra size kim yardım edebilir? Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar. (Âl-i İmrân Suresi 3/160)

[123] **Uhud Şehitleri**

Beyzâvî'ye göre bunun anlamı şudur; "...eğer Allah size Bedir'de yaptığı gibi yardım ederse kazanabilirsiniz. Fakat eğer Uhud'da yaptığı gibi sizi terk ederse, yenilirsiniz."

Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimseye ölmek yoktur. (Ölüm) belirli bir süreye göre yazılmıştır. (Âl-i İmrân Suresi 3/145)[81]

İki toplumun karşılaştığı gün, içinizden yüz çevirip gidenler var ya, şeytan onların kazandıkları bazı şeylerden dolayı ayaklarını kaydırmak istedi. (Âl-i İmrân Suresi 3/155)[82]

Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. (Hadîd Suresi 57/22)[83]

gamber'e işaret ettiğini söylemektedir. Beyzâvî'ye ait olan bu okuyuş biçimleri benimsenmişse, ilk durumda anlam "Dindar kişiler onlarla birlikteyken, kaç tane peygamber katledilmiştir?" şeklinde olur gibi görünmektedir. O zaman bu ayetin anlamının nicelerine karşı savaşan bir peygambere değil, peygamberin yanında savaşan, düşmanı öldüren ya da peygamberin yanındayken onunla birlikte öldürülen dindarlara işaret ettiği anlaşılabilir.

81 Hadisçi Râvî, Şeytan'ın, "Muhammed öldü" diye ağlar durumda olan insanlara hükmettiğini ve sahabenin her yöne dağıldığını söyler. *Târîhu'l-Vâkıdî*, s. 239.

82 Beyzâvî: "Vazifelerini terk ederek Peygamber'e itaatsizlik ettiler ve ganimeti aldıktan sonra acele ettiler" der. Cilt 1, s.181.

83 Nöldeke bunun Muhammed'in sıkıntılı olduğu bir dönemde nâzil olduğunu söyler. Bu durum da Nöldeke'yi, surenin tamamının Uhud Savaşı'ndan sonra nâzil olduğu kanaatine yönlendirir. Müslüman müfessirler ise bu ayeti, herhangi bir özel duruma isnad ederek tefsir etmezler, ona genel bir anlam verirler. Hüseyin bunun, tümü Levh-i Mahfuz'da (لوح محفوظ) kayıtlı olan kıtlıktan, mal mülk kaybından, hastalıktan, yoksulluktan bahsettiğini söyler. (*Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 381). Ancak surenin amacı, iman edenlerin gayret ve enerjisini körüklemektir. Rabbi-

Ancak öldürülenler nihayetinde büyük bir ödül kazanmıştır. Onlar artık şehittir ve üst âlemlerde huzura ermişlerdir:

Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rabbleri katında rızıklanmaktadırlar.[84]

Allah'ın lütfundan verdiği nimetle sevinçlidirler. Arkalarından [124] *kendilerine ulaşamayan kimselere de hiçbir korku olmayacağını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler. Onlar, Allah'ın nimetini, keremini ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceğini müjdelerler.* (Âl-i İmrân Suresi 3/169-171)

Üçüncü surenin sonunda, Mekkelilerin ticarete devam etme konusunda özgür olduklarına; Uhud Savaşı'ndan sonra genel anlamda bağımsız olmalarına rağmen, Muhammed'in ümidini yitirmeyip yoldan sapmaması gerektiğine işaret eden, oldukça muğlak bir ayet vardır:

Kâfirlerin diyar diyar dolaşmaları sakın seni aldatmasın. Bu, az bir geçimliktir. Sonra onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir yataktır orası! (Âl-i İmrân Suresi 3/196-197)[85]

miz Azîz ve Hakîm'dir. İlk ve sondur, sadık kulluğu ödüllendiren, tüm ihanetleri cezalandıran, her şeyin yegâne yaratıcısı ve yöneticisidir. Bu nedenle söz konusu ayet, Uhud yenilgisi ardından gelen bunalım ve vesvese dönemine daha uygundur.

84 Cennetteki şehitlerin saadetiyle ilgili hadislerde harika rivayetlere yer verilmiştir. Peygamber'in onlara şöyle söylediği rivayet edilir:
جب مؤمنین احد مین شهید هوے الله تعالیٰ کی اِون کی روح سبز جزیون کی بدنون سین کردی جو جنت کی نهرون اور میوون سی کهاتی بیتی هین
"İman edenler Uhud'da şehit olduğunda, Yüce Allah onların ruhlarını, Cennet meyvelerinden yiyip, ırmaklarından su içen yeşil kuşların bedenlerine koyar". (*Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 320-321)
Tirmizî de benzer bir hadisi rivayet eder, "Onların ruhları, Cennet'te yaşayan yeşil kuşlardadır". *Câmi'u't-Tirmizî*, (1903 tarihli baskısı) Cilt 2, s. 341. Müfessir Mu'alim, bu ayetin Uhud şehitlerine değil, Bedir'de şehit edilenlere atıfta bulunduğunu söyler. Beyzâvî: "Bazıları bu kısmı Bedir'de katledilenlere, bazıları ise Uhud'da öldürülenlere atfeder. Burada ele alınan kişi ya Peygamber'dir ya da başka biridir" der. Cilt 1, s.184.

85 لاَ يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُواْ فِي الْبِلاَدِ مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ
Müfessir Abdullah İbn Abbâs: "diyar diyar dolaşan kâfirler"in "ticari işler için oraya buraya gidip gelen Yahudiler ve kâfirler" anlamına geldiğini söyler. (ذهاب اليهود والمشركين فى تجارة)
Müfessir Hüseyn:
باید کة فریب ندهد ترا رفتن وآمدن کافران در شهرها برای تجارت

[125] Önemli Bir Buhran

Uhud'daki yenilgi Müslümanlar için büyük bir yıkım getirmişti. Sonuçta putperest Araplar korkusuzca yaşamlarına geri dönmüş ve günlük meşguliyetlerini sürdürebilmişlerdi. Çünkü bu yenilgi Muhammed ve destekçilerinin ümidini kırmıştı. Bu yüzden de onları avutmak için bir vahiy gelmişti.

Âl-i İmrân suresinin[86] neredeyse tamamında bu konu ele alınmaktadır. Muhammed'in bu buhranının ne kadar ciddi olduğunu ve yenilginin Medine'de yol açabileceği tehlikeyi gidermek için çektiği stresin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, bu olumsuz hâle bürünmüş, ümitlerini kaybetmiş halkı desteklemek ve onlara yeniden güç kazandırmak için vaktinde gelen ayetlerdeki hatırı sayılır örnekler de önemlidir. Bu sayede kısa süre sonra, Peygamber'in onların güvenlerini geri kazandığı da açıktır. Bu ayetlerde, Uhud'da düşmana sırtını dönenler azarlanmış,[87] bir ve tek hakiki din olan İslam'ın nihai ve mutlak zaferinden bahsedilmiştir:

> *Müşrikler istemese de bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resulünü, doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur.* (Saff Suresi 61/9)[88]

"Ticaret için oraya buraya gidip gelen kâfirlerin durumu sizi aldatmasın" şeklinde yorumlar. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 95.
Beyzâvî bunun: "İman etmeyenlerin keyif aldığı rahatlığa ve iyi talihe bakmayın. Onların ticari ve zirai işlerindeki refahları da sizi yanıltmasın" demek olduğunu söyler. Cilt 1, s. 192.

86 Peygamber, bu sureye oldukça çok değer veriyordu. Şöyle söylediği rivayet edilir, "İmrân ailesinden bahseden bu sureyi her kim okursa, her ayet ona Sırat Köprüsü'nden geçerken güvenlik verecektir." "Her kim içinde İmrân'ın hikayesi olan bu sureyi cuma günleri okursa, Allah ve melekleri, güneş batıncaya kadar ona merhamet ederler", Beyzâvî, Cilt 1, s. 193.

87 Sâff Suresi 61/2-4.

88 Müfessir Hüseyn, buradaki son ibarenin İslam'ın tüm başarısının, İsa'nın ikinci kez yeniden gelişi anlamında olduğunu belirtmiştir:
تا غالب گرداند دین را بة همة کیش وصلت بوقت نزول عیسی کة همة اهل زمین دین اسلام قبول کنند
"Bu din, İsa geldiğinde, dünyadaki bütün insanlar İslam'ı kabul ettiğinde, tüm dinleri ve mezhepleri fethedebilir." *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 400.
Diğer yazarlar ise şöyle der:

Bu meselenin nihai sonucu, müfessir Hüseyin'in savaş ve [126]
çatışmaya atıfta bulunarak yorumladığı bir ayettir:

Ey iman edenler! Sabredin, sabırda yarışın, sebat edin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilesiniz.[89] (Âl-i İmrân Suresi 3/200)

Peygamber'in ortaya koyduğu tüm bu açıklamaların sonucunda Uhud yenilgisinden dolayı ne bir kişi dinden dönmüş ne de Peygamber'in itibarı zedelenmiştir.

Uhud Savaşı'ndan sonra[90] iki ordu da birbirini "gelecek yıl Bedir'de yine görüşeceğiz" şeklindeki ifadelerle tehdit etmiş, bir sene sonra ise, Kureyşliler bu akitleşmeyi yerine getirebilmek için, hatırı sayılır bir birlikle yola koyulmuştu. Fakat şiddetli bir kuraklık nedeniyle Mekke'ye geri dönmek zorunda kaldılar. Bu yüzden, Muhammed ve destekçileri bölgeye vardığında, Mekkeli müşriklerden hiç kimse yoktu.

Yüreklendirilmiş Müslümanlar [127]

Müslümanlar sekiz gün boyunca Bedir'de kaldıktan sonra mallarını büyük bir kârla sattılar. Kanlı bir çatışma olabile-

اِس آیت مین اشارة هي کة اسلام ناسخ اديان هي
"Bu ayette, İslam'ın tüm dinleri kaldırdığı gösterilmiştir." *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 432.
Beyzâvî (ليغلبه علي جميع الأديان) ifadesinin "bütün dinleri fethedebileceği" anlamına geldiğini söyler. Cilt. 2, s. 331.

89 Buradaki sabır ve sebattan maksat hırs ve kötülüğün kontrol edilmesi olabilir. Ancak bu yorumlar Beyzâvî, Abdullah İbn Abbâs ve diğer bazı müfessirlerce verilirken, savaşa dair tercüme genel olarak herkes tarafından verilmektedir. Neticede bu ayetin Uhud Savaşı ile ilgili ayetlerle dolu olan bir surede bulunuyor olması sebebiyle, söz konusu ikinci yorum daha muhtemeldir.

90 O zaman bazı Müslümanlar, Yahudi ve Hristiyanlar ile bir ittifak yapmayı önermiştir. Ancak sonrasında, aşağıdaki ayet nâzil olmuştur ve böyle bir ittifak yapılmamıştır: *"Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse, şüphesiz o onlardan olur. Şüphesiz Allah, zalim kavmi doğru yola iletmez."* Mâide Suresi 51. ayeti aynı surenin 48. ayeti ile bağdaşmaz: *"Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı, fakat size verdiklerinde sizi denemek istedi."* Ayrıca, Wherry'nin bu ayetle ilgili notuna bakınız, Cilt 2, s. 137.

cekken ulaşılan bu mutlu son, özel bir vahye zemin hazırlamıştır:

> *Kendilerine yara dokunduktan*[91] *sonra da Allah ve Peygamberi'nin davetine uydular. Hele onlardan iyilik edenlere ve gereğince Allah'tan korkanlara büyük bir mükafat vardır. İnsanlar onlara: "Düşmanlarınız size karşı ordu topladı, onlardan korkun." dediklerinde, bu, onların imanını artırdı ve şöyle dediler: "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir". Bunun üzerine kendilerine hiçbir kötülük dokunmadan Allah'ın nimeti ve lütfuyla*[92] *geri döndüler*[93] *ve Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük lütuf sahibidir.*[94] *(Size o haberi getiren) ancak şeytandır,*[95] *(sadece) kendi dostlarını korkutabilir. Onlardan korkmayın, eğer mü'min iseniz benden korkun.* (Âl-i İmrân Suresi 3/172-175)

Bazı kabilelere karşı seferler düzenlenmişti. *Salâtu'l-Havf* seferi dışındaki hiçbir sefer özel bir öneme sahip değildi. *Salâtu'l-Havf* seferi tehlikeli durumlarda nasıl namaz kılınacağıyla ilgili düzenlemeleri içermektedir. Buna göre ordunun bir bölümü namaz kılarken, diğerleri de nöbet tutacaktı.[96] Kur'an, savaş ile ilgili haberler ve askerî emirlerin (Allah'ın tüm doğrudan mesajlarının) ayetleriyle ilân edildiği bir araç hâline gelmiştir.

[128] Bazı ayetlerin geliş sebebi, Peygamber'in ev hayatındaki kimi davranışlarını haklı çıkarmaktır. Bu dönemde Medine'de gerçekleşen olaylar, buna örnek teşkil edecektir. Aslında daha sonra, yani Uhud Savaşı'ndan sonra 626 sene-

91 Yani, Uhud yenilgisinden.
92 Beyzâvî'ye göre ya ganimetin garantilenmesi ya da başka bir şey ile. Orada bir pazar buldukları ve ticaret yaparak çok para kazandıkları için. Beyzâvî, Cilt 1, s. 175.
93 Bedir'den.
94 İnançlarını sağlamlaştırıp arttırmada, mücadele konusunda acele etmeleri için yardım etmede ve ayrıca dinlerine sadık kalıp düşman önünde cesaret göstermelerini sağlamada. Beyzâvî, Cilt 1, s. 175.
95 Bu tabirin kiminle ilgili olduğu konusunda bazı şüpheler vardır. Müfessirler İbn Abbâs ve Beyzâvî bunun, Müslümanları korkutmaya çalışan Nuaym ya da Kureyş'in lideri Ebu Süfyan olduğunu söylerler.
96 Nisâ Suresi 4/102-103. Daha detaylı açıklama için, bkz. Sell, *Faith of Islam* (4. Baskı), s. 380.

sinde meydana gelmişlerse de burada onlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Hikâye, evlat edindiği oğlu Zeyd'in evine yaptığı ziyaretinde, Muhammed'in Zeyd'in karısı Zeyneb'in güzelliğine vurulması ile başlar. Zeyd boşanmayı teklif eder ancak Peygamber ona: "Karını kendine sakla ve Allah'tan kork!" der. Sonrasında Zeyd, boşanmak için harekete geçer ama Ahzâb suresinin 38. ayetinde ima edilen siteme bakılacak olursa, eyleminin yerinde olup olmadığından şüphe ediyor gibi görünmektedir. Normal şartlarda bu, Zeynep ve Muhammed'in evliliği ile ilgili zorluğu ortadan kaldıracaktı. Bu sayede hiçbir rezilliğe mahal verilmeyecekti. Ancak bir adamın evlatlık oğlunun karısıyla evliliği, boşanmış bile olsalar, Araplar tarafından çok yanlış bir şey olarak görülecekti. Yine de Muhammed bunu yapmış, bunun için Allah'ın doğrudan iznini aldığını iddia ederek, kendi eylemini haklı çıkarmak zorunda kalmıştır. Her şeyden önce, Allah'ın evlatlık oğulların eşleriyle yapılacak olan evliliğe dair genel itirazları onaylamadığını göstermek gerekiyordu. Neticede şöyle bir ayet geldi:

Evlatlıklarınızı da oğullarınız kılmamıştır. (Ahzâb Suresi 33/4)

Arap gelenek ve göreneklerine göre Zeyd, Muhammed'in oğlu gibiydi ancak İslam'da böyle bir görüş, ilahi bir emir ile feshedilmiştir.

Zeyneb'in Boşanması [129]

Genel kaide belirlendikten sonra, Muhammed için, bu özel meselede nasıl hareket edeceği, Arap halkının duyarlılığını sıfıra indirecek ilahi yaptırım talep etmesinin yolu açılmıştı ve ayetler şöyle devam eder:

Hem hatırla o vakti ki, o kendisine Allah'ın nimet verdiği[97] *ve senin de ikramda bulunduğun kimseye:*[98] *"Hanımını kendine sıkı tut*

97 Müslüman olmasına imkân vermekle.
98 Onu evlat edinerek. Ona Zeyd b. Muhammed diyorlardı, ancak şimdi eski ismi olan Zeyd b. Harise'ye geri döndü.

ve Allah'tan kork" diyordun da nefsinde Allah'ın açacağı şeyi gizliyordun. İnsanlardan çekiniyordun.[99] *Hâlbuki Allah kendisini saymana daha lâyıktı.*[100] *Sonra Zeyd o kadından ilişiğini kestiği zaman, biz onu sana eş yaptık ki, oğullukların ın ilişkilerini kestikleri hanımlarını nikâhlamada mü'minlere bir darlık olmasın. Allah'ın emri de yerine getirilmiştir. Peygamber'e Allah'ın takdir ettiği, mübah kıldığı şeyde bir darlık yoktur.* (Ahzâb Suresi 33/37-38)

[130] Bir peygamber olduğundan, Muhammed için bu ahlaki kanunun yumuşatılması, İslam'da, din ve ahlak açısından boşanmanın ne kadar kolaylaştırıldığını göstermektedir.

Bir başka zorluk ise Zeyneb'in, Cahş'ın kızı olmasıydı. Yani Zeyneb, Abdülmuttalib'in kızı (gelini) Amine'nin teyze kızıydı.[101] Ancak yeni bir ayet, mü'minler için geçerli olmayıp yalnızca Peygamber'e has bir ayrıcalık tanıyarak bu zorluğu ortadan kaldırmıştır:

Ey Peygamber! Biz bilhassa sana şunları helâl kıldık: Mehirlerini vermiş olduğun eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak ihsan buyurduklarından sahip olduğun cariyeleri[102] *amcalarının kızların-*

99 Hem *Tefsîr-i-Hüseynî*, hem de *Sahîhu'l-Buhârî*'de, "Allah'ın açacağı şey" ifadesinin, Zeyneb'in Muhammed'in karısı olacağı gerçeğine işaret ettiği ve aynı zamanda "insanlardan çekiniyordun" ifadesinin de Arapların bu kadar saygı duyduğu (evlat edinilen bir oğlanın karısı ile evlenmekten kaçınmak) bir geleneği kırıp geçtiğini hissetmesine atıfta bulunduğuna değinilir. Buhârî şöyle der:
وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا الله مُبْدِيهِ نزلت في شأن زينب بنت جَحش وزيد بن حارثةَ
"Zeyd b. Harise ve Cahş'ın kızı meselesinde, Allah'ın açacağı şeyi kalbinde gizliyordun". *Sahîhu'l-Buhârî*, Cilt 3, s. 312.
Hüseyn der ki:
وَتُخْفِي في نَفْسِكَ و پنهان ميكردى در نفس خود ماَ الَّة مُبْدِيْةِ آنچه خدا پيدا كنندة آن است يعنى آنرا كة زينب داخل ازواج طيبات تو خواهد بود وَتَخْشَى النَّاسَ وبترسيدى از سرزنش مردم كة گويد زن پسر خواندة را بخواست
"Allah'ın açık ettiğini kalbinde gizledin, yani Zeyneb'in seçkin zevceler güruhuna katılması gerekir. 'Evlatlık oğlunun karısını istedi' diyerek ayıplayan insanlardan korktun". *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 201.

100 Yani, bu meselede hiç tereddüt etmemiş olmak.

101 Beyzâvî, Cilt 2, s. 129.

102 Kölelere yapılan atıf, bu ayetin tarihini, ele geçirilen ilk köle olan Reyhane'nin bir cariye olarak alındığı Beni Kureyza'nın kılıçtan geçirilmesinden (627) sonrası olarak belirler. Bu nedenle Zeyneb ile ilgili hadiseden (626) sonra inmiştir ve geliş amacı, olan olayları aklamaktır.

dan, halalarının kızlarından, dayılarının kızlarından, teyzelerinin kızlarından seninle beraber hicret etmiş olanları[103] *bir de mü'min bir kadın*[104] *kendini Peygamber'e hibe ederse, Peygamber kendisini nikâh etmek istediği takdirde, onu başka mü'minlere değil de sadece sana mahsus olmak üzere helâl kıldık.* (Azhâb Suresi 33/50)

Zeyneb ve kocası, Muhammed'in isteğine destek vermemişler, bu nedenle de ayette Allah'ın onları kınadığı iddia edilir:

Bununla beraber Allah ve Rasul'ü bir işe hükmettiği zaman gerek mü'min bir erkek gerekse mü'min bir kadın için, başka bir tercih hakkı yoktur. Her kim de Allah ve Rasulü'ne âsi olursa açık bir sapıklık etmiş olur. (Ahzâb Suresi 33/36)[105] [131]

Bu, meseleyi hafifletmiş, Zeynep ile evlenmenin meşru ve doğru olduğunu beyan etmiştir. Artık Zeyd'den Muhammed'in oğlu olarak bahsedilmiyor, ona eskisi gibi Zeyd b. Harise yani Harise'nin oğlu deniliyordu.

103 Bu, yakın akrabalarla evlenmenin yasaklandığı Nisâ Suresi 27. ayetinde, diğer Müslümanlar için geçerliliğini sürdüren kısıtlamayı Peygamber'in üzerinden kaldırmıştır.

104 Hüseyin, kendi tefsirinde Zeyneb'e atıfta bulunarak (بنتُ عَمَّتِكَ) ifadesini "halanın kızı" olarak almıştır. Bunu şöyle açıklar: (دختران عمهای تو از اولاد عبد المطلب) 'halanın kızı', 'Abdülmuttalib'in çocuklarından biri. Cilt 2, s. 204.

105 Müfessirler bu ayetin Zeyd ve Zeyneb'e işaret ettiği konusunda hemfikirdir:
ترمزی اور معالم اور دوسری تفاسیر مین مروی هے کة آیت زینب کی حق میں نازل هوی
"Tirmizî, Mu'alim ve diğer tefsirlerde, bu ayetin Zeynep münasebetiyle inzâl olduğu yazmaktadır." *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 3, s. 559.
Abdullah İbn Abbâs der ki: (لِمُؤْمِنٍ زيد ولاَ مُؤْمِنَةٍ زينب) "Mü'min bir erkek Zeyd, mü'min bir kadın ise Zeyneb'dir". *Tefsîr-i İbn 'Abbâs*, s. 484.
Beyzâvî bu ayetin Zeyneb binti Cahş meselesinde inzâl olduğunu belirtir. Cilt 2, s. 129. (نزلت في زينب بنت جحش)
Hüseyn de bunun Zeyneb'e atıfta bulunduğunu söylemektedir. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 201.
"Her kim Allah'a ve resulüne asi olursa" ifadesi için Hüseyn, Sünnet ve Kur'an'ın aynı otoritesini gösteren şu önemli açıklamayı yapar:
ومن يعص الله ورسوله : وهركة عامي شود ومخالفت كند خداى تعالى ورسول اورا يا از حكم كتاب و سنت بكذرد
"Allah'a ve Resulüne asi olan ya da Kitab'ın (Kur'an) ve Sünnet'in emrine uymayan", Cilt 2, s. 207.

Aynı sure, Muhammed'in hâli hazırda sahip olduğu dokuz eşinin üzerine evlenmesini yasaklayan 52. ayeti de içermektedir. Ancak bu ayet, istediği kadar cariye (sağ elinizin malik olduğu köleler)[106] almasına izin vermektedir.

[132] Şu anda bu meseleye girmemize gerek yoktur ancak, sıradan Müslümanlar söz konusu olduğunda, cariyeler hariç olmak üzere, dört eşe kadar alma sınırı, hicretin dört veya beşinci yılında, Muhammed'in dokuz eşle sınırlandırıldığı pasajdan daha erken bir dönemde nâzil olan Nisâ suresinin üçüncü ayetinde yer almaktadır.

Bu dönemde Muhammed, bir Arap kabilesi olan Beni Mustalik'e karşı küçük bir sefer düzenledi. Bu esnada kocasına eşlik eden ve özel bir vahyin inmesine neden olan Ayşe ile ilgili bir skandal yaşandı. Topluca yürüyüş esnasında Ayşe arkadan yavaş yavaş geliyordu. Yanında Safvan b. Muattal adında bir delikanlıyla beraber bir kamp yerine girdi. Kaybettiği bir kolyesini bulmak için geride kaldığı mazeretini ileri sürdü. Bu konu hakkında çirkin yorumlar yapan kimi dedikoducular vardı. Sonrasında da şu ayet nâzil oldu:

> *Haberiniz olsun ki (Muhammed'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar sizin içinizden bir gruptur.* (Nûr Suresi 24/11)

Müfessirler Hüseyin, İbn Abbas ve Beyzâvî, bu ayetin Ayşe'yi işaret ettiğini söylemektedir. Medine'ye dönüldükten sonra nâzil olan bu sureye sebebiyet veren olay, Nisâ suresinin 19. ayetiyle birlikte, Peygamber'in zinayı kınadığını ve onunla ilgili hükmü ortaya koymasıdır. Halife Ömer'in, bu eylemle ilgili cezanın esasında recm olduğunu fakat, Nûr suresi 1-4. ayetlerinde bunun nesh edildiğini belirttiği bir hadis vardır.

106 Ahzâb Suresi, 52. ayetinin yukarıdaki ayetler tarafından neshedildiği söylenmektedir. Bkz. Sale'in bu ayetle ilgili notu ve *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 3, s. 578. Ancak ikincisi, yapılan açıklamayı hiçbir uzmana dayandırmaz, bu nedenle de nesih durumu şüphelidir.

Kiptî Mâriye [133]

Her hâlükârda "recm ayeti", Zeyd b. Sabit'in düzenlemesini yaptığı Kur'an'a eklenmemiştir. Bir süre sonra, hicretin sekiz ya da dokuzuncu senesi civarında, ailevi bir meseleyle bağlantılı bir ayet daha nâzil olmuştur. Bundan bir süre önce, Romalı Mısır Valisi Muhammed'e, İbrahim adında bir erkek çocuk verecek olan, güzelliğiyle meşhur bir Kıptî köle kızı armağan etmişti. Bu durum, Peygamber'in eşleri arasında büyük bir kıskançlığa sebep olmuş, Muhammed de buna çok kızmıştı. Peygamber'in saklamasını istediği bir sırrı eşi Hafsa, bir diğer eşi olan Ayşe'ye söylemişti. Ailedeki bu huzursuzluk artmış ve sonunda Muhammed, Kıptî Mâriye[107] ile olan ilişkisi için ilahi bir izin almak zorunda kalmıştı. Peygamber'in davranışlarını tasdik eden, onun eşlerini memnun etmek ve yatıştırmak için verdiği yeminden kurtaran pasajı aşağıda görmekteyiz:

> *Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah size yeminlerinizi çözmeyi meşrû kılmıştır. Allah sizin sahibinizdir.* (Tahrîm Suresi 66/1-2)

Hicretin beşinci yılında Kureyşliler, büyük bir gayret göstererek, Medine'yi kuşattılar. Bu süreçte çeşitli Arap ve birkaç da Yahudi kabilesi, Mekkelilere yardım etmişti. Çünkü Yahudiler Muhammed'in otoritesini çoktan üzerlerinde hissetmeye başlamışlardı ve barışçıl bir yaşam için tek şanslarının onunla değil de Kureyşliler ile dostluk kurmaktan geçtiğini görmüşlerdi.

Bu, Peygamber'i sinirlendirmişti. Neticede de onları kınamıştı: [134]

> *Şu kendilerine kitaptan (okuma yazmadan) bir nasip verilmiş olanları görmüyor musun? Onlar puta ve şeytana inanıyorlar. Ve*

107 Daha detaylı bilgi için bkz. Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 4, s. 152-167; *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 411 ve Sell, *The Life of Muhammad*, s. 201-202.

Allah'ı tanımayanlara, "Bunlar, mü'minlerden daha doğru yoldadır." diyorlar. (Nisâ Suresi 4/51)

Kuşatma ilerledikçe, bazı Müslümanlar da ümitlerini yitiriyordu. Bu durum Ahzâb suresinde zikredilmiş olup, olayın dehşeti aşağıdaki gibi tasvir edilmiştir:

O zaman onlar hem üstünüzden hem de aşağı tarafınızdan gelmişlerdi ve o vakit gözler kaymış, yürekler gırtlaklara dayanmıştı. Siz de Allah'a türlü türlü zanlarda bulunuyordunuz. İşte burada mü'minler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı. (Ahzâb Suresi 33/10-11)

Muhammed zayıf ve çaresiz görünüyordu. İnsanlar, onun ilahi yardım sözünden şüphe duyarak, dış savunma noktalarından geri çekilmek ve şehre geri dönmek istiyorlardı. Aynı surede bulunan bir ayette işte bu kişiler kınanmıştı:

O vakit münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar: "Allah ve Rasul'ü bize bir aldanıştan başka bir vaat yapmamış" diyorlardı. O vakit bunlardan bir grup: "Ey Medine halkı! Sizin için duracak yer yok, hemen dönün" diyorlardı. Yine onlardan bir kısmı da Peygamber'den izin istiyor, evlerimiz gerçekten (düşmana) açıktır" diyorlardı, hâlbuki açık değildi, sadece kaçmak istiyorlardı. (Ahzâb Suresi 33/12-13)

De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmak size asla fayda vermez. (Ahzâb Suresi 33/16)

[135] Medine Kuşatmasının Büyümesi

Kureyşliler kuşatmayı aniden yoğunlaştırmış ve ardından da geri çekilmişlerdi. "Bu, Muhammed'in gücünü kırmak için, Mekkeliler ve Yahudilere verilen en iyi ve aynı zamanda son şanstı. Ufak bir güç gösterisi yüzünden bu şans, tek kelimeyle yok edilmişti. Bunun başlıca nedeni, kuşatma kuvvetlerinin komutanlarından hiçbirinin aklını kullanmamasıydı."[108] Destekçilerini cesaretlendirmek için Peygamber ise sanki Allah'tan geliyormuş gibi, şu sözleri söylemişti:

108 Margoliouth, *Mohammed*, s. 326.

Allah inkârcıları, hiçbir şey elde edemeden, kin ve öfkeleri ile geri çevirdi. (Ahzâb Suresi 33/25)

Bir lider olarak Muhammed'in konumu artık güçlüydü. Özel ve davetkâr bir çağrıda bulunarak üstünlük pozisyonunu elde etti:

(Ey mü'minler!) Peygamber'in davetini, aranızdan bazınızın bazınıza daveti gibi zannetmeyin.[109] (Nûr Suresi 24/63)

Nitekim Kureyşliler bir savaşta yenilmiş, bir kuşatmada da başarısız olmuşlardı. Uhud zaferinin arkası gelmemişti. Çok sayıda Arap kabilesi, İslam'ı kabul etmeleri için ya ikna edilmiş ya da zorlanmıştı. Yahudiler sürgün ve katliamlar yoluyla güçsüz bırakılmıştı. Bununla birlikte Mekkeliler, Arabistan'da fatih ve yönetici olan bir adamdan gururlu bir şekilde uzak durmayı hâlâ sürdürüyorlardı. Tüm bu uzun yıllar boyunca yine de Muhammed Kureyşlilerin zulmüne uğruyor, kınamalarına maruz kalıyordu. Artık intikam günü yaklaşıyordu. Peygamber'in zihni mübarek şehre doğru yönelmişti. Çünkü oranın yönetimini ele geçirmeden, Arabistan'daki yegâne yönetici olmayı düşünemezdi.[110]

O ve Muhacirlerin Mekke'den ayrılmasının üzerinden altı [136]
yıl geçmişti. Şüphesiz ki pek çoğu eski tanıdık yerleri tekrar ziyaret etmek istiyordu. Muhammed, kıbleyi (ya da duanın okunacağı yönü) bir süre önce Kudüs'ten Mekke'ye doğru çevirmşti. Yine de altı yıldır görmedikleri hâlde, hayatlarının her günü ibadetlerinde ona yönelmişlerdi. Mekke'deki mabet, Medine'deki Müslümanlar için hâlâ mukaddes bir yerdi. Artık avlusuna girme ve onu tavaf etme özlemi çok daha bas-

109 Bu, Yahudilerden alınmış bir fikirdir. Bkz. Rodwell, *Qur'an*, s. 582, not 2.

110 Hacc Suresi, birleşim bir suredir ve ayetlerinin çoğu, Mekkî dönemin sonlarına aittir. Bazı ayetler ise aşağı yukarı bu tarihlere denk gelmektedir. Kâbe'de hac yapma fikrinin, Peygamber'in zihninde nasıl işlendiğini göstermektedir. Mekkeliler hâlâ onu sahipleniyordu. Kâbe ile ilgili bu görevi kötüye kullandıkları için kınanırlar ve Muhammed, halka haccı ilân etmekle görevlendirilir," Cilt 28.

kın hâle gelmişti. İşte Mekke'deki mabede ulaşabilmek için dikkatli bir şekilde hazırlanmaları gerekiyordu. Hacc suresi veya bu surenin geç Mekkî döneme ait olmayan bölümleri, bu amaçla nâzil olmuştu.[111] Bu ayetlerde Mekkelilere Kâbe'nin tüm insanlara ait olduğu hatırlatılır.

Kaldı ki, bir Kureyşli olarak Muhammed, Kâbe'ye ve Karataşa (Hacerulesved) dair sembolik bir hürmet içinde büyümüştü. Doğrusunu söylemek gerekirse bu hürmet onun dininin ilkeleriyle çelişiyordu. Ancak, bu kutsalların İbrahim tarafından inşa edilmiş olmasına karşın putperestler tarafından suistimal edildiği teziyle sorunları çözmeyi başardı. Eski pagan ritüellerinin icrası "kalbî dindarlığı"[112] gösteren "Tanrı ayinleri" olarak bilinmektedir. Bu ayinlerde daha önceden de olduğu gibi deve kurban edilmesi emredilirdi. Muhammed, Kâbe'yi ve ona dair tüm törenlerin İslam'da da geçerli olduğunu ortaya koydu. İşte bu, o dönemde nüfûz kazanmak için ustaca bir hamleydi.

[137] **Hudeybiye Antlaşması**

Bu dönemde Muhammed, içerisinde kendisinin ve destekçisi olan sahabenin haccın tüm görevlerini yerine getirdiği bir rüya görmüştü. Belki de bu rüya tüm meseleyi çözecekti. Umrenin yapıldığı mübarek ay yaklaştığı için, 628 yılının mart ayında, büyük bir grup Mekke'ye doğru yola koyulmuştu. Kureyşliler onların şehre girmelerine karşı çıkmış ve iki taraf arasında elçiler gidip gelmişti.[113] Bu olayların yaşandığı

111 Hacc Suresi 22/27-39; 66-67; 76-77 [Hacc Suresi 22/25-37: 67, 77].
112 Nöldeke, *Sketch's from Easten History*. s. 67.
113 Bazı alimler tarafından aşağıdaki ayetin buna atıfta bulunduğu varsayılır:
Allah'ın mescitlerini, içlerinde Allah'ın isminin anılmasından meneden ve onların harap olmalarına çalışan kimselerden daha zalim kim olabilir! İşte bunlar, oralara korka korka girmekten başka bir şey yapmazlar. Bunlara dünyada perişanlık, ahirette de büyük bir azap vardır (Bakara Suresi 2/114).
Eğer bu doğruysa, bu ayet, ikinci sureden daha geç bir tarihe aittir ve daha sonra eklenmiş olmalıdır. Müfessirlerin bu konuda bir mutabakatı söz konusu değildir. *Tefsîr-i-Hüseynî* s. 19'da bu ayetin, Kudüs'teki tapı-

Hudeybiye'de Müslümanların durumu tehlike altındaydı. Muhammed bir ağaç gölgesinde sahabesini etrafında toplayarak, sonunda ölüm bile olsa, her birinden bağlılık yemini (biat etmelerini) istemişti. Hepsi içtenlikle biat ettiler. İşte bu biatin alındığı "Hoşnutluk ağacı" (Şerece-i Rıdvan) büyük saygı ve hürmet atfedilen bir sembol olmuştur.

Bu olay aynı zamanda Muhammed'in sahabesinin ona olan kişisel sadakatlerinin ve aralarındaki yoğun sevginin en çarpıcı örneklerinden biri olmuş, Allah'ın bundan hoşnut olduğu ayetle bildirilmiştir: [138]

> *Andolsun o ağacın altında (Hudeybiye'de) sana biat ederlerken Allah, mü'minlerden razı olmuştur.* (Fetih Suresi 48/18)[114]

Müzakerelerin sonucunda, Kureyşlilerin, Müslümanların Kâbe'ye girmelerine kesin olarak izin vermediği fakat buna karşılık aşağıda verilen şartları kabul ettiği bilinmektedir:

"Aralarında on yıl savaş yapılmayacak. Her iki taraf da birbirine saldırmayacak. İki taraf arasında mükemmel bir dostluk kurulacaktı. Muhammed'e katılıp, onunla bir antlaşma

nağın Romalı Titus tarafından yıkılmasına atıfta bulunduğu ve kullanılan "mescitler" kelimesinin, hürmet etmek amacıyla tekil değil de çoğul olarak kullanıldığı yazmaktadır. Beyzâvî (Cilt 1, s. 80), bunun Kudüs'teki tapınağa ya da Muhammed'in Mekke'ye girişinin Mekkeliler tarafından yasaklanmasına işaret ettiğini söyler. *Hülâsatü't-Tefâsîr*'de (Cilt 1, s. 64) çeşitli görüşler yer almaktadır. Bunlardan biri, ayetin, Hristiyan olduğu söylenen Titus'a atıfta bulunduğudur (دین نصر انیت قبول کیا). Ancak Müslümanların Mekke'ye girişine karşı çıkan Kureyşlilere atıfta bulunduğunu iddia eden başka bir görüş de ayrıntılı olarak verilmiştir:

ای قریش تونے مکة معظمة کی مسجد سی الله کے بیغمبر کو نکالدیا اور مؤمنین کو عبادت وذکر خدا سے روکا اور اس سبب سی کة عبادت وذکر کعبمین موقوف رہا تم اس کی ویران اور خراب کرنی مین ساعی تھری

"Ey Kureyşliler, Allah'ın Peygamberini, Kâbe'den uzaklaştırdınız ve imân edenleri orada ibadet ve hamd etmekten alıkoydunuz. Böylece Kâbe'de ibadet engellenmiş oldu. Onu ıssız hâle getirmek ve mahvetmek konusunda gayretli davrandınız."

114 Bu 'Rıdvan Biati' (بیعة الرّضوان) olarak bilinmektedir. Havâric Ali ve destekçilerine karşı çıktıktan yıllar sonra bir grup, Ali, Talha ve Zübeyr'in o ağacın altında sadakat yemini ettikleri için Cennet'te olduklarını söylemiştir.

yapmak isteyenler, bunu yapma özgürlüğüne sahip olacak; her kim Kureyşlilere katılıp onlarla bir antlaşma yapmak isterse, onlar da bunu yapma özgürlüğüne sahip olacaktı. Eğer biri velisinin izni olmaksızın, Muhammed'in yanına kaçarsa, o kişi velisine geri gönderilecekti.[115] Ancak Muhammed'in destekçilerinden herhangi birinin Kureyşlilere kaçması durumunda, geri gönderilmeyecekti. (Kureyşlilerin isteği) Muhammed ve destekçileri bu sene şehre girmeden geri döneceklerdi. Gelecek yıl Muhammed ve destekçileri, Mekkeliler inzivaya çekilmişken, üç günlüğüne Mekke'ye gelebileceklerdi. Ancak, ziyaretçilerin güvenliği için, her biri kınında duran bir kılıç dışında herhangi bir silahla şehre girmeyeceklerdi."[116]

[139] İlk başta Müslümanlar hayal kırıklığına uğramış, amaçlarını elde edemedikleri hissine kapılmışlardı.[117] Ancak Mu-

115 Burada cinsiyet ayrımı olmadığı ve kadınlar ve erkeklere eşit derecede uygulanacağı görülmektedir. Peygamber'in Mekke'den dönüşünden kısa bir süre sonra genç bir adam Mekke'den Medine'ye gelmiştir. Velisi onu istemiştir ve Muhammed de bu isteği kabul etmiştir. Daha sonra bir kadın gelmiştir. Erkek kardeşleri onu Medine'ye kadar takip etmiş ve onlara teslim edilmesini istemişlerdir. Muhammed o zaman bir kadını bırakmayı reddetmiş ve aşağıdaki vahiy gelmiştir:
"Ey iman edenler! Mü'min kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduğunu öğrenirseniz onları kâfirlere geri döndürmeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar." (Mümtehine Suresi 60/10).
Müfessirler (فَمْتَحِنُوهُنَّ) 'onları imtihan edin' ifadesi için, göç etmelerinin asıl sebebinin İslam'a girme arzusundan başka bir şey olmadığından emin olmak için imtihan edilmeleri gerektiğini, ancak böyle bir durumda alıkonmalarının caiz olacağını söylemişlerdir. Ancak bu durumda bile Peygamber'in hareketi, henüz yapılmış olan antlaşmanın net bir ihlâliydi. Açıkçası bu, Peygamber'e göre büyük değerin, Kur'an'ın parça parça gelen vahyinin ve uygulamadaki menfaatin iyi bir örneğidir. Bunun açıklanması gerekmektedir. Hudeybiye Antlaşması'nda ortaya koyulan şartla ilgili olarak Hüseyn şöyle der:
جبرائیل آمد و گفت یا رسول الله أن شرط بر مردها واقع شدة نة زنها
"Cebrail (as.) gelip: 'Ey Allah'ın Peygamberi, bu şart sadece erkeklere uygulanır, kadınlara değil!' demiştir." *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 397

116 *Ravzâtü's-Safâ, 2. B*ölüm, Cilt 2, s. 505-514.

117 Muhammed'in Mekkelilere güvenemediği ve antlaşma şartlarını yerine getirmemeleri durumunda, savaş ile ilgili adımlar atılmasına dair

hammed, bu görüşün yanlış olduğunu ve bu antlaşmadan ne gibi faydalar elde edeceklerini göstermek için kısa bir zamanda vahiy almıştı. Devesi üzerinde otururken, Allah'ın mesajını ilan etmeye şu sözlerle başladı:

> *Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsân ettik.* (Fetih Suresi 48/1)[118]

Kureyşlilerin Peygamber'i kendileriyle eşit bir taraf ola- [140] rak görmeleri, onun siyasi konumunu kabul ettiklerinin bir göstergesiydi. İbn İshak "Savaş sona erip, insanlar emniyet içinde bir araya geldiklerinde aralarında konuşmaya başlamışlardı. Kendilerine İslam'ın faziletlerinden bahsedilen zeki insanların tamamı, İslam'ı kabul etmişti" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Ayrıca bu sayede Müslümanların sayıları hızla artmıştı. Margoliouth, Medine'ye gelen bir kadına atıfta bulunarak: "Hoş karşılanan bu ziyaretçiler, Medine'de kolayca yeni bağlar kurmuşlardı. Ancak imanlarının gerçekliğinin sınanması için, bazı imtihanlardan geçmeleri gerekiyordu" der.[119] Gelmeyecek olan insanlar aynı surede sert bir şekilde kınanmış ve "kâfirler için çılgın bir ateş hazırlandığı" hatırlatılmıştı.[120] Bununla birlikte ağacın altında sadakat yemini edenlere "apaçık bir fetih, şanlı bir zafer ve birçok ganimet-

onay aldığı söylenmektedir (Bakara Suresi 2/86-189). Şayet bu bölüm bu sürece atıfta bulunuyorsa, sonradan eklenmiştir. Bkz. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 32, ve Beyzâvî, Cilt 1, s. 108. Mümtehine Suresi 1-9. ayetleri muhtemelen aynı durumu ifade etmektedir.

118 Nöldeke, bu surenin 1-17. ayetleri için şu ifadeleri kullanır: "Bu ayetlerden Muhammed'in Mekke'yi alma niyetinde olduğu ancak Bedevilerin o zaman ona yardım edemediği, bu nedenle de bir antlaşma yapmanın münasip olacağını düşündüğünü net bir şekilde anlıyoruz. Bu, iyi bir siyaset ve gerçek bir zaferdi.", *Geschichtes des Qorans*, s. 161. Arapların başarısızlığına şu ayette değinilir:
"Yakında A'râbilerden geri kalmış olanlar sana diyecekler ki, Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." (Fetih Suresi 48/11).

119 *Mohammed*, s. 351, ve (Mumtehine Suresi 40/10). Ayrıca bkz. *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 571.

120 (Fetih Suresi 48/13).

ler" vaat edilmişti.[121] Ganimet elde edememenin verdiği hayal kırıklığını gidermek için Müslümanlara şöyle seslenilmektedir:

Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz, ama Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. (Fetih Suresi 48/21)

Beyzâvî burada, Hevazin Bedevilerinin Huneyn Savaşı'ndaki yenilgisinin ardından elde edilen ganimetlere işaret edildiğini söylemektedir.[122] Müslümanlar ise, Muhammed'in rüyasından bahsederken, onun neden gerçekleşmediğini merak ediyorlardı.

[141] İslam'ın Üstünlüğü

Muhammed bunun üzerine, rüyanın gerçekleşme tarihinin kesin olarak zikredilmediğine dikkat çekmiş ve onları sakinleştirmek için, rüyanın kesin olarak gerçekleşeceğine dair bir başka vahiy almıştır:

Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.[123] Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamber'ini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter. (Fetih Suresi 48/27-28)[124]

121 (Fetih Suresi 48/1, 3, 20).

122 Hüseyn'in yaptığı alıntıya göre Mücâhid, bunun herhangi bir zafere işaret edebileceğini ifade etmiştir. Diğer müfessirler ise bunu Hayber'deki zaferle ilişkilendirmektedir. Bkz. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 241.

123 Beyzâvî ve Hüseyn'e göre burada Hayber'deki zafere işaret edilmektedir. Vâkıdî şöyle yazmıştır:

اور مراد اوس فتح قريب سي فتح خيبر هي

'Bu yakın fethin anlamı', Hayber zaferidir.

124 Hüseyin'e göre yirmi sekizinci ayetin "İslam dışındaki başka dinlere mensup olanlara ve İslam'dan dönüp mürtet olanlara bir gözdağı" olduğu söylenir:

دين پسنديده نزد خداى دين اسلام نة بهوديت ونصرانيت واختلاف نكردند در آن دين اسلام حق است
ومحمد رسول بيغمبر بحق آنانكة دادة اند بديشان كتاب يعنى تورات وانجيل مگر پس ازانكة آمد بديشان
دانشى بحقيقت امر يعنى قرآن بديشان فرود آمد

Tefsîr-i-Hüseynî, Cilt 1, s. 74.

Hac ertelenmiş olsa da zafer onlarındı. Başka bir ganimet [142] daha onların olacaktı. Kendilerini Muhammed'in "gösterdiği yola" adadıkları için, sabırla dinlenebilirlerdi. İslam'ın ihtişamı muazzamdı. Hristiyanlık ve Yahudilik artık onunla eşit değildi. Kurtuluş sadece İslam'daydı.[125] Şimdilik İslam, diğer tüm dinleri aşmalı ve onlardan üstün olmalıydı. Bu nedenle, arzularını gerçekleştirmek için, bir sene beklemeyi göze alabilirlerdi. Bunun Allah'ın iradesi olduğunu bilmek onlara yetiyordu. Kırk sekizinci surenin tamamı bu konuda son derece dikkat çekicidir ve mevcut duruma da uygundur.

Yine İslam'ın yegâne din olduğu iddiası, daha önceden bir Medenî sure içinde de yapılmıştır:

Doğrusu Allah katında din, İslam'dır; o kitap verilenlerin anlaşmazlıkları ise sırf kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki taşkınlık ve ihtirastan dolayıdır. (Âl-i İmrân Suresi 3/19)

Bu ayetin tefsirlerde verilen anlamı; Yahudilik ve de Hristiyanlığın değil İslam'ın gerçek din olduğu, Yahudi ve Hristiyanların Kur'an gelene kadar bunu reddetmedikleri, bu yaptıklarının kıskançlıktan ya da kendi üstünlüklerini devam ettirme arzularından kaynaklandığı yönündedir.[126]

Bu aynı zamanda diğer müfessirlerin de iddiasıdır:
جو سوابے دین اسلام کی کوئی اور دین اختیارکرے یهودیت یا نصرانیت یا کجهی هو تو منظور ومقبول
نهوگا اور وة ابنی ستی اور کوشش مین محروم ومخذون رهیگا اس آیت نی تمام دینون کو منسوخ کردیا
جو کزرکئی یا بیدا کئی جائین
"Yahudilik, Hristiyanlık veya İslam dışında herhangi bir dini seçen kişi onaylanmayacak ve kabul edilmeyecektir. Onun çabalarının sonu hüsran ve hayal kırıklığı olacaktır. Bu ayet, İslam'dan önce gelmiş olan ve İslam'dan sonra gelecek olan tüm dinleri hükümsüz kılar". *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 271.
İslam'ın tüm insanlığın mutlak sadakatini kazanma iddiası, Medine halkı tarafından şimdi çok net görülüyordu.
Bir Kadiyânî müfessiri "İnsanlığın çoğunluğunun dinidir. Önceden belirlenmiş bir geleceğe başka hiçbir din sahip olmamıştır" şeklinde yazmıştır. *Kur'an-ı Kerim*, s. 989.

125 Kim İslam'dan başka bir din ararsa ondan asla kabul edilmeyecek ve o ahirette de zarar edenlerden olacaktır. (Âl-i İmrân Suresi 3/85).

126 "Allah tarafından tasdik edilen din, İslam'dır. Ne Yahudilik ne de Hristiyanlıktır. Kendilerine Tevrat ve İncil verilmiş olanlar, gerçek bilgi (yani

[143] ## Mektuplar

Medine'ye döndükten sonra, Arabistan'da büyüyen gücünün verdiği özgüven ile, Peygamber'in vizyonu, geç Medenî döneme ait bir surede de değinildiği üzere daha da genişlemişti:

De ki; ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın Rasul'üyüm. (A'râf Suresi 7/158)

Bu, 627-628 yıllarında Bizans İmparatoru Heraklius, Pers Kralı ve diğerlerini içeren çeşitli hükümdarlara mektuplar göndermesine neden olmuştu.[127] Nöldeke, bu mektuplarda Hristiyan hükümdarları İslam'ı kabul etmeye ve aşağıdaki bölümde görüleceği üzere, onun hükümdarlığını kabul etmeye davet ettiğini ifade eder:[128]

De ki: Ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze geliniz. Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: "Şahit olun biz Müslümanlarız". Ey Kitap ehli! İbrahim[129] hakkında niçin tartışıyorsunuz? Oysa Tev-

Kur'an) onlara ulaşana kadar, İslam'ın gerçek olduğu ve Muhammed'in gerçekten bir peygamber olduğu konusunda anlaşmazlığa düşmediler". Metnin orijinali aşağıdadır:
دین پندیده نزد خدای دین اسلام نة بهودیت ونصرانیت واختلاف نکردند در آن انة دین اسلام حق است ومحمد رسول بیغمبر بحق آنانکة دادة اند بدیشان کتاب یعنی تورات وانجیل مگر پس ازانکة آمد بدیشان دانشی بحقیقت امر یعنی قرآن بدیشان فرود آمد
Tefsîr-i-Hüseynî, Cilt 1, s. 62. Beyzâvî İslam'ı, vahdet/birlik prensibinin ve Muhammed'in getirdiği düsturun kabulü olarak tanımlar. Cilt 1, s. 148.
سوای اسلام کی اور کوئی طریقة مقبول نهین جیسا فرمایا مَنْ يَبْتَغِ غَيْرِ الْإِسْلام دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ اسلام کی سوا دوسرا دین دو اختیار کری نة مانا جائیکا
"İslam dışında tasdik edilmiş bir yol yoktur. 'Kim İslam'dan başka bir din ararsa ondan asla kabul edilmeyecektir.' ayetinde olduğu gibi"'. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 241.

127 Bu mektuplara ve sonuçlarına dair açıklamaların tamamı için, bkz. Mirkhund, *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 517.

128 Ancak bu ayet ve ondan önceki ayetlerin, Necran Hristiyanlarının piskoposlarıyla birlikte Muhammed'e gelmelerinden sonra nâzil oldukları söylenmektedir. Bunun ayrıca Medine Yahudilerine de işaret ettiği söylenmektedir. Beyzâvî, Cilt 1, s. 159.

129 Beyzâvî ayeti şöyle tefsir eder: "Yahudi ve Hristiyanlar, her ikisi de onu sahiplenerek, İbrahim için kavga etmişlerdir. Bu bölüm nâzil olduğu zaman, bu meseleyi Peygamber'e havale etmişlerdir". Sonra Yasa'nın

rat da İncil de ondan sonra indirilmiştir. Siz hiç düşünmüyor musunuz? İşte siz böylesiniz. Haydi biraz bilginiz olan şey hakkında tartıştınız, ya hiç bilginiz olmayan şey hakkında niçin tartışıyorsunuz? Allah bilir, siz bilmezsiniz. İbrahim ne Yahudi ne de Hristiyandı; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslümandı, müşriklerden de değildi. (Âl-i İmrân Suresi 3/64-67)

Peygamber her başarısız olduğunda ya da eksik bir başarı elde ettiğinde, Yahudilere yapılan bir saldırıyla bunu telafi etmiştir. Örneğin bu politika, Hudeybiye'nin tatmin edici olmayan koşullarından sonra, pek çok imkân da sağlamıştır. İşte bu sebeple Hayber Yahudilerine karşı yapılacak bir baskın, hızla planlanmıştır.[130] 628 senesinin sonbaharında yapılan bu baskın Müslümanların askeri kampına büyük bir servet de getirmiştir. Esasen Medine döneminin başlarında, Yahudilerin yardımını istemiş olan Muhammed, bu desteği alamayınca onlara böyle bir saldırıda bulunmuştur. Tüm kabilelerini katletmiş, onları evlerinden sürgün etmiş ya da çaresizce itaat edecekleri güne kadar zayıflatmıştı. Bu zafer ile Muhammed, Arabistan'daki Yahudilerin bağımsızlıklarına son vermiştir. Peygamber'in emriyle öldürülmüş, kendisinin en aktif düşmanlarından birinin kızı olan Safiye, Hayber'de esir edilmişti. İslam'a davet edilmiş, bu daveti kabul etmiş ve Hayber fatihinin karısı olmuştu. Hayber halkı, bir tehdit oldukları için, Medine'den çok uzakta yaşamıştır. Ancak elde edilmesi gereken bir ganimet vardı ve Arabistan'ın tamamının fethi için buranın fethedilmesi kararının alınması da artık muhtemeldi. [144]

Bedevilerin Cezası [145]

Kureyşliler tarafından yapılacak herhangi bir saldırı ihtimaline karşı Muhammed, çeşitli Bedevi kabilelerine akınlar düzenlemiş ve Umre ayına kadar bu şekilde devam etmiştir.

Mûsâ'ya, İncil'in ise İsa'ya verildiğini, bu yüzden de İbrahim'in ikisine de ait olmadığını ifade ederek yorumuna devam etmiştir.

130 Margoliouth, *Mohammed*, s. 355.

En sonunda ise Mekke'yi ziyaret için seferlerinden geri dönmüştür. Bu dönemde, Ureyne ve Ukeyle kabilelerinden bazı Bedeviler, bıkkınlıklarından dolayı, İslam'ı kabul etmiş ve Peygamber'e ait meralarda kalmak ve dişi develerin sütünden içmek için izin almışlardı. Ancak bu adamlar nankör olduklarından dolayı, develerin bakıcısını öldürdükten sonra on beş tanesini çalıp kaçmışlardı. Daha sonra yakalanıp vahşice cezalandırılmışlardır. Elleri ve ayakları kesilmiş; gözleri ve dilleri dikenlerle delinmiş (*Tefsîr-i Hüseynî*, Cilt 1, s. 144); ve ölene kadar güneşin sıcağı altında bırakılmışlardı. (*Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 2, s. 575). Ardından da şu ayet nâzil olmuştur:

> *Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin.* (Mâide Suresi 5/38)

Miladi 629 yılının baharında Muhammed, Kureyşlilerin vermiş oldukları izinden faydalanarak, yaklaşık iki bin destekçisiyle beraber Mekke'ye yaklaşmıştı. Kureyşliler geri çekilmiş ve Müslümanlar silahlarını dışarıda bırakarak, yedi yıldır görmedikleri Mekke'ye girmişlerdi. Muhammed Kâbe'ye geldiğinde; "Bugün Onlara (Mekkeliler), gücünü gösteren bu adama Allah merhamet etmiştir." dedi.[131]

[146] Karataş'ın (Hacerulesved) öpülmesi, Kâbe'nin yedi kez tavaf edilmesi, Safa ve Merve tepeleri arasında yedi kez gidip gelinmesi gibi putperestlerin haccının olağan ritüelleri gerçekleştirilmiş,[132] kurban edilmek amacıyla hayvanlar getirilmiş ve Umre merasimleri böylece sona ermişti. Şehre ve bu antik mabede gösterilen hürmet, Mekkeliler üzerinde büyük bir etki de bırakmıştı. Askerî güç gösterisi, Kureyş'in

131 *Ravzâtü's-Safâ*'ya göre (2. Bölüm, Cilt 2, s. 598), yolda "Doğrusu biz sana apaçık bir fetih ihsân ettik" diye başlayan Fetih Suresi'ni okumuştur.

132 Mevlana Muhammed Ali, bu geleneğin Hacer'in koşarak su arayışının bir hatırası olarak sürdürüldüğünü söylemektedir. Bu sadece tahayyüldür. Bu merasimler eski putperest merasimleridir. Mekkelilerin gönlünü almak için muhafaza edilmiştir. *Kur'an-ı Kerim*, s. 72.

iki süvarî liderinin, Muhammed'in sancağına katılmasını sağlamıştı. Bu dönemde Meymûne -o sene içerisinde haremine eklediği dördüncü eşi- ile yaptığı evlilik vasıtasıyla kurulan dostluklar meyvelerini vermeye başlamış, Muhammed Medine'ye geri döndüğünde, önceki döneme nazaran, her açıdan daha güçlü bir hâle gelmişti.

Daha sonra birkaç Arap kabilesine saldırılar düzenlenmiş ve hepsi de biat ettirilmişti. Roma İmparatorluğu'nun güney kısmı işgal edilmiş, ancak Mûte Savaşı'nda Müslümanlar ağır bir yenilgiye uğramıştır. Bununla birlikte Muhammed'i, Arapların o zamana kadar neredeyse hiç düşünmediği ulusal bir fikrin kazananı hâline getiren, başarılı olamasa da Bizans'a karşı düzenlediği bu seferden, etkilenildiğini beklemekte haklıyız.[133] Esasında Muhammed, bu saldırının vakitsiz olduğunu ve dış fetihlere başlamadan önce, Arabistan'daki konumunu daha da güçlendirmesi gerektiğini görmüştü. Sonra çok kısa bir sure olan Nasr suresi nâzil oldu:

Gücün Genişlemesi [147]

Allah'ın yardımı ve fetih[134] *geldiğinde ve insanların dalga dalga Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde, Rabbini överek tesbih et, O'ndan bağışlanmanı dile, çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir.* (Nasr 110/1-3)

Bu şekilde yüreklendirilmek, devam edebilmelerini sağladı. Böylece siyasi bir cemaatin, dinî bir birlik olarak bir araya gelmesiyle birlikte, Medine'den başka bir merkeze ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Muhammed'in en başından beri planladığı gibi, Arabistan'daki tek siyasi ve dinî güç hâline gelmesiyle birlikte, İslam'ın merkezini Mekke'ye taşımanın zamanı gelmişti.

133 Margoliouth, *Mohammad*, s. 389.
134 Beyzâvî, fetih ile Mekke'nin fethinin ve 'dalga dalga' ibaresi ile Mekke, Taif, Yemen, Hevazin ve tüm Arap kabilelerindeki insanların kastedildiğini ifade eder (Cilt 2, s. 420).

Mekkeliler, pek çok Kureyş liderinin öldüğü ya da İslam'a katıldığı bu mücadeleden yorulduğunu, Muhammed'in gücünün ülkenin her yerine genişlediğini, kararlı bir çabayla Müslümanlar tarafından Mekke'nin ele geçirilebileceğinin mümkün olabileceğini hatta Kureyşlilerin muhalefetini yıkabileceğini görmüşlerdi. On üçüncü sure, son Mekkî suredir, ancak kırk birinci ayeti sonradan nâzil olmuştur. Muhtemelen Medine'de Müslümanların tek mutlak güç hâline geldiği bu döneme işaret etmektedir:

> *Görmüyorlar mı ki, biz yeri etrafından eksiltip duruyoruz. Allah öyle hükmeder ki, O'nun hükmünü engelleyecek hiç kimse yoktur. O çok hızlı hesap görür.* (Ra'd Suresi 13/41)

[148] İbn Abbas[135] ve diğer müfessirler buradaki hitabı, Müslümanların putperest Arapların topraklarında giderek yayıldıklarını fark etmeyecek kadar kör ve anlayışsız olan Mekkelilere atfetmektedir. Ancak Hüseyin[136] buradaki hitabın; kaleleri, toprakları ve mülkiyetleri Müslümanların eline geçmiş olan Yahudilere olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Müslümanlardan bazıları bu sefere katılma konusunda çok isteksiz görünüyorlardı ve şu şekilde kınandılar:

> *Yeminlerini bozan, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya azmeden ve üstelik ilk önce size saldırmaya başlayanlara karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'min iseniz her şeyden önce Allah'tan korkmalısınız. Onlarla savaşın ki Allah, sizin ellerinizle onların cezasını versin ve onları rezil ve rüsvay etsin, yardımıyla sizi onlara muzaffer kılsın.* (Tevbe Suresi 9/13-14)

Mekke'ye yapılan saldırıda aktif olarak görev alan ve zaferde payı olanlar ise övülmüştür. Hatta bu kişilerin davranışları, İslam'a ilk iman eden ve onun için savaşanların davranışlarıyla kıyaslanmış ve takdir edilmiştir:

135 *Tefsîr-i İbn Abbâs*, s. 289.
136 *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 343.

Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşan bir olmaz. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha büyüktür. (Hadîd Suresi 57/10)[137]

Mekke'nin Biati [149]

Hudeybiye Antlaşması'nın üzerinden iki yıl geçmişti. Antlaşmanın şartlarına göre Medine ve Mekke arasındaki barış on yıl sürecek, iki taraf da aralarındaki çekişmelerden doğan sıkıntıların üstesinden gelmek zorundaydı. Ancak Muhammed'e bağlı bir Bedevi kabilesine, Kureyş ile ittifak yapan bir kabile saldırıda bulunmuştu. Peygamber duruma el koymuş, yirmi ya da otuz bin kişilik bir orduyla Mekkelilere karşılığını vermek için yola çıkmıştı. Peygamber'in amansız düşmanı olan Ebu Süfyan, muhalefet yapma zamanının geride kaldığını görmüş ve Muhammed ile görüşmek istemişti. Neticede şehadet getirip Müslüman olduğunu açıkladı. Soyundan dolayı liderlik makamında olan Ebu Süfyan, Mekke'de büyük bir etkiye sahipti. Bu durum onun nispeten sessiz bir şekilde biat etmesine sebep olmuştu. Daha sonra Muhammed şehre girer girmez Kâbe'ye gitmiş ve Karataş'ı selamlamıştır. İlahi bir yetkiye sahip olduğunu göstermek için, bütün putların yıkılmasını da emretmişti. Osman b. Talha ve Abbas fetihten önce mabedin işlerinin yürütülmesinden sorumluydu. Muhammed bu ikisine aynı görevlerine devam etmelerini bildirdi.[138]

137 'Fetih ve savaştan önce katkıda bulunanlar' (مَنْ أنفقَ مِن قبْل الفَتْح وَ قاتلَ). Nöldeke burada Bedir'deki zaferden bahsedildiğini ifade eder. Bu kanaatte muhtemelen haklıdır ancak bunu Hudeybiye Antlaşması'na atfeden Mu'alim hariç olmak üzere, Beyzâvî ve görüşüne başvurduğum tüm Müslüman müfessirler, bunun Mekke'nin fethine işaret ettiğini söylerler. وة صحابي جو فتح مكة سےپهلے مومن ومعين هوے دوسرے تمام مومنين بلكة خيار است سي افضل هي
"Buna katılanların üstünlüğü şu şekilde tanımlanmaktadır: 'Mekke'nin fethinden önceki sahabiler, iman eden herkesten ve en iyi insanlardan daha üstün olan imanlı kişiler ve yardımcılardır.'" *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 364.

138 Aşağıdaki ayette bu işleme değinildiği ve bu ayetin ona bir gerekçe olarak gösterildiği söylenmektedir: *"Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor."* (Nisâ Suresi 4/61).

Bunun üzerine bir tellal da bu emirleri sokaklarda ilan etti: "Her kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa, evinde parçalamadığı hiçbir put bırakmasın."[139]

[150] Mekkelilerin çoğu başlangıçta bununla alay etmişti. Bunun üzerine, tüm insanların yaratılış itibariyle eşit olduğu, herkesin Allah indinde doğuştan asil olup, ırk ya da rütbelerden kaynaklanan kibrin, Allah korkusuna kıyasla çok kıymetsiz olduğunu göstermek için bir ayet nâzil oldu. Ayette Kureyşliler bu tavırlarından dolayı şu şekilde kınanmışlardır:

> *Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstününüz O'ndan en çok korkanınızdır.* (Hucurât Suresi 49/13)[140]

Bu konuyla ilgili ne düşündükleri sorulan Mekkelilerden bazıları, Muhammed'e şu yanıtı vermişti: "Senin hakkında iyi şeyler düşünüyoruz, Ey soylu kardeş ve soylu kardeşin oğlu! Doğrusu sen bizim üzerimizde güç elde ettin". Peygamber ise, Yusuf suresine gönderme yaparak, Yusuf'un kardeşlerine söylediği şu sözlerin bulunduğu doksan ikinci ayeti okudu:

> *Bugün size bir ayıplama ve azarlama yoktur. Allah, sizi, mağfiretiyle bağışlasın.*[141] (Yusuf Suresi 12/92)

Birkaç kişi dışında,[142] çoğunluk başlarına gelen kaderlerini hak ettiğini kabul etmişti. Neticede de şehrin tüm sakinlerine genel bir af uygulandı.

139 Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 4, s. 129.
140 Bu vahyin gelmesine neden olan özel durumların tam açıklaması için, bkz. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 4, s. 269-272.
141 *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 602.
142 Yaklaşık on kişi aftan hariç tutulmuş, bunlardan dördü de idam edilmiştir. Aftan hariç tutulanlar arasında Medine'de bir süre Peygamber'e katiplik yapan Abdullah İbn Sad vardı. Bu, bir gün Peygamber kendisine, insanın yaratılışıyla ilgili bölüm olan Mü'minun suresinin 12-14. ayetlerinin "yapıp yaratanların en güzeli olan Allah, pek yücedir" olan son kelimelerini yazdırırken yaşanan bir olayla ilgilidir. Abdullah İbn Sad bu kelimeleri söylemiş ve oldukça şaşırmıştır, fakat Peygamber o sözlerden o kadar hoşnut olmuştur ki: "bunları yaz çünkü inmeye baş-

Muhammed'in Zaferi [151]

Peygamber kısa sürede halkın kalbini kazanmıştı. Medine'deki ilk zamanlarında olduğu gibi, Mekke'de de hiçbir münafık yoktu. Bugün Muhammed için büyük bir zafer günüydü. Allah'ın "nimet"i -şimdilik- üzerlerindeydi.[143] Sekiz yıl önce Mekke'yi kaçak, küçümsenmiş ve dışlanmış birisi olarak terk etmiş, o zamandan beri Kureyşliler muhalefetlerini inatla sürdürmüşlerdi. Şimdi ise bu durum sona ermişti. Mübarek şehir onun elindeydi. Onun sözü, kanun idi. Lât ve Uzza'ya ibadet etmenin yüzyıllardır kutsal olduğu ve bu tanrılardan daha aşağı tanrılara ev sahipliği yapan mabedin içindeydi. Onun tek bir sözüyle putperestlik ebediyen yasaklamıştı. Kendi inisiyatifiyle Mekke'ye yeni yetkiler vermiş, yeni dinin merkezi hâline getirmişti. Açıkçası bu kadar büyük bir başarının İslam'ın hızlı bir şekilde yayılmasına imkân sağladığına hiçbir şüphe yoktur.

ladılar" demiştir. Abdullah bundan şüphe ederek: "Şayet Muhammed haklıysa, bana da ilham gelmiştir" demişti. Hüseyn, aşağıdaki nakledilen izahı ortaya koyan alimdir:
حضرت رسول به ما كفت بنويس كة همچنين نازل شدة عبد الله در شكت افتاد مرتد گشت گفت اگر محمد صادقست بس بر من هم وحى فرود مى آيد
(*Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 2, s. 80).
Peygamber bu konuda çok öfkelenmiştir. Beyzâvî'nin, Abdullah İbn Sad'ın eylemine atıfta bulunduğunu söylediği bu ayet, bununla ilgili olarak nâzil olmuştur:
Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hiçbir şey vahyolunmadığı hâlde: "bana vahyedildi" diyen ve: "Allah'ın indirdiği gibi bir kitap da ben indireceğim" diye iddiada bulunandan daha zalim kim olabilir? (En'am Suresi 6/93).
Bu ayet, Mekkî dönemin sonlarında nâzil olan bir sureye aittir, fakat Medine'de olan bir olaya işaret eder. Bu nedenle şimdi bulunduğu yere sonradan eklenmiş olduğu açıktır. Bunun için, bir önceki ayetin Kur'an'ın diğer Kutsal Kitaplara olan üstünlüğüne değinmesinden başka hiçbir nedene ihtiyaç yoktur. Bir başka ilginç şey ise, Muhammed'inkiyle eşit bir ayet meydana getirdiği iddiasında olan bir adamın kınanması ve Peygamber'in kendisinin bu konuda, o adama meydan okumasıdır. Muhammed bu meydan okumanın kabul edilip edilmeyeceğini mi görmek istemişti?

143 Beyzâvî, Mâide Suresi'nin 7. ayetindeki: "üzerinizdeki nimetini" ifadesinin, bu zafere işaret ettiğini ifade etmektedir.

[152] Sonunda Arap halkı daha önce hiç olmadığı kadar birleşmiş gibi görünüyordu. Nihayet Peygamber'in bütün Arap yarımadasını birleştirme arzusunun yakında gerçek olması muhtemeldi. Birkaç sene öncesine kadar toprakları gasp edilmiş ve tüm varlığı tehdit altında olmasına rağmen, birleşik ve bağımsız Arabistan -siyasi ve dini bir bütünlük içerisinde-, düşmanlarına çok daha fazla karşı koyabilecekti.

Bununla birlikte, ciddi boyutlardaki muhalefet yeni sona ermişti. Ancak birkaç yer hâlâ direniyordu. Muhammed iki hafta sonra, Taifliler ile birlikte, Mekke'nin düşüşünü kendi bağımsızlıkları için bir tehdit olarak gören Hevazin Bedevileri'nin üzerine yürümek zorunda kaldı. Onlarla Huneyn Vadisi'nde bir savaş yapıldı. Başlarda bazı Müslüman birliklerin paniğe kapılıp Hevazinlilere teslim olmaları sebebiyle ordu dağılmaya başlamıştı. Durum kritikti. Muhammed amcası Abbas'a; "Ey Medineliler! Ey Şerece-i Rıdvan'dakiler![144] Ey Bakara suresinin ashabı!" diye seslendi. Yine bir tepenin üzerine çıkıp, eline aldığı çakılları düşmana doğru fırlatıp: "onları yakalayıp mahvedin!" diye haykırmasıyla ordunun dağılıp gitmesini engelledi. Böylece savaşın seyri değişmiş, nihayet düşman tamamen geri püskürtülmüş oldu. Her zaman olduğu gibi, bu savaş sebebiyle de bir ayet geldi. Gönderilen ayetlerde, başlardaki tersliğin Müslümanların sayılarının çokluğundan dolayı aşırı gururlanmasına atfedilmişti:

> *İnkâr kabul etmez bir durumdur ki, Allah size birçok yerde yardım etti. Özellikle Huneyn Günü ki, o gün kendi çokluğunuz size güven vermişti de o gün size onun bir faydası olmamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen başınıza dar gelmişti. Sonra da bozguna uğrayarak gerisin geri dönüp kaçmaya başlamıştınız.* (Tevbe Suresi 9/25)

[153] **Taif Kuşatması**

Bir sonraki ayette ise, nihai zaferin sebebi olarak ilahi yardım belirtilmektedir:

144 *Age.*, s. 137.

Sonra Allah, Rasulü'nün üzerine ve mü'minlerin üzerine sekinetini[145] *(kalplere huzur veren rahmetini) indirdi ve gözle görmediğiniz ordular indirdi de kendisini tanımayan kâfirleri azaba uğrattı. Ve o kâfirlerin cezası işte budur.* (Tevbe Suresi 9/26)

Daha sonra Peygamber Taif kentini kuşattırmış, ancak başarısız olunmuştu. Birkaç hafta sonra kuşatma büyümüş ve on haftalık bir süre sonra Taif halkı teslim olmuştu.

Peygamber Hevazin zaferinden elde edilen ganimetlerden, din değiştirmiş Mekke ve Bedevi kabilelerin liderlerine büyük armağanlar verdi. Ancak bu durum, kendisinin uzun zamandan beri destekçisi olanları ve sahabeyi rahatsız etmişti. Bunun üzerine Peygamber'in tavrını -bu gibi küçük bir konuda bile- haklı gösteren bir vahiy geldi: [154]

İçlerinde (topladığın) sadakalar hakkında sana dil uzatanlar da var. Eğer o sadakalardan kendilerine verilmişse hoşnut olurlar, verilmemişse hemen kızarlar. Ne olurdu bunlar, Allah ve Rasulü'nün kendilerine verdiğine razı olsalar da "Bize Allah yeter. Allah bize lütuf ve ihsanından yine lütfeder, verir. Bizim, bütün

145 Sekine kelimesi (سَكِينَة) İsmail'in İsrailoğullarına *"Onun hükümdarlığının alâmeti, size o tabutun gelmesi olacaktır ki onda Rabbinizden bir sekine (sükûnet, gönül rahatlığı) vardır"* diye seslenişini aktaran Bakara Suresi 249. ayetinde kullanılmıştır. Bu kelimenin tabutta görünen Şehina -ilahi mevcudiyet veya nur- ile bağlantılı olma ihtimali vardır. Bu nedenle hâl-i hazırdaki panik durumunda varsayılan ilahi mevcudiyet ile Peygamber'in kendisi huzur ya da bir sükûnet vermiştir. Ayrıca Muhammed Mekke'den hicret olayında bir mağarada Ebu Bekir ile birlikteyken de söz konusu tehlikeye bir atıf yapılmıştır: *"Allah onun kalbine sükûnet ve kuvvet indirmişti."* (فَأَنْزَلَ الله سَكِينَتَهُ عَلَيه) (Tevbe Suresi 9/40). Ayrıca başka olaylara istinaden de kullanılır: *"İmanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine güven indiren O'dur.*
Andolsun o ağacın altında (Hudeybiye'de) (age., s. 138), *sana biat ederlerken Allah, mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetih ile mükâfatlandırmıştır.*
O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu, câhiliyet taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve mü'minlere sükûnet ve güvenini indirdi." (Fetih Suresi 48/4, 18, 26).
Bu sözcük, Muhammed'in bu fikri Yahudilerden aldığını gösterir şekilde, Medenî surelerde bulunmaktadır. Bkz. Geiger, *Judaism and Islam*, s. 39.
Beyzâvî (Cilt 2, s. 266) bunu (ثبات الطمأنينة) "huzurun daimiliği" olarak adlandırır.
Nadir Ahmed bunu (تسلي) "huzur" ve (تحمل) "sabır" olarak tercüme etmiştir.

rağbetimiz Allah'adır" deselerdi. Sadakalar ancak şunlar içindir: Fakirler, yoksullar, o işte çalışan görevliler, müellefe-i kulûb (kalpleri İslam'a ısındırılacaklar). (Tevbe Suresi 9/58-60)[146]

Söz konusu liderler olduğunda pahalı hediyeler ve rüşvet; sadakanın tabiatındandı. Doğal olarak Medine halkı bu muameleye itiraz etmişti. Müfessirlere göre "kalpleri İslam'a ısındırılacaklar" sözü nesh edilmiştir. Ebu Bekir de yeni Müslüman olanlara bu hediyelerin verilmesinin yasaklamıştır. Çünkü Allah İslam'ı başarıya erdirmiş ve bu tür armağanlar vermeye gerek kalmamıştı.[147]

[155] **Elçiler Senesi**

Hicretin dokuzuncu yılı, Mekke ve Kâbe Muhammed'in eline geçtiği yıl "Elçiler Yılı" olarak adlandırılmıştır. Çünkü bu fetih ile Peygamber'in şanı büyümüş, çok sayıda kabile ona biat etmişti. Tarihçi İbn İshak, din değiştirmelerin ahlaki değerini doğru bir şekilde tahmin etmiştir: "Mekke fethedilip, Kureyşliler ona biat ettiklerinde, Araplar, Muhammed'e karşı çıkacak ve ona karşı savaşacak güçlerinin olmadığını anlamış, Allah'a iman ettiklerini ilân etmişlerdir." İradeli komutanların emrindeki Müslüman birlikler şehri karış karış aramış ve Müslüman olmayanların mabedi ziyaret etmesi için verilen izin iptal edilmiştir. Emir şöyledir:

146 (الْمُأَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ) "kalpleri ısındırılacaklar" ifadesinin İslam sevgisi kazandırılacaklar anlamına geldiği konusu, müfessirlerin hemfikir olmadığı bir konudur. *Müellefe-i kulûb* tabiri artık kalplerinin ısındığı bilinen liderler için kullanılan bir isimdi. İbn Abbâs ve Beyzâvî; Ebu Süfyan, onun yandaşları ve Akra b. Habis, Abbâs b. Mirdas ve diğerlerinin armağan alan kimseler arasında olduklarını ifade etmiştir.

147 Hüseyn, bu sadakanın iptaliyle ilgili şöyle söyler:

بعد از ظهور اسلام وغلبة مسلمانان باجماع صحابة ساقط شده است

"İslam'ın gelişmesinin ve Müslümanların yaptığı fetihlerin ardından sahabenin bu tür sadaka hakkında ittifak etmesiyle tamamen iptal edilmiştir". *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 260.

زمانة ابو بكر صديق مين باجتماع حصة مولفة القلوب مساقط هوكيا اس لئى كة ضرورت تالف تليف كرنى كى باقى نز هى

"Ebu Bekr-i Sıddik zamanında, İslam'a kalbi ısındırılanlara ayrılan hisse, oy birliği ile iptal edilmiştir. Çünkü artık kalplerin ısındırılmasına ihtiyaç yoktu." *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 2, s. 271.

Şu haram aylar bir çıktı mı artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun. Eğer tövbe ederler ve namaz kılıp zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. (Tevbe Suresi 9/5)

"Ayetü's-Seyf" ya da "Kılıç Ayeti" olarak bilinen bu ünlü ayet, Müslümanların savaş başlatmasına izin vermeyen ve aşağıdaki ayette geçen kısıtlamayı nesh etmektedir:

Size savaş açanlarla Allah yolunda çarpışın. Fakat haksız saldırı- [156]
da bulunmayın. (Bakara Suresi 2/190)[148]

Daha önce Mekke'de nâzil olan yumuşak ve iyi niyetli olan ayetleri de nesh etmiştir:[149]

İçlerinden zulmedenleri bir yana, Ehl-i Kitapla ancak, en güzel yoldan mücadele edin. (Ankebût Suresi 29/46)

Neticede, Araplar daha fazla karşı koymanın faydasız olduğunu görmüştü. Toplumun tüm düzeni bozulmuştu; yeniden yapılandırılması gerekiyordu ve Muhammed tek başına bunu yapacak kuvvete sahipti. Bu nedenle İslamî hareket ulusal bir karaktere bürünmüştü. Uzun yıllardır ihtilaflara ve savaşlara sebep olan pek çok kişi, artık birleşmiş Arabistan'ın yasal liderleri olmuştu. Böylelikle Peygamber'in ilk arzuları gerçekleşmişti.

Necran Hristiyanları [157]

İslam'a biat etmiş olan bir kişi yalnızca onun öğretisine boyun eğmeyi, dinî törenlerini ve ahlak kurallarını benimsemekle kalamaz. Aynı zamanda "Allah'a ve O'nun Peygamberi'ne" her konuda itaat etmelidir. Yıllık olarak hayır işleri yapmak, Muhammed ve onun büyüyen imparatorluğu için zekât

148 Hüseyn ve Beyzâvî'ye göre, savaşları savunma savaşıyla sınırlayan bu emir, Ayetü's-Seyf tarafından nesh edilmiştir: (این حکم بآیت منسوخ است) *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 32. Beyzâvî bunu Hudeybiye meselesine bağlar. Kureyşliler, Muhammed'in Mekke'ye girişine karşı çıkmıştır. Hudeybiye'deki Müslüman kuvvetler biraz tehlikeli bir bölgedeydiler, bu nedenle askeri bir bakış açısına göre, emir ustaca verilmişti ancak uygulanması tamamen yerel ve bu özel duruma has idi. Bu nedenle özel ve kısıtlanmış bir savaş artık geçmişte kalmıştı. Artık tüm müşriklere karşı genel ve devamlı bir savaş telkin ediliyordu.

149 Beyzâvî, Cilt 2, s. 98 (قیل انّها منسوخة بآیة السیف).

(tam olarak bir vergi şeklinde olmasa da maddi varlığının bir kısmını ibadet olarak vermeyi içeren dinî bir öğretidir) vermek zorundadır.[150]

Bundan kısa bir süre sonra, 630 senesinin sonbaharında, İmparator Heraklius feodal bir yapıya sahip olan kabilelerin büyük bir kısmını, Müslümanların baskınlarını durdurmak ya da Arabistan'ı ele geçirmek için bir araya getirmiş ve Suriye sınırına göndermişti. Durum son derece kritik gibi görünüyordu. Bizanslılara karşı koymak için toplanan Müslüman ordusu ve müttefikleri ise, Muhammed'in yetiştirip örgütleyebileceği en güçlü orduydu. Müslüman kuvvetleri pek çok zorluk ve sıkıntıdan sonra, Medine ve Şam'ın tam ortasında bulunan Tebük'e ulaştığında, Roma'nın hazırlık durumuyla ilgili bilgilerin abartılmış olduğu ve imparatorun fikrini değiştirip uzaklaştığı tespit edilmişti. Daha sonra Muhammed dikkatini çeşitli Yahudi ve Hristiyan kabilelerinin üzerine çevirdi. Hristiyan azizlerinden Yuhanna ile bir antlaşma yapmış ve Aziz Yuhanna yıllık vergi ödemeyi kabul etmiştir. Peygamber'e gelen en ilginç elçilik olayı, Piskoposları Ebu Haris'in önderliğindeki Necran Hristiyanları'dır. Onlar İslam'ı ve Muhammed'in "Gelin karşılıklı lanetleşelim ve Allah'ın laneti, yalancı olanların üzerine olsun" önerisini kabul etmemişlerdir.

[158] En sonunda da Necran Hristiyanları gayrimüslimlerden alınan vergi olan cizyeyi ödemeyi kabul etmişti.[151] Kur'an'a ait olan aşağıdaki ayetler, bu olaya atıfta bulunmaktadır:[152]

> *Doğrusu Allah katında İsa'nın (yaratılışındaki) durumu, Âdem'in durumu gibidir; onu topraktan yarattı, sonra ona "ol!" dedi, o da oluverdi. Bu hak (gerçek) senin Rabbindendir, o hâlde şüphecilerden olma. Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra*[153] *artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: "Gelin, oğullarımızı ve*

150 Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 4, s: 170.
151 *Ravzâtü'Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 687-699. Beyzâvî, Cilt 1, s. 109.
152 Elli dördüncü ayete *Mübâhele Ayeti*, 'lanetleşme ayeti' denir.
153 Yani, İsa'nın bir peygamber ve bir kul olduğunu (yani, tanrısal olmadığını) bildikten sonra. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 70 (از دانستن عیسی کة رسول و بندة است).

oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım, sonra da lanetleşelim; Allah'ın lanetinin yalancılara olmasını dileyelim". (Âl-i İmrân Suresi 3/59-61)

Lanetleşme yoluyla sorunu çözme fikri son derece ilginçtir. Bu, Muhammed'in kendisinin hak peygamber olduğuna ne kadar da güçlü bir şekilde ikna olduğunu göstermektedir. Bazı Yahudi kabileleri ona biat etmiş ve onlardan talep edilen vergiyi düzenli olarak ödeyeceklerini vaat etmişlerdi. Muhammed, bu son seferinden sonra eve dönmüş ve 630 yılının sonunda Medine'ye ulaşmıştı.

Kimi Müslümanlar Medine'de kalıp buradaki Bedevilerin çoğunu zapt altına almıştı. En samimi Müslümanlar ise Suriye'deki Hristiyanlara ve muhalif Arap kabilelerine karşı savaşmak için sabırsızlanıyorlardı.

Münafıklar [159]

Ancak herkes için binek ve malzeme sağlanamamıştı. Tebük Seferi'nde (*age.*, s. 157) hizmetlerden faydalanamayanlar acı acı göz yaşı dökmüşler ve bu dönemden sonra onlar *Bekkâun* "Ağlayanlar" olarak anılmışlardı. Ayette onlara hiçbir suçlama olmadığı söylenir:

Kendilerini bindirip savaşa gönderesin diye gönüllü olarak sana geldiklerinde, "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" dediğin zaman, bu uğurda harcayacakları bir şey bulamadıklarından dolayı üzülüp gözlerinden yaş döke döke geri dönüp gidenlere de bir günah yoktur. (Tevbe Suresi 9/92)

Ancak savaşa gidenlerden bazıları da gönülsüzdü. Biri arkadaşına şöyle demişti: "Bu adam Suriye'nin sınırlarını ve iç bölgelerini fethetmek istiyor, ki bunu başarması zordur". Onu duyan başka biri onu azarlamış, böyle hayırsız bir konuşma yüzünden bir ayetin nâzil olabileceğini söylemişti. Ayrıca Muhammed de doğaüstü bir şekilde bu homurdanmadan haberdar olmuştu. Bunu bilerek, Münafıkların korktuklarını ve söylediklerinin şaka amaçlı olduğunu belirtmişti. Ardından da vahiy gelmişti:

Münafıklar, kalplerindekilerini bütünüyle haber verecek bir surenin tepelerine inmesinden çekinirler. De ki, alay edip durun bakalım, Allah o sizin çekindiğiniz şeyi kesinlikle ortaya çıkaracaktır. Eğer kendilerine sorarsan, "Biz sırf lafa dalmış, şakalaşıyorduk" derler. De ki: "Allah ile, ayetleri ile ve peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?" Boşuna özür dilemeyin, iman ettik dedikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmını affetsek bile bir kısmını suçlarında ısrar ettikleri için azabımıza uğratacağız. (Tevbe Suresi 9/64-66)[154]

[160] Sıkıntılı sorular soran kişiler kınanmıştı. Nöldeke,[155] Hac emri geldiğinde, bir adamın Muhammed'e her yıl gitmesi gerekip gerekmediğini sormuş, bunun üzerine o da sinirlenerek şöyle cevap vermişti: "Evet, gidebilirsin". Ardından şu ayet nâzil olmuştur.

Ey iman edenler! Açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek olan şeylerden sormayın. (Mâide Suresi 5/101)

Bununla birlikte söz konusu ayet, Mekkelilerin bazı batıl inançlarını ele alan aşağıdaki ayetle bağlantılı olabilir. Bazı müfessirler bu ayetin genel meseleleri ifade ettiğini söylemektedir. Beyzâvî'nin bu konuda ortaya koyduğu güzel bir anekdot vardır (Cilt 1, s. 274).

"Bu seferde Peygamber'in ardından gitmeyen Medine'deki bazı kimseler yani münafıklar, onun dönüşünden sonra ciddi biçimde kınanmışlardı. Müfessirlerin, Tebük Seferi'ne[156] atıfta bulunduğu özel ayetler, o kişileri ve çöl Araplarını kınamak, diğerlerini de uyarmak amacıyla gelmiştir."

Ey iman edenler! Size ne oldu ki, "Allah yolunda cihada çıkın" denilince olduğunuz yere yığılıp kaldınız. Yoksa ahiretten vazgeçip dünya hayatına razı mı oldunuz? Fakat dünya hayatının zevki ahiretin yanında ancak pek az bir şeydir. Eğer topluca savaşa katılmazsanız, O sizi acı bir azaba uğratır ve yerinize başka bir

154 Beyzâvî'ye göre bu, Tebük'e sefere gitmeye dair ilahi bir onayın varlığına işaret etmektedir. "Münafıkların alay etmelerinden" maksat budur.
155 *Geschichtes des Qorans*, s. 173.
156 *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 256.

kavmi getirir ve siz O'na zerrece bir zarar veremezsiniz. Allah'ın her şeye gücü yeter. (Tevbe Suresi 9/38)[157]

Şüpheye Düşenler [161]

Ey mü'minler! İster hafif teçhizatla ister ağırlıklı olarak seferber olun ve mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihat edin. Eğer bilirseniz böylesi sizin için daha hayırlıdır. Eğer o sefer, yakın bir ganimet ve kolay bir sefer olsaydı mutlaka peşine düşer gelirlerdi. Fakat o meşakkatli yolculuk kendilerine uzun bir sefer geldi. Bununla beraber, "Bizim de gücümüz yetseydi, sizinle beraber elbette sefere çıkardık" diyerek Allah'a yemin edecekler, nefislerini helake sürükleyecekler. Allah biliyor ki, onlar iyice yalancıdırlar. Allah seni affetsin. Doğru söyleyenler kimler, gerçekten yalancılar kimlerdir, bunların iyice belli olmasını beklemeden niçin onlara izin verdin? (Tevbe Suresi 9/41-43)

Senden izin isteyenler, olsa olsa Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlar olabilir. Onların kalpleri hep işkillidir. Bundan dolayı şüphe içinde bocalayıp dururlar. Eğer sizinle beraber cihada çıkmak isteselerdi, elbette onunla ilgili olarak birtakım hazırlıklar yaparlardı. Fakat Allah davranmalarını istemedi de onları yoldan alıkoydu ve (kendilerine): "oturun oturanlarla beraber" denildi. Eğer içinizde sizinle beraber cihada çıkmış olsalardı, bozgunculuk etmekten başka şeye yaramayacaklardı ve aranıza fitne sokmak için uğraşacaklardı. İçinizde onların laflarına kanacaklar da vardı. (Tevbe Suresi 9/45-47)

Savaştan geri kalan münafıklar, Rasulullah'a muhalefet ederek, onun savaşa gitmesine karşılık, oturup kalmalarıyla ferahladılar ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihat etmekten hoşlanmadılar, üstelik "Bu sıcakta savaşa gitmeyin" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke anlayabilselerdi. (Tevbe Suresi 9/81)

"Allah'a iman edin ve Rasul'ü ile birlikte cihada gidin." diye bir sure indirildiği zaman, içlerinden mal mülk sahibi olanlar senden izin istediler ve "Bırak bizi oturanlarla beraber oturalım" dediler. (Tevbe Suresi 9/86)[158]

157 Bu ayetin, istisnaları veren doksan birinci ayet tarafından nesh edildiği söylenmektedir: *"Allah ve Rasulü adına nasihat ettikleri takdirde ne zayıflara ne hastalara ne de verecek bir şey bulamayan yoksullara savaştan geri kalmalarından dolayı bir günah yoktur. İyilik edenleri ayıplamaya bir yol yoktur."* (Tevbe Suresi 9/91).

158 Bölümün tamamı, 82 ile 107. ayetler, bu konuyla ilgilidir. Biz burada sadece birkaç ayeti zikrettik.

[162] Yine iman etmeyen Bedeviler ciddi şekilde azarlanmıştır:

Bedevilerden özür bahane edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah'a ve Rasulü'ne yalan söyleyenler de oturdular kaldılar. Bunlardan kâfir olanlara acıklı bir azap isabet edecektir. (Tevbe Suresi 9/90)

Bedeviler inkâr ve münafıklık bakımından daha beterdirler. Bedevilerden kimi de var ki, verdiğini angarya sayar ve sizin üzerinize belalar gelmesini bekler. O çirkin belalar kendi başlarına olsun! Allah her şeyi işitendir, bilendir. (Tevbe Suresi 9/97-98)

Böylece geride kalanların hepsi azarlanmış, Peygamber ile gidenler pek çok kez takdir edilmiş ve "bütün hayırlar"ın onların olduğu, Allah'ın onlar için "büyük kurtuluş olan" "altından ırmaklar akan cennetler" hazırladığı bildirilmiştir.[159] Daha sonra da iman edenlerden bazıları hatalarını itiraf etmiş ve affedilmişlerdi. Ancak onlar temizlenip arınsınlar diye, servetlerini Peygamber'e bağışlamaları söylenmişti. Diğerleri ise, lehlerine bir karar alınmadan önce bir süre bekletilmiş, sonunda onlar da affedilmişlerdir:

Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf ettiler. Ve iyi bir amelle kötü bir ameli karıştırdılar. Ola ki, Allah tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah gafurdur, rahîmdir. Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini temizlersin, tertemiz edersin. Bir de haklarında hayır dua et. Çünkü senin duan kalplerini yatıştırır. Allah işitendir, bilendir. (Tevbe Suresi 9/102-103)

[163] **Tereddüt Edenlerin Cezalandırılması**

Aynı surenin 106. ayeti şu şekildedir:

Savaşa katılmayanlardan diğer bir kısmının affı da Allah'ın emrini beklemek için geri bırakılmıştır. Ya kendilerini cezalandırır ya da tövbelerini kabul eder. Allah alîmdir, hakîmdir. (Tevbe Suresi 9/106)

Bu ayetin özel olarak Uhud'da on bir yara almış bir savaşçı olan Ka'b b. Mâlik'e işaret ettiği söylenmektedir. Kendisi aynı zamanda bir şair idi. O ve iki arkadaşının Tebük'e gitmeme-

159 Tevbe Suresi 9/88-89.

leri için geçerli bir sebepleri yoktu. Bu tavırları da kötü bir örnek teşkil ediyordu. İşte onların bu tutumları sessizce geçiştirilmemiş, elli günlüğüne dışlanmışlar, eşleri ve aileleriyle herhangi bir ilişkide bulunmaları yasaklanmıştı. Sonrasında ise Muhammed perişan hâllerini görmüş ve onlara merhamet etmiştir. Ardından da şu vahiy gelmiştir:

> *Allah, haklarında hüküm beklenen o üç kişiyi de bağışladı. Çünkü o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmeye başlamıştı, vicdanları da kendilerini sıkıntıya sokmuştu. Allah'tan kurtuluşun, ancak Allah'a sığınmakta olduğunu anlamışlardı. Sonra da Allah, onları tövbekâr olmaya muvaffak kıldı da tövbelerini kabul buyurdu. Şüphesiz ki Allah, tövbeleri çok çok kabul edendir, çok merhametli olandır.* (Tevbe Suresi 9/118)

Dokuzuncu sure bu konuda nâzil olan son suredir.[160] Öfkeli ve tahammülsüz ifadeler içermektedir. Peygamber'in öfkesini yumuşatmak yerine, var olduğuna inanılan ilahi bir emir ile savaşma arzusunu, ilerleyen yıllarda nasıl da geliştirdiğini göstermektedir:

> *Ey Peygamber, kâfirlerle ve münafıklarla savaş. Onlara karşı katı ol. Onların varacakları yer cehennemdir ve orası ne kötü bir yerdir.* (Tevbe Suresi 9/73)[161]

Genel olarak herkes orduya çağılırken, Muhammed öğren- [164]
cileri ve dini öğreten öğretmenleri bundan muaf tutmuştur:

> *Bununla beraber mü'minlerin hepsinin birden savaşa katılmaları uygun değildir. Her kabileden bir kısım insanlar da din ilimlerinde*

160 13-16. ayetleri bir önceki yıla ait olsa da bu sure genel anlamda hicretin dokuzuncu yılında nâzil olmuştur. 36-37. ayetler, hicretin onuncu yılına aittir. Diğer ayetler ise, herhangi bir kronolojik sıraya göre düzenlenmemiştir ancak bu sure bir bütün olarak, Peygamber'in kendi gücünün sekizinci ve dokuzuncu yılındaki zihnî durumunu yansıtır. Ayrıca kendisinin gururdan kaynaklanan hoşgörüsüz tavırları açısından da özellikle dikkat çekicidir. Bkz. Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, s. 165-169.

161 Nöldeke'ye göre bu ayet, Tebük dönüşünde ya da hicretin dokuzuncu yılının ikinci yarısında nâzil olmuştur. *Geschichte des Qorans*, s. 167. Ayrıca bkz. *Tefsîr-i-Hüseynî* 75. ayet.

derinleşmeli ve kabileleri savaştan dönüp gelince onları uyarmalıdır ki, böylece Allah'ın azabından sakınırlar. (Tevbe Suresi 9/122)

Muhammed, Tebük'e gitmeye hazırlanırken kendisinden Kuba'da henüz inşa edilmiş olan bir mescidin açılışını yapması istenmiştir. Döndüğünde onun kötü bir amaçla inşa edildiğini anlayınca yıkılmasını emredip şöyle demiştir:

[165] **Tebük Seferi**

Bir de Müslümanlara zarar vermek, kâfirlik etmek ve Müslümanların arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasulü'ne karşı savaş açmış olanı beklemek için mescid yapanlar var. "İyilikten başka bir maksadımız yoktu" diye yemin de edecekler. Fakat bunların kesinlikle yalancı olduklarına Allah şahittir. O mescit içinde sen kesinlikle namaza durma.[162] *Ta ilk gününde temeli takva üzerine kurulan mescit elbette içinde namaz kılmana daha layıktır. Onun içinde günahlarından arınmayı seven kişiler vardır. Allah da arınmış, ak pak olmuş olanları sever. O hâlde binasını Allah korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı hayırlıdır, yoksa binasını yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurup da onunla birlikte cehenneme yuvarlanan mı daha hayırlı? Allah, zalimler güruhunu hidayete erdirmez. Onların kurmuş oldukları bu türlü binalar, kalpleri parça parça olmadıkça, kalplerinde bir nifak düğümü olup kalacaktır. Allah, alîmdir, hakîmdir.* (Tevbe Suresi 9/107-110)

Tebük'e yapılan sefer, Muhammed'in bizzat komuta ettiği son seferdi. 'Muhalefetin tamamı' bastırılmış gibi görünüyordu ancak Müslümanların kendileri tehlike altındaydı.[163] Çünkü silahlarını satmaya ve "din savaşları artık sona erdi" demeye başlamışlardı. Ancak bu Peygamber'in kulağına gittiğinde "Halkımın içinden hakikat için savaşmaya kendini adayan bir grup çıkmadıkça, Deccal ortaya çıksa bile durmak yoktur"[164] diyerek bunu yasakladı. Hadisin sahih olup olmadığına bak-

162 Veya orada asla ayakta durma.

163 "Medine'deki on yıllık ikameti boyunca Muhammed otuz sekiz askerî sefer düzenlemiştir ve bunlardan yirmi yedisine, İslam davasının ilerleyişi için, baş komutan olarak şahsen katılmıştır". Bkz. Koelle tarafından İbn İshak ve İbn Hişam'dan nakledilmiştir, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 323.

164 Muir tarafından Vâkıdî'den nakledilmiştir, *Life of Mahomet*, Cilt 4, s. 202.

maksızın, en azından erken dönem Müslümanlarının dinî savaşlara sadık olduklarını ve bunun "Cihat, hesap gününe kadar sürecektir"[165] hadisiyle uyumlu olduğunu göstermektedir.

Yahudi ve Hristiyanlara verilen yükümlülükler, Tebük Seferi'nden sonra, indiği söylenen Tevbe suresinin bazı ayetlerinde tasdik edilmiştir:

> *Kendilerine kitap verilenlerden oldukları hâlde hem Allah'a, hem de ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasulü'nün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini, din edinmeyen kimselere alçalmış oldukları hâlde elden cizye verecekleri hâle gelinceye kadar savaş yapın.*
>
> *Yahudîler, "Uzeyir Allah'ın oğlu" dediler, Hristiyanlar da "Mesih Allah'ın oğlu", dediler. Bu onların kendi ağızlarıyla uydurdukları sözlerdir. Daha önce inkâra sapmış olanların sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin,*[166] *nasıl da saptırıyorlar!* (Tevbe Suresi 9/29-30) [166]

165 *Age.*, s. 108.

166 Rodwell bu sözcükleri "Allah onlarla çarpışsın" şeklinde; Palmer "Allah onlarla savaşsın" şeklinde; Sale ise "Allah onları menetsin" şeklinde çevirirler. Müfessirlerin tefsirleri de neredeyse bunlarla eşdeğerdir. Şah Veliyyullah Muhaddat bu ifadeyi:

زلعنت کرد ایشان را خدا

" Allah onlara lanet etmiştir" şeklinde tercüme etmiştir.

İbn Abbâs da (لعنهم الله) "Allah onlara lanet etmiştir" diye tercüme etmiştir. Hüseyn:

لعنت کناد خدای بر ایشان

'Allah onlara lanet etsin' şeklinde tercüme etmiştir.

Hulâsatü't-Tefâsîr'de şöyle yazar:

هلاك كرى اكو الله

"Allah onları kahretsin."

Beyzâvî aşağıdaki açıklamayı yapar:

دعاء عليهم بالإهلاك فإن من قاتله الله هلك أو تعجب من شناعة قولهم

"Allah'a karşı savaşanların kahrolması için bir duadır ya da söylediklerinin iğrençliğine karşı verilen bir şaşkınlık tepkisidir".

Nadir Ahmed, Urduca Kur'an mealinde, (خدا ان كو غارت كري) "Allah onları kahretsin"; Şeyh Abdulkadir'in Urduca mealinde ise (مار ذالی ان کو الله)"Allah onları helâk etsin" şeklindedir. Ahmed Şah bu ifadeyi şöyle tercüme etmiştir: "Allah onları helâk etsin" (خدا بکشد آنان را: الله ان کو ماری) "Ali'nin buna 'lanet etsin' anlamı verdiği rivayet edilmektedir. Zemahşerî'nin yorumu ise şu şekildedir: 'Onlara yöneltilen bu sözleri, ettikleri iğrenç laflar nedeniyle meydana gelen şaşkınlıktan dolayı hak etmişlerdir'".

Zemahşerî Mutezile mezhebindendi ve onun görüşlerini benimseyenler genellikle daha geniş bir bakış açısına sahip olan Müslümanlardır.

[167]
Yahudiler ve Hristiyanlar

Onlar, Allah'tan başka bilginlerini ve rahiplerini de kendilerine Rab edindiler, Meryem oğlu Mesih'i de.[167] *Oysa onlar bir olan Al-*

Bu kişilere göre bu ifade: "Allah onları şaşırtsın" ya da buna benzer bir anlama gelir. Ancak sert olan bakış açısı, yaygın olandır.
Bu ifadenin Kur'an'daki asıl anlamı (قاتَلَهُم) 'öldürsün' şeklindedir. Bunlardan hiçbirisi, beşinci suredeki bir bölümde karşılaştığımız yumuşak tarza uymaz:
Ve yine iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da: "Biz Hristiyanlarız" diyenleri bulursun. Çünkü onların içlerinde keşişler ve rahipler vardır. Ve onlar büyüklük taslamazlar. (Mâide Suresi 5/82).
Bununla birlikte, söz konusu Hristiyanların İslam'ı kabul etmeye hazır olduklarını gösteren bir ayetin bu sözlerin ardından geldiğini akılda tutmakta fayda vardır.
"Peygamber'e indirileni (Kur'an) dinledikleri zaman, onun hak olduğunu öğrendiklerinden dolayı gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Onlar: "Ey Rabbimiz! İman ettik, bizi de şahitlerden yaz" derler." (Mâide Suresi 5/83).
Her durumda yalnızca bu not içerisinde alıntılanmış olan bu iki ayet, Müslümanların Hristiyanlar ile olan ilişkilerinin genel mahiyetiyle ilgili değildir ve uygulanmaları ile sınırlıdır. Yine Peygamber'in olgunlaşmış ve nihai duygularını ifade etmezler. Çünkü en sonuncu olan beşinci surede bulunsalar da daha erken dönemlere aittirler. Metinde geçen dokuzuncu sureye ait olan daha şiddetli söylemler içeren ayetlere öncülük ederler. Bunun bir kanıtı olarak, bu durumu, Habeşistan kralı Necaşi tarafından Muhammed'e gönderilen ve Mekkeli Muhacirlere büyük bir nezaket gösteren yetmiş kişiye atfeden müfessir Hüseyin'in yorumunu gösterebiliriz (*age.*, s. 30). Bahsi geçen zaman ise Hicret'in yedinci yılıydı. Dolayısıyla, bu Hristiyanların söz konusu geç döneme kadar gelmediğini varsayarsak bu, Mâide Suresi 51. ayetinde zikredilen, Yahudiler ya da Hristiyanlar ile dostluk kurmayı net bir biçimde yasak eden daha katı bir emir gelmeden iki sene kadar öncedir ve bu konuyla ilgili son söz şu şekildedir:
Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse, şüphesiz o onlardan olur. Şüphesiz Allah, zalim kavmi doğru yola iletmez. (Mâide Suresi 5/51).
Hüseyn, Peygamber'in bu Hristiyan misafirlere Yâsîn Suresi'ni okuduğunu ve bundan çok memnun olup birbirlerine:
(احکام اسلام و ایمان قبول کرده با یکدیگر گفتند که قرآن مشابهت تمام دارد پانجة بر عیسی نازل شدة)
"İsa'ya gelmiş olana ne kadar çok benziyor" dediklerini ve ardından da İslam'ı kabul ettiklerini ifade eder.
Tefsîr-i-Hüseynî, Cilt 1, s. 155.

167 (اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أربابا من دون الله)
Hüseyn, Kur'an'da geçen bu bölümü şöyle yorumlar:
(فرا گرفتند یهود ونصاری علمای شود را وعباد خود را خدیان) Yahudiler ve Hristiyanlar kendi alimlerini ve din adamlarını tanrılar olarak kabul ederler. (رَبٌّ)

lah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardı. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O, müşriklerin ortak koştuğu şeylerden de münezzehtir.

Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar,[168] *Allah da razı olmuyor. Fakat kâfirler istemeseler de Allah nurunu tamamlamayı diliyor. O öyle bir Allah'tır ki, Rasulü'nü hidayetle ve hak dinle bütün dinlere üstün kılmak için göndermiştir.*[169] *Müşrikler hoş-* [168]

kelimesi burada çoğul olarak (ارْبَاباً) kullanılmıştır. Bu (ربي) Rabbî kelimesine bir göndermedir, Yahudi ve Hristiyanlar, kendi rahipleri için bu kelimeyi kullanırlar, fakat aynı kelime Arapçada sadece Tanrı için kullanılır. Bkz. Rodwell's Qur'an, s. 616; Palmer's Qur'an, Cilt 1, s. 177. Bir Yahudi'nin bilge bir kişiye ya da dinî bir lidere *rabbî* demesinin bir zararı olmamıştır. Ancak Muhammed bir hata yapmış ve kelimenin anlamını tamamen yanlış anlamıştır. Bunun nedeni İbranice hakkında çok az bilgi sahibi olmasıdır. Fakat başka bir zorluk baş gösterir, geleneksel vahiy anlayışına göre, Kur'an'ı ileten Peygamber değil, onun aracılığıyla Allah'tır. Bu ayetin Kur'an'daki sözlü ilham, yani vahiy fikrini alaşağı etmiş olduğu açıkça görülmektedir.

168 (يريدون أن يطفؤوا نور الله بأفواههم) Hüseyn bu nûrun "Kur'an, Muhammed'in peygamberliği veya onun kutsiyeti ve itidalinin açık bir kanıtı" olduğunu söyler. *Tefsîr-i-Hüseynî* Cilt 1, s. 254. (قرآن است يا نبوت محمد را يا حجت روشن بر تقدس وتنزة او از زن) Beyzâvî'ye göre bu Kur'an ya da Muhammed'in peygamberliğidir ve "ağızlarıyla" kelimesini "müşriklikleri ve yalanlarıyla" olarak açıklar. Diğerleri bunun "Allah'ın ya da gerçek dinin- İslam'ın ışığı, yalnızca Kur'an veya *En Mübarek Varlık* anlamına geldiğini" söyler. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 2, s. 242.

(استعارة هي كة دين حق يا اسلام يا قرآن پاكـث يا حضور اقدس) En Mübarek Varlık'ın Muhammed'e ve Nûr-u Muhammedi'ye işaret ettiği, "Muhammed'in nûrunun ve Ahmed'in dininin daima ve kaldırılamaz olduğuna" dair bir kanıt olduğu söylenmektedir.

معلوم هواكة نور محمدى اور دين احمدى دائمى هى كسى كى متائى مت نة سكيكا

Hülâsatü't-Tefâsîr, Cilt 2, s. 213. "Ağızlarıyla" ifadesinin söyledikleri yalanların, gerçek dinin yayılmasına engel olabileceğini belirtmek için kullanılan mecazi bir açıklama olduğu söylenir.

169 (هو الذي أرسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله) Bunun, Allah'ın İslam'ı, gerçek dini, Muhammed'e gönderdiği, diğer bütün dinlere galip geldiğini, onların yasalarını geçersiz kıldığı ve İsa'nın intikalinden sonra dünyada İslam'dan başka hiçbir din olmayacağı anlamına geldiği ifade edilir:

وغالب كرداند دين خود را برهمة دينها ومنسوخ سازد احكام آنرا وآن بعد از نزول عيسى خواهد بودكة بر روى زمين جز دين اسلام نماند

Tefsîr-i-Hüseynî, Cilt 1, s. 254.

Hülâsatü't-Tefâsîr adlı kitapta (Cilt 2, s. 243) şu ifadeye rastlarız: (اسلام ناسخ الاديان وغالب البرهان) "İslam dinleri feshetmiş ve onları açıkça fethetmiştir". Abdullah İbn Abbâs bunun "geçmişteki veya gelecekteki tüm dinler" anlamına geldiğini ifade eder.

lanmasalar da. Ey iman edenler, şurası bir gerçektir ki, Yahudi hahamları ile Hristiyan rahiplerinin birçoğu insanların mallarını haksız yere yerler ve Allah yolundan saptırırlar. (Tevbe Suresi 9/29-33)

[169] İslam ve Diğer Dinler

Bir de altın ve gümüşü hazineye doldurup, onları Allah yolunda sarf etmeyenleri bu yüzden acıklı bir azap ile müjdele! O gün o altın ve gümüşlerin üstü cehennem ateşinde kızdırılacak da bunlarla alınları, yanları ve sırtları dağlanacaktır. (Tevbe Suresi 9/34-35)[170]

170 Bu pasajın tamamı o kadar önemli ki, müfessir Hüseyn'in görüşlerini uzun uzadıya aktarıyorum.
بکشید ای مومنان وکارزار کنید بانکة ایمان ندارد بخدای یعنی یهودکة بة تثنیة قائل اند ونصاری کة تثلیث را معتقد اند نمی گروند بروند بروز قیامت یهود گویند کة در بهشت اکل وشرب نخواهد بود ونصاری معاد روحانی را اثبات میکند ومحرم نمیدانند انجة حرام کردة است خدای از خمر وخنزیر وانجة حرام کرده است رسول او یعنی محرم نمیدانند انجة حرمت او بکتاب وسنت ثابت شدة است باهل کتاب مقاتلة کنید تا وقتیکة بدهند جزیة وحال آنکة ایشان خوار شده گان باشند یعنی جزیة بدست آرند ونشینند تا وقتیکة تسلیم کنند با ازیشان جزیة بگیرند وگردن ایشان را بسیلی فروکوبند
"Ey iman edenler, Allah'a iman etmeyenlerle, yani, ikilemeye iman eden Yahudiler ve üçlemeye inanan Hristiyanlar ile savaşın. Onlar hesap gününe inanmazlar ve Yahudiler cennette yeme içmenin olmadığını söylerler. Hristiyanlar ise cennetin sadece manevi olduğunu tasdik ederler. Onlar mayalı içkiler ve domuz gibi, Allah'ın yasak ettiği ve Peygamber'in haram olduğunu ilan ettiklerini haram saymazlar. Yani Kur'an ve Sünnet'te haram olduğu kanıtlanmış olanları haram saymazlar. Cizye verinceye ve perişan bir duruma gelinceye kadar, Ehl-i Kitap ile savaşmalısınız. Yani, kendi elleriyle cizye vermekle yükümlüdürler ve onlara boyun eğdirinceye kadar yerinize oturmayın. Onlardan cizyeyi alın ve enselerine bir tokat atarak yere serin". *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 253.
Burada putperest Araplara değil, Yahudi ve Hristiyanlara gönderme yapıldığı çok nettir ve bu ayetten, özellikle de "alçalmış oldukları hâlde" kelimelerinden, zımmilerin Müslüman topraklarında kibirli davranışlar sergiledikleri ortaya çıkmıştır. Cizye alınabilecek kimselerle ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. İmam Şâfi yalnızca Yahudi ve Hristiyanlardan alınabileceğini ifade ederken, İmam-ı Âzam ise tüm müşriklerden alınması gerektiğini belirtir. İslam ve kılıç (یا تیغ است یا اسلام) arasında bir seçim yapmaları istenen putperest Arapları hariç tutar. İmam Mâlik öldürülmeleri emredilen mürtetler haricindeki tüm kâfirlerden alınabileceğini ifade eder. Cennetin fiziksel yapısına değinilir ve Kur'an ve Sünnet'in birbiriyle uyumlu otoritesi muhafaza edilir.
Hüseyn, Nebukatnezzar'ın Tevrat'ın ilk beş kitabının tüm nüshalarını yok ettiği fakat Üzeyir'in hepsini ezberlemiş olduğu, esaretten kurtulup geri dönerken öldüğü ve yüz yıl sonra dirilip Tevrat'ın ilk beş kita-

Bu ayetler, tamamen Hristiyan ve Yahudi toplulukların biati ile ilgili Peygamber'in son seferiyle bağlantılıdır. İslam'ın bu dinler ve halklarla gelecekteki ilişkisine dair Peygamber'in önceden tasarlanmış ve nihai görüşü olarak kabul edilebilirler. [170]

Son sure olan Mâide suresinin 56. ayeti, yukarıda nakledilmiş olan ayetlere benzer bir üsluba sahiptir. Ancak bu ayet, söz konusu sureye muhtemelen sonradan eklenmiştir. İniş tarihinin Uhud Savaşı'ndan hemen sonra olduğu söylenmektedir.[171] Şayet böyleyse dokuzuncu suredeki Yahudi ve Hristiyanlarla ilgili olan son emir, acele alınmış bir karar değil, özel şartlarda birkaç yıl önce belirlenmiş bir kuralın gelişmiş hâlidir:

Ey iman edenler! Yahudileri ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden kim onları dost edinirse, şüp-

bını yazdırdığını anlatan bir hadis nakleder. Yahudiler şaşkına dönüp Tanrı'nın oğlu olduğu için bunu yapabildiğini söylemişlerdi. Bu hadis için herhangi bir Yahudi kaynağı yoktur. Bu nedenle Yahudilere yapılan suçlama için net bir kanıt yoktur ve saf bir buluş olarak mazur görülebilir. Bakara Suresi 259. ayetinde bu hadise farklı bir biçimde değinilmektedir:
"Yahut o kimse gibisini (görmedin mi) ki, bir şehre uğramıştı, altı üstüne gelmiş, ıpıssız yatıyordu. 'Bunu bu ölümünden sonra Allah, nereden diriltecek?' dedi. Bunun üzerine Allah onu yüz sene öldürdü, sonra diriltti, "Ne kadar kaldın?" diye sordu. O da: 'Bir gün yahut bir günden eksik kaldım.' dedi. Allah buyurdu ki: 'Hayır, yüz sene kaldın, öyle iken bak yiyeceğine, içeceğine henüz bozulmamış, hele eşeğine bak, hem bunlar, seni insanlara karşı kudretimizin bir işareti kılalım diyedir. Hele o kemiklere bak, onları nasıl birbirinin üzerine kaldırıyoruz? Sonra onlara nasıl et giydiriyoruz?' Böylece gerçek ona açıkça belli olunca: 'Şimdi biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir.' dedi."
Müfessirler bunu Kudüs'teki kalıntıların yanından geçtiği ve yeniden inşa edilip edilmeyeceğinden şüphe ettiği söylenen Üzeyir'e atfederler. Daha sonra Allah bu mucizeyi "insanlara bir işaret olarak" sunmuştur. (Bkz. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 50.) Beyzâvî bunun Üzeyir veya İlyas (Hızır) olduğunu söyler. Muhammed burada Üzeyir'i Nehemya ile karıştırmıştır. Efsanenin kökeni muhtemelen Nehemya Peygamber'in harap olmuş şehirdeki gezintisi ile ilgili verilen bazı yanlış açıklamalara dayanmaktadır. 2 Nehemiah, 11-16.

171 İbn Kesîr bu ayetin, çaresiz bırakılan Beni Kureyza (*age.*, s.101) zamanında inzâl olduğunu, daha erken bir tarihe ait olduğunun bir kanıtı olarak ifade eder. Bkz. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 535.

hesiz o onlardan olur.[172] *Şüphesiz Allah, zalim kavmi doğru yola iletmez.* (Mâide Suresi 5/51)[173]

[171] Çelişkili İfadeler

Böylece Muhammed, görevinin ilk zamanlarında kutsal kitaplarına başvurup, saygı gösterdiği ve kendi bakış açısına göre iyi olan tüm öğretilerinden faydalandığı kişilerle nihayet yollarını ayırmıştı.

Artık bu yolda kendisine yardımcı olanların hepsini bir kenara atabilecek güce sahip olmuştu. Hepsini kendisine biat ettirmişti.[174]

172 Hüseyin, bu ayete yaptığı yorumda şöyle yazmıştır:
این سخن غایة تهدید در موالات یهود و نصاری
"Bu Yahudiler ve Hristiyanları dost edinme meselesi için çok güçlü bir ihtardır." *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 149.

173 Görünüşe bakılırsa bu ayet, aşağıdaki ayette karşımıza çıkan daha liberal olan görüş ile çelişmektedir:
"Sana da (ey Muhammed) geçmiş kitapları tasdik eden ve onları kollayıp koruyan Kitab (Kur'an)'ı hak ile indirdik. Onların aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet. Onların arzu ve heveslerine uyarak, sana gelen haktan sapma. Biz, her biriniz için bir şeriat ve yol belirledik. Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı, fakat size verdiklerinde sizi denemek istedi." (Mâide Suresi 5/48).
Burada geçen 'deneme'nin, "her kişi, her zaman, her yaş için uygun olan çeşitli yasalar vasıtasıyla, itaat edenlerin itaatsizlerden ayırt edilebilmesi için" olduğu söylenmektedir. *Tefsîr-i Hüseynî*, Cilt 1, s. 148.
از شرائع مخلفة مناسب هر عضوی و زمانی قامطیع از عامی متمیز شود
Bu iki ayet müfessirleri ciddi manada zorlamıştır. Bunun nedeni, dinî farklılıkların Allah tarafından tayin edilmiş olduğuna işaret etmeleridir. Hâlbuki bağlama göre bu durumun, insanın günah ve inatçılıklarının bir sonucu olmasını beklemeliydik. Geleneksel açıklama şu şekildedir: (لِكُلّ) "her biriniz için" kelimesi her birey, her dönem ya da her kabileye uygulanmaz; ancak kendisine yasa gönderilen her peygamber için uygulanır. Böylece bir bütün olarak bu bölümün anlamı, o çağın insanlarının, bu şeriat kaldırılıncaya kadar, ona uymak durumunda olduğu ve bu nedenle ardından gelen peygamberler ve dinlerle beraber devam ettiğidir. Yahudiler ve Hristiyanlar artık kendi şeriatlerine uyamazlar; çünkü her ikisi de kaldırılmıştır ve İslam artık bu çağın şeriatıdır. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 1, s. 530.
Abdullah İbn Abbâs (لِكُلّ) ifadesinin "her bir peygamber için" anlamına geldiğini söyler ve (لِكُلّ نبي مَنكم) "aranızdan her bir peygamber için" şeklinde açıklamasını yapar. İki müfessir Şah Veliyyullah Muhaddat ve Hüseyn ise (لِكُلّ) kelimesini şöyle tercüme etmiştir: (هر گروه) "her kabile için".

174 En son surede Hristiyanlar, Meryem'i Teslis'in üçüncü kişisi olarak gördükleri için suçlanırlar:

Neticede İslam'ın tamamen barışçıl bir yöntemle yayıldığı söylense de bunu savunmak pek kolay değildir.[175]

Yine Hristiyanlığın da bazı dönemlerde şiddet yoluyla ya- [172]
yıldığı kabul edilmektedir. Ancak gerçek şu ki, zor kullanmak ne Hristiyanlığın ruhuna ne de onu getiren kişinin öğütlerine uymaktadır. Ancak böylesi bir durum halkına söylediği son sözleri son derece sade olan Muhammed'in eylemlerine ve mantığına uyumludur.

İslam'daki Hoşgörüsüzlük [173]

İslam varlığını sürdürdüğü müddetçe şu sözler her radikal Müslüman'ın kulağında çınlayacaktır: "Allah onlarla savaşır!".

Ve Allah demişti ki:
"Ey Meryemoğlu İsa, sen mi insanlara: 'Beni ve annemi, Allah'tan başka iki tanrı edinin' dedin?" "Hâşâ, dedi, sen yücesin, benim için gerçek olmayan bir şeyi söylemem bana yakışmaz." (Mâide Suresi 5/116).
Muhammed'in bunu daha iyi bilip bilmediği belirsizdir. Ancak bu, onun son zamanlarında yaptığı bir suçlama olabilir. Meselenin iç yüzünü Dr. B. Glaser'ın Yemen'de bulduğu kalıntılara göre saptamış olabilir. Bu kalıntılardan Sirwah Yazıtları "Rahman'ın, O'nun Mesihinin ve Kutsal Ruh'un gücüyle" şeklinde başlamaktadır. (Zwemer, *Islam*, s. 21.) En azından Muhammed'in burada ciddi bir hata yaptığını söylemek gerekir. Bunu Kur'an'ın sözlü vahyi ile bağdaştırmak zordur.

175 (Bakara Suresi 190-193). ayetlerindeki inanmayanlara karşı olan bölümü metin içerisinde alıntılamadım. Çünkü hicretin 7. yılında Mekke'ye yapılan hacca işaret ediyor olma ihtimali vardır. Surede geçen bu meselenin sonradan eklenmiş olması gerekmektedir. Eğer öyleyse, burada yalnızca Peygamber'in Mekke'deki düşmanlarına işaret ediliyor demektir. Ancak onlar hakkında şöyle yazar:
"Hem bir fitne kalmayıp, din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın." (Bakara Suresi 2/193).
Arapça metin şu şekildedir:
و قاتلوهم حتّي لا تكُونَ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ الله
(قتل) kelimesinin (جهد) - Cihat etmek anlamına gelmediğini; öldürmek anlamına geldiğini vurgulamakta fayda vardır. Kur'an'da (جهد) ifadesinin "savaşmak, çarpışmak" anlamında değil, "ısrarla çabalamak" anlamında kullanıldığı iddiasına dayanan tüm argümanlar hem bu tarz ayetlerde geçerli değildir, hem de emrin keskinliğini yumuşatmaz. Yalnız Mekkeliler için geçerli ise de, İslam'ın Arabistan'da yayılmasının, sadece barışçıl yollarla değil, kılıç zoruyla olduğunu kanıtlar niteliktedir. Burada tarif edilen, sadece yerleşik bir hükûmete karşı yapılan iç savaş değildir. Aynı zamanda Medine'nin yöneticisi olan Muhammed'in tebaası olmayan ve onun siyasi yönetimini ve dinî liderliğini de kabul etmek istemeyen Mekkeliler ile yapılan dinî bir savaştır.

Peygamber'in mirası bir barış söylemi değildir. Yıllar geçse de canlılığını yitirmeyen fanatik bir ruh, ilham veren bir savaş narasıdır. Bu kadar büyük bir adamın hayatı boyunca verdiği emek ve mücadelenin üzücü bir sonucudur.[176] Aynı zamanda

176 Bu, bölümün en ılımlı görüşüdür ancak çoğu Müslüman onun uygulama alanını sınırlamaz. Onda her yaştaki insan için cihada çağrı olduğunu ifade ederler. Hadislerde, (الجهادُ مَاضٍ إِلي يَوم القِيَامَةِ) "Cihat, hesap gününe kadar sürecektir" ifadesi, onaylanmak suretiyle çok sık alıntılanmaktadır. Ayrıca, yüz seksen dokuzuncu ayetin, cizyeyi ödeyenler ve Müslümanlar ile ittifak hâlinde olanlar haricindeki herkes için geçerli olduğu söylenmektedir. Ancak Arap yarımadasında bir kâfirin dahi kalmasına izin verilmeyecektir ve mürtetlerin (مرتد) hiçbirinin canı bağışlanmayacaktır (*Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt i, s. 132). Böylece anlamı genişletilmiş hâllerinde olduğu gibi, muhtemelen sınırlı olan uygulamalarında, bu sözcükler İslam'ın barışçıl yollarla yayılmadığını kesin olarak göstermektedir. İki yüz kırk dördüncü ayette (قَاتِلوا في سَبِيل الله) 'Allah yolunda çarpışın' ifadesi geçmektedir. Müfessir Hüseyn bununla ilgili olarak şöyle yazmıştır:

در راة خداى براى اشكارا كردن خداى

"Allah'ın dinini ilan etmek için, Allah'ın gayesi için çarpışın". (*Tefsîr-i-Hüseynî* Cilt 1, s. 44).

Burada yine İslam'ın kılıç zoruyla yayıldığı açıkça ifade edilmektedir. Tirmizî, (قال رسول الله صلعم أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله) "Peygamber, 'Allah'tan başka ilah yoktur' deyinceye kadar insanlarla savaşmaları gerektiğini emretmiştir" der. *Câmi'u't-Tirmizî* (Lucknow, baskı: 1903, Cilt 2, s. 468) Bu saldırgan tavrın İslam'da hâlâ var olduğunun kanıtı için, bkz. *The Moslem World*, Temmuz, 1913, s. 290-305. İslam'ın barışçıl yollarla yayıldığını göstermek için hâlâ çaba gösterildiğini, T. W. Arnold tarafından yazılan *İslam'ın Tebliğ Tarihi* isimli oldukça ilginç kitapta görüyoruz. Yazar, Kur'an'da bulabileceği yumuşak ifadelerin tamamını olmasa da çoğunu alıntılayarak kitabına (s. 3-6) başlamıştır. Dokuzuncu sureden alıntılar yapsa da kitabının argümanına tamamen karşıt olan 29-35. ayetleri alıntılarına dahil etmemiş olması gariptir. Stanley Lane-Poole, "bu sonraki suçlamaların muhtemelen başka bir yerde belirtilen daha olumlu yargıları iptal ettiğini" düşünmektedir. (*Studies in a Mosque*, s. 155). Hristiyanların "Mesih, Tanrı'nın oğludur" dedikleri bir gerçektir. Muhammed bunun gibi barışçıl bir yöntemi savunmamıştır. "Allah onlarla çarpışsın" demiştir ve bu, yaşlılığında ve görevinin sonuna doğru, tam olgunlaşmış fikirlerinin olduğu ve planlarının oluştuğu bir zamandır. Vâkıdî tarafından nakledilen bir hadiste, Muhammed'in ölüm döşeğindeyken: "Allah, Yahudi ve Hristiyanları kahretsin" dediği geçmektedir. Ancak bu noktayı vurgulamak elzem değildir çünkü bu hadis, birçok uzman tarafından sahih kabul edilmeyebilir. Kur'an'daki son vahiyler, Peygamber'in kendisinden ayrı olan herkese karşı son tutumunun uzlaşmaz bir düşmanlıktan ibaret olduğunu ortaya koymaları açısından fazlasıyla yeterlidir. Bkz. Muir, *Life of Mahomet*, Cilt 4, s. 270.

İslam'ın, Hindistan'da olduğu gibi, daha yüksek medeniyetlerle temas yoluyla değiştirildiği yerlerde, Tevbe suresinde telkin edilen hoşgörüsüzlük temasının çok aza indirgendiği söylenebilir.

Bu yeni üslubu benimseyen Müslümanlar arasında, diğer [174]
din mensuplarına karşı dostane bir yaklaşım, daha yaygın hâle gelmişti. Bu, İslam'ın önceki prensiplerine göre daha hoş karşılanan bir tarzdır.

Medine döneminde; İbrahim kendi babası için dua etmiş olmasına rağmen, inanmayanlar için dua etmek, akraba olsalar dahi, yasaktı. "Babamı da bağışla, çünkü o yanlış gidenlerdendir" (Şu'arâ Suresi 86). Önceki dönemlerdeki hoşgörülü tutum artık bir kenara bırakılmıştı. Değişimin açığa vurulması gerekiyordu ve bir sonraki ayet bu yeni hoşgörüsüzlük tavrını haklı çıkarmak için gelmişti.

Tüm mü'minlerin üzerine vazife olan kutsal savaş fikri, bu aşamada doğmuştu. "Dinin yalnız Allah'ın olması gerektiği", İslam'ın en yüce din olması gerektiği fikri, siyasi güç arttıkça, Peygamber'in zihninde daha net bir şekil almıştı. Artık Peygamber'in söylemleri Mekkî dönemin ikinci yarısında dile getirdiği duyguların çok gerisindeydi:

Peygamber'in Değişen Tutumu [175]

İçlerinden zulmedenleri bir yana, Ehl-i kitapla ancak, en güzel yoldan mücadele edin. (Ankebût Suresi 29/46)[177]

Peygamber bir zamanlar, yedi ya da sekiz sene önce, Medine'ye ilk geldikleri ve Yahudi, Hristiyan veya putperestlere karşı çok ihtiyatlı davrandıkları zamanlarda kendisine inananlara verdiği mükemmel bir tavsiyesini unutmuştu. O zaman şöyle söylemişti:

Dinde zorlama yoktur. (Bakara Suresi 2/256)[178]

177 *Age.*, s. 80.
178 (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ) *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 48. Beyzâvî de (Cilt 1, s. 132) bunun şu ayetle nesh edildiğinden bahseder:

[176] Artık her şey farklıydı; mutlak bir baskı olacaktı. Ancak muzaffer bir lider başarılı olabilirdi. Mülteci bir vaiz olarak arzu ettiği başarıyı elde edemezdi. "Başarının verdiği sarhoşluk, daha iyi bir kişiliğin sesini çoktan susturmuştu. Ölümün eşiğindekive son mirası olarak evrensel bir savaş bırakan bu Yaşlı Peygamber, yaptıklarının tam tersine, başka bir din tebliğcisinin, kendi öğrencilerine "tüm uluslara barış İncili'ni vaaz etmelerini" emreden veda sözlerini hatırlatmıştı:

"Kıyaslandığında çok daha az çarpıcı olan, -bir elinde Kuran, diğerinde kılıç, yanan şehirlerin parıltısı ve tecavüze uğrayan evlerin çığlıkları arasında inancını yayan Arap- ve Roma dünyasının ahlaki karanlığında ışığın nazik ama karşı konulmaz gücüyle çalışan, toplumun temellerini yeniden atan, ulusal ve ailevi hayatın kirlerini kaynağında temizleyen Mesih'in elçilerine ve havarilerine verilen bir karşılıktır."[179]

İkinci surenin 103. ayetinde Yahudiler, Müslümanları yoldan çıkarmak isteyen kimseler olarak tasvir edilir, Müslümanlara sabırlı ve bağışlayıcı olmaları telkin edilir:

[177] **Yahudilere İlişkin**

Ehl- i kitaptan birçoğu arzu etmektedir ki, sizi imanınızdan sonra çevirip kâfir etsinler: Hak kendilerine iyice belirdikten sonra bile sırf nefsaniyetlerinden ve kıskançlıktan dolayı bunu yaparlar. Buna rağmen siz şimdi af ile, hoşgörüyle davranın tâ Allah emrini verinceye kadar. Şüphe yok ki Allah her şeye kâdirdir. (Bakara Suresi 2/109)

Ey Peygamber, kâfirlerle ve münafıklarla savaş. Onlara karşı katı ol. (Tevbe Suresi, 9/73).
Bu nedenle, burada genel bir hoşgörü kaidesi konulmadığı açıktır. Araplar için hiçbir şey yoktur. Diğer dinlere mensup kişilerin ise cizye ödemeleri şartıyla yaşamalarına izin verilmiştir. Dolayısıyla onlar için de gerçek bir hoşgörü söz konusu değildir.
Tüm bu ılımlı kısımların ve ayrıca daha sert ayetlerin iniş tarihlerini tek tek tespit etmek en önemlisidir. Sadece şefkatli ve ılımlı ayetlerin, bazen yapıldığı gibi, iniş tarihlerine ya da nüzul sebeplerine değinilmeksizin bir araya getirilmesi aldatıcıdır.

179 Osborn, *Islam under the Arabs*, s. 54.

Müfessirler Mu'alim ve Mazhar'a göre Yahudiler, Müslümanların Uhud Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra onları kınayıp, bu durumun dinlerinin yanlış olduğuna bir kanıt olduğunu söylemişlerdi. Müslümanlar da öldürme emri gelinceye kadar onlara karşı sabretmişlerdi. Diğer müfessirler bunun Cihat ayeti tarafından nesh edildiğini söylemektedir.[180]

Hüseyin "Allah, emrini verinceye kadar"[181] ifadesini "Allah öldürme ve cizye alma emrini verinceye kadar" şeklinde çevirmiştir.

Davasına hırslı bir şekilde devam eden Muhammed'in, Uhud'daki yenilgiden sonra konumu zayıflamıştı. İşte bu dönemde bir tehlikenin kaynağı olan Yahudilerin gönlünü almak için tek geçici önlem bu şekilde davranmaktı. Müslüman alimler bu tavrı "öldürme ayeti"nin nâzil olmasına bağlayarak, görmezden gelirler.

Ancak Muhammed hac döneminde Mekke'ye gitmemişti. [178]
Çünkü kâfirler hâlâ orada varlıklarını sürdürmekteydi.[182] Bu nedenle hicretin dokuzuncu senesinde küçük bir grupla beraber Ebu Bekir'i gönderdi. Yine de bu durumun böyle devam etmesine izin vermek mümkün değildi. Neticede Peygamber'i kâfir Araplara saygı duyma zorunluluğundan kurtaran bir vahiy geldi. Bu vahiy Muhammed tarafından, Ebu Bekir ve ha-

180 معالم اور مظهر هی کة بعد جنگ احد یهود مسلمانون کو طعن کرتی اور کهتی اکر دین تمهارا حق محمد بیغمبر هوتی تو ایسی شکست نملتی ارشاد هوا جب تک حکم قتال نة اترا صبر کرو مگر دوسری تفسیرون مین یة قصة مذکور نهین هوا اور مشرر مین هی (کة مسلمانون کو نهاکتی تهی الله تعالنا نی فرمایا کة تم ابهی صبر کرو اور آیت جهاد سی منسوخ هی
Hülâsatü't-Tefâsîr, Cilt 1, s. 62.

181 (تا وقتیکة بیار خدای فرمان خود راکة حکم است بقتال سا امر بجزیة) *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 18. Beyzâvî "emri" kısmını "katledilmeleri ve cizyenin zorla alınması için; ya da Beni Kureyza'nın katledilmesi ve Beni Nadir'in sürülmesi için verdiği emir" olarak açıklar. İbn Abbâs, affetmeye dair tavsiyenin "kılıç ayeti" tarafından neshedildiği kabul etmektedir. Beyzâvî, Cilt 1, s. 79.

182 "Putperestlerin Allah'ın evini tavaf etme âdeti cahiliye dönemindeki ile aynı şekildeydi ve herkes çırılçıplaktı; o kadar tiksinmişti ki onlarla temasa geçme konusunda gönülsüzdü". *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 673.

cılar oradan ayrıldıktan sonra Mekke'deki grubuna katılan Ali'ye iletilmişti. Hac zamanının bitimine doğru Ali, Allah'ın mesajı olarak Peygamber tarafından kendisine iletilen vahyi, hac için bir araya gelmiş kalabalık bir Arap topluluğuna yüksek sesle okudu.[183] O vahiy şöyle başlamaktadır:

> Allah'tan ve Rasul'ünden bir ültimatomdur bu, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere: Bundan böyle yeryüzünde dört ay daha istediğiniz gibi gezip dolaşın. Şunu da bilin ki, Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz.[184] Allah kâfirleri mutlaka perişan edecektir.

[179] **Peygamber'in Özgürlüğü**

> *Ayrıca büyük hac günü Allah ve Rasulü tarafından insanlara bir ilandır ki,[185] Allah da Rasul'ü de müşriklerle yapılan antlaşmalara artık bağlı değildir.[186] Eğer hemen tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlıdır. Yok yine tövbeden yüz çevirirseniz biliniz ki, Allah'ı yıldıracak değilsiniz. Kâfirleri acı bir azap ile müjdele. Ancak kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklerden size olan ahitlerinde hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiçbir kimseye yardımda bulunmamış olanlar bunun dışındadır. Siz de onlarla olan antlaşmanızın hükümlerine antlaşma süresinin sonuna kadar uyunuz. Muhakkak ki, Allah müttakileri sever. Şu haram aylar bir çıktı mı artık o müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, hapsedin ve bütün geçit başlarını tutun. Eğer tövbe ederler ve namaz kılıp zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Muhakkak ki, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.* (Tevbe Suresi 9/1-5)

Muhammed'in antlaşmalara uyma konusundaki muafiyetini ve uymama özgürlüğünü bildiren ilk ayet ile müşriklerle dostça bir ittifaktan bahseden dördüncü ayet arasında apaçık

183 Ali, onlara iman etmeyenler ve iman edenler, putperestler ve Allah'a ibadet edenler arasında bir antlaşma ve barış olmayacağını ve cennette yalnız Müslümanların olacağını açıkça belirtmiştir. *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 2, s. 215.

184 Yani, onu amacından menedemezsiniz.

185 Umre değil Hac günüdür.

186 Hüseyn ifadeyi şu şekilde tercüme eder:
خدا بیزار است از مشرکین وعهود; أن الله بريء من المشركين ورسوله ایشان و پیغمبر است ·
"Allah ve O'nun Resulü müşriklerle yapılan herhangi bir antlaşmadan muaftır ve bağımsızdır" *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 247.

bir çelişki vardır. Muhtemelen açıklaması, müşriklerin hac yapmalarına izin verilmezken, diğer yandan onlarla bir antlaşma yapılabilmesi şeklindedir. Hâlâ iman etmemiş ancak hacı olmak isteyen kişiler, Ali'nin ilan ettiği şu ayetleri dinlemişti:

Ey iman edenler! Müşrikler bir pisliktirler. Artık bu yıldan sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. (Tevbe Suresi 9/28) [180]

Bu emir çok açıktı. Fizîki bir güçle de çok iyi bir şekilde desteklenmişti. Arapların da yapmış olduğu gibi, biat etmekten başka çare kalmamıştı.

Tüm muhalefet çökmüş, Kâbe bütün putperest yaklaşımlardan arındırılmıştı. İman edenlerden başkasının giremediği için Muhammed, hicretin onuncu yılında "Büyük Haccı" yapmaya karar verdi. Ona yüz binden fazla kişinin eşlik ettiği söylenmektedir. Tavaf sona erdikten sonra Makam-ı İbrahim'e doğru dönmüş ve "Makam-ı İbrahim'i bir namazgâh olarak görün" demişti. Daha sonra Fatiha suresini, ardından da Kâfirûn suresini okumuştur. Sonrasında da Hacerulesved'i öpmeyi, Zemzem suyundan içmeyi ve tüm diğer putperest ayinlerini kapsayan merasimi özenle tamamladı.[187] Bu dönemde zina, miras, bazen "çok sert olmayacak şekilde sopalarla dövülen" kadınlara dair davranışlar, köleler ve Müslümanların eşitliğine dair konulara dikkat çekme fırsatı da elde edilmişti.

Kameri Yıl [181]

Üç yılda bir, ay yılını güneş yılına eşitlemek için bir ayın araya eklenmesi işlemini yasaklayan Tevbe suresine ait bir bölüm[188] nakledilmiştir. Esasen haccın yapıldığı ay, kameri

187 Bir hadise göre Muhammed şöyle demiştir: "Uygulamanız gereken merasimleri beni izleyerek öğrenin. Çünkü bundan sonra Hac yapıp yapamayacağımı bilmiyorum". Muir tarafından Vâkıdî'den nakledilmiştir, *Life of Mahomet*, Cilt 4, s. 234.
İlk üç tavafı hızlıca, kalan dördünü ise yavaşça yapmıştır. (*Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 696.) Bu gelenektir, yani sünnettir.

188 36-37. ayetler.

yılın değişen dönemlerine göre belirlenmiştir. Bu değişiklik Mekke'deki ekonomik hayatı ciddi bir şekilde etkiliyordu. Hac işlerinin tâbî olduğu düzenlemeyle şehre gelen çok sayıdaki hacı sayesinde, ekonomik sıkıntılar bir dereceye kadar telafi ediliyordu. "Önceden, bilimsel olmayan araya bir ay ekleme yöntemiyle aylar aşağı yukarı mevsimlere uygun olacak şekilde düzenleniyordu. Muhammed on iki kameri ay uygulamasına geçerek, tüm bu düzeni yok etmişti. Böylece hac yapılan ayların ekonomik ihtiyaçları giderecek bir katkısı olamayacaktı... Mekke'deki ticari ve ekonomik hayat mahvolmuştu."[189] Bir gün Arafat Dağı'nın tepesine gitmiş ve devesinin üzerinde otururken şunları söylemişti:[190]

> *Bugün dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım. Size din olarak İslamı beğendim.*[191] (Mâide Suresi 5/3)

[182] Daha sonra Müzdelife'ye doğru devam etmiş, tek ezan ve tek kametle akşam ile yatsı namazlarını eda etmiş, sabahına

189 Margoliouth, *Mohammed*, s. 393.
190 *Ravzâtü's-Safâ*, 2. Bölüm, Cilt 2, s. 696.
191 (الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلام دِيناً) Abdullah İbn Abbâs bunun "Size haram ve helal olan şeylerle ilgili yasaları ve olumlu-olumsuz hükümleri açıkladım- bugünden sonra hiçbir müşrik Arafat ve Mina'ya gelmeyecek, Kâbe'yi tavaf etmeyecek ya da Safa ve Merve arasında sa'y yapmayacak" demek manasına geldiğini söyler.
Hüseyn, Mâide Suresi'nin 5. ayeti hakkında şunları yazar:
امروز كامل گردانيم براى شما دين شما راكة ديگر احكام اورا رقم نسخ نخواهد بود وتمام كردم برشما نعمت خود راكة حج گذاريد ايمن ومطمئن باشيد وهيج مشركى با شما حج نگذارد واختيار كردم براى شما اسلام را دينى كة پاكيزه تر از همة دينها
"Bugün dininizi kemale erdirdim ki diğer yasalar onu nesh etmesin. Onu kendim için tamamladım ki Haccı yapasınız, emniyette olup, huzuru yaşayasınız diye. Hiçbir müşrik sizinle beraber Hac yapmasın. Sizin için, diğer dinlerden daha saf olan İslam'ı belirledim". *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 137.
Beyzâvî "kemale erdirme"yi aynı şekilde; "nimet"i yol gösterme, lütuf ya da dini kemale erdirme olarak açıklar. Cilt 1, s. 247. *Hülâsatü't-Tefâsîr*'de müfessirlerin görüşlerinin şöyle özetlenebileceği yazar: "Dinimizde delil ya da vahiyde herhangi bir kusur bulunmaz: başka herhangi bir akideye ihtiyaç yoktur: ilerleme ya da neshe yer yoktur". Cilt 1, s. 488. Mevlana Muhammed Ali şöyle der: "Muhammed peygamberlerin sonuncusudur. Çünkü din şimdi kemale ermiştir, ondan sonra başka peygambere ihtiyaç yoktur". *Kur'an-ı Kerim*, s. 253.

da mübarek mekânı (şimdi Meşari'l-Haram Camii) ziyaret etmişti. Tekbir (Allahu Ekber), Tehlil (Lâ İlâhe illallah) ve Euzü Besmele'yi tekrar tekrar okumuştu. Daha sonra eski Arap geleneği olarak kabul edilmiş olan Mina'daki bazı sütunlara taş atmış (Şeytan Taşlama) ve haccı tamamlayan ibadetleri gerçekleştirmişti.

Böylece bu putperest ibadetinin İslamileştirilmesi tamamlanmış, Arap Peygamber'in ashabına bıraktığı, eskilerin inanç ve ritüellerini hükümsüz kılan dini kemâle erdirilmişti.

Hac [183]

Hacc suresi, hac görevinin zikredildiği ayetleri içermektedir:

İnsanları hacca çağır. Sonra kirlerini giderip temizlensinler.[192] *Adaklarını yerine getirsinler. Kâbe'yi tavaf etsinler. Sizin için onlarda belli bir süreye kadar birtakım faydalar vardır. Sonra bunlar Beyt-i Atik (Kâbe)de son bulurlar.* (Hacc Suresi 22/27, 29, 33)

Bu surenin kimi ayetleri Mekkî dönemde kimisi de Medenî dönemde nâzil olmuştur. Zikredilen ayetlerin ne zaman nâzil olduğunu söyleyebilmek ise kolay değildir. Ancak hicretin yedinci yılındaki Umre'de nâzil olmuş Medenî ayetler olmaları muhtemeldir.

Öyle ya da böyle, birkaç sene önce gönderilmiş bu emirleri şimdi Muhammed kendi uygulamalarıyla tasdik etmiştir. Bundan dolayı hac, her Müslüman için gerekli olan dinî bir uygulama hâline gelmiştir. Ancak o dönemde hac siyasi bir uygulama idi. Çünkü ulusal bir mabet olan Kâbe'nin İslam toplumunun merkezi ve kendisini ona adamışların buluşma yeri olarak şöhret kazanması, tüm Arapların, özellikle de Mekke'de ikamet eden Kureyşlilerin duygularına hitap ediyordu. Bu noktada Müslümanlar ile ortak yanlarının olması önemliydi. Çünkü haccın devam etmesi onları memnun edip İslam'a yakınlaştırmıştı.

192 Yani, sakalların bir tutam kesilmesi ve başın tıraş edilmesi.

Muhammed'in onların eski Hac merasimlerini devam ettirmesi de o zamanlar için akıllıca bir şeydi.[193] Çünkü Kâbe, Arap halkına göre, evrensel saygıyı hak eden bir mabetti. Bu duygu, uzun zamandır bölünmüş durumda olan çeşitli Arap kabilelerini bir çatı altında toplamanın en kolay yoluydu. Ancak İslam'ın ulusal bir din olarak doğup, yedinci yüzyıl Araplarının ihtiyaç ve gereksinimlerine göre uyarlanmış kural ve yasalarını, çok farklı toplumların İslamlaştığı on dokuzuncu yüzyıl insanlarına dayatıldığında bunun bir zayıflık nedeni olduğu gözükmektedir. Diğer bir deyişle İslam'ın durağan kalmasına neden olmuştur. "Kur'an'ın ileri görüşlü olmayan yazarının *kısır eli*, tüm Müslüman toplumlarının boğazındadır. İşte bu durum diğer dinlerin mensuplarının gözünde, onu küçük düşürmektedir. Çünkü Kur'an'ın her parçası gelişmemişliğin izlerini taşımaktadır. "Anlık buyruklar, ayrıntılı hükümler, dinî törenler ve insanları korkutan beyanlarıyla İslam, bir ırkın yalnızca çocukken ihtiyaç duyabileceği bir din olduğunu kanıtlamaktadır".[194]

[185] **Haccın Önemi**

Bu inancın temeli, putperestliğin hüküm sürdüğü Kabe'deki siyah taştır. Bu mabedi ziyaret etmenin ve eski putperest ritü-

193 Arapların Kâbe'ye olan evrensel saygısı, tüm kabileleri görünürde ortak bir amaç ile tek birlik altında birleştirmek için çok faydalıydı ve buna apaçık bir vesileydi... Burada Muhammed kadim zamanlardan beri insanların kendilerini adadıkları bir mabet bulmuştur. Parçalanmış Arap milletinin ortak noktası olan bir şeydi, onlara ulusal bir hissin silüetini gösteren bir şey... Onu ortadan kaldırmayı, hatta ona edilen hürmetleri azaltmayı hayal etmek bile onun için delilik olurdu ve emeklerini boşa çıkarabilirdi". *Palmer's Qur'an*, Giriş, s. 53.
"Bu nedenle bu sürpriz değildir ancak şayet bir Mekkelinin Arabistan'ın bölünmüş kabileleri üzerinde bir güç kurma ve onları merkezî bir yönetim altında birleştirme fikrini kavraması lazımsa, makul bir beklenti olması gerekir. Zaten var olan ve gençliğinden beri aşina olduğu bir imkândan istifade etmelidir. Müthiş pratik kavrayış ve akıllılıkla Muhammed, bu fırsatı yakalamış ve kendi şehrindeki putperest mabedini, İslam'ın yerel merkezi olarak muhafaza etmiştir". Koelle, *Mohammed and Mohammedanism*, s. 19.

194 Dods, *Muhammad, Buddha and Christ*, s. 124.

ellerini gerçekleştirmenin, en kesin kurtuluş yolu olduğu söylenmektedir. "Kurak bir çöldeki kara bir taşa zincirlenmiş olan İslam dünyasının kalp ve aklı, hürmet gösterdikleri nesnelerin suretine bürünmüş gibi görünmektedir. Çünkü orada su ve güneş ışığının can vereceği başka bir şey aramak beyhudedir."[195]

Tüm bunlar, haccın entelektüel bir reformun önünde engel teşkil ettiğine dair gerçekten doğrudur. Böylesi bir entelektüel reform ise ancak İslamî kurumların kendilerini değiştirmeye muktedir olduklarını gösterdiğinde gerçekleşebilir. Fakat, hac farzlarının devam etmesi, İslamî kurumların böylesi bir dönüşüme sahip olmadığını göstermektedir.[196] Yine de haccın muhafaza edilmiş olmasının, Müslüman geleneksellliğini korumaya yönelik olduğunu, zaman zaman inananların imanını tazelediğini ve gelip geçen yüzyıllar içinde milyonlarca Müslüman'a, İslam'ın nasıl büyük bir kardeşlikte birleştiğini, ırk, dil, renk ve karakter bakımından farklı insanları nasıl bir araya getirdiğini, o insanların içinde Peygamberlerinin hatırasına nasıl da tutkulu bir bağlılık oluşturduğunu gösterdiği kabul edilmelidir.[197] "Yahudiler için Kudüs ne ise, Müslümanlar için de Mekke aynıdır.

195 Osborn, *Islam under the Arabs*, s. 83.

196 Hac farzdır. Mevlevî Rafiüddîn Ahmed, *Nineteenth Century*'nin Ekim 1897 basımında şöyle demiştir: "Hac insanların kalplerini temizler ve onları yeni doğmuş bebekler kadar masum bir hâle getirir."

197 Freeman'ın, "Muhammed, yerel ibadetin üzerine çıkmamış ya da çıkamamıştır; bu nedenle kutsal bir mekân, hac için bir yer edinmiştir. Kâbe'nin koruyuculuk görevini soyla miras alanların kanlarını akıtarak, putları İbrahim ve İsmail'in kutsal yerinden atmak, bu saygın mabedi asıl amacına kavuşturmak, onun hayatının amacıydı. Onun geleneksel sevgisi Kâbe'yi öyle bir sarmalamıştı ki Müslümanların genel olarak makul ve münasip olan ritüelleri ile garip bir biçimde uyumsuz olduğu görülen yerel ibadetlerden, çok sayıda acayip ve batıl inançlara dayanan merasimleri benimsemiştir. İsmail'in soyundan gelen bir Arab için bütün bunlar rasyonel olmasa da en azından doğaldı. Ancak "neden İbrahim'in soyundan olup Arapların dışında kalan İranlılar, Faslılar, Türkler ve Hintliler, unsurlarının tamamı başka bir ulusa ait olan bir mabede ibadet etmeye gönderilmiş olsunlar?" *History and Conquest of the Saracens*, s. 52.

[186] Yüzyıllar boyunca pek çok İslam toplumunu etkisi altında barındırmıştır. Müslümanların imanlarını bu inancın doğduğu dönemlere, Muhammed'in çocukluğuna kadar taşır; eski inançla yeni olanın arasındaki mücadeleyi, putların alaşağı edilişini, tek Tanrılı düzenin inşa edilmesini hatırlatır. Hepsinden de önemlisi, Müslüman kardeşlerinin tamamının aynı kutsal yere doğru ibadet ettiğini; tek bir inançta bir olan, aynı umutları taşıyan, aynı nesnelere saygı gösteren ve aynı Tanrı'ya ibadet eden büyük bir inanan topluluğuna dahil olduklarını hatırlatır. Muhammed, Mekke'deki mabedin kutsallığını koruduğunda, insana ait dinî duygular konusunda ne kadar bilgi sahibi olduğunu göstermiştir".[198] Böylece, bir şekilde, haccın muhafaza edilmesi, İslam'ın geleneksel sistemini güçlendirmiştir. Ancak bu ne kadar fazla olursa, reform ve aydınlanma konusunda o kadar da az umut var demektir. Bu açıdan putperest haccın İslami sistem tarafından benimsenişi, yalnızca putperest bir halkın hissiyatı için zayıf bir taviz değildir. Aynı zamanda çok ciddi bir muhakeme hatasıdır.

Bu bizi, Kur'an'da atıfta bulunulan temel tarihsel olayların sonucuna getirir. Ancak değinmediğimiz birçok başka konu da vardır.

[187] İslam'ın Zayıflığı

Antlaşmalar düzenlenmesi, muhaliflerin tutumu ve müttefiklerin davranışları gibi siyasi meseleler Kur'an'da zikredilmektedir. Bunların yanında evlilik, boşanma, miras, şahitlik, vasiyet, vb. hususlara dair yasalar gibi medeni meseleler de ele alınmaktadır. Bu yönüyle Kur'an, teokratik bir hükûmetin kural ve yönetmeliklerini içeren bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır.[199] Bu hükümlerin çoğu ise Medenî surelerde

198 Stanley Lane-Poole, *Studies in a Mosque*, s. 96.

199 Stanley Lane-Poole Muhammed hakkında hayranlık dolu yazılar yazmış olmasına rağmen, bu konuda şöyle der: "İslam, maalesef, bir din olduğu kadar sosyal bir sistemdir de. Burada onun dünyaya olan iyi ve kötü etkilerini âdil bir şekilde değerlendirmek oldukça zordur... Tüm

görülmektedir. İkinci, dördüncü ve beşinci sureler Kur'an'ın yaklaşık beşte biri uzunluğundadır. Dinî ve medeni görevler, cezai düzenlemeler konusunda pek çok bilgi içermektedir. Esasında tüm bu konularda nihai ve kusursuz bir vahiy olma iddiasında bulunması, İslam'ın zayıflığının bir göstergesidir. Kısacası Yahudilik, insanları hakikate yönlendiren yerel ve geçici bir sistem iken, İslam böyle değildir. Çünkü kendisini evrensel ve nihai bir din olarak kabul etmektedir. Oysaki, hükümlerinin bir kısmı vahşi ırklar için geçici bir önlem olarak makul olabilirken; "vicdanın en kuvvetli sesi olarak duyurulduklarında" kabul edilemezlerdi.

"Yalnızca putperest Araplara indiği düşünüldüğünde ise Kur'an'ın dinî, ahlaki ve medenî hükümleri takdire şayandır. Onun yazarının hatası ise putperest Arapların yanında başkalarına da iletmesi olmuştur." denilmektedir. Nihayetinde değiştirilemez, ilahi bir sistem makamına yüceltilmiş olan bu geçici reform; etkili, daha büyük ve daha kalıcı bir reforma giden yolu kapatmıştır.

Tüm bunların yanında Muhammed'in bilgi eksikliği de [188]
ortadadır. Çünkü onun hükûmet ya da Büyük Roma İmparatorluğu'nun kanunları konusunda çok detaylı bir bilgi sahibi olması beklenemezdi. İsa Mesih'in asıl öğretisi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bunları biliyor olsaydı, yürürlükten kaldırmak istediği büyük hukuk sisteminin ne kadar üstün olduğunu, arka plana atmak istediği Hristiyan ahlakının ne kadar yüksek olduğunu görürdü. Çok iyi bir tarihçi; "Dürüst ve samimi, kendi halkı için en büyük yenilikçi ve hayırsever, hakikatin ve medeniyetin vaizi, yasa koyucusu olması gereken bir adamdır. Ancak, hakikatin ve medeniyetin ilerleyişini engellemek için, diğer insanlardan çok daha fazlasını yapmış-

uygar ve varlıklı ülkelerde İslam'ın sosyal sistemi, tüm sınıflar üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir. Eğer Muhammedîler için büyük bir gelecek var ise, böyle bir toplumsal sistem ortadan kaldırılmalıdır." Lane, *Selections from the Kur'an*, s. 88-99.

tır. Dinî bir reformcu olarak, Hristiyanlığın ilerleyişini yavaşlatmış, siyasi reformcu olarak özgürlüğün ve gerçek anlamda örgütlü hükûmetin ilerleyişine ket vurmuş, ahlaki reformcu olarak ise çok eşliliğin ve köleliğin korkunç kötülüklerine mührünü basmıştır" demektedir.[200]

[189] **Allah ve Rasulü**

"Onun, Mekke'de öğüt veren ve ikna eden, Medine'de ise zorla biat ettiren, bir şair ve yazarın kaleminden başka silahlar kullanan bir yasa koyucu ve savaşçı olduğu doğrudur. Medine'de şiirsel unsurların dokunuşları zaman zaman ortaya çıksa da şiir yerini düz yazıya bırakmıştır. Yalnızca bir şair[201] olmakla itham edildiği için çok ileri bir tarihe kadar kendini savunmak zorunda kalmış olsa da Medenî surelerde buna çok az yer vermiştir: Allah'a *ve Rasulü'ne itaat*, Allah'ın *ve Rasulü'nün* nimetleri, Allah'ın ve Rasulü'nün rızasının birlikte dile getirilmesi Allah'a atfedilen sıfatların rasulüne de atfedilmesini görünce şaşırıyoruz."[202] Ancak "Allah ve Rasulü" ifadesi Medenî surelerde çok yaygındır ve bu surelere özgüdür.[203]

Peygamber bir vaiz ve bir uyarıcı konumundan, teokratik bir devletin yöneticisi konumuna geçmiştir. İlahi bir yaptırım

200 Freeman, *History and Conquests of the Saracens*, s. 59.
201 Yâsîn Suresi 36/69.
202 Rodwell, *Qur'an*, Introduction, s. 10.
203 Buna tek istisna A'râf Suresi 7/158. ayetinde bulunan ifadedir. Bu Mekkî dönemin sonlarında inzâl olan bir suredir. Ancak 156-158. ayetler, sonradan inen bir vahyin sonradan buraya eklenmesi ile elde edilmiştir. Bu ayetlerin Medenî olduklarına dair kanıt, (النَّبِيّ الأُمِّيّ) 'ümmi peygamber" teriminin kullanılmış olmasıdır. Bu Medenî ayetlere özgü bir ifadedir. "Yasa ve İncil"e yapılan gönderme de onların geç döneme ait olduklarını gösterir. "Kuvvetle saygı gösteren ve yardım edenler" (عزَّرُوه وَ نَصَرُوه) bir atıf vardır. (نَصَرُوه) ifadesinin (یاری دادند اورا بر دشمنان) yani "düşmanlara karşı ona yardım edenler" anlamına geldiğini söyleyen Hüseyn'e (cilt i, s. 222) göre bu, Ensâr'a yapılmış açık bir göndermedir. Abdullah İbn Abbâs da onların kılıçla yardım ettiklerini ifade etmiştir. Bu, bu ayetlerin sonraki bir tarihe ait olup olmadığı sorununu çözmüş gibi görünmektedir; bağlama uygun ve daha önceki bir tarihe göre daha uyumlu olduğu, kelimelerin kullanımı ile teyit edilir. "Allah ve Resulü". Bkz. Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, s. 118.

gücüyle birlikte, artık çok çeşitli konularda emirler vermeye başlamıştır. Diğerleri kâfir yani inanmayan ve Allah'ın vahyine sırt çevirenler olarak tanımlanırken, kendisine iman edenler için şöyle denilmiştir:

Artık Allah'a, Rasulü'ne ve indirdiğimiz nura (Kur'an'a) inanın. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. (Tegâbun Suresi 64/8)[204]

Allah'a ve Peygamber'e muhalefetin aynı cezayı hak ettiği ifade edilmiştir: [190]

Çünkü onlar Allah'a ve Rasulü'ne karşı geldiler. Kim Allah'a ve Rasulü'ne karşı gelirse, bilsin ki Allah'ın azabı çok çetindir. (Enfâl Suresi 8/13)

İman edenlerin gidişatı ise tam zıttı yöndedir:

Ey iman edenler, Allah'a ve Rasulü'ne itaat edin. İşitip durduğunuz hâlde onun emirlerinden yüz çevirmeyin![205] *Şunu da biliniz ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyden beşte biri mutlaka Allah içindir.* (Enfâl Suresi 8/20, 41)

İman edenler genelde savaş zamanı cesaretlendirilmeye ihtiyaç duyuyorlardı. Düşmanın önünde katı bir duruş sergilemeleri isteniyordu. Ancak başarının şartı Allah ve Rasulü'ne iman etmek olarak belirtiliyordu:

204 Hüseyn, "nûr"un Kur'an için kullanıldığını "çünkü doğası gereği mucizevi ve caiz ve caiz olmayan şeylerin düzenine ilişkin gerçeklerin görüldüğü yer" olduğunu ifade eder. *Tefsîr-i Hüseynî*, Cilt 2, s. 406.

205 "Yüz çevirmeyin" ifadesinin Arapçası (وَلَا تَوَلُّوا عَنْهُ) şeklindedir. "Ondan" ifadesinin Allah'a mı yoksa Rasulüne mi işaret ettiği net değildir. Hüseyn bu bölümü şu şekilde açıklar:
وبر مگردید واعراض مکنید از امر بطاعت یا از جهاد یا از فرمان خدای یا روی مگردانید از رسول چه مراد از آیت امر ست بطاعت پیغمبر ونهی از مخالفت او ذکر طاعت حق تنبیه ست برانکة شما میشنوید طاعت حق تعالی در طاعت رسول او ست
Ve bu terimin "İtaat, Cihat ya da Allah'ın emrinden yüz çevirmeyin ve onlara karşı çıkmayın: Peygamber'den yüz çevirmeyin." manasına geldiğini belirtir. Ayette Peygamber'e itaat emredilir ve ona karşı çıkmak yasaklanır. Allah'a itaat etmekten bahsedilmesi bir çeşit öğüttür: Yüce Allah'a itaat etmek, O'nun Peygamber'ine itaat etmekten geçer. *Tefsîr-i-Huseynî*, Cilt 1, s. 236.
İbn Abbâs bunun, (عن امر الله و رسوله) "Allah ve Peygamberi'nin emrinden" anlamına geldiğini ifade eder.

Allah'a ve Rasulü'ne itaat edin. (Enfâl Suresi 8/46)

Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. (Nisâ Suresi 4/80)

[191] **Allah ve Rasulü**

İman etmeyenler Allah'a hiçbir zarar veremezler. Çünkü Allah, onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır. Bu konuda şöyle yazmaktadır:

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve amellerinizi boşa çıkarmayın. (Muhammed Suresi 47/33)

Göklerin ve yerin sahibini, gece ve gündüzü meydana getireni ve tüm kalplerdeki sırları bileni anmak, insanı şuna yönlendirmelidir:

Allah'a ve Rasulü'ne iman edin. (Hadîd Suresi 57/7)

İki pay rahmet görecek, yollarında ilahi ışık parlayacak olan hakikat adamları, şu an olduğu gibi Allah'a ve Rasul'ü'ne iman etmiş olanlardır:

Ey inananlar! Allah'tan korkun, O'nun Rasulü'ne inanın. (Hadîd Suresi 57/28)

Mü'minler, Mekkelilerin Medine'yi kuşattıklarında çok az bir savaş olduğunu görünce şöyle dediler:

İşte bu, Allah'ın ve Rasul'ü'nün bize vaat ettiği şeydir. Allah ve Rasul'ü doğru söyledi. (Ahzâb Suresi 33/22)

Allah'a ve Rasulü'ne uyanlara ahirette büyük bir ödül verilecektir:

Yok eğer Allah ve Rasulü'nü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki, Allah içinizden güzellik edenlere pek büyük bir ecir hazırlamıştır. (Ahzâb Suresi 33/29)[206]

206 Bu sözler, Peygamber'in temin edemediği elbiseler ve masraflar talep eden eşleri için geçerlidir. Müslüman kaynaklarında, Ebu Bekir ve Ömer'in Peygamber'i eşleri tarafından etrafı sarılmış ve kendisinden masraf yapmasını talep ettikleri bir şekilde buldukları nakledilir. Sessiz ve üzgündür. Şöyle der: "Etrafımdaki şu kalabalığa bak, onlara veremeyeceğim şeyler istiyorlar." Ebu Bekir Ayşe'yi, Ömer ise Hafsa'yı bu

Ancak bu dünyada da ahirette de lanetlenmiş olanlar: [192]

Allah'a ve Rasulü'ne eziyet verenler. (Ahzâb Suresi 33/57)[207]

Yüzlerinin ateşe çevrileceği ve şiddetli bir azap içinde olacakları o gün gelecektir. Geçmişe bakıp şöyle diyeceklerdir:

Ah keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e itaat etseydik! (Ahzâb Suresi 33/66)

İmandan dönenler, bu sebepten dolayı hak ettikleri cezadan kaçamazlar. Bu konuda şöyle söylenir:

Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Rasulü'ne çağrıldıkları zaman... (Nûr Suresi 24/48)

Son Uyarı [193]

Ancak son surede iman edenlere, her şeyden daha kıymetli olan Allah ve Rasulü'nden uzaklaştıran zenginlik, aile ve ev gibi taleplerde bulunmamaları tavsiye edilir. Ayetlerde Peygamber'in zihninde zaman geçtikçe derinleşen, muhalefete karşı olan duygunun ne kadar sert olduğunu gösteren son bir uyarıda bulunulmuştur:

Bilmiyorlar mı ki, kim Allah'a ve Rasulü'ne karşı gelirse, ona muhakkak ki içinde ebedi kalınacak cehennem ateşi vardır.[208] (Tevbe Suresi 9/63)

davranışlarından dolayı kınamıştır. Peygamber on dokuz gün boyunca eşlerinden uzak durmuştur. Ardından, 'kadınları bu dünyanın kısacık zevklerindense cennetteki nimetleri tercih etmelerinin daha iyi olacağı konusunda uyaran bu vahiy gelmiştir.' *Hülâsatü't-Tefâsîr*, Cilt 3, s. 546.

207 Mu'alim, İbn Abbâs'ın bunun Üzeyir'i Tanrı'nın oğlu olarak gören Yahudilere, İsa'yı Tanrı'nın oğlu olduğunu söyleyen Hristiyanlara ve melekleri Allah'ın kızları olarak gören Mekkeli kâfirlere işaret ettiğini belirttiğini nakleder. "Allah'ın laneti" onların üzerinedir. *Sketches from Eastern History*, bölüm iii'de, Kur'an konusunda ciddi bir bilgi birikimi ve eleştirel zekâsı olan Nöldeke, Kur'an'ın başlangıcı, kökeni, gelişimi ve tarzı ile ilgili görüşlerini ortaya koymaktadır. Bu önemli konuyla ilgili en iyi ifadelerden biridir ve özenli çalışmanın bir neticesidir.

208 Mücâhid, aralarındaki münafıkların Peygamber ile alay ederek, bazılarının "bizi cezalandırsa ne olurdu? Gökten bir işaret gelmedi. Ardından bu ayet indi" dediğini ifade eder. *Tefsîr-i-Hüseynî*, Cilt 1, s. 261.

Allah ve Rasulü'ne karşı savaşan ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları yahut ayak ve ellerinin çaprazlama kesilmesi, ya da yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. (Mâide Suresi 5/33)

Tevbe suresinin sondan bir önceki ayetinde ise Muhammed, genellikle Allah'a atfedilen niteliklerden bazılarının kendisinde de olduğunu iddia etmektedir:

Andolsun size içinizden öyle bir peygamber geldi ki, gayet izzetli ve şereflidir. Sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir üstünüze titrer, mü'minlere gayet merhametli ve şefkatlidir. (Tevbe Suresi 9/128)[209]

Bunlar, bu minvaldeki pek çok pasajdan yalnızca birkaçıdır. Bunlar onun otoritesini, Allah'ın otoritesiyle uyumlu olacak şekilde birleştirmektedir. Allah'a eşdeğer olarak itaat bekleyen, onun ve Allah'ın emirlerine itaatsizlik etmenin cezalandırılacağına dair bu net beyan, Peygamber'in Medine'de büyüyen kendi gücünün farkında olduğunu göstermektedir. Bu durum onu Mekke'de ikamet ettiği ilk günlerde göze alamayacağı ya da alamadığı bir konumdan kaynaklanan kibre yönlendirmiştir.

[194] Medenî surelerin tarzı belirgin bir şekilde farklıdır. Dil yavandır. Erken Mekkî dönem surelerinde çok belirgin olan şiirsel tarz yok olmuştur. Yine de nadiren hiçbir tercümenin hakkını veremeyeceği güzellikte bazı bölümlerin de varlığını burada ortaya koymak yerinde olacaktır. Örneğin:

Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O daima diridir, bütün varlığın idaresini yürütendir. O'nu ne gaflet basar ne de uyku. Göklerde

209 Ancak Nöldeke, Zemahşerî'ye ve Celâleddîn es-Süyûtî'nin *el-İtkân*'ındaki beyanlarına dayanarak, bu ayetin Mekkî bir ayet olduğunu ifade eder (*Geschichte des Qorans*, s. 169). Hüseyn bu ayetteki "üstünüze titrer, mü'minlere gayet merhametli ve şefkatlidir" ifadesinin şu anlama geldiğini yazar:

حق سبحانة هيچ پيغمبری را يكجا بدو اسم از اسمای خود اختصاص نداد مگر پيغمبر ما را

"Yüce Allah, Peygamberimiz dışındaki hiçbir peygambere, Kendi isimlerinden iki tanesini yakıştırmamıştır". *Tefsir-i-Huseynî*, Cilt 1, s. 275. İkrime de der ki: "Sadece sana Allah'ın kendi isimleri layık görüldü; şefkatli ve merhametli." *Hülâsatü't-Tefâsîr,* Cilt 2, s. 327.

ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmadan huzurunda şefaat edecek olan kimdir? O, kullarının önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bilir. Onlar ise, O'nun dilediği kadarından başka ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kucaklamıştır. Onların her ikisini de görüp gözetmek O'na bir ağırlık vermez. O çok yücedir, çok büyüktür. (Bakara Suresi 2/255)[210]

Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür, O, her şeye kadirdir. O ilktir, sondur, zahirdir, bâtındır. O her şeyi bilendir. (Hadîd Suresi 57/2-3)

Kur'an'ın içerik tanzimi o kadar kafa karıştırıcıdır ki, Peygamber'in aklındaki planların gelişimiyle ilgili hiçbir fikir vermemektedir. Ayrıca okuyucunun bu tanzimden anlaşılır bir tarihsel bilgi elde edebilmesi de son derece zordur.

Belirli Surelerin Üslubu [195]

Kuran'ın içeriğinin Arapça düzeni o kadar karışıktır ki, Peygamber'in zihnindeki bir düşüncenin gelişimi hakkında en ufak bir fikir vermemektedir. Okuyucunun ondan çok fazla anlaşılır tarihsel bilgi alması da son derece zordur. Ancak bölümler kronolojik sıraya göre bir araya getirildiğinde, göstermeye çalıştığımız gibi, Muhammed'in İslam'ın teokratik sistemini kurarken göz önünde bulundurduğu amaçlarının tedrici gelişimini görebilmek mümkündür. İddiaları ve konumuna hangi açıdan bakılırsa bakılsın, gerçekten kabiliyetli bir kişi tarafından meydana getirildiği anlaşılan Kur'an'ın, son derece ilgi çekici olduğu görülmektedir. Ayrıca Kur'an'ın kronolojik açıdan okunduğunda üslubunun kademeli olarak nasıl değiştiği de fark edilmektedir. Ona bu açıdan bakarak eleştirenler, daha sonraki surelerin tekdüzeliğine dikkat çekmektedir. "Arap dilinin zarif tavrı olmasaydı, yazarının kişisel tavrından ziyade yaşına atfen, Kur'an'ın son bölümlerinin ikinci kez okunması çok zor olurdu." denilmektedir. Bununla beraber Stanley Lane-Poole: "Karışık cümlelere ve sıkıcı

210 Bu, meşhur Ayete'l-Kürsi ya da "Kürsî Ayeti"dir.

hikâyelere bile çekicilik katan eski zengin Arapça dil sanatları olmasaydı, Kur'an'ın son döneme ait kısımları okunamazdı. Çünkü şiirden düz yazıya geçildiği hissedilmektedir. Düz yazı formu bize önceki dönemin şiirsel düşüncesinin ve cümlenin müzikal etkisinin kaybolmasını telafi edecek kadar üstün de değildir"[211] ifadelerini kullanmaktadır.

211 Lane, *Selections from the Kur-an*, s. 105-106.

SURELERİN KRONOLOJİK SIRASI

Kur'an'ın Bölümlerinin Takribi Kronolojik Sıralarını Gösteren Tablo

A Kur'an'daki sure numarası

B Celâleddîn es-Süyûtî'ye göre sıra numarası

C Nöldeke'ye göre sıra numarası

D Muir'e göre sıra numarası

A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
1	96	96	103	21	112	103	74	41	25	56	56
2	68	74	100	22	53	85	111	42	35	70	67
3	73	111	99	23	80	73	87	43	19	55	53
4	74	106	91	24	97	101	97	44	20	112	32
5	111	108	106	25	91	99	88	45	56	109	39
6	81	104	1	26	85	82	80	46	26	113	73
7	87	107	101	27	95	81	81	47	27	114	79
8	92	102	95	28	106	53	84	48	28	1	54
9	89	105	102	29	101	84	86	49	17	54	34
10	93	92	104	30	75	100	110	50	10	37	31
11	94	90	82	31	104	79	85	51	11	71	69
12	103	94	92	32	77	77	83	52	12	76	68
13	100	93	105	33	50	78	78	53	15	44	41
14	108	97	89	34	90	88	77	54	6	50	71
15	102	86	90	35	86	89	76	55	37	20	52
16	107	91	93	36	54	75	75	56	31	26	50
17	109	80	94	37	38	83	70	57	34	15	45
18	105	68	108	38	7	69	109	58	39	19	44
19	113	87	96	39	72	51	107	59	40	38	37
20	114	95	113	40	36	52	55	60	41	36	30

Kur'an Surelerinin Takribi Kronolojik Sıralarını Gösteren Tablo — (*Devamı*)

A Kur'an'daki sure numarası

B Celâleddîn es-Süyûtî'ye göre sıra numarası

C Nöldeke'ye göre sıra numarası

D Muir'e göre sıra numarası

A	B	C	D	A	B	C	D	A	B	C	D
61	42	43	26	79	78	28	10	97	76	3	8
62	43	72	15	80	79	39	14	98	13	61	47
63	44	67	51	81	82	29	6	99	98	57	62
64	45	23	46	82	84	31	64	100	59	4	5
65	46	21	72	83	30	42	28	101	110	65	59
66	51	25	35	84	29	10	23	102	24	59	4
67	88	17	36	85	83	34	22	103	22	33	58
68	18	27	19	86	2	35	21	104	63	63	65
69	16	18	18	87	8	7	17	105	58	24	63
70	71	32	27	88	3	46	16	106	49	58	24
71	14	41	42	89	33	6	13	107	66	22	33
72	21	45	40	90	60	13	29	108	65	48	57
73	23	16	38	91	4	2	7	109	64	66	61
74	32	30	25	92	99	98	113	110	61	60	48
75	52	11	20	93	57	64	114	111	48	110	60
76	67	14	43	94	47	62	98	112	5	49	66
77	69	12	12	95	62	8	2	113	9	9	49
78	70	40	11	96	55	47	3	114	1	5	9

BAŞVURULAN KAYNAKLAR

Beyzâvî, Zemahşerî, İbn 'Abbâs'ın Arapça tefsirleri; Hüseyin'in Farsça tefsiri, *Hülâsatü't-Tefâsîr* olarak bilinen Urduca tefsirler, Kur'an-ı Mecid (Şia); Kur'an-ı Kerim, (Woking'de yayınlanan) İngilizceye çevrilmiş bir Kadıyânî tefsiri ve Arapçadan Farsça ve Urducaya tercüme edilmiş ayetler, Nadir Ahmed ve Ahmed Şah'ın Urduca Kur'an meali kullanılmıştır. Buhârî, Tirmizî ve diğer tanınmış muhaddislerin naklettikleri hadislere, meşhur Müslüman tarihçilerin eserlerine ve diğer İslamî kitaplara başvurulmuştur. Nöldeke'nin *Geschichte des Oorans*; Muir'in *Life of Muhammad,* Margoliouth'un *Muhammad* adlı eserlerinden de alıntılar yapılmıştır. Tüm alıntıların kaynakları, dipnotlarda verilmiştir.

DİZİN

R

S-Ş

T

U-Ü

Canon Edward SELL

Kur'an'ın Tarihsel Gelişimi

Kureyşliler hâlâ alay ederek şu sözleri söylüyorlardı: "Allah'ın elçi olarak gönderdiği şu kişiye bakın! Onları sabırla muhafaza etmeseydik, bizi neredeyse ilahlarımızdan caydıracaktı". (Kur'an-ı Kerim, Taha Suresi, 42. ayetine atfedilir) Nitekim Ebu Talib'in koruması olmasaydı, Muhammed ciddi bir tehlike altında kalacaktı. Ancak bu müşfik amca, yeğeninin her hareketinden memnun olmamasına rağmen yine de onun yanında durmuştu. Hatta bir defasında, "Allah korusun, onu öldürseydiniz, aranızda sağ kalan kimse olmazdı." demişti.

ISBN: 978-625-7387-50-7
9 786257 387507

ANKARA OKULU YAYINLARI